

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КОНГРЕСУ

«ГУМАНІТАРНІ СТАНДАРТИ ПРАВОВИХ СИСТЕМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ВИКЛИКИ, РІШЕННЯ, ТЕНДЕНЦІЇ»

16 травня 2024 року

ЧАСТИНА 2

Запоріжжя – Харків – Київ – Чернівці – Ужгород – Дніпро –
Кропивницький – Одеса – Дарем – Щецин – Кишинів – Сучава – Софія
(Україна – Велика Британія і Північна Ірландія – Польща – Молдова – Румунія – Болгарія)

м. Запоріжжя
2024

УДК 340.116(100):172

Г945

Редакційна колегія:

Васильчук Геннадій Миколайович – доктор історичних наук, професор, проректор з наукової роботи Запорізького національного університету;

Коломоєць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Верлос Наталя Володимирівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та адміністративного права, заступник декана з навчальної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету;

Євтушенко Дар'я Сергіївна – доктор філософії зі спеціальності 081 Право, старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права, заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Запорізького національного університету.

Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції : матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу у 2 частинах. Частина 2 (м. Запоріжжя, 16 травня 2024 року) / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 237 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Міжнародний науково-практичний конгрес «Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції», який відбувся 16 травня 2024 року.

Видається мовою оригіналу в авторській редакції. Відповідальність за зміст наукової праці несе автор.

© Запорізький національний університет, 2024

ЗМІСТ

АНДОН'ЄВА В.Л., НАУК. КЕР. СКЛЯРЕНКО І.В.	6
БАБЕНКО С.Ю.	8
БАРДАДИМ Е.М., НАУК. КЕР. ЄВТУШЕНКО Д. С.	11
БЕРЕЗА Ю.В., НАУК. КЕР. ДЗЕВИЦЬКА Л.С.	14
БЄЛІКОВ В.І.	16
БІЛЬЧУК О.А.	19
БУЗНИЦЬКИЙ Д.М., НАУК. КЕР. БЕРЛАЧ А.І.	21
ВАСИЛЬЧЕНКО А.П., НАУК. КЕР. ЄНА І. В.	24
VLASIUK E.P., SUPERVIZOR BZOVA L.G.	27
ВОРОБЕЦЬ А.В., НАУК. КЕР. КОВБАС І.В.	29
ВОРОБЕЦЬ О.О., НАУК. КЕР. ДІХТІЄВСЬКИЙ П. В.	33
ГАЛАК А.В., НАУК. КЕР. БЗОВА Л.Г.	35
ГІДА О.С.	38
ГРИЦАЙ Н.І., НАУК. КЕР. БЕРЛАЧ А.І.	41
ГРОЗА Д. В.	44
ДУБОВИК О.В.	46
ДУБОВИК А.П., НАУК. КЕР. ЛЕБЕДЄВА Ю.В.	51
ЄФІМЕНКО Г.Є., НАУК. КЕР. ЛУЧЕНКО Д.В.	53
ЗАКОПАЙ А.Р.	57
ЗЕТКО Б.І., НАУК. КЕР. КОВБАС І.В.	59
ЗУБЕЙКО Є.Р., НАУК. КЕР. ШЕПІТЬКО М.В.	62
КАЙДАНОВИЧ І. М., НАУК. КЕР. ГЕТЬМАН Г. М.	66
КАЙДАНОВИЧ І. М., АСІРЯН С. Р.	69
КАЛАШНИК А.С.	71
КАТИШ Є.В., НАУК. КЕР. ЄВТУШЕНКО Д.С.	74
КЛИМЕНКО В.В., ШАМКИЙ Н.Г., НАУК. КЕР. ФЕДОРЧАК І.В.	76
КОВАЛЬ В.О., НАУК. КЕР. КОВБАС І.В.	79
КОЖЕМ'ЯКІНА Т. В., НАУК. КЕР. ДІХТІЄВСЬКИЙ П.В.	83
КОЛОТИЛО М. Ю.	86
КОНОВАЛЕНКО К.А., НАУК. КЕР. ТКАЧЕНКО Є. В.	89
КОРОВІНА К.О., АЛІМОВ К.О.	92
КОРОВІНА К. О., НАУК. КЕР. ЄНА І. В.	94
КОСТЕНКО В.Р., НАУК. КЕР. КОЛІСНИКОВА Г.В.	97
КРЕСТЬЯНІНОВ А.О., НАУК. КЕР. ЛУЧЕНКО Д.В.	99
КРЕЧЕТОВА Ю.Ю., НАУК. КЕР. СКЛЯРЕНКО І.В.	102
КРИКУН П.А., НАУК. КЕР. МАКАРЕНКО О.Ю.	105
КРУПНОВА А.О.	110

КУРТОВА К. М., НАУК. КЕР. ЄНА І.В.....	113
КУШНІРУК В.М., НАУК. КЕР. ГРИТЕНКО О.А.....	117
ЛИМАР О.Л.....	119
ЛІКАРЕНКО О.О.....	122
ЛУЦЕНКО Ю.В., НАУК. КЕР. СКЛЯРЕНКО І.В.....	126
ЛЯХ Д.А., НАУК. КЕР. ЄНА І.В.....	129
МАКОЗНАК С.Є., НАУК. КЕР. ЛІТВІНОВА І.Ф.....	133
МАКСИМЕНКО В.В., НАУК. КЕР. ГРЕВЦОВА Р.Ю.....	135
МАЛІЦЬКА Н.А., НАУК. КЕР. ГАВРИЛЮК Р.О.....	138
МАМКА В.В., НАУК. КЕР. ЛИТВИН Н.А.....	141
МАРДАНОВ А.О., НАУК. КЕР. ДЗЕВИЦЬКА Л.С.....	145
МАХНО В. А., НАУК. КЕР. МАЦЕЛЮХ І. А.....	148
МЕЛЬНИЧЕНКО В.С., НАУК. КЕР. ЄВТЄЄВА Д.П.....	151
МИРГОРОДСЬКА О.М.....	153
ОЛЬШЕВСЬКИЙ П.М., НАУК. КЕР. БЕРЛАЧ А.І.....	157
ORYSHCHUK O. Y., SUPERVIZOR LABYK A. R.....	160
ПАВЧУК І.С., НАУК. КЕР. КОВБАС І.В.....	162
ПАДАЛКО В.О., НАУК. КЕР. ЄНА І.В.....	166
ПАЛАДІЙЧУК О.С., НАУК. КЕР. ПЕЛЕХ І.В.....	168
ПЕРЕГІНЕЦЬ Т. Р., НАУК. КЕР. ЛІТВІНОВА І. Ф.....	170
ПОЛУЙКО Н. О., НАУК. КЕР. САВІЦЬКА В. В.....	173
ПРОКОПЕНКО А. О., НАУК. КЕР. ДІХТІЄВСЬКИЙ П. В.....	176
ПРОХОРЕНКО А.В., НАУК. КЕР. МАКСИМЕНКО Н. В.....	180
ПРОЦЬКО М. І.....	185
СКРИПКАР С.Д., НАУК. КЕР. КОВБАС І.В.....	187
ТЕРЕЩЕНКО Д. С.....	191
ТИМОШЕНКО В.Г.....	195
ФРАНКОВСЬКА С.А.....	199
ХОЙНА Д.С., НАУК. КЕР. ЛЕБЕДЄВА Ю.В.....	201
ЦЕПЕНДА Д.П.....	203
ЦИБКА А.А., НАУК. КЕР. ЛИТВИН Н.А.....	206
ЦЬОМЕНКО А. В., НАУК. КЕР. ПАШИНСЬКИЙ В.Й.....	209
ЧАЛА А.С., НАУК. КЕР. ПОКАЛЬЧУК М.Ю.....	212
ЧЕРНЯВСЬКА Н. С., НАУК. КЕР. СИДОРОВ Я. О.....	216
ШВИДУН К.О., НАУК. КЕР. ШВАЧКА В.Ю.....	219
ШЕВЧУК І.А., НАУК. КЕР. ДЗЕВИЦЬКА Л.С.....	218
ШИЛОВА К. Р., НАУК. КЕР. ЛІТВІНОВА І. Ф.....	221
ШИРОКА К. О., НАУК. КЕР. БОЛОКАН І.В.	225

ШИРОКА К. О., НАУК. КЕР. ПЕЛЕХ І.В.....	228
ШКІЛЬ А. С., НАУК. КЕР. ЛЕБЕДЄВА Ю.В.....	231
ЯРОЩУК О.В.....	234

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Андон'єва В.Л., студентка четвертого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету історії, бізнес-освіти та права Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник: **Склярєнко І.В.**, старший викладач
Цentrальноукраїнського державного університету імені Володимира
Винниченка, доктор філософії зі спеціальності 081 Право

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ НОВОВІЯВЛЕНИХ ОБСТАВИН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Нововиявлені обставини - це правові факти, які є суттєвими для особи, що подає клопотання, і які не були відомі або не могли бути відомі їй під час розгляду справи, або виникли після винесення судового рішення. Ці обставини не були перевірені судом і не суперечать законності і обґрунтованості раніше прийнятих рішень, та за їх наявності в матеріалах справи суд міг би прийняти альтернативне рішення.

Відзначимо, що перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами є окремим інститутом цивільного процесуального права, тобто сукупністю відносно відособлених норм, які регулюють відносини у цивільному процесі, пов'язані з переглядом судових рішень у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами.

Правова природа перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами характеризується трьома ключовими ознаками: суб'єктами перегляду, характеристиками самого судового рішення як об'єкта перегляду та його мети. Унікальність суб'єктів перегляду полягає в тому, що компетентним для перегляду рішення є саме суд тієї інстанції, який ухвалив таке рішення. Зокрема, судові рішення як об'єкт перегляду повинно відповідати двом основним умовам: воно має бути остаточним, тобто завершувати розгляд справи, і набрати законної сили. З урахуванням цього, обґрунтовано включення до перегляду судових рішень у всіх категоріях справ, включаючи судові накази [3 с. 3].

Головною метою перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами не є визначення та виправлення судової помилки. Це обґрунтовується відсутністю таких нових обставин, які могли би вплинути на законність і обґрунтованість рішення, яке вже набрало законну силу. Таке рішення було прийняте на підставі ретельного та всебічного вивчення всіх обставин справи та наявних у справі доказів. Тобто, виявлення або встановлення нових обставин не ставить під сумнів законність і обґрунтованість прийнятого судом рішення. Замість цього, вказується, що за наявності і враховуючи такі обставини, суд міг вирішити справу по-іншому[3].

Згідно з чинним цивільним процесуальним законодавством, пропонується визначати поняття "нововиявлені обставини" у широкому розумінні, як істотні

підстави для перегляду справи, про які учасникам справи стало відомо лише після набрання судовим рішенням законної сили [4, с. 4].

Ознака "істотність" нововиявлених обставин обумовлюється прямим зв'язком такої обставини з матеріалами справи та її впливом на мотиваційну та/або резолютивну частину судового рішення, що набрало законної сили. Тим часом, "невідомість" як ознака нововиявлених обставин визначається як така, що об'єктивно ускладнює її урахування учасниками справи під час розгляду та вирішення цивільної справи. Зазначено, що при порівнянні нововиявленої обставини, визначеної у п. 1 ч. 2 ст. 423 ЦПК України, та нових обставин, слід враховувати характеристику нововиявлених обставин, що ґрунтується на їх існуванні на момент розгляду справи. У такому контексті, підтвердження наявності нововиявлених обставин може стати результатом представлення нових доказів [3 с. 6].

Нововиявлені обставини відрізняються від нових обставин, таких як, змінені обставини та нові докази, за різними характеристиками, такими як час, суть доказу, істотність впливу на судові рішення.

Не можуть бути визнані нововиявленими ті обставини, які встановлені на підставі доказів, що не були представлені вчасно сторонами чи іншими учасниками судового процесу. Обставини, які виникли або змінилися після ухвалення судового рішення, а також ті, на які посилалися учасники судового процесу у своїх поясненнях або касаційних скаргах, або які могли бути встановлені в разі виконання вимог процесуального закону, також не можуть вважатися нововиявленими [1 с. 5].

Вирішуючи питання про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, суд має виходити з визначених ч. 2 ст. 423 ЦПК України підстав, перелік яких є вичерпним.

Підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є:

1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;

2) встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що призвели до ухвалення незаконного рішення у даній справі;

3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду [4].

Перегляд за нововиявленою обставиною, визначеною пунктом 1 частини 2 статті 423 Цивільного процесуального кодексу України, не може відбутися у випадку порушення процесуальних норм; зміни судової практики або посилення на неоднозначність судової практики; обставин, що носять інформаційно-консультативний характер, а не вказують на матеріально-правові факти; прохання про переоцінку доказів; факт притягнення судді до

дисциплінарної відповідальності; зміни до положень закону або іншого нормативно-правового акта, який було покладено в основу судового рішення, за перегляд якого просить заявник [2].

Суд обов'язково повинен перевірити, чи має дана обставина вплив на суть рішення. Це означає, що встановлення такої обставини може бути підставою для скасування рішення, ухвали або судового наказу лише у випадку, коли від їх наявності або відсутності залежали наслідки розгляду справи (тобто якщо обізнаність суду щодо цих обставин при розгляді справи призвела б до прийняття іншого рішення).

Отже, значення процесуальної стадії перегляду судових рішень у контексті нововиявлених обставин полягає в можливості суду виправити можливі помилки, встановити реальні відносини між сторонами справи та прийняти обґрунтоване й законне рішення. Це дозволяє здійснити основну мету цивільного судочинства - захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб та інтересів держави.

Література

1. Менюк Д. О. Уніфікація процедури перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами у процесуальних кодексах України. Судова апеляція. 2019. № 1. С. 125–133.
2. Менюк Д. О., Сімутіна Я. В. Судове рішення як об'єкт перегляду за нововиявленими або виключними обставинами у цивільному процесі України. Держава і право. Юридичні і політичні науки: зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2020. Вип. 88. С. 89–98.
3. Менюк Д.О. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами у цивільному процесі України: дис. ... д-ра філософії. Київ, 2021. 254 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618-IV 18.03.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 12.04.2024).

Бабенко С.Ю., аспірант кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПЕРЕДУМОВИ ТА ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Реалізація права громадян на соціальний захист неможлива без активної ролі держави та діяльності відповідної публічної адміністрації шляхом створення правових та організаційних умов для соціального забезпечення різних верств населення. Проте пандемічна криза та військова агресія рф ще

більше посилили поширені виклики, такі як високий рівень економічної нестабільності, тривала бідність, зростаюча нерівність, широкий масштаб неформальності і крихкість суспільного договору.

Право на соціальний захист є одним із основоположних прав людини, закріплених у численних міжнародних документах та національних законодавствах більшості країн світу. Це право гарантує громадянам певний рівень життя, свободи від бідності та можливість задовольняти свої основні потреби в разі настання життєвих ризиків, таких як хвороба, інвалідність, старість чи безробіття. Однак, виникнення та розвиток цього права є результатом тривалого історичного процесу, який був зумовлений низкою соціальних, економічних та політичних передумов. Одна з найбільш вагомих полягала в наслідках індустріалізації та урбанізації, які супроводжувалися появою великої кількості найманих працівників у промисловості та зосередженням їх у великих містах. Ці процеси призвели до поглиблення соціальної нерівності та зростання кількості людей, які опинилися в складних життєвих обставинах через втрату роботи, хворобу чи старість.

Іншою важливою передумовою стали революційні події та соціальні рухи, які розгорталися у багатьох країнах у XIX – на початку XX століть. Під тиском робітничих виступів та вимог, держави змушені були вводити перші системи соціального страхування для захисту прав працівників у випадку хвороби, каліцтва чи втрати роботи.

Крім того, поширення ідей гуманізму, рівності та соціальної справедливості також сприяло усвідомленню необхідності забезпечення гідного рівня життя для всіх громадян, незалежно від їх соціального становища чи матеріального достатку.

На національному рівні, право на соціальний захист почало імплементуватися у законодавство більшості країн світу, зокрема через запровадження систем соціального страхування, допомоги малозабезпеченим сім'ям, пенсій за віком та з інвалідності, допомоги з безробіття тощо. Однак, важливою віхою у розвитку цього права стало прийняття Європейського кодексу соціального забезпечення (1964 р.) та Європейської соціальної хартії (1961 р., переглянута у 1996 р.). Ці документи встановили детальні стандарти та принципи, яких повинні дотримуватися держави-члени Ради Європи у сфері соціального забезпечення та захисту.

Право на соціальний захист в цілому є одним з основних соціальних прав громадян і полягає в гарантуванні державою певного рівня матеріальної підтримки в разі настання соціальних ризиків. Основні ознаки реалізації цього права полягають у:

- його обов'язковому законодавчому закріпленні, насамперед в Конституції України та низці законів, що регламентують порядок надання різних видів соціальної допомоги. Згідно з Конституцією України, ознаками України як соціальної держави є соціальна спрямованість економіки, закріплення та державні гарантії реалізації соціальних прав громадян, зокрема їх прав на соціальний захист і достатній життєвий рівень (статті 46, 48) тощо.

Це зобов'язує державу відповідним чином регулювати економічні процеси, встановлювати і застосовувати справедливі та ефективні форми перерозподілу суспільного доходу з метою забезпечення добробуту всіх громадян [1];

- наявності розгалуженої системи соціального забезпечення, адже держава створює систему соціального страхування, пенсійного забезпечення, допомог сім'ям з дітьми, інвалідам тощо для підтримки громадян у складних життєвих ситуаціях;

- встановленні соціальних стандартів та гарантій, якими встановлюються мінімальні соціальні стандарти в сфері оплати праці, пенсійного забезпечення, соціальних допомог тощо;

- забезпеченні адресності та диференційованості соціальної допомоги, що надається з урахуванням потреб, доходів та інших обставин конкретної особи чи сім'ї;

- забезпеченні державного фінансування, оскільки кошти на реалізацію права на соціальний захист виділяються з державного та місцевих бюджетів;

- наявності інституційної системи, що передбачає функціонування спеціальних державних органів та установ, які займаються питаннями соціального захисту.

Отже, реалізація права на соціальний захист передбачає комплекс правових, організаційних та фінансових заходів держави для забезпечення гідного рівня життя своїх громадян. Необхідним є створення довготривалих всезагальних систем соціального захисту, які забезпечуватимуть адекватне та всеосяжне охоплення всіх, керуючись ефективним тристороннім соціальним діалогом. Ці системи – надзвичайно важливі для запобігання бідності та нерівності, а також для вирішення поточних і майбутніх проблем, зокрема, шляхом сприяння гідній праці, підтримки жінок і чоловіків в успішному подоланні випробувань на життєвому і трудовому шляху, полегшення переходу працівників і підприємств від неформальної до формальної економіки, сприяючи структурній трансформації економіки та підтримуючи перехід до більш екологічно безпечних економік і суспільств [2, с. 14-15].

Вдосконалення законодавчого забезпечення реалізації права громадян на соціальний захист вбачається у:

- кодифікації законодавства у сфері соціального захисту шляхом прийняття можливо єдиного кодифікованого акту (наприклад, Соціального кодексу або Кодексу соціального захисту населення), який систематизував би всі норми у цій сфері, що спростило б застосування законодавства;

- імплементації міжнародних стандартів соціального захисту населення в національне законодавство та повну відповідність до міжнародних трудових конвенцій та європейських стандартів соціального забезпечення;

- чіткому визначенні критеріїв права на соціальну допомогу, адже у законах повинні бути чітко прописані критерії надання різних видів соціальної допомоги для уникнення неоднозначного трактування;

- диференціації видів соціальної допомоги, зокрема законодавчій деталізації видів соціальної допомоги для різних категорій громадян з урахуванням їхніх специфічних потреб;

– вдосконаленні фінансових механізмів, шляхом перегляду механізмів фінансування виплат та компенсацій з метою підвищення їх розмірів відповідно до реалій;

– посиленні адресності допомоги шляхом передбачення більш жорсткого майнового цензу для отримання соціальної допомоги для підвищення її адресності.

– запровадженні на законодавчому рівні ефективних механізмів громадського контролю та оскарження рішень у сфері соціального захисту.

– розвиток недержавних форм соціального захисту, державно-приватного партнерства, законодавчого стимулювання розвитку та діяльності недержавних пенсійних фондів, страхових компаній та інших інституцій в цій сфері.

Реалізація таких законодавчих ініціатив дозволить модернізувати систему соціального захисту та підвищити ефективність реалізації відповідного права громадян.

Література

1. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 2 Закону України «Про розмір внесків на деякі види загальнообов’язкового державного соціального страхування» (справа про надання допомоги по тимчасовій непрацездатності) / Офіційний вісник України від 15квітня 2005 року, № 13, стор. 290, стаття 673, код акта 31917/2005.

2. Міжнародна організація праці. Доповідь про соціальний захист у світі у 2020–2022 роках: Регіональна супровідна доповідь для Центральної та Східної Європи та Центральної Азії. Женева: МОП, 2021. 40 с.

Бардадим Е.М., студентка 4 курсу юридичного факультету
Запорізького національного університету

Науковий керівник: **Євтушенко Д. С.**, доктор філософії зі спеціальності
Право, старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права,
заступник декана з наукової роботи Запорізького національного університету

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕМЕНІВ БЕЗПЕКИ: ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Забезпечення безпеки дорожнього руху є одним із пріоритетних завдань для держави з огляду на щорічне зростання кількості дорожньо-транспортних пригод та їх тяжких наслідків. Аналіз статистичних даних Департаменту Патрульної поліції, зафіксував у 2023 році сталося 23 642 ДТП, в яких загинуло 3053 людини [1]. Обов'язкове використання ременів безпеки розглядається як одна з найбільш ефективних заходів пасивної безпеки для зниження ризиків

травматизму та смертності на автошляхах. Однак, не зважаючи на запровадження відповідних законодавчих норм, ефективність адміністративних тягнень за порушення вимог щодо використання ременів безпеки залишається предметом наукових дискусій.

Питання забезпечення дорожньої безпеки, зокрема в контексті обов'язкового використання ременів безпеки, досліджувалося багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Таким як Тарасюк В. С., Пашковська Т. В., Т. Герасименко М.В., Цевменко Є.В., Наглюк І.С., Шевцов Д.Д., закордонний досвід описували Хейлз Г., Янг Р., Вільямс М. Словій П., Фішгофа Б., Ліхтенштейн С. та інші

У відповідності з підпунктом "в" пункту 2.3 Правил дорожнього руху України, водії зобов'язані використовувати засоби пасивної безпеки, до яких належать підголівники та ремені безпеки, якщо транспортний засіб ними забезпечений. Крім того, водій не повинен допускати перевезення пасажирів, які не пристебнуті ременями безпеки. Виняток становлять лише особи з інвалідністю або фізіологічними особливостями, які неможливіють використання ременів безпеки (підпункт "б" пункту 5.2 Правил дорожнього руху України) [2].

За порушення цих вимог водієві загрожує адміністративна відповідальність згідно із ч. 5 ст. 121 Кодексу України про адміністративні правопорушення у вигляді штрафу. Станом на травень 2024 року розмір штрафу становить 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що в еквіваленті 510 гривень [3]. Саме така незначна сума штрафу, за порушення даного правила, є одним з головних факторів, яке не впливає на обов'язкове судження людей щодо використання ременів безпеки. У відповідності із статистичними даними зростання суми дорівнює зменшенню правопорушень, такий людський фактор - співвідношення грошей та здоров'я.

Так, у порівнянні, в Німеччині обов'язковому використанню ременів безпеки приділяється значна увага. Відповідно до чинного законодавства, за непристебнутий ремінь безпеки в цій країні передбачено штраф у розмірі 30 євро (приблизно 1300грн). Попри невисокий розмір штрафної санкції, показники використання ременів безпеки в Німеччині є одними з найвищих у світі. За даними Федерального дорожнього відомства Німеччини (Bundesanstalt für Straßenwesen), 98% водіїв та пасажирів передніх сидінь пристібаються ременями безпеки. Для пасажирів задньої сидінь цей показник сягає 99% [4].

У Швеції діють доволі високі штрафи за порушення правил обов'язкового використання ременів безпеки. Штраф за непристебнутий ремінь для водія чи пасажирів становить 1500 шведських крон, що еквівалентно приблизно 5400 євро [5]. У Великій Британії непристебнутий ремінь безпеки тягне за собою штраф у розмірі 500 фунтів стерлінгів (близько 24750 євро).

Високі показники дотримання правил використання ременів безпеки у згаданих країнах забезпечуються комплексним підходом, що умовно включає:

- суворі штрафні санкції, здатні відчутно вплинути на матеріальний стан порушника;

- ефективну систему контролю та невідворотність покарання при порушенні;
- регулярні інформаційно-просвітницькі кампанії щодо важливості використання ременів безпеки;
- високий рівень правосвідомості та відповідальності громадян за дотримання правил дорожнього руху;
- пріоритет безпеки та людського життя і здоров'я в суспільстві.

Аналіз ситуації в Україні та міжнародного досвіду дозволяє зробити висновок, що існуюча система адміністративних стягень за порушення правил використання ременів безпеки потребує вдосконалення для підвищення її ефективності.

Так, можна розглянути підвищення розміру штрафів до рівня, здатного відчутно вплинути на фінансовий стан порушників. Разом із тим, якщо підвищення штрафних санкцій не вирішить проблему без комплексного підходу, можна розглянути ще один варіант: впровадження більш жорстких санкцій для повторних порушників, зокрема тимчасове вилучення посвідчення водія тощо.

Лише за умови поєднання належного правового регулювання, ефективного контролю та виховання відповідної громадянської позиції можна досягти суттєвого прогресу у підвищенні рівня використання ременів безпеки в Україні та, відповідно, зниження смертності та травматизму в результаті дорожньо-транспортних пригод.

Література

1. 10 кроків до безпеки на дорогах : у Києві презентували маніфест з ключовими змінами. URL: <https://cedem.org.ua/news/manifest-bezpechni-dorogy/>
2. Про Правила дорожнього руху: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-п#Text>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
4. Anschnallpflicht missachtet: Diese Bußgelder drohen. URL: <https://www.bussgeldkatalog.org/anschnallpflicht/>
5. Fines – amounts for traffic violations in Sweden URL: <https://korkortonline.se/en/facts/fines/>

Береза Ю.В., курсант 2 курсу факультету № 1, Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник: **Дзевницька Л.С.**, к.п.н., доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄНОНОГО СТАНУ

Умови воєнного стану є складними та вимагають максимального зосередження зусиль від усіх сфер державного апарату. Однією з найважливіших галузей у цьому контексті є робота правоохоронних органів, зокрема Національної поліції.

Для визначення діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану для початку нам треба розуміти що собою являє воєнний стан та можливі особливості в країні при його введенні.

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1, ст.1].

Національна поліція, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження положення про Національну поліцію", сприяє забезпеченню дотримання правового режиму воєнного стану на всій території України.

Важливою функцією Національної поліції є забезпечення внутрішньої безпеки країни, оскільки від її ефективності залежить багато аспектів життя громадян [2]. Відповідно до цієї постанови та Закону України про Національну поліцію на працівників цієї структури на час війни покладається ще більше завдань та обов'язків в нових сферах де вони залучатимуться.

Для того, щоб Національна поліція могла ефективно забезпечувати громадський порядок та безпеку під час воєнного стану, необхідно правильно організувати ці заходи. З цією метою, враховуючи соціальну, політичну та економічну умови, необхідно вжити заходів забезпечення їх необхідними матеріально-технічними ресурсами для розробки алгоритмів дій поліції під час можливої надзвичайної ситуації такої як наприклад захват будівель органів влади, особливо важливих об'єктів, заручників тощо [5].

У цих планах визначаються наявні сили і засоби, склад об'єднаного загону, додаткові сили і засоби, резерви, варіанти служби посилення, готовність до додаткового особового складу, плани зв'язку, конкретні виконавці та їх обов'язки, певні графіки по мірі того чи іншого варіанта розвитку події. До плану додається оперативна карта, схема збору оповіщення, базова та альтернативні місця дислокації, послідовність взаємодії з іншими правоохоронними органами. План також описує обґрунтування та процедури виконання. Завчасно сплановані заходи, апробовані на практичних заняттях з особовим складом, максимально наближені до реальних оперативних ситуацій, є запорукою ефективної діяльності підрозділів превентивної діяльності під час воєнного стану [4, с. 88].

НПУ відіграє чи малу роль у забезпеченні безпеки та правопорядку в країні під час війни, й її працівники демонструють високий рівень професіоналізму та самовідданості. До основних завдань належать:

- Патрулювання вулиць та населених пунктів
  - Несення служби на блокпостах
  - Реагування на виклики громадян
  - Розслідування злочинів
  - Затримання злочинців
  - Охорона важливих об'єктів інфраструктури, таких як електростанції, заводи, мости
  - Співпраця з Збройними Силами України, Національною гвардією України, Службою безпеки України та іншими органами влади
  - Надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало від війни
- Заходи НПУ щодо забезпечення публічної безпеки:
- Збільшення кількості патрулів на вулицях та в населених пунктах
  - Встановлення блокпостів на в'їздах та виїздах з міст
  - Перевірка документів у громадян
  - Виявлення та затримання підозрілих осіб
  - Розкриття злочинів, пов'язаних з мародерством, крадіжками, шахрайством та іншими злочинами
  - Забезпечення безпеки проведення публічних заходів

Національна Поліція України вживає низку заходів для забезпечення публічної безпеки в умовах воєнного стану. До цих заходів належать:

- Збільшення кількості патрулів на вулицях та в населених пунктах, що дозволяє поліцейським швидше реагувати на злочини та правопорушення
- Встановлення блокпостів на в'їздах та виїздах з міст, що дає можливість контролювати пересування людей та транспортних засобів
- Перевірка документів у громадян, що дозволяє виявляти підозрілих осіб та затримувати злочинців
- Виявлення та затримання підозрілих осіб, які можуть становити загрозу для безпеки громадян

- Розкриття злочинів, пов'язаних з мародерством, крадіжками, шахрайством та іншими злочинами, які часто трапляються в умовах воєнного стану

- Забезпечення безпеки проведення публічних заходів, таких як мітинги, демонстрації, концерти

Роль НПУ у гуманітарній сфері :

- Евакуація людей з небезпечних зон
- Допомога у доставці гуманітарної допомоги населенню
- Надання притулку людям, які втратили житло
- Забезпечення безпеки гуманітарних колон
- Розслідування злочинів проти гуманітарних прав .

Одним із ключових аспектів діяльності поліції в умовах воєнного стану є оперативна реакція на надзвичайні ситуації та загрози безпеці громадян. Професіоналізм, швидкість реакції та спроможність управління персоналом - ось ключові складові успішного виконання цих завдань.

Додатково, умови воєнного стану накладають певні обмеження та вимоги до роботи правоохоронців. Важливою є координація з іншими силовими структурами та органами державного управління для забезпечення цілісності та ефективності заходів безпеки [3].

Література

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 11.04.2024)
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України.
3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 10.04.2024)
4. Організація охорони публічного порядку : навч. посіб./Андреев Д. В. та ін./За ред. В. А. Кулікова. Київ: ФОП Маслаков, 2019. 164 с.
5. Гіденко Є.С . Дії працівників Національної поліції України в умовах воєнного стану. «Молодий вчений» № 6 (106), червень, 2022 р. С.87-89.
6. Голуб М.В. Взаємодія поліції та населення як обов'язкова умова забезпечення належного стану публічного порядку в сучасних умовах. Форум права. 2016. № 2. С. 30

Беліков В.І., аспірант кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ОСОБИ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ: ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Вирішення спорів у зв'язку із використанням земельних ділянок відноситься до юрисдикції як місцевих судів, так і господарських судів, а також

адміністративних окружних судів. Питання відмежування юрисдикції та розмежування предмету спору є важливим, в основу вирішення якої має бути покладено передусім застосування категорії «охоронюваний законом інтерес».

Вирішення земельних спорів вимагає визначення змісту позовних вимог та встановлення відповідної предметної юрисдикції судів як гарантів дотримання прав особи. Прикладом спору, де предметом оскарження є порушення приватного інтересу при здійсненні адміністративних процедур у сфері реалізації права землекористування є Постанова ВС КЦС від 01.02.2023 року у справі № 344/16785/19 (щодо законності державної реєстрації права власності на спірну земельну ділянку, яка перебувала на торгах) [1]. У досліджуваній справі було зазначено, що до способів захисту права на землекористування відносяться: визнання прав; відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення прав і запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку порушення прав; визнання угоди недійсною; визнання недійсними рішень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування; відшкодування заподіяних збитків; застосування інших, передбачених законом, способів (ст. 16 Цивільного кодексу України [2]).

Згідно із частиною першої статті 155 ЗК України встановлюється, що у разі видання органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування акта, яким порушуються права особи щодо володіння, користування чи розпорядження належною їй земельною ділянкою, такий акт визнається недійсним.

У справі № 344/16785/19 (щодо законності державної реєстрації права власності на спірну земельну ділянку, яка перебувала на торгах) [1] було зазначено, що предметом оскарження було порушення внаслідок рішень органів місцевого самоврядування про передачу земельної ділянки на земельні торги права та інтересу особи на отримання у користування чи у власність спірної земельної ділянки у порядку статті 120 ЗК України [3], статті 377 ЦК України. Позивач у досліджуваній справі був власником об'єкту нерухомого майна, що розташований на спірній земельній ділянці, і виступав у якості особи, яка є держателем проекту землеустрою на земельну ділянку. Згідно із частиною другої статті 124 ЗК України встановлюється вимога щодо дотримання процедури адміністративної процедури із здійснення публічних торгів, що має передувати передачі в оренду земельних ділянок, що перебувають у державній або комунальній власності. Положеннями статті 134 ЗК України встановлюється, що не підлягають продажу на конкурентних засадах (земельних торгах) земельні ділянки державної чи комунальної власності або права на них у разі, зокрема, розташування на земельних ділянках об'єктів нерухомого майна (будівель, споруд), що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб [3].

Законодавчі засади здійснення процедури земельних торгів визначено у статті 134 ЗК України, де зазначено недопустимість їх проведення при наданні (передачі) земельних ділянок громадянам у випадках, передбачених статтями 34, 36 та 121 ЗК України, а також передачі земель загального користування

садівницькому товариству та дачному кооперативу. Земельні торги не проводяться при безоплатній передачі земельних ділянок особам, статус учасника бойових дій яким надано відповідно до пунктів 19 і 20 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [4].

Важливе значення для врегулювання спору, що вирішено в межах справи № 344/16785/19, що наведено у постанові ВС КЦС від 01.02.2023 року, мають положення частини першої статті 377 ЦК України, де зазначено, що до особи, яка набула право власності на житловий будинок (крім багатоквартирного), будівлю або споруду, переходить право власності, право користування на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення в обсязі та на умовах, встановлених для попереднього землевласника (землекористувача) [1]. Такий законодавчий характер корелюється із вимогами, закріпленими у статті 120 ЗК України, де відображено принцип цілісності об'єкта нерухомості із земельною ділянкою.

Іншим прикладом врегулювання земельних спорів у судовому порядку є положення постанови Великої Палати Верховного Суду від 16 лютого 2021 року у справі № 910/2861/18 (провадження № 12-140гс19) [5], де наголошено на необхідності дотримання принципу *superficies solo cedit* (збудоване на землі слідує за нею) або принцип єдності юридичної долі земельної ділянки та будівлі на ній розташованій. Принцип єдності юридичної долі земельної ділянки та розташованої на ній будівлі або споруди полягає в тому, що права на земельну ділянку та будівлю чи споруду, що знаходиться на цій ділянці, повинні бути оформлені та регулюватися як одне ціле. Це означає, що коли ви набуваєте права на земельну ділянку, ви також отримуєте права на будівлю або споруду, що знаходяться на цій ділянці, і навпаки.

Таким чином, при врегулюванні спорів з питань землекористування суди мають дотримуватись таких вимог, як визначення характеру інтересу, що було порушено у відповідному спорі, а також встановлення дотримання принципу єдності юридичної долі земельної ділянки та будівлі на ній розташованій.

Література

1. Постанова ВС КЦС від 01.02.2023 року у справі № 344/16785/19. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108790775>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108790775>
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 лютого 2021 року у справі № 910/2861/18 (провадження № 12-140гс19) URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439658>

Більчук О.А., аспірант кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО ГАРАНТІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ З ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ

Ефективне виконання обов'язкового судового рішення є основоположним елементом верховенства права. Подібне виконання є суттєвим для забезпечення довіри суспільства до судової влади.

Попри проголошене статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод положення, що передбачає право на справедливий суд, внаслідок невиконання чи тривалого виконання таких рішень не досягається кінцева мета правосуддя – захист інтересів громадян і реальне поновлення їхніх порушених прав, що, відповідно, негативно впливає на систему захисту прав в Україні.

Системне невиконання рішень судів за минулі десятиріччя обернулось для країни значною соціально-економічною проблемою. «...70,0 % судових рішень не виконуються» [1]; «...€ 100 млрд, які стягуються господарськими судами щорічно, так і залишаються «підвішеними» й невиконаними» [2, с. 49].

Рівень виконання в Україні з року в рік залишається катастрофічно низьким. Виконується не більше 3%, в той час, як середній показник серед країн Євросоюзу – 50-70%. [3].

Тобто з кожних 100 гривень визнаного судом боргу кредиту повертається лише 3 гривні, а на макроекономічному рівні це призводить до того, що частка проблемних заборгованостей становить близько 20% ВВП України.

Як свідчить судова практика, що має місце стосовно спорів, які виникали у зв'язку з виконанням рішень суду про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган або державна установа, підприємство, організація, в переважній більшості це справи за позовними заявами стягувачів до Державної казначейської служби та її територіальних підрозділів про:

визнання дій відповідача щодо повернення виконавчого листа неправомірними та зобов'язання відповідача прийняти виконавчий лист до виконання;

визнання дій органів Казначейства щодо невиконання судового рішення неправомірними та зобов'язання їх здійснити його негайне виконання та подати до суду звіт про виконання цього судового рішення, стягнення моральної шкоди;

визнання дій органів Казначейства щодо невиконання судового рішення протиправними та зобов'язання їх негайно перерахувати кошти на рахунок стягувача за відповідним виконавчим документом, нарахувати і сплатити

компенсацію за порушення строку виконання судового рішення за весь час прострочки;

зобов'язання органів Казначейства виконати рішення [4].

Незалежність судової влади та право на справедливий суд втрачають свою значимість у разі невиконання судового рішення. Проблема невиконання або тривалого (відкладеного) виконання остаточних національних судових рішень існує в Україні протягом тривалого періоду часу, а відтак вимагає вжиття скоординованих заходів з гарантування здійснення діяльності державними та приватними виконавцями з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Проблеми неналежного рівня виконання судових рішень полягають також не лише у прорахунках реалізації заходів державної політики примусового виконання таких рішень, але й у державному компоненті правовідносин та процедур з виконання, серед яких: обмеження виконання рішень проти держави Україна, обмеження та заборони стягнення боргів з держави Україна та державних органів та підприємств, встановлення мораторіїв на стягнення та виконання, невисока ефективність роботи органів державної виконавчої служби [5].

Серед причин неналежного стану виконання судових рішень та рішень інших органів, що не забезпечують належний рівень гарантування державою цього процесу, вчені виділяють найбільш характерні, серед яких:

правові (неналежне нормативне регламентування системи особливих заходів владно-правового захисту державних і приватних виконавців від перешкоджання виконанню службових обов'язків і від посягання на життя, здоров'я, житло й майно цих осіб та їхніх близьких родичів у зв'язку зі службовою діяльністю; відсутність положень щодо запобігання незаконному втручанню у хід виконавчого провадження, заходів запобігання цьому процесу, типових прикладів втручання; відсутність реальних гарантій на користь стягувача, а не боржника);

адміністративні (відсутність належного судового контролю за системою примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, відсутність ефективних заходів адміністративної відповідальності за протиправні дії у цій сфері регулювання суспільних відносин);

економічні (неналежне фінансове забезпечення діяльності органів Державної виконавчої служби; недостатня визначеність механізмів звернення стягнення на земельні ділянки, майнові права боржника та його депозити; незацікавленість державних виконавців у своєчасному, повному та неупередженому примусовому виконанні рішень тощо); інституційні (недосконалий механізм передачі виконавчого провадження з одного органу Державної виконавчої служби до іншого; структурна недосконалисть системи суб'єктів примусового виконання судових рішень, а також відсутність чіткого розмежування адміністративно-правового статусу державного та приватного виконавців; недостатня адаптованість організаційної структури Державної виконавчої служби до вимог сьогодення; прогалини як в організації, так і в правовому забезпеченні взаємодії органів примусового виконання та приватних

виконавців, особливо в механізмі виконання рішень за конституційними скаргами громадян) та організаційні проблеми.

Розв'язання означених проблем передбачає суттєве поліпшення діяльності органів держави в їх відносинах із громадянами, у тому числі гарантування належного здійснення діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, що передбачатимуть різні форми реалізації.

Література

1. Мальський М. М. Основні підстави невиконання судових рішень та інших актів, що підлягають примусовому виконанню в транснаціональному виконавчому процесі. Альманах міжнародного права. 2014. Вип. 6. С. 41–51.

2. Святогор О. А. Правове регулювання виконання рішень господарського суду: постановка проблеми. Економіка та право. 2015. № 2. С. 45–52.

3. Яка система виконання судових рішень потрібна для інтеграції України до ЄС Як реформувати систему виконання судових рішень, щоб збільшити ефективність стягнення боргів? URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/27/689668/>

4. Про узагальнення практики вирішення адміністративними судами спорів, які виникають у зв'язку з виконанням рішень суду про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган або державна установа, підприємство, організація: постанова Пленум Вищого Адміністративного Суду України від 29.09.2016 № 13 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013760-16#Text>

5. Виконання рішень суду в Україні URL: <https://justlicitors.com.ua/vykonannya-rishen-sudu-v-ukrayini/>

Бузницький Д.М., аспірант кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: **Берlach А.І.**, д.ю.н., професор, Заслужений юрист
України, зав. кафедри службового та медичного права Навчально-наукового
інституту права

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Корупція як системне соціальне явище має багатогранний характер і часто залишається непоміченою або безкарним зважаючи на різноманітні причини, як то: недостатня прозорість, неефективна система правосуддя або ж недостатня ефективність антикорупційних механізмів, що реалізуються антикорупційними органами.

Саме тому запобігання корупції та раннє виявлення корупційних правопорушень є критично важливим змістом антикорупційної стратегії, що передбачає розвиток механізмів контролю, забезпечення доступу до інформації, підвищення свідомості громадськості про наслідки корупції, підвищення етичних стандартів серед публічних службовців, а також впровадження ефективних механізмів контролю за фінансовими операціями. Варто також наголосити, що така стратегія має бути ретельно розроблена та реалізована з врахуванням конкретних особливостей кожної країни та суспільства. Тільки через спільні зусилля усіх зацікавлених сторін можна досягти значного прогресу в цьому напрямі.

З поміж широкого кола антикорупційних органів сконцентруємо увагу на діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції. На нашу думку, створення функціонально незалежних та дієвих уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) є важливим кроком у запобіганні корупції, а їх успішна діяльність залежить від належного організаційного та правового базису.

Що стосується головного завдання уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції в міністерствах і центральних органах виконавчої влади, то варто наголосити, що його зміст полягає у формуванні і реалізації відомчої антикорупційної політики, тобто ці підрозділи відповідають за розроблення антикорупційних програм та складання плану заходів з їх виконання на кожний календарний рік. Крім того, уповноважені підрозділи забезпечують здійснення заходів щодо запобігання корупції та контролю за їх реалізацією в апараті міністерств, їх територіальних органах, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які належать до сфери управління цих міністерств.

Варто також наголосити, що уповноважені підрозділи мають особливу важливість на місцевому рівні, оскільки вони можуть найкраще адаптувати антикорупційні стратегії до конкретних потреб та умов певного відомства чи установи. Їхні завдання та функції включають у себе розробку та впровадження політики запобігання корупції, надання консультацій та підтримки з питань етики та протидії корупції, а також моніторинг та аналіз ситуації з корупцією у відомстві чи установі. Така автономність уповноважених підрозділів дозволяє їм бути більш гнучкими та ефективними у виконанні своїх завдань, а також реагувати на конкретні виклики та потреби у сфері протидії корупції.

Одним із ключових питань ефективності діяльності уповноважених підрозділів є реалізація організаційних питань, а саме встановлення критеріїв для їх утворення, адже невизначеність щодо мінімальної чисельності працівників або структури органу чи установи може призвести до ситуацій, коли уповноважені підрозділи є недостатньо компетентними для виконання своїх завдань. У даному випадку, на нашу думку, варто здійснити такі заходи:

- нормативне визначення чітких критеріїв, які повинні бути визначені для формування підрозділів, як то: чисельність працівників, обсяг роботи або особливості функціонування органу чи установи;

- експертна оцінка, яка проводиться перед формуванням уповноважених підрозділів, що допоможе визначити потреби та можливості органу чи установи у сфері протидії корупції.

- проведення консультацій та діалогу. Важливо залучати до процесу визначення структури уповноважених підрозділів різні заінтересовані сторони, включаючи експертів, громадські організації та представників влади, для забезпечення широкого діалогу та збалансованих рішень.

Доречно також зазначити, що науковці та практики наголошують на окремій недосконалості антикорупційного законодавства в частині правового статусу уповноважених підрозділів, що призводить до дублювання їх повноважень у сфері запобігання корупції. На нашу думку, для забезпечення більшої ефективності та уникнення дублювання повноважень вважаємо за необхідне:

- чітко визначити сферу відповідальності кожного суб'єкта;

- забезпечити координацію та співпрацю між різними суб'єктами антикорупційної діяльності для уникнення конфліктів та забезпечення взаємодії;

- оптимізувати ресурси, а саме забезпечити оптимізацію використання ресурсів та уникнення подвійних витрат, спрямованих на виконання однакових завдань;

- постійно оновлювати законодавство, яке повинно відповідати сучасним викликам та змінам у сфері протидії корупції, в тому числі й з урахуванням умов воєнного стану.

На нашу думку, підвищення ефективності уповноважених підрозділів має включати в себе систему правових та організаційних заходів:

- створення ефективної правової основи, що передбачає розробку та прийняття законів, які чітко визначають повноваження та обов'язки уповноважених органів, а також механізми їх функціонування;

- забезпечення підрозділів належним рівнем фінансування та забезпеченням ресурсами, для ефективного виконання їх завдань та функцій;

- незалежність та професіоналізм, що передбачає наявність в уповноважених органів статусу та повноважень, які дозволяють їм діяти незалежно від впливу політичних чинників чи інших зацікавлених сторін. Це забезпечує їх можливість ефективно розслідувати корупційні випадки та приймати об'єктивні рішення на основі правових доказів. Окрім цього, уповноважені органи повинні мати необхідні знання, навички та ресурси для ефективного виконання своїх обов'язків. Це означає, що їх персонал повинен бути професійно підготовленим і має мати достатній досвід у сфері запобігання корупції. Уповноважені органи повинні також мати достатню автономію у власних рішеннях та управлінні ресурсами, щоб забезпечити ефективне функціонування без залежності від зовнішніх впливів.

- залучення громадськості та громадських організацій до моніторингу та контролю за діяльністю уповноважених органів. На нашу думку, вказаний захід може значно зміцнити ефективність боротьби з корупцією, зважаючи на те, що уповноважені органи повинні забезпечити громадськості доступом до відкритої

інформації про свою діяльність, включаючи звіти, результати розслідувань та прийняті рішення. Окрім цього, уповноважені органи можуть співпрацювати з громадськими організаціями та активістами для спільного моніторингу та аналізу ситуації з корупцією, обміну інформацією та спільного розв'язання проблем. Уповноважені органи можуть також залучати громадськість до процесу прийняття рішень шляхом проведення громадських консультацій, обговорень та громадських слухань, а також забезпечити навчання та підтримку громадських організацій та активістів у сфері антикорупційної роботи, щоб зміцнити їх потенціал у виконанні моніторингу та контролю;

- прозорість та відкритість: Уповноважені органи повинні діяти відкрито та прозоро, забезпечуючи доступ громадськості до інформації про свою діяльність та прийняті рішення. Це допомагає підвищити довіру громадськості до їх роботи та забезпечити відповідальність перед суспільством. Відкритість уповноважених органів також передбачає активну взаємодію з громадськістю, відкриття до обговорень та консультацій щодо важливих питань. Це дозволяє уповноваженим органам враховувати позицію громадськості при прийнятті ними рішень та забезпечує більшу легітимність діяльності уповноважених органів;

- постійне вдосконалення діяльності уповноважених органів, передбачає сталість покращання законодавства та механізмів діяльності уповноважених органів і є важливою складовою ефективної боротьби з корупцією. Удосконалення законодавства на основі аналізу досвіду та міжнародних стандартів дозволяє адаптувати правову основу до змінних умов та викликів, з якими стикаються уповноважені органи.

Таким чином, удосконалення антикорупційного законодавства вимагає комплексного підходу та активної участі всіх зацікавлених сторін, а запропоновані нами напрями можуть сприяти покращенню ефективності та результативності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері протидії корупції.

Васильченко А.П., студентка 4 курсу юридичного факультету
Запорізького національного університету

Науковий керівник: **Єна І. В.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та правоохоронної діяльності Запорізького національного
університету

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Питання забезпечення здійснення кримінального провадження, з урахуванням бойових дій на території України, бере свій початок ще з 2014 року, адже саме тоді було введено в дію інститут особливого режиму досудового розслідування. При цьому, основні положення правового регулювання особливого режиму досудового розслідування, які передбачені

чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), зазнали нових змін, у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення від 24 лютого 2022 року.

Зміни, яких зазнало кримінальне процесуальне законодавство України, значним чином вплинули й на особливості здійснення прокурором нагляду за дотриманням законів у кримінальному провадженні. Під час дії режиму воєнного стану, відповідно до положень статті 615 КПК України, законодавець передбачує істотне розширення повноважень прокурора шляхом делегування йому окремих повноважень слідчого судді [1]. Наразі аналіз основних положень інституту особливого режиму досудового розслідування за участю прокуратури в сучасній кримінальній процесуальній науці здійснений недостатньо, тому це питання досі залишається доволі актуальним та потребує детального комплексного дослідження.

Капліна О.В та Тетерятник Г. К. у своїх працях зазначають, що система здійснення прокурорського нагляду у кримінальному провадженні, за умови дії воєнного стану, передусім містить характер саме тимчасових запроваджуваних особливих чи обмежуючих дій для прокурора, що своєю чергою й призводить до відповідних змін організації діяльності прокуратури у межах кримінального провадження в цілому [2, с. 100].

На основі дослідження питання щодо особливостей окремих аспектів здійснення прокурорського нагляду у кримінальному провадженні, в умовах повномасштабної війни на території України, було виявлено низку проблем, з якими прокурорам довелось зіткнутись на практиці.

Правовою основою здійснення прокурорського нагляду у межах кримінального провадження, у тому числі й у період дії воєнного стану, визнаються положення Конституції України, Закону України «Про прокуратуру» та безпосередньо статті 36, 615 КПК України [3].

Першим завданням прокуратури, яке зазнало змін з початком бойових дій на території України, є процедура внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). За умови відсутності технічного доступу до ЄРДР, законодавець наділив прокурора, слідчого правом приймати рішення про початок досудового розслідування, шляхом винесення відповідної постанови. При цьому, законодавство України дозволяє скласти відповідний процесуальний документ не пізніше сімдесяти двох годин після завершення проведення невідкладних слідчих дій, за умови попередньої фіксації слідства наявними технічними засобами.

У такому випадку основною проблемою, яка перешкоджає здійсненню належного прокурорського нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування, є наявність законодавчої прогалини, яка стосується нормативного визначення конкретних підстав, якими повинні керуватися прокурори та слідчі, дізнавачі приймаючи рішення про початок кримінального провадження на підставі постанови. Важливим є те, що надалі органи прокуратури та суд не зможуть чітко переконатися в тому, що посадові особи

дійсно не мали технічної можливості внести відомості до ЄРДР і що такі відомості були внесені за першої можливості.

Другим за значущістю завданням прокурора у кримінальному процесі, після внесених змін до КПК України від 24.02.2022 р., є виконання прокурором делегованих йому повноважень. У разі відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень, які закріплені у п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або ж за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Своєю чергою, чинні нормативні акти у сфері кримінального провадження не містять жодного визначення поняття «відсутності об'єктивної можливості», що призводить до неоднозначної інтерпретації терміну.

До того ж законодавцем не встановлений порядок визнання таких причин(підстав), які становлять собою відсутність об'єктивної можливості здійснення повноважень слідчим суддею. Отже, у зв'язку з цим виникає проблема, яка певним чином створює складнощі у процесі забезпечення прокурорського нагляду у кримінальному провадженні, адже постає гостре питання: чи підлягає органам прокуратури застосування п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України у разі, якщо слідчим суддею було унеможливлено здійснювати свої повноваження з причин, які ніяк не пов'язані із підставами запровадження на території України режиму воєнного стану.

Крім того, варто наголосити на тому, що під час дії правового режиму воєнного стану в Україні виникає низка інших факторів, які перешкоджають органам прокуратури здійснювати нагляд за дотриманням законів у кримінальному провадженні. Серед основних причин важливими є:

- 1) відсутність доступу прокурорами до територій, які є тимчасово окупованими або території, на яких ведуться активні бойові дії;
- 2) неможливість доступу до матеріалів кримінального провадження та до судових органів загалом, у зв'язку зі знищенням внаслідок обстрілів чи наступальних операцій тощо.

У таких випадках виникають ситуації, коли звернення органів прокуратури до суду визнається неможливим, так, як й здійснення прокурорського нагляду за досудовим розслідуванням. Тому, враховуючи дані обставини, строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється та підлягає поновленню, якщо підстави для зупинення перестали існувати. Варто наголосити, що такі дії певним чином є порушенням права особи, передбаченого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: кожен має право на справедливий розгляд справи упродовж розумного строку, встановленого законом, який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого кримінального обвинувачення проти особи [4].

Таким чином, аналізуючи положення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність органів прокуратури в Україні, можна наголосити на тому, що дійсно наявні певні особливості здійснення нагляду прокурора за дотриманням законності у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Саме ці особливості безпосередньо зумовлюють виникнення низки

проблем, що ускладнюють діяльність органів прокуратури, яка насамперед направлена на захист прав та свобод людини, а також інтересів держави.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n5092> (дата звернення 13.05.2024).
2. Тетерятник Г. К. Окремі питання правового регулювання кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 48. С. 98-101.
3. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення 14.05.2024).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (дата звернення 14.05. 2024)

Vlasiuk E.P., student în anul III la Facultatea de Drept

Universitatea Națională „Yuriy Fedkovici” din Cernăuți

Supervizor: Prof: **Bzova L.G.**, doctor în filozofie, asistent al Departamentului de drept procesual al Universității Naționale „Yuriy Fedkovych” din Cernăuți

STANDARDUL PROBEI „DINCOLO DE ORICE ÎNDOIALĂ REZONABILĂ” ÎN CADRUL PROCEDURILOR PENALE

Termenul „dincolo de orice îndoială rezonabilă” este o componentă a conceptului mai larg de „standard de probă”. Acest fenomen este reflectat în sistemele juridice din Anglia, SUA, Canada, Japonia și în activitățile mai multor instituții judiciare internaționale, inclusiv Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Curtea și Comisia Europeană a Drepturilor Omului au declarat în repetate rânduri că unul dintre motivele pentru absența încălcărilor Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (articolul 3) de către Ucraina este lipsa unor probe suficiente care să confirme „dincolo de orice îndoială rezonabilă” circumstanțele descrise în plângerile reclamantilor.

În evaluarea acțiunilor acuzatului, instanța a ținut cont pe deplin de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. În special, în cauzele Nechyporuk și Yonkalo împotriva Ucrainei din 21.04.2011 și Barbera, Messeguet și Yabardo împotriva Spaniei din 06.12.1998, instanța a susținut că „instanța, atunci când evaluează probele, se ghidează după criteriul de a dovedi vinovăția unei persoane «dincolo de orice îndoială rezonabilă», iar o astfel de «dovadă poate rezulta dintr-un set de semne sau de prezumții irefutabile care sunt suficient de importante,

clare și coerente între ele». În general, instanța consideră poziția inculpatului ca fiind o încercare de a evita răspunderea penală pentru întreaga infracțiune [].

Pentru a îndeplini standardul de probă dincolo de orice îndoială rezonabilă, nu este suficient ca versiunea acuzării să fie doar mai probabilă decât cea a apărării. Legea prevede că orice îndoială rezonabilă cu privire la versiunea evenimentelor prezentată de acuzare trebuie să fie infirmată de faptele stabilite prin probe admisibile, iar singura versiune prin care o persoană rezonabilă și imparțială poate explica totalitatea faptelor stabilite în instanță este versiunea evenimentelor care oferă motive pentru a găsi persoana vinovată, așa cum a fost acuzată []. În acest context, obligația unei anchete complete și imparțiale de către instanță a tuturor circumstanțelor cauzei înseamnă că, pentru a fi găsit vinovat dincolo de orice îndoială rezonabilă, acuzarea trebuie să explice toate circumstanțele stabilite de instanță care sunt relevante pentru evenimentul care face obiectul procesului. Instanța nu poate ignora acea parte a probelor și circumstanțele stabilite pe baza acestora doar pentru că acestea contrazic argumentele acuzării. Existența unor astfel de circumstanțe pentru care acuzarea nu poate oferi o explicație rezonabilă sau care indică posibilitatea existenței unei alte versiuni a evenimentului incriminat constituie baza unei îndoieli rezonabile în dovedirea vinovăției persoanei.

Deși abordarea CEDO cu privire la rolul său subsidiar este că această instanță nu se amestecă în chestiunile legate de probele din instanțele naționale și nu stabilește niciun standard specific de probă [, p. 6], în același timp, Curtea a recunoscut că acest standard în cauzele penale ar trebui să fie mai ridicat decât în cauzele civile (§ 38 din hotărârea din 11.02.2003 în cauza Ringvold c. Norvegia.

Afirmația că instanța a stabilit un standard de probă extraordinar și imposibil de atins, cu referire la faptul că CEDO în practica sa a definit acest lucru ca fiind un semn de arbitraritate a unei hotărâri judecătorești, în unele cazuri, a fost utilizată de participanții la cauzele în fața Curții Supreme, în special în jurisdicția administrativă, pentru a fundamenta cererile de recuzare a unui judecător, și anume în cazurile în care instanța a indicat necesitatea de a prezenta anumite probe [decizii ale Curții Supreme de 10. 01.01.2019 în cauza nr. 826/9855/18; 10.07.2019 în cauza nr. 9901/949/18; 12.07.2019 în cauza nr. 9901/949/18]. Aceste cauze nu ilustrează nicio abordare a instanței, dar indică practica larg răspândită de utilizare a acestor categorii de către părțile din cauze pentru a-și fundamenta pozițiile privind aspectele procedurale.

În același timp, Curtea Supremă și-a exprimat, de asemenea, opinia cu privire la caracterul inadecvat al standardului de probă. Astfel, într-o cauză comercială, aceasta a concluzionat că instanța de apel „a stabilit un standard de probă extraordinar și inaccesibil pentru reclamant”, deoarece și-a bazat decizia de anulare a măsurilor provizorii pe concluzia că reclamantul nu a furnizat argumente (probe) convingătoare pentru a dovedi că persoana căreia instanța de fond i-a interzis să emită o anumită opinie cu titlu de măsură provizorie ar fi emis în mod necesar o astfel de opinie [Rezoluția Curții Supreme din 14.11.2011]. 08.08.2018 în cauza nr. 910/1915/18].

Pe lângă faptul că, aparent sub influența practicii CEDO și folosind formulări împrumutate din această practică, Curtea Supremă a concluzionat că stabilirea unui standard de probă extraordinar și imposibil de atins pentru o parte ar avea consecințe

negative asupra legalit  tii unei hotărâri judecătorești, aceasta   i-a exprim  t opinia   i cu privire la standardul care trebuie aplicat. Standardul de probă în procedurile penale   i practica relevantă au fost deja discutate anterior în acest articol. Cu toate acestea, determinarea standardului de probă predominant în cauzele civile   i comerciale este o chestiune deschisă.

Standardul de probă înseamnă că totalitatea circumstan  telor cauzei stabilite în timpul procesului exclude orice altă explica  ie rezonabilă a evenimentului care face obiectul procesului.   n acest context, obligația unei investiga  ii complete   i imparțiale de către instanța a tuturor circumstan  telor cauzei înseamnă că, pentru a fi găsit vinovat dincolo de orice îndoială rezonabilă, dosarul de urmărire penală trebuie să explice toate circumstan  ele stabilite de către instanța care sunt relevante pentru evenimentul care face obiectul procesului.   n conformitate cu practica consacrată a CEDO, instanța este limitată în dreptul său de a colecta probe   i de a prelua astfel func  ia de apărare, dar trebuie să r  m  n   obiectivă   i imparțială, să creeze condi  iile necesare pentru ca p  r  ile să   i îndeplinească obliga  iile procedurale   i să   i exercite drepturile, să examineze cazul   i să pronun  e o decizie.

Literatura:

1. Вирок Павлоградського м  ськрайного суду Д  ніпропетровської області в  д 07.05.2024. Справа № 186/1280/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118855816>.
2. Постанова Касаційного крим  нального суду у склад  і Верховного Суду в  д 21 лютого 2020 року. Справа № 754/17019/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87365803>

Воробець А.В., здобувач кафедри ад  міністративного та конституційного права Запор  зького національного у  ніверситету
Науковий кер  вник: **Ковбас І.В.**, д.ю.н., доцент кафедри п  бличного права Чер  нівецького національного у  ніверситету імен  і Ю  рія Федьковича

ОРГАНИ М  СЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЅ ФУНК  Ц  І ДЕРЖАВИ

Правопорядок в Україні, поряд з явними досягненнями в демократиза  ії сусп  льного життя та л  бераліза  ії економіки, характеризується наявністю деструктивних явищ, як   істотно гальмують зд  йснення со  ціально-економічних реформ і ставлять п  д загрозу законні права та інтереси громадян, сусп  льства, держави. Тому не випадково п  двищено увагу сучасної науки до проблеми забезпечення правового порядку та п  бличної безпеки [5, с. 194-201].

Реформування системи м  сцевого самоврядування в Україні зумовлює необхідність дослідження проблем, пов'язаних з   зд  йсненням ц  леспрямованої д  яльності інститут  в м  сцевого самоврядування щодо забезпечення законності та порядку, охорони прав та свобод член  в громади, гарантування безпеки

й захисту населення, матеріальних і культурних цінностей, довкілля від негативних наслідків надзвичайних ситуацій у мирний і особливий періоди, що є однією з основних функцій, покладених на органи місцевого самоврядування [7, с. 202-205].

На жаль, за правоохоронну функцію місцевого самоврядування у юридичній літературі здебільшого забувають, за радянською звичкою відносячи цю функцію до прерогатив держави [4, с. 70-75]. У зв'язку з цим дослідження правоохоронної функції місцевого самоврядування є важливим теоретичним і практичним завданням сучасної адміністративно-правової науки.

Охорона громадського порядку та забезпечення публічної безпеки (реалізація правоохоронної функції) є конституційною умовою стабільного існування та поступального розвитку суспільства, створення гідних умов і якості життя індивідів [5, с. 194-201]. Це надзвичайно важливий об'єкт публічного адміністрування, який є неодмінною умовою нормального існування громадянського суспільства та функціонування всіх його структурних елементів. Послаблення цієї функції швидко дається взнаки ростом правопорушень, різким зниженням культури людського спілкування, пошкодженням державного та муніципального майна, порушенням санітарних та екологічних правил [5, с. 194-201].

Однією з неодмінних умов інтеграції України до європейського співтовариства та європейської цивілізації є забезпечення спроможності територіальних громад виконувати свої повноваження. Децентралізація публічної влади, становлення інститутів місцевого самоврядування та розширення повноважень органів місцевого самоврядування передбачають удосконалення організації забезпечення громадського правопорядку та публічної безпеки на місцевому рівні. Пріоритетними тут повинні стати питання забезпечення громадського правопорядку та публічної безпеки у вигляді особливого напрямку (нормотворчої та правозастосовної діяльності інститутів місцевого самоврядування), націленого на вирішення соціально-економічних завдань та забезпечення захищеності всіх сфер життєдіяльності громадян на території конкретних місцевих утворень.

Вважаємо, що інститути місцевого самоврядування володіють значними ресурсами та повноваженнями щодо реалізації правоохоронної функції. Конституція України та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» заклали правові передумови для реалізації правоохоронної функції органами місцевого самоврядування. Основний Закон України (статті 140, 143) закріплює право органів місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції, в межах Конституції і законів України [1]. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (стаття 38) трактує «забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян» як питання місцевого значення та відносить його до предметів відання місцевого самоврядування [3].

Однією з актуальних проблем реформування місцевого самоврядування є розробка адекватних та ефективних форм участі його інститутів в реалізації правоохоронної функції [6, с. 135-138].

На думку Гудзь Т.І., яку ми повністю підтримуємо, серед правових форм реалізації інститутами місцевого самоврядування правоохоронної функції необхідно виділяти установчу, нормотворчу, правозастосовчу та контрольну форми [4, с. 70-75].

Установча форма діяльності спрямована на структурні / інституційні зміни та перетворення в системі муніципального адміністрування. Така форма діяльності притаманна місцевим радам та їх виконавчим комітетам. В аспекті досліджуваної теми особливий інтерес становить створення тих муніципальних інститутів та структур, які безпосередньо забезпечують законність і правопорядок, здійснюють юрисдикційну діяльність тощо.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (стаття 51) передбачає утворення виконавчих органів місцевих рад [3], які згідно ст. 219 Кодексу про адміністративні правопорушення України (далі – КпАП України) наділений повноваженнями щодо розгляду справ про деякі адміністративні правопорушення [2]. Крім того, у структурі виконавчих органів місцевих рад, як правило, утворюються спеціалізовані органи (департаменти, управління, відділи) з питань правоохоронної діяльності чи забезпечення громадської безпеки.

Частина 1 ст. 38 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» відносить до делегованих повноважень виконавчих органів місцевих рад утворення адміністративних комісій та комісій з питань боротьби зі злочинністю, спрямування їх діяльності. Згідно зі ст. 215 КпАП адміністративні комісії утворюються відповідними органами місцевого самоврядування у складі голови, заступника голови, відповідального секретаря, а також членів комісії. Порядок діяльності цих комісій встановлюється КпАП та іншими законодавчими актами України [2].

Нормотворча форма реалізації правоохоронної функції органами місцевого самоврядування складається із сукупності дій і процедур щодо прийняття, зміни чи скасування відповідних рішень нормативного характеру. Нормотворча діяльність органів місцевого самоврядування у даній сфері реалізується прийняттям актів, спрямованих на забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод, законних інтересів громадян.

Нормотворча діяльність місцевих рад у сфері забезпечення законності, правопорядку та публічної безпеки досить чітко визначена чинним законодавством. Зокрема, п. 44 ч. 1 ст. 26 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» відносить до виключної компетенції місцевих рад встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність [2]. Правозастосовча форма реалізації правоохоронної функції органами місцевого самоврядування найбільш яскраво простежується при розгляді виконавчими комітетами та адміністративними комісіями справ про адміністративні правопорушення. Розглянувши справу про адміністративне правопорушення, відповідний колегіальний орган місцевого

самоврядування (виконком чи адміністративна комісія) виносить постанову у справі.

Контрольна форма реалізації правоохоронної функції органами місцевого самоврядування являє собою сукупність дій і процедур щодо перевірки та нагляду за додержанням, виконанням та застосуванням правових приписів суб'єктами суспільних відносин. Так, відповідно до ст. 38 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» до повноважень виконавчих органів місцевих рад належить здійснення контролю за забезпеченням громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів. Крім того, контрольна форма діяльності може полягати у заслуховуванні повідомлень керівників органів внутрішніх справ про їх діяльність щодо охорони громадського порядку на відповідній території та порушення перед відповідними органами вищого рівня питання про звільнення з посади керівників цих органів у разі визнання їх діяльності незадовільною.

Отже, на даному етапі муніципального розвитку реалізація правоохоронної функції органами місцевого самоврядування в Україні здійснюється у чотирьох правових формах діяльності: установчій, нормотворчій, правозастосовчій та контрольній. У свою чергу, відповідні органи місцевого самоврядування, що мають повноваження правоохоронного характеру, можуть розглядатися як інституційні форми реалізації правоохоронної функції місцевого самоврядування. Сучасна система публічного адміністрування не повною мірою використовують можливості органів місцевого самоврядування у сфері охорони громадського правопорядку та забезпеченні публічної безпеки. Це зумовлено тим, що процес оформлення їхнього правового статусу на сучасному етапі розвитку України залишається незавершеним, а конституційні та законодавчі норми, які встановлюють їхню компетенцію, не вирізняються взаємною зв'язаністю, чіткістю і визначеністю. Як наслідок реалізація закріплених у Конституції України повноважень органів місцевого самоврядування у сфері охорони правопорядку та забезпечення публічної безпеки є доволі обмежена.

Література

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Голос України від 13.07.1996. № 128.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984.
3. Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні». Голос України від 12.06.1997.
4. Гудзь Т.І. Форми реалізації правоохоронної функції місцевого самоврядування. Право і суспільство. - 2011. № 3. С. 70-75.
5. Ковалів М.В. Забезпечення охорони громадського порядку органами місцевої виконавчої влади та місцевого самоврядування. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. 2017. Вип. 2. С. 194-201.

6. Ковбас І.В. Щодо функцій органів місцевого самоврядування як суб'єктів адміністративного права. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 2. С. 135-138.

7. Сичук О.Й. Економіко-правові аспекти діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами. Південноукраїнський правничий часопис. 2013. № 4. С. 202-205.

Воробець О.О., студентка 2 курсу навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: **Діхтієвський П. В.**, д.ю.н., професор, Завідувач
кафедри Адміністративного права та процесу КНУ ім. Тараса Шевченка

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В АДМІНІСТРАТИВНИХ ВІДНОСИНАХ

Сучасне суспільство неможливо уявити без чіткого визначення та неухильного дотримання прав людини. Ці основоположні принципи, закріплені в Конституції України та міжнародних договорах, слугують фундаментом для справедливого та гармонійного розвитку. Конституція України присвячує окремий розділ правам і свободам людини і громадянина, підкреслюючи їх невід'ємний характер. Стаття 21 чітко проголошує, що всі люди є вільні та рівні у своїй гідності та правах. [1, с. 9] Для реалізації цих прав держава створює юридичний механізм захисту, який дає можливість громадянам вживати певних дій у випадку їх порушення. До таких дій належать: захист життя та здоров'я, право на об'єднання в політичні партії та громадські організації, право на мирні зібрання, право на звернення до органів влади, право на судовий захист та ін.

За своїм глибинним призначенням, як зазначав В. Б. Авер'янов, адміністративно-правовий захист прав особи служить надійною гарантією швидкого, ефективного та об'єктивного перетворення загального поняття захист прав людини з риторики в реальність [2, с. 188]. Важливою ознакою доступності цього способу захисту є його «собівартість» (розмір витрат – від моральних засобів до витрачених зусиль і часу). Проте адміністративно-правовий захист стане насправді «економічним» за умови перегляду пануючих у цій сфері концепцій та процесуального законодавства. Власне адміністративний порядок захисту прав і свобод громадян визначається не характером охоронюваних прав, а колом державних органів, які здійснюють цей захист, та змістом норм, що регулюють процес їх правозахисної діяльності. [3, с. 88]

Положення ч. 2 ст. 19 Закону «Про міжнародні договори України» продубльовано у ст. 9 Кодексу адміністративного судочинства України. Таким чином, у разі встановлення адміністративним судом під час розв'язання конфліктної ситуації з приводу порушення державою прав приватної особи невідповідності норм закону України міжнародному договору, орган

правосуддя має надати перевагу останньому та вирішити справу на його підставі.

Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) за кожним закріплено такі права, реалізація яких потрапляє під регламентуючий вплив галузі адміністративного права: а) право на свободу та особисту недоторканність (ст. 5); б) право на справедливий суд (ст. 6); в) право на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8); г) право на свободу думки, совісті та релігії (ст. 9); ґ) право на свободу вираження поглядів (ст. 10); д) право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами (ст. 11); е) право на користування правами і свободами, визнаними в цій Конвенції, без зазнавання дискримінації за будь-якою ознакою тощо. [4, с. 183]

Право на справедливий суд, що визначене в Конвенції, також втілюється, окрім іншого, в положенні Конституції України про право на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень, за винятком випадків, передбачених законом. З цього випливає, що в разі, коли закон встановлює, що рішення суду не підлягає апеляційному оскарженню, така норма вважається конституційною, оскільки це допускається Конституцією України. У той же час, рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гурепко проти України» вказує на порушення права на апеляційне оскарження Гурепка в Україні. В цій справі Гурепка був притягнутий до адміністративної відповідальності, але відмовлено в можливості оскаржити рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку. Європейський суд визнав, що це порушує право на апеляційне оскарження, зокрема з посиланням на статтю 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та статтю 2 Протоколу №7 до Конвенції. Отже, маємо ситуацію, коли рішення суду не підлягає апеляційному оскарженню, але таке обмеження повинно бути відповідним міжнародним нормам, зокрема, нормам, які забезпечують права на апеляційне оскарження. [5, с. 358]

В сучасних умовах розвитку чинного законодавства в Україні склалася потреба в захисті прав, свобод і законних інтересів громадян, а також забезпеченні принципу верховенства права й дотриманні гарантованих Конституцією України основних засад та принципів процесуально-правового порядку реалізації адміністративної відповідальності. Стаття 3 Конституції України проголошує головним обов'язком держави утвердження й забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також встановлює принцип, згідно з яким саме ці права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава, зі свого боку, відповідає перед людиною за свою діяльність. [6, с. 106]

Головним завданням адміністративного судочинства в Україні має стати забезпечення дотримання принципу верховенства права у відносинах між органами державної влади та органами місцевого самоврядування з людиною і громадянином. При цьому слід враховувати міжнародні зобов'язання України та практику Європейського суду з прав людини і нормативні положення самої Конституції України про реалізацію судової влади за допомогою адміністративного судочинства. [6, с. 107]

У висновку можна зазначити, що права людини та їх захист є невід'ємною складовою сучасного суспільства, визначеною як у Конституції України, так і у міжнародних договорах. Держава забезпечує створення юридичного механізму захисту прав, що надає громадянам можливість реалізувати свої права, зокрема через судовий захист та інші законні дії. Міжнародні стандарти, зокрема Конвенція про захист прав людини, визначають основні права, які повинні бути захищені, в тому числі через адміністративно-правовий порядок. Адміністративно-правовий захист прав особи є важливим інструментом забезпечення швидкого та ефективного захисту прав людини. Проте необхідно переглянути концепції та законодавство, щоб зробити цей захист ще більш ефективним.

Література

1. Паливода А. В. (2021) Конституція України - Розділ II Права, свободи та обов'язки людини і громадянина.
2. Авер'янов В. Б. (2004). Адміністративне право України. Академічний курс. Том 1.
3. Башкатова, В. В., & Світличний, О. П. (2016). Роль адміністративного права України у захисті прав і законних інтересів людини і громадянина.
4. Марченко, О. О. (2017). Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як джерело адміністративного права. Порівняльно-аналітичне право, (4), 181-184.
5. Клапоущак, Д. С. (2023). Адміністративне судочинство як фактор захисту прав людини, 358.
6. Барабаш, О. (2022). Захист прав людини в адміністративному провадженні: дія принципу верховенства права.

Галак А.В., студентка 3 курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: **Бзова Л.Г.**, доктор філософії, асистент кафедри
процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія
Федьковича

СТАНДАРТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

Досліджувана нами тема набула актуальності із набранням чинності нової редакції Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Адже, саме у новому КПК запропоновано новітні підходи до розуміння сутності та порядку здійснення кримінального процесуального доказування. Одним із таких нововведень є категорія «стандарту кримінального процесуального доказування».

Аналізуючи наведені позиції, варто вказати, що з огляду на нормативну дефініцію поняття «доказування», наведену у ч. 2 ст. 91 КПК України, воно спрямоване на встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Їх встановлення здійснюється на основі оцінки наявної сукупності доказів, у зв'язку з чим відображає результат здійсненого у кримінальному провадженні доказування.

Під стандартами кримінального процесуального доказування слід розуміти систему нормативно закріплених і сформованих у судовій практиці правил, що забезпечують формування суб'єктом доказування достатньої сукупності належних, допустимих і достовірних доказів та досягнення за результатами їх оцінки рівня переконання, необхідного для прийняття відповідного процесуального рішення[2].

Визначення переліку стандартів доказування здійснюється вченими на основі тлумачення правових норм та узагальнення практики міжнародних судових інституцій, юрисдикція яких визнана Україною, та Верховного Суду, оскільки у національному та міжнародному кримінальному процесуальному законодавстві такий перелік відсутній.

Так, В.В. Касько, Р.О. Куйбіда, Н.О. Марчук і М.І. Хавронюк відзначають, що КПК України закріплює три загальноприйнятих у світовій практиці стандарти доведення (переконання)[2].

- «обґрунтована підозра» (ч. 2 ст. 177 КПК України) використовується у разі короткострокового затримання та поверхового обшуку затриманого на предмет володіння ним зброєю. Затримання або обшук визнається незаконним, якщо поліцейський не може обґрунтувати розумність своїх підозр. Це правило було встановлено ще Верховним Судом США. Він відомий і на Європейському континенті завдяки згадуванню цього формулювання в Європейській конвенції з прав людини і, відповідно, у практиці Європейського суду з прав людини (наприклад, рішення у справі «Тимошенко проти України»)

- «переконання поза розумним сумнівом» (ч. 2 ст. 17 КПК України) означає те, що у достовірності факту (винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення) не повинно залишатися розумних сумнівів. Тобто, всі альтернативні можливості пояснення поданих доказів є дуже малоймовірними.

- «достатні підстави/докази». Відповідно до п.1 ст.94 КПК України: «Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення». тобто для повідомлення особи про підозру має бути склад кримінального правопорушення та достовірні, належні, допустимі, а в сукупності достатні докази для повідомлення особи про підозру.

Однак, правомірність використання категорії «внутрішнього переконання», як своєрідного суб'єктивного стандарту доказування має досить

вагоме психологічне обґрунтування. Діяльність суб'єктів доказування, в першу чергу не професійних – зокрема присяжних, може бути охарактеризована як оцінювання певної доказової інформації на предмет її правдивості та суперечливості із врахуванням життєвого досвіду суб'єкта, який в остаточному підсумку приймає те знання, яке йому здається найбільш переконливим. Таким чином, усі суб'єкти оцінюють докази (доказування) саме на підставі свого внутрішнього переконання щодо істинності сконструйованої ними історії. А це означає, що континентальний суб'єктивний стандарт «внутрішнього переконання» є дескриптивно вірним, тобто загалом правильно описує реальний механізм оцінювання доказування суб'єктом [1].

Велика Палата Верховного Суду з урахуванням змісту частини 5 статті 234 КПК України звертає увагу на те, що під час вирішення питання про санкціонування обшуку житла стандарт доказування - «достатня підстава» є значно нижчим порівняно з такими стандартами як «поза розумним сумнівом» (що застосовується під час розгляду кримінального провадження по суті), так і «обґрунтована підозра» (за яким доводиться наявність підстав піддавати конкретну особу заходам забезпечення кримінального провадження). Зокрема, для надання відповідного судового дозволу закон не вимагає існування обґрунтованої підозри власника чи іншого володільця житла у вчиненні кримінального правопорушення[4].

Згідно з правовою позицією Великої Палати Верховного Суду, викладеною в постанові від 14 червня 2018 року у справі № 11-386суп18, застосування до ухвал слідчого судді про надання дозволу на обшук положень, які регламентують загальні вимоги щодо судового рішення суду першої інстанції в кримінальному провадженні, можливо лише з урахуванням особливостей стадії досудового розслідування, яка є відмінною від судового розгляду.

Нормами КПК України не передбачено обов'язку слідчого судді перелічувати всі обставини кримінального провадження і викладати в ухвалі про надання дозволу на обшук усі відомі і встановлені відомості.

Вмотивованість ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи повинна бути в межах, які не розкривають таємницю досудового розслідування, в ній, зокрема, повинні бути наведені аргументи, що переконали суддю в задоволенні чи відхиленні такого клопотання.

Положення ст. 276 та п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК України вказують на те, що під час розгляду скарг на повідомлення про підозру предметом перевірки слідчого судді є склад кримінального правопорушення та достовірні, належні, допустимі, а в сукупності достатні докази для повідомлення особи про підозру й питання дотримання процесуального порядку вручення повідомлення про підозру. Твердження, що «існування достатніх підстав (доказів) для цілей повідомлення особі про підозру передбачає наявність доказів, які лише об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним кримінальним правопорушенням (демонструють причетність до його вчинення) і є достатніми, щоб виправдати

подальше розслідування для висунення обвинувачення або спростування такої підозри», ніяк не узгоджується з положеннями ст. 276 та п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК України та є лише вільним роздумом на тему КПК[3].

Підсумовуючи вищевказане, можемо дійти висновку, що стандарти доказування забезпечують рівень переконання, необхідний для ухвалення обвинувального вироку або прийняття іншого поточного чи підсумкового рішення у кримінальному провадженні не на користь сторони захисту (встановлюють певні «межі/рамки» у кримінальному провадженні по досягненню, виконанню яких може бути прийняте рішення не на користь особи). Водночас, рівень переконання, придатний для прийняття рішень, що обмежують права особи у кримінальному провадженні, досягається на підставі дотримання та виконання усіх правил доказування.

Література

1. Вапнярчук В. Стандарт кримінального процесуального доказування. Вісник Національної академії правових наук України. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-100-112.pdf (дата звернення: 03.05.2024).
2. Крет Г.В. Система стандартів доказування у кримінальному процесі України. Вісник південного регіонального центру НАПрНУ. URL: https://prc.com.ua/wp-content/uploads/2021/01/vprc_2019_19_20.pdf (дата звернення: 03.05.2024).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 03.05.2024).
4. Стандарти доказування у кримінальних провадженнях. Практика ЄСПЛ - Юридична Газета. Юридична газета. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/standarti-dokazuvannya-v-kriminalnih-provazhennyah-praktika-espl.html> (дата звернення: 03.05.2024).

Гіда О.С., аспірант кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У світлі подій, що відбуваються в Україні протягом останніх років, держава повинна мати інструменти та механізми ефективного протистояння та правові інструменти як діяти в екстремальних умовах.

Захист прав і свобод людини і громадянина, а також захист суспільства в цілому є пріоритетним викликом сучасності та всього міжнародного співтовариства. Сучасний соціум наповнений елементами безпрецедентних

протиріч: з одного боку наука досягла високого рівня технологій, з іншого – невпинно зростає кількість смертельних захворювань; на нашій планеті люди й досі помирають від голоду; виникають війни, тероризм, загрози для суспільства різного характеру (релігійні, політичні, економічні, екологічні тощо). Показовим прикладом вищезазначеного є події, що відбувались і продовжують відбуватись в нашій державі за останні роки.

Так, згідно статистики Міністерства охорони здоров'я України від початку пандемії в Україні було виявлено понад 5,5 млн випадків захворювання, а внаслідок хвороби померло 112 268 людей [1]. За даними Національної поліції з початку збройної агресії рф, станом на 01.01.2023, слідчими Національної поліції розпочато понад 56,1 тис. кримінальних проваджень за фактами вчинення на території країни злочинів військовослужбовцями збройних сил. З 24 лютого 2022 року розпочато досудове розслідування у майже 68 тис. кримінальних провадженнях щодо вчинення майнових злочинів в умовах воєнного стану, зокрема крадіжок (65,9 тис.), грабежів (1,8 тис.) та розбоїв. підрозділами вибухотехнічної служби поліції виявлено та вилучено понад 185,6 тис. боєприпасів (гранати, постріли до гранатометів, артилерійські боєприпаси, протипіхотні та протитанкові міни, реактивні системи залпового вогню, некеровані та керовані ракети, авіабомби тощо), понад 4,9 тон вибухових речовин [2].

Всі ці події потребують вказують на те, що державою мають бути чітко вироблені механізми в екстремальних ситуаціях для подолання негативних наслідків.

Сьогодні, через повномасштабне вторгнення, наша держава знаходиться в стані війни і, як наслідок – в країні введений правовий режим воєнного стану. Проте, навіть після перемоги над загарбником ще залишатиметься ризик настання великої кількості небезпек різного ступеня складності, що вимагатиме від органів державної влади введення правового режиму надзвичайного стану для стабілізації всіх державних процесів.

В той же час правовий режим надзвичайного є одним із видів правового режиму, що входить до інституту надзвичайних адміністративно-правових режимів, зокрема і, є ключовим аспектом юридичного забезпечення національної безпеки, як в Україні так і в будь-якій розвиненій країні світу. Саме тому питання змісту, сутності та особливостей адміністративно-правового забезпечення правового режиму надзвичайного стану потребує розширеного вивчення та наукового аналізу.

Проблематика щодо правового регулювання та необхідності створення законодавства про надзвичайний стан міститься і в працях європейських вчених. Один із найвідоміших – Карл Шмітт, який вперше заговорив про ідею надзвичайного стану у 1920 р. Німецький політичний теоретик і юрист, зробив вагомий внесок у розуміння політичного та правового поняття надзвичайного стану. У своїх працях, зокрема у трактаті «Політичний теологізм», він розглядав концепцію «sovereign» (суверенитету) та влади, що використовується в період надзвичайного стану [3].

Повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року привернуло увагу всього людства до проблем міжнародного права, державного суверенітету, а також дії держави в умовах надзвичайного та воєнного стану. Все це засвідчує потребу детального аналізу правового режиму надзвичайного стану.

В Україні основний закон, що визначає зміст правового режиму надзвичайного стану, порядок його введення та припинення дії, особливості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах надзвичайного стану, додержання прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб та відповідальність за порушення вимог або невиконання заходів правового режиму надзвичайного стану є Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III. Згідно даного Закону надзвичайний стан - це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [4].

Аналізуючи вищезазначене поняття в законі, виділимо найголовніші аспекти:

- 1) відповідні обмеження правового статусу особи. В умовах режиму вживаються заходи щодо обмеження прав і свобод людини і громадянина. Проте запровадження надзвичайного стану жодним чином не повинно впливати на базові права громадян, що затвердженні Конституцією України [5];
- 2) характеризується особливими умовами введення, що передбаченні законодавством;
- 3) обмежуються права лише ті, які теоретично можуть посилити негативні наслідки надзвичайного стану;
- 4) введення правового режиму надзвичайного стану має відповідати принципам державної, суспільної необхідності, об'єктивності, доцільності та відповідальності за можливі наслідки для держави та суспільства в цілому;
- 5) перерозподіляються повноваження та компетенція державних органів, відповідальних за впровадження надзвичайного стану.

Таким чином, правовий режим надзвичайного є одним із видів правового режиму, що входить до інституту надзвичайних адміністративно-правових режимів.

Правовий режим надзвичайного стану вводиться для усунення загрози та якнайшвидша ліквідація особливо тяжких надзвичайних ситуацій.

Введення правового режиму надзвичайного стану має відповідати принципам державної, суспільної необхідності, об'єктивності, доцільності та відповідальності за можливі наслідки для держави та суспільства адже не зважаючи на введення правового режиму надзвичайного стану людина залишається найвищою соціальною цінністю в державі та ті обмеження, що визначені законодавцем не можуть бути підставою для протиправної поведінки відносно людини.

Література

1. Офіційний веб-портал Міністерства охорони здоров'я. Інформація про поширення та профілактику COVID-19. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/operativna-informacija-pro-poshirennja-koronaviru-snoi-infekcii-2019-cov19>
2. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik2018/zvit2022/Zvit_polic_2022.pdf
3. Фунтіс А. Реверсія Карла Шмітта: надзвичайний стан в Україні після 24 лютого 2022 року. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. 2023. № 2 (57). <https://doi.org/10.21564/2663-5704.57.277934>
4. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.
5. Конституція України. Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Грицай Н.І., аспірант кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: **Берlach А.І.**, д.ю.н., професор, завідувач кафедри
службового та медичного права Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Актуальність обраної теми полягає у тому, що принцип гуманізму є наскрізним, одним з основоположних принципів права, відноситься до фундаментальних, а також відіграє визначальну роль у ідеологічній концепції

основних західних цінностей та людиноцентриській моделі державного управління. Війна в Україні стала трагедією для мільйонів людей. Вона призвела до незліченних людських жертв, руйнувань та страждань, саме в такий тяжкий період для нашої країни гуманізм є запорукою належного функціонування державних органів та їх посадових осіб.

В останні роки українські вчені приділяють значну увагу дослідженню принципу гуманізму, досліджувався в працях наступних авторів: С.Ю. Беньковського, Н. Р. Нижник, С. Д. Дубенко, О. Ю. Оболенського, Н. Г. Плахотнюк, Д. М. Белова, М.В. Громовчука та інших науковців.

Метою написання тез є огляд та осмислення застосування принципу гуманізму у діяльності державних службовців в обсязі, що відповідає формату тез.

Принцип гуманізму є одним із головних принципів діяльності державних службовців в Україні. Він ґрунтується на визнанні цінності людини, її права на життя, свободу та особисту безпеку, а також на повазі до її гідності. Цей принцип знаходить своє вираження в багатьох міжнародних та національних правових актах, а також у законодавстві, що регулює діяльність державних службовців в Україні. Зокрема, даний принцип закріплений в Конституції України, Законі України «Про державну службу», Наказі НАДС «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування», частково містить своє відображення у Законі України «Про Національну Поліцію України».

Конституцією України у статті 21 передбачено, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, а у статті 28 - що всі особи мають право на повагу до їх гідності, жодна людина не може бути піддана катуванню чи жорстокому, нелюдському, принижуючому гідність поводженню чи покаранню та без вільної згоди – медичним, науковим або іншим дослідженням [1].

Законом України "Про державну службу" у п.4 ч.1 ст. 61 передбачено, що службова дисципліна забезпечується поєднанням повсякденної вимогливості керівників до підпорядкованих державних службовців з постійною турботою про них, виявленням поваги до їхньої честі та гідності, забезпеченням гуманізму та справедливості [2].

Наказом НАДС «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування», а саме у розділі II Наказу пунктом 1 передбачено, що під час виконання своїх посадових обов'язків зобов'язані неухильно дотримуватись загальноновизнаних етичних норм поведінки, бути доброзичливими та ввічливими, дотримуватись високої культури спілкування, з повагою ставитись до прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина; абзацом другим пункту 2 передбачено, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування під час виконання своїх посадових обов'язків повинні проявляти стриманість у разі критики чи образ з боку громадян, зауважувати щодо неприйнятності такої поведінки і необхідності дотримання норм ввічливого спілкування; сьомим абзацом пункту 3 передбачено, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування повинні протидіяти цькуванню, а також вживати

заходи, спрямовані на запобігання та припинення цькування та заходи щодо відновлення порушених внаслідок цькування прав [3].

Законом «Про Національну Поліцію України» у п. 4 статті 7 передбачено, що посадові особи Національної Поліції України жодним чином не дозволяється сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, а у випадках виявлення даних дій поліцейським необхідно терміново вжити всіх можливих заходів для припинення вищезазначених порушень принципу гуманізму [4].

Ці норми демонструють, що принцип гуманізму пронизує усю правову систему України, і його дотримання є обов'язковим не лише для державних службовців, але й для всіх державних органів та посадових осіб.

Важливо зазначити, що принцип гуманізму не лише закріплений у законодавстві, але й має ґрунтуватися на особистих моральних якостях державних службовців. Вони повинні поважати людей, з якими вони спілкуються, ставитися до них з розумінням та співчуттям, а також прагнути допомогти їм у вирішенні їхніх проблем.

Дотримання принципу гуманізму у діяльності державних службовців є важливою умовою для забезпечення захисту прав людини, дотримання законності та справедливості. Це також сприяє підвищенню довіри людей до державних органів та влади загалом.

Впровадження та дотримання принципу гуманізму на практиці є складним завданням, яке потребує постійного навчання та підвищення кваліфікації державних службовців. Вони повинні розуміти, як застосовувати цей принцип у своїй повсякденній роботі, та бути здатними приймати рішення, які враховують інтереси людини.

В умовах воєнного стану, коли життя та безпека людей опиняються під загрозою, принцип гуманізму набуває особливої актуальності. Державні службовці, як представники влади, мають особливу моральну відповідальність за дотримання цього принципу.

Організація державної служби відіграє важливу роль у забезпеченні дотримання принципу гуманізму. Державні органи повинні створювати сприятливе робоче середовище, де державних службовців заохочують діяти відповідно до цього принципу. Вони також повинні розробляти та впроваджувати механізми контролю за дотриманням принципу гуманізму та притягнення до відповідальності державних службовців, які його порушують.

Враховуючи вищезазначене можна зробити наступні висновки: дотримання принципу гуманізму у діяльності державних службовців є важливим кроком на шляху побудови правової держави, де права людини поважаються і захищаються. Це також сприяє підвищенню довіри людей до влади та зміцненню громадянського суспільства, що є життєвою необхідністю для функціонування всього державного апарату в умовах збройної агресії з боку Російської Федерації. Державні службовці, дотримуючись принципу гуманізму, гарантують дотримання прав людини, проголошених Конституцією

України та міжнародними правовими актами. Завдяки гуманістичному підходу до виконання своїх обов'язків, державні службовці сприяють поліпшенню життя людей. Гуманістичний підхід до державної служби передбачає неухильне дотримання закону та людиноцентристської моделі державного управління. Це гарантує захист від протиправного застосування засобів примусу з боку влади. Гуманістична атмосфера в країні, де права людини поважаються, а закони неухильно виконуються, сприяє залученню інвестицій та розвитку економіки.

Державним службовцям необхідно з особливою увагою ставитися до принципу гуманізму під час роботи, що передбачає взаємодію з громадянами, а керівникам всіх рівнів доводити до відома підлеглих основоположні засади даного принципу. Крім того, даний процес включає систему етичного контролю, громадський контроль, а також механізми відповідальності за порушення принципів гуманістичної державної служби.

Література

1. Конституція України: від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 №889-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст.43
3. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: наказ голови НАДС 05.08.2016 № 158. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 31 серпня 2016 р. за № 1203/29333.
4. Про Національну поліцію: Закон України 02.07.2015 року № 580-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379.

Гроза Д. В., студентка 4 курсу, 01-20-07,
факультету прокуратури

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО САНІТАРНИХ ТА ФІТОСАНІТАРНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [1], є ключовим нормативно-правовим актом, що встановлює правові основи для санітарних та фітосанітарних ініціатив. Цей закон охоплює широкий спектр заходів, включаючи всі законодавчі акти, які регулюють безпеку харчових продуктів, здоров'я тварин та рослинний карантин; виробничі техніки та методики; процедури тестування, перевірки та прийняття рішень; карантинні умови з відповідними вимогами до транспортування живих організмів і матеріалів, необхідних для їхнього виживання; застосування статистичних методів, відбору проб і оцінки ризиків; а також вимоги до пакування та маркування, прямо пов'язані з безпекою

продуктів харчування. Регулювання цих питань здійснюється не тільки через аграрне законодавство, але й за допомогою норм екологічного, господарського, адміністративного та міжнародного права, формуючи комплексний підхід.

З початком агресії російської федерації проти України та окупації значної її частини, розпочалася нова фаза у розвитку законодавства, пов'язаного з впровадженням санітарних та фітосанітарних заходів в умовах воєнного стану. Нормативно-правове регулювання зазначених заходів потребує глибинного аналізу. Одним з перших законодавчих актів, що заклали основи для взаємодії держави та аграрного сектору в даному контексті, стала Постанова Кабінету Міністрів «Деякі питання здійснення фітосанітарних заходів та процедур в умовах воєнного стану» від 1 квітня 2022 р. № 398 [2].

Згодом відповідні питання були врегульовані Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану» від 12.05.2022 р. № 2246-IX [3]. Основні зміни, передбачені цим Законом і супутніми нормативно-правовими актами, стосуються майже усіх категорій санітарних та фітосанітарних заходів, які виділяються в юридичній літературі.

Основні зміни, впроваджені в рамках санітарних та фітосанітарних заходів у зв'язку з воєнним станом, можна умовно розділити на три основні групи. Перша група включає заходи, які направлені на підтримку агробізнесу для забезпечення безперебійного виробництва та постачання аграрної продукції. Друга група об'єднує заходи, метою яких є створення безпечних умов для проведення фітосанітарних процедур під час воєнних дій. Третя група охоплює конкретні фітосанітарні процедури для регульованих об'єктів, що експортуються відповідно до Ініціативою про безпечне транспортування зерна та інших харчових продуктів з портів України. Ця ініціатива була розроблена відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 липня 2022 року № 626 та стосується товарів за позиціями 1001, 1003, 1005, 1201, та 1205 за УКТЗЕД [4].

Під час проведення санітарних та фітосанітарних заходів необхідно враховувати актуальну інформацію про відсутність ризиків, пов'язаних з вибухонебезпечними предметами на визначеній території. В рамках дерегуляції у фітосанітарній сфері продовжується спрощення контролю за імпортом певних товарів, дерегуляція руху насіння в межах країни, затвердження можливості подання документів для фітосанітарних процедур в електронному форматі та інше. Процедури митного оформлення для деяких категорій товарів, включно з харчовими продуктами (пункт 3 Додатку) та критично важливими імпортними товарами (пункт 5 Додатку) [5], було спрощено. Також спрощено імпорт сільськогосподарської продукції рослинного походження та дерегуляцію переміщення насіння в межах України, розширено коло осіб, уповноважених на проведення інспекцій та відбір зразків для фітосанітарної експертизи, а також спрощено вимоги до маркування імпортованих харчових продуктів і кормів для їх швидшого ввезення в умовах воєнного стану.

Отже, правові основи державної аграрної політики України в контексті санітарних та фітосанітарних заходів у умовах воєнного стану мають вирішальне значення для забезпечення продовольчої безпеки країни. Відповідні зміни та адаптації законодавства, впроваджені після початку військової агресії росії проти України, демонструють гнучкість та ефективність правової системи на виклики сьогодення.

Література

1. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР : станом на 26 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
2. Деякі питання здійснення фітосанітарних заходів та процедур в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 01.04.2022 р. № 398 : станом на 12 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398-2022-п#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 р. № 2246-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-20#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
4. Про делегацію Уряду України для участі у багатосторонніх переговорах з підготовки та узгодження проекту Ініціативи щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 22.07.2022 р. № 626-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/626-2022-р#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
5. Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 09.03.2022 р. № 236 : станом на 1 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2022-п#Text> (дата звернення: 26.04.2024).

Дубовик О.В., аспірант Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Степана Дем'янчука, адвокат

МІСЦЕ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ СУДІВ

З кінця минулого століття інформаційні технології стали відігравати дедалі більшу роль у житті нашого суспільства. Під впливом об'єктивних тенденцій судові інстанції, чия традиційна діяльність, практика й організація роботи, як і інших державних структур, ґрунтувалися на паперових носіях, були змушені приймати нові технології й адаптувати до них організацію своєї роботи. Зазначимо, що впровадження інформаційних технологій у діяльність

вітчизняних судів проходило не завжди гладко, багато судових інстанцій сприймали інновації як зайве обтяження. Але, були й інші, які зустрічали їх з ентузіазмом, оскільки інформаційні технології сприяли реконфігурації судової діяльності, автоматизації повторюваних завдань і підвищенню ефективності, що багато в чому істотно спростило процедуру обігу документів, зменшило навантаження на представників суддівського корпусу та працівників апарату судів.

Комплексне використання інформаційних технологій під час відправлення правосуддя вважається одним із ключових елементів значного поліпшення функціонування судової системи України. Можливість он-лайн ознайомлення з судовими реєстрами, інформацією щодо стадій розгляду судових справ, електронний обмін юридичними документами – ось лише кілька прикладів, які стали можливими у зв'язку з впровадженням у роботу вітчизняних судів інформаційних технологій. Варто акцентувати увагу на тому, що цей вид технологій може використовуватися для підвищення прозорості та підзвітності судових інстанцій, допомагаючи тим самим якісно виконувати покладені на них функції та обов'язки. Використання інформаційних технологій спільно з Інтернатом відкрило судову систему для громадськості (комунікаційна складова), надало інформацію про її діяльність, що сприяло якісному підвищенню рівня довіри суспільства до суду.

Інформаційна технологія в діяльності вітчизняних судів представляє собою технологію опрацювання інформації, яка складається з сукупності технологічних елементів: збирання, накопичення, пошуку, передавання інформації користувачам на основі сучасних технічних засобів. Оскільки інформаційна технологія є поєднанням процедур, що реалізують функції збирання, накопичення, зберігання, оброблення і передачі даних із застосуванням технічних засобів, тому інформаційна технологія невід'ємно пов'язана з технічним і програмним середовищем, в якому її реалізовано [1]. Варто зазначити, що багато сучасних дослідників ототожнюють інформаційні технології в досліджуваній нами сфері з електронним правосуддям. Проте таке ототожнення є не зовсім коректним. Підкреслимо, що електронне правосуддя є одним із результатів упровадження в діяльності судів інформаційних технологій. По суті, електронне правосуддя це лише спосіб здійснення правосуддя, засноване на використанні інформаційних технологій. Без інформаційних технологій здійснити електронне правосуддя неможливо, воно фізично не може існувати відокремлено, при цьому існування інформаційних технологій у діяльності судів без електронного правосуддя в багатьох країнах світу є буденністю.

Виходячи зі спеціалізації використання інформаційних технологій у діяльності вітчизняних судів, ми розділили їх на дві групи:

1. Базові інформаційні технології;
2. Спеціалізовані інформаційні технології.

При цьому спеціалізовані інформаційні технології поділяються нами на:

1. Інформаційні технології, що сприяють виконанню працівниками апарату суду своїх обов'язків;

2. Інформаційні технології, що сприяють виконанню представниками судового корпусу своїх обов'язків.

Базові інформаційні технології.

У судових органах сучасної України базові інформаційні технології є критично важливими інфраструктурними компонентами, які полегшують судам повсякденну роботу, водночас не вимагаючи від персоналу спеціалізованих знань для свого використання. Вони включають в себе, як стандартні програмні продукти (офісне ПЗ, програми для архівування даних тощо), так і комп'ютерне обладнання (персональний комп'ютер, ксерокс, принтер, сканер, модем, роутер тощо). Основне завдання таких технологій – забезпечити надійне та ефективне робоче середовище, де базові операції, як-от увімкнення комп'ютера, перевірка електронної пошти, створення та друк документів, можуть бути виконані будь-ким із співробітників судової інстанції без додаткової підготовки. Однак, незважаючи на їхню повсюдність і доступність, проста наявність цих технологій без відповідного налаштування не призведе до поліпшення ефективності роботи судової інстанції. Наприклад, внутрішня мережа суду, WI-FI і мережеві принтери мають бути доступними і готовими до використання, але їхня присутність сама по собі не гарантуватиме підвищення продуктивності, якщо вони не будуть «перебувати під контролем» системного адміністратора, до обов'язків якого належить розв'язування різноманітних технічних питань щодо безперебійного функціонування базових інформаційних технологій.

Базові інформаційні технології слугують фундаментом для впровадження спеціалізованих інформаційних технологій, які можуть значно розширити можливості судової системи. Наприклад, без загальнодоступних персональних комп'ютерів та Інтернет-з'єднання судді не зможуть отримати доступ до онлайн бібліотек з правовою інформацією, а секретарі – вносити дані до електронних реєстрів. Отже, хоча базові технології самі по собі можуть здаватися елементарними, вони необхідні для функціонування більш складних і функціонально насичених спеціалізованих інформаційних технологій, використання яких веде до підвищення загальної ефективності діяльності вітчизняних судів.

Інформаційні технології, що сприяють виконанню працівниками апарату суду своїх обов'язків.

Апарат здійснює організаційне забезпечення роботи суду, спрямоване на діяльність по здійсненню правосуддя, створення необхідних умов для реалізації прав і виконання обов'язків учасників судового процесу, забезпечення функціонування суду як державної установи [2]. Діяльність апарату суду охоплює широкий спектр завдань, починаючи від моніторингу судових справ і ведення деталізованого обліку всіх аспектів повсякденної діяльності суду, до розсилки офіційних повідомлень, взаємодії з учасниками процесу, і координації з різноманітними організаціями громадського суспільства та державними органами влади. Сучасні інформаційні технології, віднесені нами до таких, що

сприяють виконанню працівниками апарату суду своїх обов'язків, забезпечують організаційний аспект діяльності судових інстанцій. Насамперед ідеться про технології, які сприяють автоматизації судового діловодства, забезпечують автоматичне заповнення стандартних документів, наприклад, таких як судові виклики і повідомлення. Вони використовують інформацію, що зберігається в електронних базах даних, включно з інформацією про майбутні судові події, імена та адреси учасників процесу тощо. Звернення до таких інформаційних технологій не тільки значно зменшує навантаження на судовий персонал, а й мінімізує вірогідність технічних помилок у документах, які в судочинстві призводять до настання різних несприятливих наслідків. Після автоматичного формування документи зазвичай друкують, підписують і надсилають учасникам процесу. Такий підхід до діловодства не лише прискорює опрацювання документації, а й покращує загальну прозорість процесуальної діяльності судових інстанцій.

У сучасній судовій практиці автоматизовані реєстри та пов'язані з ними додатки стали повсюдними та тісно інтегрованими в повсякденні операції, проте їх розробка та впровадження являли собою значні технічні виклики, які довелося долати, найчастіше в умовах обмеженості ресурсів (фінансових, матеріально-технічних та ін.). Такі реєстри та додатки часто створювалися на місцевому рівні, подекуди в рамках пілотних проектів, що потребувало докладання особливих зусиль з адаптації технологій під конкретні потреби та специфіку роботи судових установ. Головною метою впровадження автоматизованих реєстрів було поліпшення ефективності за рахунок автоматизації повсякденних і повторюваних робочих процесів. Впровадження включало в себе прискорення доступу до даних, підвищення доступності судової документації та зменшення часу, необхідного для обробки інформації. Зрештою, хоча процес впровадження був складним і багатограним, успішна інтеграція автоматизованих реєстрів значно поліпшила ефективність судової системи України.

Інформаційні технології, що сприяють виконанню представниками судового корпусу своїх професійних обов'язків.

Цей вид інформаційних технологій спрямований на надання інформаційної допомоги суддям. Інформаційні технології підтримують роботу суддів у кількох напрямках, включно з організацією діяльності, управлінням інформацією, підготовкою документів та ухваленням рішень. Для виконання своїх професійних обов'язків у суддів має бути доступ до актуального законодавства, повних реєстрів судових рішень, міжнародної судової практики та багато чого іншого. Проведення юридичних досліджень у режимі он-лайн займають дедалі більше часу у повсякденній діяльності судді. Використання різноманітних бібліотек і реєстрів, пошукових систем і методів автоматизації аналізу текстової інформації значно підвищило якість та ефективність юридичних досліджень, що проводяться суддями.

Системи управління справами (СУС) являють собою ключову інновацію в сфері інформаційних технологій, призначених для підтримки суддів у

виконанні їхніх професійних обов'язків. Ці системи відіграють важливу роль в управлінні судовими процесами, починаючи від моменту подання позову до остаточного вирішення справи. Основна функція СУС полягає в автоматизації процесуальної роботи представників судового корпусу, що охоплює моніторинг поточних справ, планування справ і судових засідань, а також комплексний супровід усього процесу судової діяльності. Більш просунуті функції систем управління справами, призначені для керівників судових органів, містять у собі функціонал контролю як над розглядом справ окремим суддею, так і над загальним управлінням судовою інстанцією, що дає змогу оптимізувати розподіл ресурсів і розпланувати роботу судового органу загалом. СУС у своєму складі містять різноманітний аналітичний інструментарій. Багато з них здатні збирати й агрегувати дані про судову діяльність, включно з часом, витраченим на судові засідання, підготовку до справ та інші завдання. Складні системи управління справами можуть візуалізувати зібрану та проаналізовану інформацію в різних графічних форматах, забезпечуючи наочне та ефективне уявлення про роботу суду.

Таким чином, СУС значно покращують прозорість та ефективність судової роботи, надаючи судовим органам потужні інструменти для оптимізації їх внутрішніх процесів. Ці системи поступово стають невід'ємною частиною судової інфраструктури, сприяючи якісній організації судочинства загалом.

Література

1. Бойко І. М., Троян С. О. Означення поняття інформаційні технології. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті та науці. URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=5889 (дата звернення: 28.04.2024)
2. Про надання консультативного висновку щодо законопроекту № 10449: Рішення Вищої ради правосуддя від 20.02.2024 р. № 498/0/15-24. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/43951> (дата звернення: 28.04.2024)
3. Стрілецька О. В., Габрелян А. Ю. Реалізація принципу змагальності в ході проведення досудового розслідування. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право», 2024. Випуск 81(1). С. 168 – 179.
4. Стрілецька О. В., Габрелян А. Ю. Реалізація принципу змагальності під час судового розгляду. Аналітично-порівняльне правознавство, 2024. Випуск 2. С. 719 – 731.
5. Стрілецька О. В., Габрелян А. Ю. Реалізація принципу змагальності в кримінальному процесі країн романо-германської правової сім'ї. VI Міжнародна науково-теоретична конференція «Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень» (08.03.2024; м. Вінниця, Україна), 2024. С. 64 – 70.

Дубовик А.П., студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Лебедєва Ю.В.**, викладач кафедри загальноправових
дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

У контексті загальної боротьби за права та свободи людини, Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ) представляє собою значний крок у забезпеченні захисту прав і основних свобод громадян. Прийнята в 1950 році, вона стала не лише важливим правовим документом, але й символом послідовного прагнення до гуманітарних цінностей та демократії в Європі.

ЄКПЛ відображає ідеали та принципи, закріплені в Загальній декларації прав людини, створюючи механізм захисту цих прав на практичному рівні. Основна мета конвенції полягає в забезпеченні, що країни-учасниці гарантують своїм громадянам право на життя, свободу виразу, справедливий судовий процес та інші основні права. Україна, ставши членом Ради Європи у 1995 році, приєдналася до ЄКПЛ, зобов'язавшись дотримуватися її положень. Це стало важливим кроком у забезпеченні правової захищеності громадян та зміцненні демократичних інститутів в Україні [1]. Надання громадянам можливості звертатися до Європейського суду з прав людини є важливим механізмом контролю за дотриманням прав людини національними органами.

Необхідно відзначити, що ратифікація Конвенції не лише формально закріплює зобов'язання перед міжнародним співтовариством, але й покликана сприяти побудові справедливого та правового суспільства всередині країни. Українська влада повинна постійно працювати над вдосконаленням своїх законодавчих та правопорядкових механізмів з метою забезпечення поваги до прав людини на всіх рівнях [2].

Наприкінці 1990-х років Україна стала членом Ради Європи та взяла на себе зобов'язання привести своє законодавство у відповідність із Конвенцією. Однак, до сьогодення часу існують проблеми у виконанні цього завдання. Важливим кроком у цьому напрямку є активна робота Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який має сприяти впровадженню необхідних змін у законодавство та забезпечити ефективний механізм захисту прав громадян. Необхідно продовжувати роботу над адаптацією національного законодавства до вимог Європейської Конвенції з прав людини, щоб забезпечити всебічний захист прав та свобод громадян України відповідно до міжнародних стандартів [3].

Європейська конвенція з прав людини залишається важливим інструментом у забезпеченні захисту та розвитку прав людини в Україні. Вона визначає стандарти, до яких країна повинна прагнути, щоб стати справжньою

демократичною правовою державою, де права та свободи громадян є невід'ємними та недоторканими [3].

Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ) є ключовим правовим документом, який визначає стандарти захисту прав та свобод громадян в Європі. Прийнята в 1950 році, вона визначає основні права та свободи, які кожна країна-учасниця зобов'язана гарантувати своїм громадянам. У цьому науковому тексті проводиться аналіз механізму застосування ЄКПЛ в Україні [4].

Україна стала членом Ради Європи в 1995 році, після чого ратифікувала ЄКПЛ. Це відкрило шлях для громадян України звертатися до Європейського суду з прав людини у випадках, коли їхні права порушуються національними органами влади. Згідно зі статтею 34 Конвенції, будь-яка особа, яка вважає, що її права та свободи, гарантовані Конвенцією, були порушені, має право звернутися до Європейського суду з прав людини. Український уряд зобов'язаний забезпечити виконання рішень Суду [5].

Україна активно бере участь у процедурах Європейського суду з прав людини. Вона може бути як позивачем, так і відповідачем у судових процесах, що стосуються порушень прав людини. Рішення Європейського суду з прав людини часто мають значний вплив на законодавство та практику в Україні. Вони сприяють удосконаленню правової системи та забезпеченню дотримання прав людини національними органами [6].

Незважаючи на позитивні зміни, в Україні все ще існують виклики у забезпеченні ефективного захисту прав людини. Реформа правосуддя, боротьба з корупцією та політичне впливовість на правосуддя залишаються актуальними завданнями.

Отже, Європейська конвенція з прав людини відіграє важливу роль у захисті прав та свобод громадян в Україні. Її механізм застосування визначається активною участю країни в процесах Європейського суду з прав людини та виконанням його рішень національними органами влади.

Література

1. «України провалює виконання рішень ЄСПЛ – статистика: Українська правда від 23 лютого 2015 року. Офіційний сайт «Української правди». URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/03/23/7032158/>
2. Завгородній В. А. Нормативна складова механізму імплементації рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Правові новели 2018. С. 23-30.
3. Проблема виконання рішень Європейського суду з прав людини: необхідність системного аналізу та впровадження. Матеріали круглого столу «Національні механізми виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: роль судової гілки влади» 22 листопада 2016 року. URL: <http://www.vru.gov.ua/news/1880>.
4. Стоянова, Тетяна. Практика Європейського суду з прав людини як джерело цивільного процесуального права України. Підприємництво, господарство і право. 2017. С. 55-58.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

6. Ткачова, Ю. В., Жеглінська Т.О. Європейська система захисту прав людини. Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 червня 2023 року. Львів: Львівський науковий форум, 2023. С.141-131.

Єфіменко Г.Є., студентка 5 курсу факультету юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Лученко Д.В.**, д.ю.н., професор, професор кафедри
адміністративного права Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ НА АДМІНІСТРАТИВНУ ЮСТИЦІЮ УКРАЇНИ

В умовах глобалізаційних процесів, які відбуваються в сучасних правових системах, закономірним явищем є імплементація міжнародних стандартів які сприяють утвердженню гарантій реалізації основоположних принципів права та захисту прав людини, а також уніфікації правових інститутів. Приведення у відповідність до міжнародних стандартів вітчизняної нормативної бази та судової практики відіграє важливу роль у становленні та оптимізації адміністративної юстиції України. Рецепція європейських принципів адміністративного права (відповідність яким виступає одним з основних критеріїв до вступу країн у Союз та які є складовою *Acquis communautaire*) та створення на їх основі дієвих гарантій неупередженості суддів, доступу до правосуддя, формування оптимальної адміністративної процедури та прозорого судового розгляду – є пріоритетом у даному процесі.

Імплементації міжнародних стандартів у вітчизняне адміністративне законодавство приділяли увагу у своїх працях такі українські вчені, як Ю.П. Битяк, В.К. Колпаков, К.В. Бережна. Метою даної роботи є дослідження існуючих міжнародних стандартів та аналіз механізмів їх імплементації, огляд перспектив трансформації адміністративної юстиції, а також проблематики пов'язаної з цим процесом.

Ключовим аспектом трансформації вітчизняного адміністративного судочинства стала практика застосування рішень ЄСПЛ, як міжнародної судової установи що виступає гарантом реалізації положень Європейської Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] (далі – Конвенція). Використовуючи при прийнятті рішень практику Європейського суду з прав людини, вітчизняні адміністративні суди сприяють реалізації гарантій передбачених статтею 6 Конвенції. Так для національних судів пріоритетом є застосування згаданої раніше практики як інструмента, що

дозволив би подолати прогалини у законодавстві та відійти від застарілої та обтяжливої адміністративної процедури. В цьому контексті ми можемо говорити про підвищення рівня доступу до судового захисту в адміністративних спорах, впровадження оптимальних строків в адміністративному судочинстві та сприяння прозорості судового розгляду.

Фундаментальну роль у втіленні визнаних ЄСПЛ стандартів ефективного захиту права, доступності судового захисту, розумних строків у судочинстві та обов'язкового виконання судових рішень, відіграли справи: *Golder v. the United Kingdom* від 21 січня 1975 р. [2]; *Brumărescu v. Romania* від 28 жовтня 1999 [3]; *Hornsby v. Greece* від 19 березня 1997 [4]. Доцільно зазначити, що у розумінні суддів ЄСПЛ основним показником ефективності судової системи є забезпечення справедливості. Так щодо значущості змістовної справедливості у адміністративній юстиції Д.В. Лученко, наголошував у своїй статті «Верховенство права у практиці Стразбурзького Суду в аспекті проблем судового оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень». Він зазначив, що невід'ємною складовою підходу до розуміння справедливості як найвищого стандарту є критерій співмірності, який зумовлює пропорційність втручання держави в життя суспільства. Відповідно в контексті адміністративного судочинства зазначений критерій виступає стандартом відповідності принципу верховенства права норм закону, дискреції суду та дій і актів суб'єктів публічної адміністрації. [5]

В контексті загальних стандартів слід проаналізувати вплив на адміністративну юстицію Бангалорських принципів поведінки суддів від 19 травня 2006 року (далі -Принципи) [6]. Розглянути в рамках даної роботи зазначені вище Принципи доцільно оскільки в них виражено механізм реалізації фундаментальних принципів права у суддівській діяльності. В них втілено стандарти етичної поведінки суддів та відповідні критерії взаємодії органів виконавчої та законодавчої влади з судовою системою з метою утвердження незалежності, об'єктивності, рівності, чесності та непідкупності, а також високих професійних стандартів національними судами. Бангалорські принципи слід розглядати у нерозривному взаємозв'язку з Загальною декларацією з прав людини [7] та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, як певні рекомендації та узагальнення щодо практичного застосування відображених у них стандартів[8].

Кореляцію дії даного рекомендаційного акту та роль держави у контролі за дотриманням і впровадженням у дію його положень детально аналізує у коментарях щодо Бангалорських принципів поведінки суддів - Управління ООН з наркотиків та злочинності[9]. Коментарі містять концепцію за якою держава має, за рахунок багаторівневої системи контролю та безперервного діалогу між суб'єктом владних повноважень та судовою гілкою влади, вибудовувати свої управлінські відносини таким чином, що зазначені у Принципах стандарти стануть невід'ємною та органічною складовою існування національної юстиції, без якої здійснення правосуддя буде просто неможливим.

Аналізуючи міжнародні стандарти необхідно звернути увагу на перелік критеріїв створений Венеційською Комісією Ради Європи – Мірило

правовладдя (Rule of Law Checklist) [10]. Метою існування зазначеного переліку стандартів є утвердження засадничого принципу верховенства права та демократичного устрою. Rule of Law Checklist визначає зв'язок міжнародного та національного права, ієрархічність законодавчих актів, доступ до законодавства та судових рішень, незалежність та неупередженість судового розгляду, рівність, справедливість і недискримінацію - еталонними показниками. В контексті тематики даної роботи особливої уваги заслуговує вимога судового нагляду за тим, що дії держави є відповідними і не суперечать визначеному законом та судового контролю за дотриманням принципу законності у актах і рішеннях виконавчої влади та інших органів повноважних їх створювати. Відповідно до концепції реалізації правовладдя запропонованої Венеційською Комісією її неодмінною складовою є чітке визначення у законодавстві повноважень органів та посадових осіб публічної влади. Для реалізації, зазначеного вище, необхідним є відображення спектру повноважень у матеріальних та процесуальних актах, наявність судового контролю який зокрема реалізується завдяки суддєствореному (judge-made law) яке дозволить подолати наявні колізії і прогалини. Отже визначна роль судової гілки влади у становленні верховенства права зумовлює існування низки вимог до неї, серед яких: доступ до правосуддя, запобігання корупції та зловживання повноваженнями, рівність і недискримінація.

На рівні з універсальними стандартами судочинства слід приділити увагу міжнародним спеціальним стандартам адміністративного судочинства. До них слід віднести принципи, рекомендації, висновки та критерії, тощо. На відміну від універсальних стандартів у більшості випадків вони не мають імперативного характеру і виконуються на розсуд держави та створені з метою оптимізації існуючих на національному рівні професійних вимог до організації, здійснення адміністративної юстиції. Як приклад, зазначеного вище, можна навести: Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки (17 листопада 2010 р.), Київські Рекомендації ОБСЄ щодо незалежності судової системи в країнах Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії (Київ, 23-25 червня 2010 р.) (незалежність суддів адміністративних судів); Висновок № 15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо спеціалізації суддів (стандарти суддівської професії); Висновок № 10 (2007) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо судової ради на службі суспільства (стандарты суддівського самоврядування); Рекомендація № R (2000) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини, Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень (стандарты справедливого та ефективного судового розгляду). Регулюючи такий широкий спектр питань, у доповненні до універсальних стандартів, спеціальні стандарти

допомагають долати проблеми наявні у національному законодавстві та створюють нові ефективні механізми у функціонуванні адміністративної юстиції [11].

Проаналізувавши весь спектр міжнародних стандартів та сферу їх дії, можна сформулювати судження щодо проблематики їх застосування на практиці. Основним недоліком процесу стандартизації вітчизняної адміністративної юстиції, у відповідності до міжнародних вимог, є процес імплементації у вітчизняне законодавство. Складність рецесії стандартів обумовлена існуванням застарілої моделі адміністративної юстиції та обтяжливим бюрократизмом судової системи. Суттєвий негативний вплив мала також повномасштабна збройна агресія російської федерації, яка фактично зупинила дію адміністративної реформи та унеможливила швидке та ефективне впровадження реформ у систему адміністративного судочинства, через надмірне і подекуди непропорційне навантаження на суди. Також низькі темпи приведення вітчизняної адміністративної юстиції у відповідність до міжнародних вимог негативно впливають на євроінтеграційні процеси.

Отже, зважаючи на все вищезазначене, у ході проведеного аналізу міжнародних стандартів адміністративної юстиції доходимо висновку щодо їх ролі у вітчизняному правовому просторі. В даній роботі нам вдалося дослідити та надати характеристику універсальним та спеціальним міжнародним стандартам, розглянути їх вплив на вітчизняне право та механізми їх імплементації, було також приділено увагу проблематиці стандартизації та взаємозв'язку цього процесу з розвитком вітчизняного права загалом. У підсумку варто зазначити, що пори складні умови сьогодення необхідно продовжувати роботу спрямовану на оптимізацію та осучаснення адміністративного судочинства, а також не боятися нових викликів пов'язаних з глобалізацією правових систем.

Література

1. Європейської Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950, URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/conv#Text;
2. Golder v. United Kingdom. № 4451/70. 21 February 1975. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496;>
3. Brumărescu v. Romania. №28342/95. 28 October 1999. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"fulltext\":\[\"BRUMĂRESCU%20v.%20ROMANIA\"\],\"languageisocode\":\[\"ENG\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001-58337\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\);
4. . Hornsby v. Greece. № 18357/91. 19 March 1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_079#top;
5. Лученко Д. В. Верховенство права у практиці страсбурзького суду в аспекті проблем судового оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень / Д. В. Лученко // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого" . Сер. : Економічна теорія та право. - 2014. - № 4. - С. 191-204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2014_4_19;

6. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text
7. Загальна декларація з прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
9. Коментарі щодо Бангалорських принципів поведінки суддів - Управління ООН з наркотиків та злочинності 2007 р. URL: <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/komentari-bangalorski-9818bfb11.pdf>;
10. “Rule of Law Checklist” (Мірило правовладдя) (CDL-AD (2016) 003) URL: <https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Rule%20of%20Law%20checklist%20UKR.pdf>;
11. Білих І. В. Імплементация міжнародних стандартів в адміністративне судочинство України. Південноукраїнський правничий часопис № 3. 2023. С. 144-150. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b83d5ecc-1e48-4ba8-847f-817013600e7c/content>

Закопай А.Р., аспірант кафедри цивільного, господарського та екологічного права Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
Дніпро, Україна
ORCID:0009-0002-5147-3118

МІСЦЕ АЛЬТЕРНАТИВНИХ (ПОЗАСУДОВИХ) СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСОБИ

Встановлення місця альтернативних (позасудових) способів захисту прав особи необхідно зробити через висвітлення критеріїв їх класифікації, що вироблені у сучасній юридичній науці. У наукових розробках О.М. Спектора [1, с. 104–106] обґрунтовуються такі підходи до класифікації альтернативних (позасудових) способів захисту прав за засобами, що використовуються задля досягнення цілей врегулювання спору через здійснення: третейського розгляду у формі змагального процесу; переговорів задля досягнення консенсусу; арбітражу, що передбачає застосування як посередницької взаємодії, так проведення перемовин.

К.В. Ткач при розгляді англосаксонської правової системи та встановленні у неї місця альтернативних способів врегулювання спорів виокремлює серед них юрисдикційні та неюрисдикційні форми [2].

Т.М. Трояновська виділяє у якості критерія класифікації альтернативних способів захисту прав особи результат, що досягається в результаті їх застосування, що дозволило вченій виокремити: по-перше, способи, що призводять до формулювання рекомендацій сторонам спору; по-друге, способи, що завершуються ухваленням імперативного рішення, що підлягає обов'язковому виконанню; по-третє, способи, що завершуються укладенням договору між сторонами; по-четверте, способи, що завершуються ухваленням експертного висновку [3].

Ряд дослідників визначаються доцільність здійснення класифікації альтернативних способів захисту прав залежно від порядку формування уповноваженого органу, що наділений компетенцією виступати посередником у справі. В межах цього підходу виокремлюються: способи, що пов'язані із функціонуванням органу, що утворюється за згодою сторін; способи, де регулятор спору призначається згідно із вимогами чинного законодавства [4, с. 166-171; 5 та ін.].

Цікавим є застосування класифікації альтернативних способів захисту прав особи є функціональне призначення їх реалізації. Так, за цілями застосування альтернативні способи поділяються на: способи, що спрямовані на захист прав особи; способи, що спрямовані на збалансування інтересів осіб; способи, що спрямовані на встановлення юридичних фактів [6, с. 105-107].

Отже, узагальнюючи наведені підходи до класифікації альтернативних способів захисту прав, необхідно виділити такі критерії їх поділу, як: цілі застосування; характеру засобу впливу на суб'єктів; зміст та форма рішення, що ухвалюється; нормативний базис для врегулювання спору; рівень формалізації процесу.

На підставі здійсненого аналізу необхідним є обґрунтування висновку, що альтернативні (позасудові) способи врегулювання правових спорів визначаються такими ознаками, як: конфіденційність; оперативність; співмірність інтересів особи; мінімізація витрат.

Література

1. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: світовий досвід та перспективи застосування у правовій системі України. Київ: Фенікс, 2013. 159 с.
2. Ткач К. В. Підвищення ролі процедури альтернативного вирішення спорів в Англії та в Уельсі. URL: <http://www.reallook.com.ua/4863/pidvishhennya-rol-i-proceduri-alternativnogo-virishennya-sporiv-v-angli%D1%97-ta-v-uelsi/>
3. Трояновська Т. М. Світовий досвід вирішення публічно-правових спорів у сфері інтелектуальної власності та шляхи його імплементації в законодавство України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2014. Вип. 28 (2). С. 191–196.
4. Туманянц А. Р. Посередництво в урегулюванні правових суперечок: досвід США. Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб. Харків: НЮАУ, 2007. Вип. 86. С. 166–171

5. Юлдашев С. О. Правове регулювання третейського розгляду господарських спорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк, 2006. 18 с.
6. Alexander N. The Mediation Metamodel: Understanding Practice. Conflict Resolution Quartely. 2008. Vol. 26. № 1. Pp. 97–123

Зетко Б.І., магістр права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: **Ковбас І.В.**, д. ю. н., доцент кафедри публічного права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

СПРАВЕДЛИВІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ПРИНЦИПІВ ПРАВОСУДДЯ

THE JUSTICE OF THE COURT DECISION AS ONE OF THE PRINCIPLES OF JUSTICE

Судове рішення, яким закінчується розгляд справи, є найважливішим актом судової влади. Як вбачається з п. 2 Постанови Пленуму ВСУ «Про судові рішення у цивільній справі» №14 від 18.12.2009»: «Рішення суду як найважливіший акт правосуддя покликане забезпечити захист гарантованих Конституцією України прав і свобод людини та здійснення проголошеного Основним Законом України принципу верховенства права» [1].

Варто відмітити, що юридична природа судового рішення та його властивості як одного із актів правосуддя доволі часто досліджувались науковцями. В свою чергу, такими дослідженнями не охоплено деякі аспекти, наприклад, властивість судового рішення – справедливості. Хоча і дослідження питання справедливості судового рішення на сьогодні не на достатньо високому рівні, однак все ж таки деякі науковці присвячували свої роботи цій темі. Зокрема, такі як Шелевер Н.В., Тарасишина О.М., Кучинська А.О., Бережанський Г.І., Ткачук О.Р., та інші.

Проте, усі ці роботи присвячені більше дослідженню справедливості судового розгляду справи, і лише опосередковано охоплюють саме судові рішення. Таким чином, метою дослідження є аналіз справедливості судового рішення, розкриття змісту цієї властивості та визначення її ролі.

Серед норм чинного законодавства, відсутнє конкретне визначення «справедливості судового рішення». Для його розкриття слід звертатися до позицій науковців. Так, наприклад свого часу Гурвич М.А., вказував, що справедливості судового рішення виражається у «підтвердженні існування чи не існування спірного права, не заперечуючи наявності у цьому підтвердженні й наказу» [2, с.123]. Така позиція підтримувалась і іншими вченими, і загалом зводилась до того, що справедливості у рішенні – це захист прав.

Чинне законодавство України, не закріплює прямого визначення «справедливості» судового рішення, вказуючи, лише на те, що : «Судове рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим» (ст. 263 Цивільного процесуального кодексу України – далі ЦПК України) [3].

В свою чергу, у ч.1 ст.4 ЦПК України закріплюється, що одним із завдань цивільного судочинства є «справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави» [3]. Аналогічного змісту є і положення Кодексу адміністративного судочинства України та Господарського процесуального кодексу України.

Найбільше вказівок на «справедливість судового рішення» міститься у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України). Так, наприклад у частині 3 статті 337 вказується, що «З метою ухвалення справедливого судового рішення та захисту прав людини і її основоположних свобод суд має право вийти за межі висунутого обвинувачення, зазначеного в обвинувальному акті, лише в частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це покращує становище особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження» [4].

Також, п.1 ч.1 ст.410 КПК України визначається, що «неповним визнається судовий розгляд, під час якого залишилися недослідженими обставини, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення, зокрема, у разі якщо: судом були відхилені клопотання учасників судового провадження про допит певних осіб, дослідження доказів або вчинення інших процесуальних дій для підтвердження чи спростування обставин, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення» [4].

Отже, як бачимо, у чинному законодавстві України хоча і згадується про таку властивість судового рішення як справедливість, однак не надається її визначення та характеристики. Саме тому, ми спробуємо розкрити її зміст.

Перш за все, варто зазначити, що справедливість судового рішення тісно пов'язана із такою засадою як справедливий судовий розгляд. Однак, чи можна їх ототожнювати та вважати єдиним цілим?

Так, такі науковці як Козявін А., та Горевой Є., вважають, що справедливість під час здійснення судочинства може бути розглянута з двох позицій, а саме як процесуальна справедливість (тобто прийняття рішень відповідно до вимог рівності процесуальних можливостей сторін), а також як рішення (тобто відповідність рішень, що приймаються на основі правових норм, вимогам моралі) [5, с.197].

Важливим є думка судді ЄСПЛ Лукіса Г. Лукайдеса, щодо розуміння справедливості судового рішення. Так, він вказує, що право на справедливий суд також включає право на справедливий результат або вирок. Нерозумно, щоб угода гарантувала належну правову процедуру в судовому процесі та

судовому переслідуванню, водночас залишаючи позивачів і відповідачів уразливими до наслідків судового процесу. Такий підхід може призвести до того, що справедливий суд закінчиться явно несправедливим або необґрунтованим результатом [6, с. 10–11].

На думку деяких науковців, держава повинна забезпечити, шляхом відповідного та розумного перегляду протягом розумного періоду часу, що рішення судів є справедливими. Зрозуміло, що буде прийнято значну кількість рішень у сфері забезпечення правосуддя. На нашій території ще є справи, які потребують розгляду. Це стосується як нормативно-правової діяльності, так і розробки правозастосовних підходів, виправданих часом і досвідом ЄСПЛ. У законодавчому полі необхідно запровадити більш жорстку відповідальність для суддів, які виносять необґрунтовані судові рішення, закріпити конституційний принцип можливості оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку, розробити відповідні інструменти. У сфері кримінального переслідування очікується, що модернізовані суди працюватимуть на основі фундаментальних принципів європейської юриспруденції, таких як справедливість і правова визначеність [7, с. 245–246].

Отже, проаналізувавши думки багатьох науковців, можна сказати, що справедливість судового рішення та право на справедливий розгляд справ у суді дуже тісно пов'язані. Ми однозначно погоджуємося із тим, що формальний аспект права на справедливий суд демонструє кінцеву мету та призначення правосуддя. Інститут суду, який виник на запит суспільства щодо вирішення суперечок і конфліктів у правовому полі, вимагає саме вірного, правового та справедливого рішення, яке б забезпечило захист порушених прав особи, яка звернулася до суду. Проте, все ж таки, справедливість судового рішення, це характеристика саме судового рішення, яка є самостійною вимогою до змісту рішення.

Отже, справедливість судових рішень можлива лише на підставі суворого дотримання чинного законодавства, та усіх принципів судочинства: верховенства права, справедливого судового розгляду, рівності сторін, тощо.

У сучасних дослідженнях зазначається, з чим ми цілком і погоджуємось, що справедливість набуває значення правового принципу тією мірою, якою вона втілюється у нормативно-правовому способі регулювання, на тих основах відповідності, рівності і всього, що властиве побудові правової доктрини. Проте, справедливість може не співпадати з законністю. Буває так, що в рамках закону суддя знаходить рішення, вірне з погляду форми права, яке без урахування індивідуальних особливостей випадку може бути несправедливим. Разом з тим, при розгляді різних категорій справ, критерій толерантності залишається рівним для всіх.

Таким чином, можна сказати, що справедливість, як властивість судового рішення, має в юридичній практиці самостійне значення, і на нашу думку потребує обов'язкового законодавчого закріплення.

Література

1. Постанова Пленуму ВСУ «Про судові рішення у цивільній справі» №14 від 18.12.2009. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09#Text>
2. Гурвич М. А. Судові рішення. Теоретичні проблеми . М. : Юрид. лит., 1976. 260 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004р. №1618 – IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012р. №4651 –VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Гуйван П.Д. Право на справедливий суд: сутність та темпоральні виміри за міжнародними стандартами. Харків : Право, 2019. 584 с.
6. Лукайдес Л. Справедливий судовий розгляд. Коментар до п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод. Юстиція.2004. № 2. С. 10-11.
7. Шелевер Н.В. Справедливість – обов’язкова вимога судового рішення. Право і суспільство. №6. 2021. С.22 – 27

Зубейко Є.Р., студентка 3 курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.
Науковий керівник: **Шепітько М.В.**, професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого.

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ПІДМІНИ ДИТИНИ (СТАТТЯ 148 КК УКРАЇНИ)

Підміна дитини – це не просто жахливий злочин, кваліфікований за статтею 148 Кримінального кодексу України(далі-КК України), а й особиста трагедія, що завдає непоправної шкоди як самій дитині, так і її батькам. Цей злочин, що входить до розділу про злочини проти волі, честі та гідності особи, несе за собою не лише юридичні наслідки, а й руйнує життя людей.[4]

На жаль, підміна дитини можлива не лише з новонародженими. Діти можуть бути викрадені з колясок на вулиці, під час перебування в лікарнях чи інших закладах. Новонароджені та грудні діти мають невеликі відмінності , а тому їхні індивідуальні риси можуть бути не такими помітними.

Науковці зазначають, що в назві статті недоцільно вказувати лише на одну дитину, адже йдеться про заміну одного немовляти на інше, що зачіпає вже два життя.[1]

Незважаючи на те, що підміна дітей не є масовим явищем (за даними ЗМІ, з 2002 по 2018 рр. було зафіксовано лише 10 таких випадків), це не робить її менш жахливою.

Де і як може статися підміна дитини? Аналізуючи юридичну літературу, можна зробити висновок, що злочин підміни дитини може статися в різних місцях: лікарнях, пологових будинках (державних чи приватних), дитячих

садках, школах, інтернатах, скверах, на дитячих майданчиках, або навіть в квартирах батьків чи няні.

Однак, на практиці, такі випадки трапляються саме в пологових будинках і невдовзі після народження дитини (відразу або протягом кількох днів). Це пов'язано з тим, що саме в пологових будинках створюються сприятливі умови для такого злочину.

Способи вчинення цього злочину можуть бути різними. Зважаючи на об'єктивну сторону, доцільно розглядати саме таємне вчинення цього правопорушення. Проте це може бути і відкрите вчинення пов'язане з насильством, також не варто відкидати обман при здійсненні такого діяння.

За класифікацією Даценка Є.В, їх можна поділити на три групи: 1) Фізичне переміщення дітей у просторі: викрадення дитини з пологового будинку, підміна дитини в колясці, викрадення дитини з дому; 2) Заміна, підробка, знищення, пошкодження, викрадення, приховування засобів ідентифікації: підміна бирок з особистими даними дитини, підміна живої дитини мертвою, знищення документів дитини. 3) "Змішані" способи: поєднання фізичного переміщення дитини з підміною документів, знищенням особистих даних тощо. [1]

Немовля може не переміщуватись фізично, може бути лиш змінена бірка з його особистими даними, яка в подальшому призведе до підміни. Можлива також підміна живого немовля мертвим, коли матері показують нібито її дитину, яка народилась мертвою. Як показує практика таких випадків найбільше.

Умислом може виступати як корисливий так і особистий мотив. Особистий мотив може виражатись у бажанні матері замінити свою хвору чи мертво дитину на живу.

Цікавим прикладом "нетипової" підміни дитини є випадок який стався у Каліфорнії, де через помилку під час процедури екстракорпорального запліднення два подружжя народили біологічно чужих дітей. Це не перший випадок підміни ембріонів під час ЕКЗ. У 2019 році подібна ситуація трапилась з іншою каліфорнійською родиною. Такі випадки морально виснажують обидві родини, адже в них забрали можливість виносити власного малюка і відчутти радість батьківства на повну.[5]

Якщо проаналізувати даний випадок і перенести його в українську площину, можна побачити, що в українському законодавстві ненароджена істота(ембріон) не розглядається як людина, а тому є ніяк не захищеним. У сфері міжнародного та національного права питання про правовий статус ембріона залишається складним і неоднозначним. Не існує єдиного, загальноприйнятого підходу до його визначення, що призводить до численних дискусій та суперечок. Спостерігається чітка тенденція в науковій літературі, де все більше дослідників обґрунтовують думку про виникнення життя з моменту зачаття. Цей погляд ґрунтується на значному прогресі в ембріології, який продемонстрував складність та життєздатність ембріона на ранніх стадіях розвитку.

Аналізуючи справи ЄСПЛ, до прикладу «Во проти Франції», Суд висловився, що "плід не наділений жодними суб'єктивними правами потенціал і здатність ембріона людини стати людиною вимагають його захисту в ім'я людської гідності, однак це не вимагає розглядати його як людину, котрій належить право на життя у сенсі ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод". [3]

Проте сам факт підміни ембріона впливає, не скільки на плід, як на батьків. Тому доцільно розглядати вчинення такого правопорушення з огляду на захист їх прав та свобод.

З огляду на даний підхід, на мою думку стаття 148 КК України потребує додання частини, яка б регулювала такі випадки. Це можна сформулювати так: "Підміна ембріону, що спричинила тяжкі наслідки,- "

Суспільний резонанс також викликала ситуація, що сталась в Ужгороді в жовтні 2013 року. Породілля народила дитину шляхом кесаревого розтину. На перший погляд, малюк був здоровим, але на четвертий день життя впав у кому. Через декілька днів дитина померла. Правда відкрилася пізніше, коли судмедекспертиза встановила, що батьки поховали не свою дитину. У них друга група крові, а у померлого малюка - четверта, несумісна з їхньою.

Виявилося, що на пологах була присутня лікарка, яку вже судили за торгівлю дітьми. Два роки тому вона намагалася продати дитину за 12 тисяч доларів, але, визнавши свою вину, знову працевлаштувалася в пологовому будинку. Ознак вчинення підміни дитини не було виявлено, відбувається досудове слідство за статтею про відповідальність лікарів. [2]

На жаль, в Україні такі злочини часто залишаються безкарними. Протягом останніх років жодна людина не була засуджена за підміну дитини, незважаючи на те, що в деяких випадках існують вагомі докази вини. Як приклад, випадок з лікаркою, яка вже намагалася продати дитину, але її чомусь знову допустили до роботи.

Наразі ситуація з розслідуванням та покаранням за такі правопорушення є досить невтішною. Важливо, щоб в Україні було створено систему, яка б гарантувала неупереджене розслідування та справедливе покарання за злочини, пов'язані з підміною дитини.

Вважаю досить ефективною систему, яку розробив Ізраїль. Вона ґрунтується на магнітних картках, на яких записані дані матері та новонародженого. Прохід через пологове відділення здійснюється через два окремі коридори: один для матері з дитиною, інший – для родичів та медичного персоналу. Пройти через свій коридор жінка може лише пред'явивши свою магнітну картку. Ця система значно мінімізує ризик викрадення та підміни дитини.

Із вищенаведеного можна дійти висновку, що способи вчинення підміни дитини є різноманітними, сюди входить таємне, відкрите вчинення та здійснення шляхом обману. Також можна класифікувати способи з поділом їх на групи: фізичне переміщення дітей у просторі, підробка різного роду документів та шляхом поєднання двох попередніх.

На мою думку, законодавство України не в повній мірі регулює дане правопорушення та потребує удосконалення.

Щоб виправити цю ситуацію, необхідно:

- 1) Замінити назву статті з "підміни дитини" на "підміна дітей";
- 2) Додати до статті 148 КК України частину, яка б регулювала випадки підміни ембріона;
- 3) Вдосконалити систему розслідування та покарання за такі злочини;
- 4) Впровадити в пологових будинках систему, яка б мінімізувала ризик даного правопорушення.

Література

1. Даценко Є.В. Кримінально-правова характеристика підміни дитини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2015. 20 с.
2. До підміни дітей в Ужгородському "роддомі" причетна раніше засуджена за продаж немовлят особа? @ Закарпаття онлайн. Новини Закарпаття онлайн, новини Ужгорода, новини Закарпаття онлайн. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/125965-Do-pidminy-ditei-v-Uzhhorodskomu-roddomi-prychetna-ranishe-zasudzhena-za-prodazh-nemovliat-osoba> (дата звернення: 17.04.2024).
3. Європейський суд з прав людини: матеріали практики (2004–2005 рр.): Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України. Серія II. Коментарі прав і законодавства. Вип. 6. Львів, 2006. 440 с.
4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.04.2024).
5. Пара судиться з клінікою, через яку в них народилася "чужа" дитина - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59221382.amp> (дата звернення: 17.04.2024)

Кайданович І. М., студентка 3 курсу факультету прокуратури
 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
 Науковий керівник: **Гетьман Г. М.**, к.ю.н., асистентка кафедри
 кримінального процесу Національного юридичного університету імені
 Ярослава Мудрого

НЕДОСКОНАЛІСТЬ ВИМОГ ЗМІСТУ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Інститут повідомлення про підозру є доволі дослідженим у кримінальному процесі. Багато наукових досліджень здійснено у цьому напрямі як на монографічному так і на дисертаційному рівнях. Проте, окремі питання не втрачають своєї актуальності. Відтак, наприклад, проблеми визначеності змісту повідомлення про підозру та його обґрунтованості є актуальними і на сьогодні.

Повідомлення про підозру – це обґрунтоване припущення щодо причетності особи до вчинення кримінального правопорушення з повідомленням про це останньої та роз'ясненням її прав та обов'язків. У ч. 1 ст. 277 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) закріплено вимоги до змісту повідомлення про підозру [1]. Проте, ст. 277 КПК України не зазначає про необхідність обґрунтування підозри, зокрема шляхом посилення на докази. На наше переконання, це є несумісним із практикою Європейського суду з прав людини (надалі — ЄСПЛ, Суд), а тому потребує дослідження та вдосконалення.

У доктрині кримінального процесу переважає думка, що підозра повинна бути обґрунтована, хоча цього не закріплено у чинному КПК України. Як зазначає Капліна О. В., підозра має бути обґрунтованою, що впливає із положень КПК України. Відтак, професорка звертає увагу, що повідомлення про підозру обов'язково здійснюється за наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України), при обранні запобіжного заходу на підставі обґрунтованого клопотання сторони обвинувачення (ч. 2 ст. 177 КПК України) та під час затримання особи на місці вчинення правопорушення, з урахуванням того, що сам факт затримання обґрунтовує припущення про вчинення правопорушення [2, с. 240-241]. Таким чином, повідомлення про підозру у будь-якому випадку має бути належно обґрунтованим.

Відповідно до ч. 5 ст. 9 КПК України кримінально процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ, тому задля встановлення поняття «обґрунтована підозра» та його ознак, необхідно звернутись до неї [1].

Так, у справах «Нечипорук і Йонкало проти України» та «Фокс, Кембел і Хартлі проти Сполученого Королівства» Суд вказує що термін «обґрунтована підозра» означає, що існує інформація або факти, які можуть переконати об'єктивного спостерігача у тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення [3, 4]. Проте, на нашу думку, важливими є обставини

зазначених справ, адже вони роз'яснюють звідки походить це визначення. У справі «Фокс, Кембел і Хартлі проти Сполученого Королівства» заявники були затримані у Північній Ірландії за підозрою у тероризмі, що Суд визнав незаконним адже не було «обґрунтованої підозри» [4]. У справі «Нечипорук і Йонкало проти України» заявник підозрювався у вбивстві та був затриманий через підозрілу поведінку, що Суд аналогічно визнав незаконним [3].

Аналізуючи вказані рішення, можна дійти висновку що вони стосуються «обґрунтування підозри» у момент затримання осіб, саме тому на цьому етапі достатньо подати факти, які можуть зв'язувати підозрюваного з певним кримінальним правопорушенням і будуть достатніми щоб переконати об'єктивного глядача, адже більше доказів просто фактично неможливо здобути за короткий проміжок часу. Проте, на наше переконання, цього зовсім не достатньо при повідомленні про підозру у двох інших випадках – обранні запобіжного заходу та за наявності достатніх доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення, адже тут наявність достатніх доказів є обов'язковою ознакою.

Як зазначає п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України, за наявності достатніх доказів особі повідомляється про підозру [1]. Так, згідно ст. 84 КПК України доказами є фактичні дані, на підставі яких слідчий суддя встановлює наявність чи відсутність фактів та обставин, які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [1]. Також ст. 94 КПК України зазначає, що слідчий суддя оцінює кожен доказ з точки зору належності, достовірності, достатності, а сукупність доказів - з точки зору достатності [1]. Це доводить що за цією підставою повинні бути достатні докази, що на наше переконання є на рівень вищими ніж при затриманні особи.

Щодо п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України, то підставою застосування запобіжних заходів є наявність обґрунтованої підозри, а також оцінка слідчого судді щодо сукупності всіх обставин, зокрема вагомості наданих доказів про вчинення кримінального правопорушення [1]. На нашу думку, рівень обґрунтування підозри має зростати якщо сторона обвинувачення вручає таке повідомлення задля подальшого обрання запобіжного заходу, адже це може призвести до суттєвого обмеження прав і свобод підозрюваного, а тому як і в п. 3 повинні бути належні, допустимі, достовірні та в сукупності достатні докази при здійсненні такого повідомлення. Більше того ЄСПЛ у рішенні «Мюррей проти Сполученого Королівства» вказує, що чим більше триває тримання під вартою, тим вищими повинні бути вимоги до обґрунтованості підозри [5].

Враховуючи зазначене, у сфері повідомлення про підозру існує 2 стандарти доказування, перший з яких стосується повідомлення про підозру на підставі п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України – який відповідно до рішень ЄСПЛ іменується як «обґрунтована підозра». Та другий, який ми пропонуємо впровадити щодо п. 2-3 ч. 1 ст. 276 КПК України та назвати «достатньо обґрунтована підозра».

Таким чином, у будь-якому випадку повідомлення про підозру має містити посилання на докази, на підставі яких сторона обвинувачення на

відповідній стадії кримінального провадження припускає про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення. Однак, проаналізувавши положення ч. 1 ст. 277 КПК України, можна дійти висновку, що законодавцем не передбачено обов'язкове посилення на докази у повідомленні про підозру, що призводить до складнощів на практиці, адже такі докази просто не зазначаються стороною обвинувачення.

Задля вирішення зазначеної проблеми, а також усунення законодавчих прогалин, було б доцільно доповнити зміст п. 4 ч. 1 ст. 277 КПК України, таким положенням:

«1. Повідомлення має містити такі відомості: ... 4) зміст підозри, зокрема посилення на докази, на підставі яких сторона обвинувачення на відповідній стадії кримінального провадження обґрунтовано припускає про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення...».

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 №4651-VI. Дата оновлення 19.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 25.04.2024).
2. Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. - № 1. – С. 238 – 242.
3. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (Заява N 42310/04): Рішення Європейського суду з прав людини від 21.07.2011 №974_683 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text (дата звернення 25.04.2024).
4. The European Court of Human Rights: CASE OF FOX, CAMPBELL AND HARTLEY v. THE UNITED KINGDOM Decision, 30.08.1990. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57721"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (дата звернення 25.04.2024).
5. The European Court of Human Rights: CASE OF JOHN MURRAY v. THE UNITED KINGDOM Judgment, 08.02.1996. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["18731/91"\],"itemid":\["001-57980"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (дата звернення 25.04.2024).

Кайданович І. М., студентка 3 курсу факультету прокуратури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Асірян С. Р.**, к.ю.н., асистент кафедри права
Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ

На сучасному етапі існування Європейського Союзу (надалі – ЄС) його нормативно-правові акти досі не містять норм, які б дозволили вибудувати чітку ієрархію між правом Європейського Союзу та міжнародним правом. Розв’язання зазначеного питання має важливе значення, адже правова природа Європейського Союзу є унікальним явищем, яке також перебуває у тісній взаємодії з міжнародним правом, через що виникають колізії між цими правопорядками.

Установчі договори ЄС хоча і не містять вказівок на ієрархію з міжнародними договорами, проте детально регулюють наслідки укладення останніх. Як зазначає Лубко І. Н., існує дві групи міжнародних угод: 1) ті, що укладені від імені ЄС; 2) ті, що укладені державами-членами з іншими суб’єктами міжнародного права [2, с. 189].

Так, проаналізувавши Договір про Європейський Союз (надалі – ДЄФС), можна зазначити, що ч. 1 ст. 216 ДЄФС відносить міжнародні угоди укладені від імені ЄС до джерел права, зазначаючи, що вони носять обов’язковий характер як для установ Союзу, так і для держав-членів [1]. Для усунення колізій ч. 11 ст. 218 ДЄФС закріплює процедуру надання згоди на міжнародні угоди [1]. Це підтверджує, що потенційні угоди за ієрархією стоять нижче від установчих договорів Європейського Союзу, адже якщо Суд ЄС дійде висновку що така угода суперечить нормам ЄС, то остання не може набути чинності доки в неї не буде внесено зміни або ж доки не переглянуть установчі договори ЄС [1]. Як зазначає Ходош А. В. внесення змін до установчих договорів ЄС є поодинокими, наприклад, коли ЄС приєднувалось до СОТ [3, с. 374]. Відповідна процедура є факультативною, проте, на наше переконання, недотримання останньої автоматично встановлює верховенство установчих договорів ЄС над укладеними міжнародними угодами.

Про укладення міжнародних угод між державами-членами ЄС та іншими суб’єктами міжнародного права опосередковано закріплено у ч. 2 ст. 351 ДЄФС [1]. Аналізуючи зазначене положення приходимо висновку, що держава-член може укладати будь-які договори, як двосторонні, так і багатосторонні, проте, якщо такі угоди є несумісними з установчими договорами ЄС, необхідно вжити заходи усунення таких розбіжностей [1]. Тобто установчі договори мають примат над угодами держав-членів ЄС, що підтверджується практикою Суду Європейського Союзу.

Прикладом є справа «Commission v Kingdom of Sweden», у якій Королівство Швеція, ще до вступу в Європейський Союз, уклало двосторонні інвестиційні договори із рядом інших країн, зокрема з Республікою Болівією, Гонконгом, Республікою Туніс тощо [3]. Угоди містили положення про свободу перерахунків платежів без затримок у вільно конвертованій валюті, що, на думку Комісії, могло призвести до ускладнення або недотримання державою-членом свого зобов'язання, адже за установчими договорами Рада ЄС мала повноваження здійснювати заходи щодо руху капіталу та обмеження такого руху [3]. Суд ЄС виніс рішення на користь Комісії, зазначаючи, що якщо Комісія застосує свої повноваження, Королівству Швеція знадобиться час для розірвання зазначених угод, що призведе до нерівного становища в Європейському Співтоваристві [3]. Як зазначає Суд ЄС, аналогічне рішення прийняте у справі «Commission v Republic of Austria». [3].

Із наведеного вбачається, що Суд ЄС, зіставляючи міжнародні угоди та положення установчих договорів ЄС, встановлює не лише їх фактичну невідповідність, яка існує на цей момент, але й припускає лише можливу несумісність. Це чітко прослідковується у наведеному рішенні, де фактично умови міжнародних договорів не суперечили установчим договорам, проте у майбутньому могли призвести до розбіжностей або нерівного становища держав-членів, а тому Суд ЄС прийняв рішення на користь Європейського права.

Важливим є те, що лише Суд ЄС може приймати такі рішення, адже тільки він наділений повноваженнями з тлумачення установчих договорів ЄС. Це підтверджується ст. 344 ДЄФС, відповідно до якої держави-члени у силу свого зобов'язання не можуть піддавати спори щодо тлумачення установчих договорів тим методам урегулювання, які не передбачені в таких договорах [1]. Як зазначає Комарова Т. В., ця стаття була застосована вперше у справі MOX-plant, де держави-члени не можуть звернутись до трибуналу, який створений на підставі Конвенції з морського права, адже це питання повинен вирішувати Суд ЄС [4, с. 110].

Таким чином, положення установчих договорів Європейського Союзу не містять чіткого закріплення ієрархічності норм міжнародного права та права ЄС. Однак, договори ЄС опосередковано все ж розкривають зміст зазначеного питання. Так, існує концепція перевірки Судом ЄС положень міжнародних угод, які укладаються, або вже були укладені. Відповідно до чого, якщо Судом виявляються невідповідності, потрібно або замінити положення міжнародної угоди, або ж установчих договорів, проте на практиці частіше зустрічається перший варіант. Саме це дозволяє вирішувати колізії між цими угодами, проте якщо Суд не зробив таку перевірку, презюмується, що договори ЄС мають примат над міжнародними договорами.

Література

1. Консолідована версія Договору про функціонування Європейського Союзу: Міжнародний документ від 25.03.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення 27.04.2024).

2. Лубко І. Н. Міжнародне право і право Європейського Союзу: співвідношення та взаємодія. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції: Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави 21.05.2020 р. – Черкаси, Україна. – С. 186 – 195.

3. Ходош А. В. Співвідношення права Європейського Союзу та міжнародного права. Журнал східноєвропейського права. – 2019. – №63. – С. 371 – 377.

4. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 3 March 2009. Commission of the European Communities v Kingdom of Sweden. - Case C-249/06. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-121572\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) (дата звернення 27.04.2024).

5. Комарова Т. В. Практика Суду ЄС щодо співвідношення міжнародного права та права ЄС. Цивільний процес на зламі століть : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу 20–21.10. 2016 р. – Харків, Україна. – С. 109 – 112.

Калашник А.С., аспірант кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИХ ДОСВІД ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Цілісність та стійкість національної безпеки України повністю зруйнована повномасштабним російським вторгненням. Головним викликом для України сьогодні є оновлення та правове врегулювання діяльності у сфері національної безпеки і оборони, створення умов для побудови ефективної вертикалі управління сектором національної безпеки і оборони.

Для вирішення цього проблемного питання варто звернутися до досвіду інших країн, які протягом кількох десятиліть зберігають стабільну та непохитну систему захисту національної безпеки.

Очевидно, що навіть невеликі держави з досконалими механізмами захисту національної безпеки можуть займати гідне місце на світовій арені, незважаючи на потенційні виклики та загрози їхній безпеці. Запозичення позитивного досвіду та модернізація підходів української держави до бачення систем захисту зможе вирішити таку проблему та посилити показники захищеності країни.

Аналіз світової практики щодо адміністративно-правового реагування та виявлення певних особливостей дає можливість порівняти системи, методи захисту національної безпеки інших країн з Україною та запозичити позитивний та дієвий механізм захисту національної безпеки для нашої держави.

Варто приділити увагу досвіду адміністративно-правового реагування на виклики і загрози національній безпеці різних країн світу, яким вдалось збудувати потужні механізми їх виявлення та подолання. Так, сучасна система захисту національної безпеки США має складну структуру. У неї входять: Президент США, радники Президента США, виконавчий апарат, міністерства і відомства, Конгрес. Неформальними учасниками системи забезпечення національної безпеки США є засоби масової інформації [1, с. 324].

Особливістю системи захисту національної безпеки США є наступна обставина. Після терористичного акту в 2001 році почала формуватися нова організаційна структура – Система внутрішньої безпеки, що складається з Ради внутрішньої безпеки і Служби внутрішньої безпеки. У листопаді 2002 р. [2, с. 333] було створено Міністерство внутрішньої безпеки чисельністю близько 170 тис. осіб як найважливіший орган виконавчої влади для вирішення завдань щодо запобігання терористичним актам в США.

Ця структура мала на меті не тільки запобігання терористичним актам, а й започаткування чіткого розділення всієї системи національної безпеки на внутрішню й зовнішню, з метою більшого контролю різних видів загроз на кожний з напрямів такої безпеки, адже внутрішні загрози мають зовсім відмінні походження та методи вирішення у порівнянні із зовнішніми тощо.

Саме такий вид адміністративного реагування дає можливість США за короткий період часу відновити цілість всієї системи національної безпеки, у разі все ж таки впливу ризиків та загроз на неї.

Цікавим досвідом, що може запозичити Україна від США, є створення додаткового органу, такого як Рада внутрішньої безпеки України. Варто розуміти що обсяг можливих внутрішніх та зовнішніх загроз є колосальним і тому контроль за ними на внутрішній та зовнішній арені краще покладати не тільки на Раду національної безпеки України як на основний координаційний орган з питань безпеки, а створити й другий не менш значущий орган шляхом делегування певних завдань щодо виявлення та подолання внутрішніх загроз, з метою розвантаження РНБ і чіткого розділення функції спрямованих на виявлення та подолання внутрішніх та зовнішніх загроз.

Політика Австрії щодо бачення заходів для забезпечення національної безпеки є досить нестандартною. Австрія дотримується принципу, що міжнародний мир і міжнародна безпека нероздільні, і вважає, що загроза національній безпеці будь-якої країни є загрозою загальній безпеці миру в усьому світі.

У своїй зовнішній політиці вона виступає за «самобезпеку через безпеку всіх націй» та дотримується принципу верховенства права, а також встановлює пріоритет визнаних міжнародно-правових норм над внутрішніми правовими нормами [3]. Його неодмінним принципом є сумлінне виконання всіх своїх міжнародних зобов'язань. Австрія вважає належним чином ратифіковані договори частиною свого національного законодавства і основою забезпечення своєї безпеки. Австрія у своїй зовнішній політиці спирається на фундаментальні загальнолюдські цінності та засуджує подвійні стандарти у міждержавних відносинах.

У розпорядженні уряду Австрійської Республіки наявні дві силові структури, що забезпечують нормальне функціонування цієї держави у сфері безпеки: міністерство внутрішніх справ і міністерство оборони.

Австрійський післявоєнний досвід побудови і функціонування системи захисту безпеки має особливе значення, оскільки за ці роки Австрія досягла безперечних успіхів у своєму економічному розвитку (середній рівень життя в Австрійській Республіці один з найвищих в Євросоюзі), а також очевидних і реальних успіхів у сфері захисту особистості, суспільства і держави від злочинів, загроз і правопорушень [4, с. 4]

Австрія має і дієздатну значну армію і значне нормативне регулювання, що має на меті захист національної безпеки, але основною позицією цієї країни щодо забезпечення надійної безпекової ситуації є те, що якщо Австрія не загрожує іншим державам, тоді й ризик як мінімум зовнішніх загроз для Австрії є низьким. Австрія націлена на те, що якщо вони несуть «мир» у світ, тоді буде мир і у цій країні.

Зовсім іншу концепцію щодо виявлення та подолання загроз національній безпеці можна спостерігати у Китайській народній Республіці. Китай за останні десятки років створив власну національну модель адміністрування національної безпеки і оборони.

Китайська модель національної безпеки і оборони не передбачає залучення іноземних партнерів і союзників [5, с. 57], покладається виключно на власний потенціал, використовує всі можливості для захисту національних інтересів, проводить незалежну зовнішню політику, не приєднується до військових чи політичних блоків, що і є їх особливістю. Представники влади, створюють самостійно та повністю індивідуальний адміністративний підхід для забезпечення стійкої безпекової ситуації.

Отже, кожна з проаналізованих країн має певну індивідуальність в своїх діях, котрі не є притаманними для нашої країни. Вважаємо, що запозичення певного досвіду таких країн стане новою рушійною силою для відновлення «понівеченої» системи захисту національної безпеки України та дасть поштовх для модернізації нормативно-правових документів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності у протидії викликам та загрозам національної безпеки.

Література

1. Мосейко А. Г., Негодченко В. О. Досвід Сполучених штатів Америки щодо публічного адміністрування в сфері національної безпеки. Право і суспільство. 2019. № 4. С. 323–329, URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-48>
2. Вонсович О. С. Стратегія національної безпеки США 2017 р. Нові підходи щодо боротьби із пріоритетними викликами та загрозами. Гілея, науковий вісник. 2018. № 129. С. 332–334.
3. Honorarkonsulat der Ukraine in Linz, URL: <http://www.hk-ukr.at/index.php/uk/ueb-oest>

4. Федеральне міністерство внутрішніх справ Австрії. Матеріал з Вікіпедії вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Федеральне_міністерство_внутрішніх_справ_Австрії

5. Мельник С. Адміністрування національної безпеки й оборони органами військового управління у державах Азії (на прикладі Японії, Китаю, Південної Кореї). Актуальні проблеми правознавства. 2019. № 2(18). С. 55–60.

Катиш Є.В., студентка 4 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: **Євтушенко Д.С.**, д-р філософії зі спеціальності Право, старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У КОНТРОЛІ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

У сучасному світі важливо, щоб громадяни могли контролювати діяльність урядових органів. Незалежно від форми урядування, відкритість та прозорість владних структур є ключовими для демократичного суспільства. Проте існують перешкоди, які ускладнюють цей процес, такі як обмежений доступ до інформації та недостатня участь громадян у прийнятті рішень. Для забезпечення більшої ефективності та відкритості управління важливо забезпечити прозорість, доступність інформації та активну участь громадян у владних процесах.

Реальним механізмом впливу громадськості на діяльність публічних адміністрацій є громадські об'єднання. Так, Конституція України [1] від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР оголошує, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій. Усі об'єднання громадян рівні перед законом.

Відповідно до положень Закону України «Про громадські об'єднання» [2] від 22.03.2012 року № 4572-VI, громадське об'єднання представляє собою добровільне об'єднання громадян або юридичних осіб з метою захисту та задоволення різноманітних суспільних інтересів, включаючи економічні, соціальні, культурні, та екологічні.

Як влучно зазначають Н. О. Давидова та М. В. Менджул, в Україні останнім часом досліджуються проблеми участі громадських об'єднань у

захисті конституційних прав громадян, особливості їх публічно-правового статусу, участь в окремих правових відносинах, а також конституційно-правовий, адміністративно-правовий, цивільно-правовий та господарсько-правовий статус такого виду громадських об'єднань як громадська організація [3].

У своїх працях Н. Н. Русинюк підкреслює, що саме завдяки участі громадських об'єднань, громадсько-політичних рухів та політичних партій в активній державотворчій діяльності беруть участь великі маси людей, реалізуються та захищаються політичні та економічні інтереси різних частин населення, таких як народ, нація та соціальні групи. Це сприяє зміцненню зв'язків між громадянським суспільством та державою. Партійні організації дозволяють громаді висловлювати свої групові вимоги, а уряд використовує їх для звернення до населення та отримання підтримки у вирішенні різних завдань [4, с. 202].

Так, громадські об'єднання в Україні мають значний потенціал у вирішенні широкого спектру питань та проблем суспільства. Деякі з їх ключових можливостей включають:

1. Захист прав та інтересів. Громадські об'єднання можуть виступати захисниками прав та інтересів своїх членів перед органами влади та в інших сферах життя.

2. Соціальна активізація. Вони сприяють залученню громадян до активної участі у суспільному житті, мобілізуючи їх для рішення конкретних проблем.

3. Створення спільноти. Громадські об'єднання формують спільноти з однаковими інтересами, сприяючи побудові взаємопідтримки та солідарності.

4. Екологічний та культурний захист. Вони можуть виступати в якості захисників навколишнього середовища та культурних цінностей, сприяючи їх збереженню та розвитку.

5. Участь у прийнятті рішень. Громадські об'єднання можуть брати участь у формуванні та впровадженні політики в різних сферах, представляючи громадську думку та інтереси.

6. Створення партнерства. Вони сприяють розвитку партнерських відносин між суспільством, бізнесом та владою для спільного вирішення важливих проблем.

7. Підвищення освітнього рівня. Громадські об'єднання можуть реалізовувати освітні проекти та програми, сприяючи підвищенню рівня освіти населення.

Таким чином, Україна має значний потенціал для розвитку громадських об'єднань як важливого інструменту громадянського суспільства. Проте існують виклики, такі як нестабільність правового середовища, бюрократичні перешкоди та відсутність ефективних механізмів соціального контролю, які обмежують їхню повноцінну роль у суспільстві. Зрозуміння цих проблем та прийняття заходів для їх вирішення є важливими кроками на шляху до

підвищення впливу громадських об'єднань на формування громадянського суспільства в Україні.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.05.2024).
2. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 року № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#top> (дата звернення: 01.05.2024).
3. Давидова Н. О., Менджул М. В. Громадське об'єднання та громадська організація: дихотомія понять. Електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ». URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35636/1/AF.pdf> (дата звернення: 01.05.2024).
4. Русинюк Н. Н. Особливості впливу громадських об'єднань на публічну політику. Право та державне управління. 2019. № 4. С. 201-207.

Клименко В.В., курсант 2 курсу факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Шамкий Н.Г., курсант 2 курсу факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Федорчак І.В.**, викладач кафедри кримінального права факультету №1 Донецького державного університету внутрішніх справ

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Актуальність дослідження проблем досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану зумовлена зростанням кількості таких злочинів та їхньою специфікою. Ця тема потребує ґрунтовного наукового аналізу з метою удосконалення методики розслідування та забезпечення невідворотності покарання за такі злочини.

Об'єкт дослідження: діяльність органів досудового розслідування щодо збирання та дослідження доказів у кримінальних провадженнях за фактом умисного вбивства, вчиненого в умовах воєнного стану.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні проблеми досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану.

Мета дослідження: розробити теоретичні основи та практичні рекомендації щодо удосконалення методики досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати кримінально-правову характеристику умисного вбивства в умовах воєнного стану.

2. Вивчити особливості криміналістичного дослідження умисного вбивства в умовах воєнного стану.

3. Дослідити теоретичні та практичні проблеми досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану.

4. Розробити рекомендації щодо удосконалення методики досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному підході до вивчення проблем досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану, розробці теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо удосконалення методики розслідування таких злочинів.

Практична значимість дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані для:

- удосконалення методики досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану;
- підготовки навчальних програм та курсів для слідчих та інших фахівців, які займаються розслідуванням таких злочинів;
- розробки рекомендацій щодо законодавчого забезпечення досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану.

Очікувані результати дослідження:

- розробка теоретичних основ досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану;
- визначення особливостей криміналістичного дослідження умисного вбивства в умовах воєнного стану;
- обґрунтування методики досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану;
- розробка рекомендацій щодо удосконалення методики досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану.

Апробація результатів дослідження:

Результати дослідження можуть бути апробовані в практичній діяльності органів досудового розслідування, а також у навчальному процесі підготовки фахівців з криміналістики та кримінального права.

1. Кримінально-правова характеристика умисного вбивства в умовах воєнного стану

Умисне вбивство в умовах воєнного стану є особливо тяжким злочином, який карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі (ст. 115 КК України).

Крім загальних ознак вбивства, вчинене в умовах воєнного стану має ряд кваліфікуючих ознак, які посилюють його кримінальну кару. До них належать:

- Вбивство з особливою жорстокістю: вбивство, яке супроводжувалося катуванням, мученням або іншим знущанням над потерпілим.
- Вбивство двох або більше осіб: вбивство, вчинене одночасно або протягом короткого проміжку часу щодо двох або більше осіб.

- Вбивство малолітньої дитини: вбивство особи, яка на момент вчинення злочину не досягла чотирнадцятирічного віку.
- Вбивство вагітної жінки: вбивство жінки, яка перебувала на стадії вагітності.
- Вбивство особи з метою заволодіння її майном: вбивство, вчинене з метою викрадення або знищення майна потерпілого.
- Вбивство працівника правоохоронного органу або члена його сім'ї у зв'язку з його службовою діяльністю: вбивство, вчинене з метою помсти за службову діяльність працівника правоохоронного органу або з метою залякування його або членів його сім'ї.

2. Особливості криміналістичного дослідження умисного вбивства в умовах воєнного стану

Розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану має ряд особливостей, обумовлених специфікою воєнного часу. До них належать:

- Складність збирання доказів: через воєнні дії місце злочину може бути недоступним для слідчих, свідки можуть евакуюватися, а фізичні докази можуть бути знищені.
- Підвищена небезпека для життя та здоров'я слідчих: під час проведення слідчих дій слідчі можуть опинитися в зоні бойових дій або під обстрілом.
- Обмеженість ресурсів: органи досудового розслідування можуть мати обмежені ресурси для розслідування злочинів, такі як кадри, транспорт, технічне обладнання.
- Необхідність співпраці з військовими: слідчі повинні співпрацювати з військовими органами для отримання інформації про злочин та його учасників.

3. Теоретичні та практичні проблеми досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану

До основних теоретичних та практичних проблем досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану належать:

- Забезпечення безпеки слідчих та інших учасників кримінального провадження: слідчі повинні вживати заходів для забезпечення своєї безпеки та безпеки інших учасників кримінального провадження під час проведення слідчих дій.
- Збирання доказів у зоні бойових дій: слідчі повинні володіти спеціальними знаннями та навичками збирання доказів у зоні бойових дій.
- Встановлення особистості потерпілого: у разі пошкодження або знищення тіла потерпілого може бути складно встановити його особистість.
- Залучення свідків: свідки можуть бути евакуйовані або відмовлятися давати свідчення через страх за своє життя та життя своїх близьких.
- Експертиза: проведення експертиз може бути ускладнено через обмеженість ресурсів або відсутність необхідних фахівців.

- Розмежування умисного вбивства від інших злочинів: слідчі повинні чітко розмежувати умисне вбивство від наприклад вбивства за необережності.

Слідчим потрібно постійно вдосконалювати свої знання та навички щоб мати можливість справлятися з новими викликами часу.

Висновок. Дослідження проблем досудового розслідування умисного вбивства в умовах воєнного стану має важливе значення для удосконалення методики розслідування таких злочинів та забезпечення невідворотності покарання.

Література

1. Вуйма, А. Г. Окремі аспекти використання спеціальних медичних знань під час розслідування вбивств в умовах дії правового режиму воєнного стану
2. Криміналістика : навч. посіб. // Мін. освіти і науки, молоді та спорту України, рекомєнд. Мін. освіти і науки, молоді та спорту України. – Київ : Атіка, 2012. – 495 с.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 29.09.2022 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Коваль В.О., здобувач кафедри адміністративного та конституційного права Запорізького національного університету
Науковий керівник: **Ковбас І.В.**, д.ю.н., доцент кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ВЕБ-ПОРТАЛ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ: ПОНЯТТЯ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ

Розвиток інформаційних технологій неодмінно впливає на всі сфери суспільного життя. Міжнародний досвід свідчить, що інформаційні технології стали рушійною силою соціально-економічного розвитку, відновлення економіки багатьох держав світу та визначають основу сталого розвитку в майбутньому. Активний та динамічний розвиток інформаційних технологій не може оминути і сферу взаємовідносин інститутів публічного адміністрування з приватними (фізичними та юридичними) особами [5, с. 559-562].

Надання адміністративних послуг інститутами публічного адміністрування є невіддільним атрибутом їхнього повсякденного функціонування і чи не найважливішим результатом їхньої діяльності. Глобальні тенденції щодо застосування новітніх інформаційно-комунікативних технологій та всезагальна цифровізація сфери публічного адміністрування зумовлюють необхідність відмови від традиційних засобів і способів діяльності, всебічному впровадженню здобутків цифрового трансформаційного періоду, адаптації до нової соціальної реальності [3, с. 97-101].

Потреби економічного зростання зумовлює необхідність спрощення механізмів надання інститутами публічного адміністрування якісних адміністративних послуг. У цьому аспекті доволі ефективним вважається введення діджиталізації в роботу інститутів публічного адміністрування [6, с. 11-15].

Дослідження адміністративно-правового регулювання доступу до електронних адміністративних послуг є однією з важливих умов євроінтеграції України, реформування законодавства України у сфері публічного адміністрування, ефективного функціонування інститутів публічної влади в Україні [3, с. 97-101].

Процес надання адміністративних послуг через використання інформаційних технологій сприяє розвитку відкритого та прозорого публічного адміністрування. Це дозволяє кожній особі, бізнесу та органам влади значно скоротити фінансові та часові витрати. Водночас, незважаючи на високу популярність електронних послуг в світі, досі існують відмінності між різними державами у підходах до впровадження електронного урядування у свою діяльність [7, с. 195-202].

Надання певних адміністративних послуг в електронній формі за допомогою офіційних веб-сайтів органів державної влади або через окремі веб-портали надання електронних адміністративних послуг не видається доцільним із погляду необхідності інтеграції процедур надання адміністративних послуг в електронній формі, створює передумови для розпорошеності інформації про електронні адміністративні послуги, тягне за собою додаткові витрати бюджетних коштів на створення нових веб-ресурсів, що забезпечують їх надання, викликає необхідність у додатковій електронній ідентифікації споживачів послуг тощо [4, с. 135-138].

Європейський досвід надання послуг адміністративними органами в електронній формі свідчить про те, що більшість послуг надаються через єдиний загальнодержавний веб-портал надання адміністративних послуг та інтегровані до нього веб-портали надання адміністративних послуг місцевих органів влади, які розробляються зі схожим інтерфейсом і зовнішньою архітектурою сайту. Створення окремих електронних сервісів, які забезпечуватимуть надання адміністративних послуг органами державної влади й місцевого самоврядування, є позитивним явищем на початковому етапі реформування системи електронних адміністративних послуг. Однак, кінцевою метою розвитку їх надання має бути інтеграція окремих електронних сервісів надання адміністративних послуг в єдиний загальнодержавний веб-портал [2, с. 101-105; 4, с. 135-138].

Об'єднання електронних адміністративних сервісів в одній онлайн-платформі, яка взаємодіє з громадянами та бізнесом, є одним із етапів реалізації концепції цифрової держави, яка відповідає правилам та стандартам розвитку єдиного цифрового простору ЄС.

Формування ефективної системи електронних послуг в Україні за існуючим законодавством передбачає їх доступність з одного місця – Єдиного державного веб-порталу електронних послуг. Відповідно до вимог ст. 9 Закону

України «Про адміністративні послуги», адміністративні послуги в електронній формі надаються з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, у тому числі через інтегровані з ним інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування. А згідно вимог ч. 1 ст. 17 Закону України «Про адміністративні послуги», надання адміністративних послуг в електронній формі та доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги з використанням мережі Інтернет забезпечуються засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, який є офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг в Україні [1].

Єдиний державний портал веб-порталу електронних послуг є реалізацією механізму «єдиного вікна», коли без черги, швидко і комфортно можна отримати послугу від представників держави[8, с. 151-157].

Особливістю Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (далі – Портал «Дія») є те, що він є універсальною точкою доступу приватних осіб (громадян і бізнесу) до всіх електронних державних послуг за єдиними стандартами. Раніше більшість цих послуг були розкидані по різних порталах, тож знайти їх було досить проблематично. Портал «Дія» розміщений у захищеному дата-центрі й відповідає світовим стандартам захисту від кіберзагроз. Портал «Дія» зберігає мінімум інформації про своїх користувачів. Усі дані зберігаються в зашифрованому вигляді, щоб унеможливити їх перехоплення або викрадення.

Отже, дослідження поняття, природи та призначення Єдиного державного веб-порталу електронних послуг дало можливість дійти наступних висновків:

1. Україна знаходиться на етапі становлення сучасної системи надання електронних адміністративних послуг, що потребують подальшої модернізації та врахування досвіду зарубіжних держав (перш за все країн-членів ЄС). Отримання адміністративних послуг онлайн підвищить довіру населення до інститутів публічного адміністрування, сприятиме підвищенню якості послуг.

2. Створення в Україні окремих електронних сервісів, які забезпечували надання адміністративних послуг органами державної влади й місцевого самоврядування, було позитивним явищем на початковому етапі реформування системи електронних адміністративних послуг. Однак, ураховуючи європейський досвід організації системи електронних адміністративних послуг, кінцевою метою розвитку їх надання була інтеграція окремих електронних сервісів надання адміністративних послуг у єдиний загальнодержавний веб-портал.

3. Міжнародний досвід показує, що одним із кращих способів стимулювання надання електронних адміністративних послуг є стандартизація їх надання – розробка чітких організаційних та техніко-технологічних правил та вимог. Перехід до цифрової держави в Україні покликаний забезпечити Єдиний державний веб-порталу електронних послуг, який є універсальною точкою доступу громадян і бізнесу до всіх електронних державних послуг за

єдиними стандартами. Універсалізація електронних адміністративних послуг надає суспільним відносинам іншого змісту, що змушує розвиватися суспільство в цілому.

4. Створення Єдиного державного веб-порталу електронних послуг є важливим кроком на шляху до розбудови повноцінної системи надання електронних адміністративних послуг. Водночас необхідним є подальше забезпечення нормативно-правового регулювання надання адміністративних послуг з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

5. Основними перешкодами на шляху запровадження в Україні електронних адміністративних послуг є відсутність системи електронної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, несформованість нормативно-правової бази, що регулює сферу надання електронних послуг, недостатнє фінансування впровадження надання електронних адміністративних послуг, а також низький рівень готовності як працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, так і населення до впровадження електронних сервісів.

Література

1. Закон України 6 вересня 2012 року № 5203-VI «Про адміністративні послуги». Голос України від 06.10.2012. № 188.
2. Іванчук А.О. Перспективи реалізації системи електронних адміністративних послуг в Україні. Приватне та публічне право. 2017. № 3. С. 101-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpulaw_2017_3_24 (дата звернення: 08.05.2024).
3. Ільницький М. П. Адміністративно-правове забезпечення доступу до адміністративних послуг у рамках електронного урядування в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2016. Вип. 6. С. 97-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2016_6_23 (дата звернення: 08.05.2024).
4. Михайлюк Я. Надання адміністративних послуг в електронній формі: сучасний стан і перспективи розвитку. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 135-138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_3_31 (дата звернення: 08.05.2024).
5. Репецька М.О. Правове забезпечення надання адміністративних послуг в електронній формі: проблемні аспекти. Молодий вчений. 2017. № 3. С. 559-562. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_3_132 (дата звернення: 08.05.2024).
6. Сидоренко Н.О. Діджиталізація: електронні адміністративні послуги. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2021. Вип. 4. С. 11-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dnchpu_2021_4_4 (дата звернення: 08.05.2024).
7. Сливка М. Правове регулювання надання електронних адміністративних послуг. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2021. Т. 8, № 3. С. 195-202. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2021_8_3_28 (дата звернення: 08.05.2024).

8. Соломко Ю.І. Надання адміністративних послуг в електронній формі на державному рівні. Ефективність державного управління. 2018. Вип. 1. С. 151-157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2018_1_19 (дата звернення: 08.05.2024).

Кожем'якіна Т. В., аспірантка кафедри адміністративного права та процесу, Навчально-науковий інститут права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: **Діхтієвський П.В.**, д.ю.н., професор, завідувач
кафедри адміністративного права та процесу, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка

ФУНКЦІЇ УПОВНОВАЖЕНОГО У СПРАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

У науковій літературі при характеристиці адміністративно-правового статусу суб'єкта публічного адміністрування часто виділяють такий елемент його структури як «функції». Не є виключенням в цьому сенсі і адміністративно-правовий статус Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини (далі – Уповноважений у справах ЄСПЛ).

Адміністративно-правовий статус Уповноваженого у справах ЄСПЛ закріплюється Постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 року № 784 [1]. Текст Положення про Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини не містить положень щодо визначення функцій цієї посадової особи, втім у його змісті є натяк на існування таких функцій.

У зв'язку з цим постає питання визначення функцій Уповноваженого у справах ЄСПЛ як елемента адміністративно-правового статусу цього суб'єкта публічного права.

Посада Уповноваженого у справах ЄСПЛ є багатофункціональною посадою, адже за цією посадою закріплюються декілька функцій. З пункту 1 Постанови Кабінету Міністрів України можна визначити, що на Уповноваженого у справах ЄСПЛ покладено реалізацію трьох функцій: 1) представницької; 2) координаційної; 3) інформування.

Підстави та порядок здійснення представництва України в Європейському суді з прав людини (далі – ЄСПЛ, Європейський суд) містяться в положеннях Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція) [2] та протоколах до неї. Можна дискутувати стосовно того, що є первинним для участі Уповноваженого в правосудді, що здійснюється ЄСПЛ – Постанова Кабінету Міністрів України чи Конвенція. Втім, Конвенція не конкретизує такого учасника правосуддя від країни, а використовує узагальнююче поняття «представники сторін» (ст. 38 Конвенції), тоді як Постанова Кабінету Міністрів України конкретизує, що як правило таким представником є Уповноважений у справах ЄСПЛ, а в окремих випадках – Міністр юстиції України (пункт 3

Постанови Кабінету Міністрів України). Таким чином, при визначенні представницької функції, що реалізує Уповноважений у справах ЄСПЛ, слід робити посилання як на міжнародний акт, так і на джерела національного законодавства.

Представницька функція полягає у здійсненні Уповноваженим у справах ЄСПЛ міжнародних процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів держави в Європейському суді, у випадках та порядку, встановлених джерелами національного та Європейського права.

Положення про Уповноваженого у справах ЄСПЛ акцентує увагу не на координаційній діяльності взагалі, а на координації виконання рішень Європейського суду в Україні. Тому, «координація» виконання рішень ЄСПЛ є постійним процесом.

Відповідно до Положення про Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, Уповноважений у справах ЄСПЛ наділений додатковими «координаційними повноваженнями». Наприклад, в підпунктах 9 і 15 пункту 5 Положення зазначається, що Уповноважений у справах ЄСПЛ реалізує два координаційних повноваження:

- «координує виконання рішень Суду, надсилає до державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій запити із пропозиціями щодо вжиття заходів для розв'язання проблем, констатованих Судом»;

- «вживає за необхідності заходів для залучення в установленому порядку представників державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, а також юридичних радників, примирювачів, фахівців, експертів, зокрема іноземних, для. ... координації виконання рішень Європейського суду з прав людини».

Уповноважений у справах ЄСПЛ не наділений повноваженнями односторонньої владної вимоги від інших публічно-владних суб'єктів в Україні щодо беззаперечного виконання рішення ЄСПЛ. У зв'язку із цим, законодавство його і наділяє комплексом координаційних повноважень, які «сприяють забезпеченню» виконання рішень Європейського суду в Україні або «створюють умови» для їх реального виконання.

На підставі цього можна зробити висновок, що координаційна функція Уповноваженого у справах ЄСПЛ полягає в узгодженні дій та об'єднанні зусиль різних суб'єктів національного права задля досягнення однієї мети – виконання в Україні рішень Європейського суду.

Інформування Комітету міністрів Ради Європи про хід виконання рішень Європейського суду є третьою функцією Уповноваженого у справах ЄСПЛ. У процесі виконання цієї функції на Уповноваженого у справах ЄСПЛ покладено реалізацію лише одного завдання – інформування Комітету міністрів Ради Європи в установленому ним порядку про стан виконання Україною рішень Європейського суду, в яких держава є стороною.

У Правилах Комітету міністрів Ради Європи щодо контролю за виконанням рішень Європейського суду та умов дружнього врегулювання [3] (Правило 6) закріплено, що «коли в рішенні, переданому Комітету міністрів

відповідно до пункту 2 статті 46 Конвенції, Суд вирішує, що мало місце порушення Конвенції або протоколів до неї та/або присуджує справедливую сатисфакцію потерпілій стороні відповідно до статті 41 Конвенції, Комітет пропонує відповідній Високій Договірній Стороні поінформувати його про заходи, яких Висока Договірна Сторона вжила або має намір вжити у зв'язку з цим рішенням, беручи до уваги її зобов'язання дотримуватися його відповідно до пункту 1 статті 46 Конвенції».

Таким чином можна стверджувати, що функція інформування означає, що Уповноважений у справах ЄСПЛ повинен повідомляти Комітет міністрів Ради Європи про стан виконання конкретного рішення ЄСПЛ, ухваленого проти держави.

Отже, посада Уповноваженого у справах ЄСПЛ є багатофункціональною посадою, на яку покладено реалізацію трьох функцій: 1) представницької; 2) координаційної; 3) інформування.

Література

1. Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-п#Text>

2. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ukr

3. Rules of the Committee of Ministers for the supervision of the execution of judgments and of the terms of friendly settlements (Adopted by the Committee of Ministers on 10 May 2006 at the 964th meeting of the Ministers' Deputies

and amended on 18 January 2017 at the 1275th meeting of the Ministers' Deputies and on 6 July 2022 at the 1439th meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://rm.coe.int/16806eebf0>.

Колотило М. Ю., магістр права,
помічник голови обласної державної адміністрації
м. Чернівці, Україна
ORCID: 0009-0003-6327-4439
mary.kolotylo@gmail.com

**ПРОВЕДЕННЯ ФАКТИЧНОЇ ПЕРЕВІРКИ СГД: ВИЧЕРПНИЙ
ПЕРЕЛІК ПІДСТАВ ТА ЇХ ЧІТКЕ ОБГРУНТУВАННЯ У НАКАЗІ ЧЕРЕЗ
ПРИЗМУ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ**

**CONDUCTING AN ACTUAL AUDIT OF A BUSINESS ENTITY: AN
EXHAUSTIVE LIST OF GROUNDS AND THEIR CLEAR JUSTIFICATION
IN THE ORDER THROUGH THE PRISM OF JUDICIAL PRACTICE**

***Abstract:** This article explores conducting genuine audits of business entities, stressing the crucial adherence to tax laws and legal requirements. It provides an exhaustive list of audit grounds, justified within procedural frameworks, and informed by judicial practice, underlining the necessity of aligning audit procedures with tax regulations for transparency and accountability.*

***Keywords:** audit, business entity, tax law compliance, legal requirements, grounds, justification, procedural framework, judicial practice, transparency, accountability*

У сучасному світі, де економічні відносини стають все більш складними, а правове регулювання є необхідною складовою господарської діяльності, проведення фактичних перевірок податкової звітності набуває вирішального значення для забезпечення дотримання законодавства та виявлення можливих порушень.

Важливість чіткого обґрунтування та вичерпного переліку підстав для таких перевірок визначається не лише необхідністю забезпечення правової обґрунтованості дій органів контролю, але й мінімізацією ризику неправомірного втручання у господарську діяльність суб'єктів господарювання.

Актуальність розгляду даної теми виявляється через постійну потребу у вдосконаленні процесів податкового контролю та адаптації їх до сучасних умов та вимог. Чітке визначення підстав для проведення перевірок та їх обґрунтування у нормативних актах, враховуючи судову практику, є запорукою забезпечення справедливості та ефективності податкового контролю.

Варто зазначити, розгляд аспектів проведення фактичної перевірки СГД через призму судової практики є важливим для подальшого вдосконалення податкової системи та забезпечення захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання.

Відповідно до податкового кодексу України фактична перевірка – це перевірка, яка виконується на місці провадження діяльності платника податків, включаючи його господарські або інші об'єкти власності. Цей вид перевірки здійснюється контролюючим органом для перевірки відповідності платника

законодавству щодо регулювання обігу готівки, проведення розрахункових операцій, ведення касових операцій, наявності ліцензій і свідоцтв, включаючи ті, що стосуються виробництва та обігу підакцизних товарів, а також виконання роботодавцем вимог щодо укладення трудових договорів та оформлення трудових відносин з працівниками [1].

Слід приділити більше уваги порядку проведення фактичної перевірки, оскільки даний вид податкової перевірки має певні особливості. Насамперед, фактична перевірка здійснюється без попереднього повідомлення про це платника податків.

Також проведення фактичної перевірки може мати місце за рішенням керівника (або його заступника, чи уповноваженої особи) контролюючого органу, яке оформлене відповідним наказом. Копія цього наказу повинна бути передана суб'єкту оподаткування або його уповноваженому представнику. Варто зауважити, цей процес можливий в разі існування хоча б однієї із визначених цим кодексом підстав. Відповідно це прямо передбачено вимогами до оформлення наказу, де зазначено, що зазначена підстава для проведення перевірки податковим органом є невід'ємною частиною цього документу [1].

Вичерпний перелік підстав для проведення фактичної перевірки СГД:

- після перевірок інших платників податків виявлено факти, які можуть свідчити про порушення законодавства платником податків у сфері виробництва та обігу підакцизних товарів, розрахункових операцій, касових операцій, а також щодо наявності необхідних патентів, ліцензій та інших документів, то виникає необхідність перевірки таких обставин;

- отримано або з'ясовано інформацію від державних органів або органів місцевого самоврядування, яка вказує на можливі порушення, зокрема, щодо розрахункових операцій, ведення касових операцій, наявності необхідних патентів, ліцензій та інших документів, необхідно провести перевірку, особливо у зв'язку з виробництвом та обігом підакцизних товарів;

- при отриманні письмового звернення від покупця (споживача) про недотримання встановленого порядку проведення розрахункових операцій, у тому числі незабезпечення можливості проведення розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів, касових операцій, патентування або ліцензування;

- неподання СГД в установлений законом строк обов'язкової звітності про використання реєстраторів розрахункових операцій та/або програмних реєстраторів розрахункових операцій, розрахункових книжок та книг обліку розрахункових операцій, подання їх із нульовими показниками;

- за наявності та/або отримання інформації про порушення в частині виробництва, обліку, зберігання та транспортування спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах і пального, та цільового використання спирту платниками податків, обладнання акцизних складів витратомірами-лічильниками та/або рівномірами-лічильниками, та/або масовими витратомірами, а також здійснення функцій у

сфері регулювання виробництва і обігу спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пального;

- у разі виявлення за результатами попередньої перевірки порушення з питань, що охоплює фактична перевірка (може бути проведена одноразово протягом року з дати складання акта за результатами попередньої перевірки);

- за наявності та/або отримання інформації про використання праці найманих осіб без належного оформлення трудових відносин та виплати роботодавцями доходів у вигляді заробітної плати без сплати податків до бюджету, а також здійснення фізичною особою підприємницької діяльності без державної реєстрації [1].

Підсумовуючи, ми можемо зробити висновок, зазначені підстави для фактичної податкової перевірки вказують нам на її природу та сутність, власне кажучи, на можливі порушення чинного законодавства або недоліки в діяльності платника податків. Такий вид перевірки здійснюється лише за негативних обставин, із чітким зазначенням відповідного порушення в конкретній ситуації.

При здійсненні своїх повноважень працівники податкової інспекції мають дотримуватись цих, зазначених вище, вимог, проте звісно на практиці все працює не завжди злагоджено, у висновку, маємо для прикладу судову практику останніх років.

Як ми вже зазначали раніше, фактична перевірка здійснюється без попередження платника податків, за місцем провадження діяльності та охоплює лише чітко визначене ПКУ коло питань. У разі здійснення перевірки за іншими питаннями, ніж передбачено у пп. 75.1.3 ПКУ, така перевірка не може вважатись фактичною.

Волинський окружний адміністративний суд в Рішенні від 20.06.2023 по справі № 140/5827/23 посилаючись на правові висновки, викладені у постанові Верховного суду від 11.05.2023 по справі №500/5559/21 зазначає, що формулювання конкретного змісту наказу щодо проведення перевірки належить до компетенції контролюючого органу, проте воно повинно відповідати вимогам законодавства, зокрема абзацу третього пункту 81.1 статті 81 Податкового кодексу України. При існуванні декількох правових підстав для проведення перевірки, конкретна з них може бути сформульована неоднозначно, але вона має бути ясно визначеною та відповідною вимогам правової норми [2].

Також у Рішенні від 31.08.2023 по справі №140/12120/23 Волинський окружний адміністративний суд зазначив, що у наказі від 26.12.2022 №2327-п як підставу для проведення фактичної перевірки ТОВ зазначено підпункт 80.2.5 пункту 80.2 статті 80 ПК України. Суд підкреслив, що під "підставою" у пункті 80.2 статті 80 ПК України необхідно розуміти не порядковий номер підпункту, а безпосередньо інформацію та обставини, що обумовлюють застосування певної норми. Суд вважає, що зазначення лише номера підпункту не є достатнім для призначення та проведення фактичної перевірки платника податків, особливо якщо пункт має декілька обґрунтувань для проведення перевірки [3].

Зміст наказу від 26.12.2022 №2327-п про проведення перевірки не вказує, яку саме інформацію про порушення платником податків отримано ГУ ДПС у Волинській області, що послужило підставою для наказу про проведення перевірки. Також в наказі відсутні будь-які посилання на конкретні обставини, що обґрунтовують призначення перевірки, крім згадок про відповідні норми законодавства. Податковий орган не пояснив, яким чином встановлено сумнівність операцій та не надав достатніх доказів того, що саме спонукало до проведення перевірки.

Отже, підсумовуючи вищенаведене можна дійти обґрунтованого висновку про те, що чітке обґрунтування підстав для проведення фактичної перевірки є ключовим аспектом при проведенні податкового контролю. При виданні наказу на таку перевірку, податковий орган має зазначити їх не лише формально, а й обґрунтувати згідно з вимогами законодавства. Відсутність такого обґрунтування може призвести до відмови у допуску посадових осіб податкового органу до початку фактичної перевірки.

Правила прозорого податкового контролю мають вирішальне значення для економічної стабільності та розвитку бізнесу. Прозорість у проведенні перевірок дозволяє платникам податків мати впевненість у справедливості та об'єктивності оцінки їхніх фінансових операцій.

Література

1. Податковий кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2010 (дата звернення 09.05.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#Text>.
2. Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 20.06.2023 по справі №140/5827/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111686271>.
3. Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 31.08.2023 по справі №140/12120/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113166682>

Коноваленко К.А., студентка 1 курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Ткаченко Є. В.**, доцент, к.ю.н, доцент кафедри
конституційного права України Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У відповідності до того, що протягом всього періоду незалежності Україна намагається стати частиною Європейського Союзу (далі – ЄС), постає питання про відповідність національного законодавства принципам права ЄС. Перш за все, до них належить, наприклад, принцип демократії, верховенства права, універсальності та неподільності прав людини й фундаментальних

свобод, поваги до людської гідності, рівності та солідарності, поваги до засад Статуту ООН та міжнародного права [1, с.23]. Ці принципи розповсюджуються на всі держави-учасниці ЄС і є обов'язковими до впровадження кожною країною, яка є кандидатом на вступ. Тобто, для того, щоб Україна вступила до Європейського Союзу, законодавство повинно чітко відповідати всім визначеним принципам, які зазначені у Копенгагенських Критеріях, а також, це повинно на постійній основі реалізовуватись на практиці.

Окремим критерієм для країн, які вже є учасниками, є принцип верховенства права ЄС. Він зазначає, що право Європейського Союзу є вищим і першочерговим у прийнятті державних рішень. Принцип верховенства права ЄС стосується як норм первинного, так і норм вторинного (похідного) права Європейського Союзу. Цей принцип безпосередньо повинен застосовуватись кожною країною-членом ЄС, поширюватись на всіх суб'єктів права (в тому числі інституції та громадян кожної країни-члена ЄС), і, навіть якщо норма права ЄС не імплементована до національного права, вона у будь-якому разі повинна застосовуватись на території всього Європейського Союзу і кожної країни-члена ЄС. Таким чином, Європейське право стосується усіх національних норм права, незалежно від їх місця в ієрархії джерел права, в тому числі конституційних норм. З точки зору застосування принципу верховенства права ЄС немає значення, коли норми національного права набрали чинності, до чи після набрання чинності договорів про створення та функціонування ЄС. [2, с.39]. Відповідно до даного положення міжнародна Спільнота зазначає, що право ЄС має безпосередню перевагу і вищу юридичну силу над національним законодавством. Стаття I-6 проєкту Конституції Європейського Союзу передбачала, що «Конституція і право, прийняті інституціями Союзу в межах їх компетенції, мають верховенство над правом держав-членів».

Повертаючись до верховенства права в Україні, постає питання щодо втручання ЄС до національного законодавства та обмеження ініціативи держави у її власних межах. Згідно зі ст. 5 та 8 Конституції України єдиним джерелом влади в Україні є народ, а Конституція України має найвищу юридичну силу. Усупереч цьому, маємо ст. 9 Конституції України, де вказано, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, може відбутись тільки після внесення змін до Конституції України [3]. Таким чином, Україна на конституційному рівні затверджує верховенство міжнародного права, і готова затвердити такий же принцип щодо ЄС. Проте, говорячи про суверенітет держави, ми говоримо про безпосередню вільну законотворчу ініціативу тільки легітимної влади країни, яка опікується перш за все інтересами власного народу та його безпекою. Право ЄС затверджує беззаперечні важливі норми для демократичного світу, але в цей же час має пряме втручання у суверенітет іншої країни за допомогою свого законодавства. Для вступу до Європейського Союзу Україна, перш за все, повинна відповідати всім вимогам та принципам, і, по-друге, визнати верховенство міжнародного законодавства вище ніж своє.

У наукових дослідженнях існує думка, що саме принцип верховенства права є дуже мінливою складовою, оскільки законодавство має стикатися з новими викликами. Демократична природа й публічна транспарентність політичного процесу не є достатніми для того, щоби забезпечити верховенство права, оскільки навіть в демократичних суспільствах інколи потрібна відвага, щоби чинити опір політичним та публічно домінуючим очікуванням, коли верховенство права опиняється під загрозою [1, с.26]. Верховенство права не є статичним, адже суспільство еволюціонує, відбуваються економічні, соціальні, технологічні та політичні зміни. Достовірно не можна стверджувати, що верховенство права ЄС є абсолютно ідеально визначеною складовою для кожної держави, оскільки країни переживають різні етапи розвитку, різні політичні, соціальні або економічні загрози або покращення. Де одна країна має змогу увесь час дотримуватись всіх принципів ЄС, так в той же час інша країна вимушена використовувати й інші засоби для збереження власної цілісності, захисту або розвитку.

Суд Справедливості ЄС встановив, що невідповідність національного права праву Співтовариства повинна не тільки призводити до автоматичного незастосування першого, але й запобігати прийняттю нових національних законів, які б були невідповідні нормам наднаціонального права [2, с.40]. У супереч цьому, Європейська комісія «За демократію через право» наголошує, що реалізація міжнародного права у національному є дуже важливою, але це не означає, що воно завжди повинно мати верховенство над Конституцією або звичайним законодавством [4]. Таким чином, Венеціанська комісія, яка діє з принципу демократії, зазначає важливий аспект для збереження цілісного суверенітету країн, без обов'язкового втручання в законотворчу діяльність. Верховенство права ЄС повинно нести в собі обов'язкові ідеї, які несли б у собі принципи можливі для реалізації всіма країнами, як наприклад, принцип неподільності прав людини, демократії. Принцип верховенства права ЄС не є абсолютно можливим до виконання всіма країнами, адже не всі норми права можуть так чи інакше у повній мірі бути реалізовані країною-членом ЄС на даний етап.

Отже, виходячи з вищевикладеного, варто звернути увагу на два важливих критерії при вступі до ЄС та усвідомити всі ризики такої ініціативи. По-перше, Україна не зможе повною мірою задовольнити всі принципи Європейського Союзу, оскільки в даний момент знаходиться у стані війни та для збереження власної цілісності не може повністю реалізувати всі права громадян. По-друге, визнання принципу верховенства права ЄС над національним законодавством несе в собі ризики втручання в суверенітет держави, а отже потрібне усвідомлення того, наскільки даний ризик є необхідним і чи готова Україна поставити на найвищу ланку не власне законодавство, а принципи Спільноти.

Література

1. Забокрицький І.І. (2019). Принцип верховенства права в Європейському Союзі як ознака транснаціоналізації сучасного конституціоналізму. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 23-26
2. Юхимюк О., Дмитрук С. (2018). Формування принципу верховенства права Європейського Союзу. Історико-правовий часопис, №2 (12), 39-43
3. Конституція України : офіц. текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4174> (дата звернення: 08.04.2024)
4. Rule of law checklist: The European Commission for Democracy through Law. (дата звернення: 08.04.2024)

Коровіна К.О., студентка 3 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Алімов К.О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року, у відповідь на військову агресію Російської Федерації проти України, Президентом України був виданий Указ № 64, який затвердив Закон України № 2102-IX «Про правовий режим воєнного стану».

В умовах воєнного стану, згідно зі статтею 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», діяльність судів не може бути зупинена. Крім того, частина друга статті 26 цього Закону забороняє будь-яке скорочення чи прискорення судових процесів.[2]

Суть та форма ведення цивільних справ в умовах воєнного стану повинні відповідати основним принципам цивільного судочинства, проте наразі з урахуванням специфіки ситуації воєнного конфлікту та надзвичайного стану. Процесуальне право має на меті забезпечити формалізацію та надати незаперечність конкретним суб'єктивним правам та обов'язкам, визначеним у матеріальному праві. Воно визначає, як саме можна захищати ці права в судовому порядку. [5]

У контексті функціонування судової системи в умовах воєнного стану, законопроектом №7316 запропоновані зміни до Цивільного процесуального кодексу, Кримінально-процесуального кодексу та Господарського процесуального кодексу. Ці зміни спрямовані на впровадження дистанційної форми правосуддя та письмового провадження в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Наразі законопроект перебуває на етапі розгляду в Парламенті. [4]

Важливо зауважити, що хоча дистанційна форма правосуддя не була схвалена, проте можливість дистанційної участі у судовому процесі була

підтримана. Згідно з частиною 7 статті 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», учасники судового процесу можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції на підставі судового рішення.[3]

Про намір взяти участь у засіданні в режимі відеоконференції учасник має повідомити за 5 днів до його проведення. У разі відмови суду в проведенні відеоконференції сторони (представники) зобов'язані з'явитися до судового засідання або повідомити причину неможливості участі, якщо вона є поважною та об'єктивною.

Одним з найважливіших аспектів роботи суддів в умовах воєнного стану є внесена до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зміна щодо підсудності справ. Зокрема, у разі неможливості здійснення правосуддя судом може бути змінена територіальна підсудність справ, які розглядаються в ньому. Рішення про зміну підсудності приймає Вища рада правосуддя за поданням Голови Верховного Суду, а у випадку неможливості ВРП виконувати свої повноваження — за розпорядженням Голови Верховного Суду. Щоб знати, до якого суду звертатися за захистом своїх прав, можна скористатися інтерактивними мапами, які публікуються на веб-сайті Верховного Суду.[3]

Також внаслідок змін в територіальній організації судової системи через окупацію або руйнування окремих районів виникли проблеми, пов'язані з втратою судових проваджень. Громадяни позбавлені можливості отримати копії судових рішень у відповідних справах, що породжує значні труднощі для них.

Варто зазначити також, що при розгляді питання щодо можливості відкладення судового засідання через оголошення сигналу «повітряна тривога», суд повинен керуватися важливим принципом — збереженням життя та здоров'я людини. Обов'язком суду є не лише забезпечити правильний хід судового процесу, а й допомогти учасникам справи реалізувати свої процесуальні права, зокрема право на участь у судовому засіданні. Враховуючи об'єктивність та поважність ситуації, яка виникає через оголошення «повітряної тривоги», суд має вважати ці обставини загальновідомими для певного регіону. Це означає, що немає потреби доводити їхню сутність, оскільки вони відомі всім і можуть вплинути на здатність учасників справи з'явитися на судове засідання.[5]

Учасники цивільного процесу також часто потребують продовження або поновлення процесуальних строків для вчинення необхідних процесуальних дій у контексті воєнного стану. Згідно зі статтею 127 Цивільного процесуального кодексу України, процесуальні строки можуть бути поновлені або продовжені за клопотанням учасника справи, залежно від того, хто їх встановив - закон чи суд.[1]

У разі пропуску процесуального строку, встановленого законом, через ведення воєнного стану в Україні, згідно з роз'ясненнями, наданими Головою Верховного Суду, така обставина буде вважатися поважною підставою для продовження або поновлення строків.

Згідно з частиною 2 статті 127 Цивільного процесуального кодексу України, впливає, що заява про продовження процесуальних строків має бути подана до закінчення цього строку. Однак наразі лишається невирішеним питання щодо процедури та строків подання такої заяви учасником процесу. Закон містить норму, яка не відповідає сучасним реаліям та не повністю розкриває процесуальні аспекти звернення із заявою про продовження строків до суду.[1]

Отже, як ми можемо помітити під час здійснення судочинства виникають питання організаційного та процесуального характеру, пов'язані з динамічною обстановкою на територіях, де тривають бойові дії, і обмеженням можливостей судових органів у повному обсязі виконувати свої обов'язки. У законодавстві спостерігається тенденція до спрощення процедурних аспектів судочинства за допомогою цифрових ресурсів, щоб забезпечити більший доступ до правосуддя у часи воєнного стану. Важливо підкреслити, що навіть у період активних бойових дій на території України цивільне судочинство та правосуддя продовжують свою роботу.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 №1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. №40-42. Ст.492.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Про судоустрій і статус судів: Закон України від 02.06.2016 №1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. №31. Ст.545
4. Проект Закону про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану) № 7316 від 26.04.2022.
5. Луспеник Д. Цивільний Процес в умовах воєнного стану. Онлайн-практикум, Право в умовах воєнного стану. Цивільна юрисдикція м. Київ, 17 березня 2023 року.

Коровіна К. О., студентка 3 курсу юридичного факультету
Запорізького національного університету
Науковий керівник: **Єна І. В.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та правоохоронної діяльності

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Починаючи з 24 лютого 2022 року, російська федерація розпочала масштабну агресію проти України. Атаки ракетами на об'єкти цивільної інфраструктури, напади на мирне населення та активні воєнні дії на великій території країни призвели до необхідності фіксації факту та наслідків серії

злочинів проти основ національної безпеки, безпеки людства, а також міжнародного правопорядку й миру. Ці події поклали важкий відбиток на стан безпеки та стабільності не лише в Україні, а й у всьому світі та призвели до необхідності правоохоронним органам України пристосуватись до роботи в нових умовах воєнного стану.

За ці майже 2,5 роки війни багато хто торкався аналізу та дослідженню цього питання, зокрема, це такі видатні вчені як Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В., але не дивлячись на кількість досліджень, тема залишається актуальною.

Метою написання тез є визначення та аналіз особливостей строків досудового розслідування у складних умовах воєнного стану. Вважаємо за необхідне зупинитись на наступних специфічних особливостях.

Для початку необхідно визначити, що строк досудового розслідування – це визначений кримінальним процесуальним законодавством період часу, протягом якого слідчий має провести досудове розслідування і передати обвинувальний акт. Цей строк, за загальним правилом, згідно з ч. 2 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), строк досудового розслідування починає спливати з моменту внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Але, в умовах воєнного стану та відсутності технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань, рішення про початок досудового розслідування може бути прийняте дізнавачем, слідчим або прокурором. Для цього складається відповідна постанова, що містить необхідні відомості, які передбачені в статті 214 КПК України [1].

Строк досудового розслідування визначається від моменту надходження інформації про вчинене кримінальне правопорушення до наступних подій:

- ☐ подання обвинувачення до суду;
- ☐ подання клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;
- ☐ подання клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- ☐ ухвалення рішення про закриття кримінального провадження [1].

Строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру становить: 1) дванадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину; 2) вісімнадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину [1].

В разі, якщо особі було повідомлено про підозру, згідно до ч. 3 ст. 219 КПК України, розслідування має бути закінчено протягом наступних строків:

1. сімдесяти двох годин – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298-2 КПК України;

2. двадцяти діб – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину, або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім;

3. одного місяця – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому ч. 2 ст. 298-4 КПК України;

4. протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.

І хоча строки досудового розслідування можуть бути продовжені в порядку ст. 294 КПК України, їх загальний строк не може перевищувати:

☐ одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 ч. 3 ст. 219 КПК України;

☐ шести місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні нетяжкого злочину;

☐ дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Не можна не звернути увагу на практику ЄСПЛ, який неодноразово зазначав свою позицію щодо проведення ефективного офіційного розслідування та дотримання розумних строків. Наприклад, у рішенні у справі «Меріт проти України» від 30.03.2004 р. ЄСПЛ зазначив, що відлік перебігу розгляду кримінальної справи для вирішення питання щодо його «розумності» у сенсі ч. 1 ст. 6 Конвенції починається з моменту виявлення ставлення державних органів до особи як до підозрюваного або як до обвинуваченого у вчиненні злочину. Зокрема, відлік строку провадження може починатися з дня: взяття особи під варту; повідомлення її про порушення щодо неї кримінальної справи; початку досудового розслідування [3].

Варто наголосити на тому, що хоча п. 5 ч. 1 ст. 615 КПК України було продовжено такі строки, проте позиція судів базується на об'єктивності розгляду таких обставин. Таким чином, при порушенні строків, та посилення на п. 5 ч. 1 ст. 615 КПК України – скаржнику, захиснику чи іншій особі яка подає заяву до суду обов'язково потрібно зазначити обставини пропуску такого терміну та долучити клопотання про поновлення пропущеного строку. Правова позиція міститься в Справі № 631/373/20 ухвала ВС колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 26 січня 2023 року [4].

Отже, збройний конфлікт на території України став серйозним випробуванням для стійкості кримінального процесуального законодавства та його практичного застосування. У порівнянні з 2014 роком, коли українська система правосуддя вперше зіткнулася з наслідками війни на власній території, події з 24 лютого 2022 року продемонстрували, наскільки багато важливих уроків було навчено на практиці кримінальних розслідувань. Зокрема, «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» визначений в Розділ IX-1 Кримінального процесуального кодексу України, а також законодавець доповнив інші положення Кодексу.

Оцінка ефективності та доцільності доповнень до статті 615 КПК України стосовно проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану можлива лише після аналізу практики діяльності відповідних підрозділів, які уповноважені на проведення досудового розслідування.

Кримінальне процесуальне законодавство України досі потребує істотних змін, які повинні комплексно вирішити проблему ефективного розслідування масштабних порушень законів та правил війни в умовах окупації та подолання наслідків збройного конфлікту.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання (станом на 30 грудня 2022 р.). Дніпро-Львів-Одеса-Харків. 2023. 82 с.
3. Процесуальні аспекти: проблемні питання досудового розслідування та судового провадження в умовах воєнного стану https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/aktyal_pytan_kks/6789;
4. Справа № 631/373/20 ухвала ВС колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 26 січня 2023 року <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108606048>.

Костенко В.Р., студентка 2 курсу факультету слідчої та детективної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Колісникова Г.В.**, к.ю.н., доц., доцент кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Україна)

ВІНДИКАЦІЙНИЙ ПОЗОВ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО ПРАВА ВЛАСНОСТІ ОСОБИ

Відповідно до національного законодавства, право власності складається з трьох основних елементів: право володіння, право користування та право розпорядження власним майном. Тобто законодавство передбачає можливість власником на власний розсуд розпоряджатися своїм майном, якщо це не суперечить закону, іншим правовим актам та охоронюваним інтересам осіб. Всілякі дії, котрі не дозволяють власнику користуватися своїм майном на власний розсуд, повинні бути припинені законним шляхом. Обираючи спосіб захисту права власності, слід враховувати характер порушених правовідносин.

Витребування майна із чужого незаконного володіння, як один з найефективніших способів захисту права власності, що має речово-правовий

характер, виник ще в римському праві. Така форма позову отримала назву віндикація, що з перекладу з латинської мови означає «захищаю, заявляю претензію, вимагаю». Віндикацію застосовують в тому випадку, коли за власником зберігається право власності, яке він не може реалізовувати через те, що майно вибуло з його володіння і перейшло у незаконне та неправомірне володіння іншої особи. Тоді здійснення права на захист особою відбувається шляхом її звернення до суду з позовом про витребування майна з чужого незаконного володіння. У вітчизняній літературі таке звернення визначене поняттям «віндикаційний позов», під яким розуміють позов неволодіючого власника до незаконно володіючого невласника з метою відновлення порушеного володіння річчю шляхом вилучення її в натурі [1].

Віндикацію як спосіб захисту права власності закріплено у ст.387 ЦК України[2].

Проблема застосування віндикаційного позову досліджувалась видатними правознавцями протягом багатьох років.

Віндикація можлива лише за таких умов: 1) власником чи титульним володілцем не здійснюється фактичне володіння над річчю; 2) річ, котру колишній власник хоче повернути, зберіглась в натурі та перебувала у фактичному володінні іншої особи; 3) річ, яка підлягає віндикації, повинна бути індивідуально-визначеною.

Предметом віндикаційного позову є вимога про повернення індивідуально-визначеної речі з чужого неправомірного володіння.

Вагоме значення для правових наслідків такого віндикаційного позову має факт розуміння, як саме фактичний володілець заволодів майном: добросовісно або недобросовісно. Згідно до чинного законодавства України, добросовісним є той набувач, котрий на момент отримання речі не знав і не повинен був знати, що набуває майно у особи, яка не має права його відчужувати. Відповідно до того ж законодавства, недобросовісним набувачем вважається особа яка вкрала річ, привласнила її шляхом шахрайства чи обману власника, чи на момент придбання майна знала і могла знати про те, що його відчужувачем є особа, котра не мала права його відчужувати[2].

Відомо, що деяке майно може приносити доходи чи вимагає витрат на його утримання. Так, відповідно до ст.390 ЦК України у момент витребування речі з чужого незаконного володіння, власник має повне право вимагати у добросовісного набувача всіх доходів, що він здобув і повинен був здобути з того часу, коли він дізнався або повинен був дізнатися про неправомірність свого володіння або одержав повістку за позовом власника про повернення майна, але ці дії є правомірними лише за умови, що таке майно придбано за безоплатним правочином(догівір дарування, заповіт), або у випадку придбання за оплатним правочином, за наявності хочаб однієї з обставин, зазначених у ч. 1 ст.388 ЦК України. Недобросовісний ж набувач зобов'язаний повернути або відшкодувати власнику всі доходи, які він одержав або міг одержати за весь час володіння майном.

Отже, віндикаційний позов – один з головних способів захисту права власності. Він ґрунтується на визнанні права власності абсолютним правом, що

не втрачається внаслідок неправомірного вибуття майна з володіння власника і переходом у володіння інших осіб. Таке «слідування» права власності за річчю і забезпечує непорушності та абсолютність права власності.

Література

1. Панькевич Р. Відновлення становища, яке існувало до порушення права, як спосіб захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад. Держава та регіони. 2019. № 3. С. 61–67.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Кравцов С. Особливості судового захисту права спільної власності віндикаційним і негаторним позовами. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Т. 1, № 47. С. 125–128.

Крестьянінов А.О., аспірант 1 курсу кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: **Лученко Д.В.**, д.ю.н., професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПРОЦЕС ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Європейська інтеграція вже давно стала однією з ключових стратегій розвитку для численних країн. Прагнення до членства в Європейському Союзі і інших європейських об'єднаннях стали символом модернізації і демократизації для багатьох держав. Проте, євроінтеграція не є простим та швидким процесом. Вона вимагає активної співпраці та взаємодії між державними органами і громадськістю. Цей процес включає в себе приєднання до європейських інституцій і стандартів, що сприяє політичній, економічній і соціокультурній гармонізації. Для багатьох держав це означає підвищення життєвого рівня громадян, розвиток інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Інститут громадянського суспільства (далі – ІГС) відіграє важливу роль у механізмі євроінтеграції країн, в тому числі й України. Він є одним з ключових факторів, який впливає на розвиток та прискорення цього процесу. Громадянське суспільство складається з незалежних організацій, активістів та громадян, які спрямовують свої зусилля на впровадження європейських стандартів і цінностей у державі. ІГС грає роль сторожа демократії та відкритості, він може контролювати діяльність державних органів, а також вимагати впровадження конкретних та необхідних реформ. Громадськість стає механізмом тиску на владу і засобом впровадження позитивних змін у суспільстві. Варто також згадати підписання Україною «Угоди про асоціацію з

Європейським Союзом», що закріпило за державою зобов'язання підтримувати розвиток громадянського суспільства, посилювати його участь і співпрацю у суспільно значущих питаннях як на національному, так і на регіональному рівнях.

Водночас, існує ряд факторів, які сповільнюють шлях приєднання України до Європейського Союзу. У процесі євроінтеграції прослідковується певна апатія у суспільстві. Причиною цьому можуть слугувати, наприклад, неготовність громадянського суспільства до змін або ж наявна відстань між владою та громадянами.

За час незалежності України прослідковуються ряд проблем, які виникають під час співпраці владних органів з ІГС у сфері демократичного контролю: замкненість держапарату, взаємна недовіра, низька ефективність громадськості в лобіюванні своїх позицій. Катерина Петренко вказує, що: «Ефективна взаємодія громадських організацій та органів державної влади залежить від створення інституційних і процедурних можливостей для їх повноцінної діяльності. Прозорість стосунків між органами державної влади та громадськими організаціями повинна будуватися на довірі громадськості до державних органів внаслідок зменшення корупції, ефективного використання коштів, державної підтримки громадських організацій, закріплення в національному законодавстві європейських принципів та стандартів взаємодії органів державної влади з громадськими організаціями, а також забезпечення уніфікації та стандартизації правил і процедур відносин органів влади з громадянами» [4, с. 385].

Хоча не можна сказати, що наша держава не має здобутків в цій сфері. Прикладом інтеграції неурядових мереж у владні інститути може слугувати заснування Громадської ради доброчесності, яка була сформована із представників громадянського суспільства, наукової та освітньої спільноти. Цей орган має перевіряти суддів на відповідність критеріям етики та професійної доброчесності [5]. Тож, реальний вплив громадськості на демократичні перетворення стали можливими завдяки євроінтеграційним процесам та є їх наслідками.

Опанування певних цінностей, відчуття відповідальності за розвиток держави, наслідування принципів, які виховують у населення необхідний «стиль» життя передуює наявності відповідних чинників: довіра до влади, залучення громадян до процесу прийняття рішень, захист прав людини та ін. Усі ці фактори впливають на розвиток культури участі у суспільстві. Також, успішне виконання цього завдання передбачає встановлення контактів з неурядовими організаціями та асоціаціями громадянського суспільства країн-членів ЄС [1, с. 204].

Суспільно-політичний світогляд громадян України поступово опановує течії глобалізації, про що свідчить орієнтування громадян на Європу. Хоча, на жаль, фундаментального перевороту в свідомості ще не відбулося. Суспільство поділяє демократичні та правові принципи теоретично, забуваючи використовувати їх на практиці. Дана проблема гальмує розвиток держави, що може виражатися у спробах боротьби з корупцією та впровадженні рушійних

реформ. В нашій державі громадянське суспільство певний час здебільшого покладался на державну владу в процесі європейської інтеграції. Діяльність організацій громадянського суспільства при відсутності громадських спільних дій була сконцентрована на реакції щодо дій уряду, замість впливу на прийняття рішень. Отже, першочергово необхідні зміни у свідомості людей та готовність до змін в напрямку європейських цінностей.

Вирішенням вищезгаданої проблеми можуть бути конференції, тренінги, візити до відповідних установ Європейського Союзу, які покликані вдосконалити діяльність організацій громадянського суспільства. Варто зауважити, що найбільш ефективним буде робота на регіональному рівні, де рівень обізнаності населення в цьому напрямку максимально низький. Ці заходи мають нести постійний характер з утворенням відповідних органів на місцях. І практика в розвитку такого напрямку вже існує – Інститут трансформації суспільства – провідний недержавний науково-дослідницький центр, метою якого є доведення переваг членства в НАТО та ЄС. Таким чином, у взаємодії та під координацією державної влади та організацій громадянського суспільства можна досягти мети у забезпеченні сталої підтримки населенням курсу на цивілізований та демократичний розвиток.

Громадянське суспільство повинно швидко адаптуватися до нових реалій, пояснюючи важливість європейських цінностей широкому колу людей. Сектор громадянського суспільства має робити більше, ніж лише спостерігати і коментувати результати реформ. Він повинен стати провідником цих ідей і принципів, щоб громадськість розуміла їх суть і практичне значення у щоденному житті [2, с. 28].

Підсумовуючи можна сказати, що досягнути ефективного впливу громадськості на процес євроінтеграції можна дотримуючись певних правил та рекомендацій. Громадянське суспільство, а саме: професійні організації, асоціації, об'єднання і т.д., мають бути проінформовані про діяльність органів державної влади в процесі європейської інтеграції й паралельно має існувати співпраця між цими інститутами. Необхідним фактором успішного процесу є консультування з громадськістю під час прийняття рішень в цій сфері з обов'язковою умовою врахування думки останніх.

Література

1. Барановський Ф. Вплив громадського суспільства на процес європейської та євроатлантичної інтеграції: український контекст // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2017. № 3 (89). С. 198-218.
2. Барановський Ф. В. Громадянське суспільство та євроінтеграційні процеси / Ф. В. Барановський // Політологічні записки. 2013. № 2. С. 27-35.
3. Костенко А.М. Нормативно-правові засади впливу громадянського суспільства на євроінтеграційні процеси в Україні // Politicus. 2019. № 5. С. 15-19.

4. Петренко К.М. Особливості інституційної спроможності громадських об'єднань в Україні // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2015. № 4 (78). С. 376-388.

5. Про Громадську раду доброчесності. URL: <http://grd.gov.ua/pro-hromads-ku-radu-dobrochesnosti/> (дата звернення: 05.05.2024).

Кречетова Ю.Ю., студентка четвертого курсу спеціальності 081 Право факультету історії, бізнес-освіти та права Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник: **Склярєнко І.В.**, старший викладач, кафедри права та правоохоронної діяльності факультету історії, бізнес-освіти та права Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор філософії в галузі права

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Верховний суд є вершиною судової системи країни, відомою своєю рольовою важливістю у забезпеченні єдності судової практики. Це вищий судовий орган, який відповідає за забезпечення єдності тлумачення та застосування законів, а також за вирішення важливих правових питань. Він виступає як кінцева інстанція у більшості справах, що гарантує стабільність судової практики та сприяє розвитку правової системи.

Крім того, Верховний Суд виступає як надзвичайно важлива ланка у системі правосуддя, забезпечуючи послідовність та узгодженість у розгляді справ та несе відповідальність за збереження стабільності правового порядку, дотримання принципів справедливості та рівності перед законом. Велика вага і авторитет Верховного Суду визначаються його здатністю вирішувати складні правові питання та встановлювати нові правові прецеденти відповідно до вимог сучасного суспільства [1].

Ефективність та стабільність правового регулювання є результатом впливу різноманітних чинників і засобів. Серед них виокремлюється передбачуваність, прогнозованість та сталість судової практики. Такі аспекти забезпечують реалізацію основних принципів правової держави, таких як: верховенство права, правова визначеність, законність та рівність перед законом і судом.

Стабільність судової практики як важливий чинник правового регулювання перш за все визначається її єдністю. Збереження єдності судової практики відіграє ключову роль у забезпеченні однакового застосування нормативних правових актів та їх тлумачення у всіх судових інстанціях. Зазначений принцип, підтримується вищими судовими органами, сприяє зниженню ризиків у тлумаченні та застосуванні права, забезпечує єдність

судової практики та створює послідовність у застосуванні норм права в усіх рівнях судочинства.

Процес правозастосування в державі визначається двома ключовими факторами. По-перше, це сам казус, або випадок, який підпадає під певну модель правового регулювання. По-друге, це норма, яка має бути застосована до цього конкретного випадку. Проте, у правозастосовному процесі не завжди все так просто, особливо коли виникають складні запитання щодо того, яка саме норма має бути застосована та як саме це зробити.

У таких випадках Верховний Суд відіграє вагомую роль. Він має вирішальне значення у забезпеченні сталості та єдності судової практики, що дозволяє однаково застосовувати норми права у всіх судових рішеннях. Через постанови Верховного Суду, які виносяться на основі глибокого аналізу, суди нижчих інстанцій мають чіткий орієнтир для правильного застосування норм права, забезпечуючи єдність у цивільному судочинстві та інших галузях правосуддя. Таким чином, позиція Верховного Суду стає ключовим елементом у процесі правозастосування, сприяючи якості та стабільності судової системи.

Принцип «*jura novit curia*» має глибокі корені у правовій історії, віддзеркалюючи спадок римського права і визначаючи сучасні правові системи [2]. Даний принцип покладає на суддів відповідальність за знання та застосування права у вирішенні справ, не обмежуючись доказами сторін. Він стимулює суддів виявляти незалежність та експертність, а також забезпечує об'єктивність вироків, що ґрунтуються на їхніх знаннях та досвіді.

Судова практика, особливо практика Верховного Суду, визначає цей принцип у конкретному контексті: суди володіють знанням права, самостійно вивчають його та застосовують до фактичних обставин справи. При цьому вирішальну роль відіграють висновки Верховного Суду, що надають настанови щодо застосування норм у подібних ситуаціях. Така єдина практика стимулює судів до послідовного застосування права, що відповідає принципу верховенства права та сприяє юридичній визначеності [3].

Помилкове застосування норм права може бути підставою для скасування рішення, тому суди зобов'язані ретельно та розсудливо підходити до вибору норм, дотримуючись встановленої практики та забезпечуючи правову стабільність.

Цивільний процесуальний кодекс встановлює обов'язковість врахування судових рішень для інших судів, а контроль за їх виконанням покладається на суд у межах його повноважень. Невиконання судових рішень породжують юридичну відповідальність, визначену законом. Висновки Верховного Суду з області застосування норм права є обов'язковими для всіх, хто використовує відповідні норми у своїй діяльності [4, с. 176]. Інші суди беруть до уваги ці висновки при застосуванні відповідних норм. За винятком рішень про амністію та помилування, судові рішення не можуть бути переглянуті зовнішніми органами чи особами. Органи державної влади й місцевого самоврядування не мають права скасовувати судові рішення або призупиняти їх виконання.

Якість судочинства і авторитет всієї судової системи України залежать від правильного та однакового застосування законодавства. Основне завдання вищого судового органу полягає в забезпеченні не лише правосуддя, а й у єдності судової практики. Проте, надання правових висновків Верховного Суду не завжди гарантує єдність судової практики, оскільки ця обов'язковість має декларативний характер [8, с. 149]. Важливо передбачити законодавчо можливість оскарження судових рішень у випадках їх невідповідності правовим висновкам Верховного Суду, незалежно від часу формулювання цих висновків.

Протягом останніх років Верховний Суд ухвалив ряд рішень, в яких відображені нові принципи, що не були прямо викладені в законодавстві. Впровадження судової конституційної реформи 2016 року визначило нові тенденції у розвитку національного судочинства, акцентуючи увагу на засадах права, які потребують аналізу та вивчення. Зокрема, одним із важливих принципів, що виник у судовій практиці, є принцип розумності, який розглядається як загальнотеоретичний принцип, що має застосування як у галузі публічного, так і у галузі приватного права [6, с.75].

Додатково, Верховний Суд у своїх рішеннях, зокрема по справі

№ 203/798/20 від 22.02.2023 року [5], висловив принцип «розумної обачності», який обов'язково має враховуватися у виконавчому провадженні. Даний принцип підкреслює необхідність уважності та дбайливості у виконанні імперативних обов'язків, передбачених законодавством, зокрема у розгляді заяв та клопотань сторін інших учасників виконавчого провадження у встановлені законом строки. У контексті нових процесуальних засад судочинства, принцип «добросовісності» набув нового законодавчого закріплення через «неприпустимість зловживання процесуальними правами». Власне такий обов'язок суду полягає запобіганню зловживання процесуальними правами шляхом застосування процесуального примусу, як визначено в ст. 44 ЦПК України [7].

У судовій практиці також використовується принцип «*venire contra factum proprium*» (заборона суперечливої поведінки), яка базується на принципі добросовісності. Суди враховують цей принцип при розгляді справ, де одна сторона діє суперечливо до своїх попередніх заяв або дій, якщо інша сторона має розуміння віри в ці заяви або дії.

Принцип «*jura novit curia*» (суд знає закон) також важливий у судочинстві. Суд самостійно знає та застосовує право до фактичних обставин спору без посилання на сторони [2]. При цьому враховується справедливість, неупередженість та своєчасність, щоб забезпечити належний розгляд справи та реалізацію процесуальних прав та обов'язків учасників провадження.

Таким чином, Верховний Суд, застосовуючи нові засади та надаючи їм тлумачення у своїх рішеннях, визначає правовідносини у конкретних справах. Таким чином, рішення Верховного Суду відіграють ключову роль у встановленні правових норм та забезпеченні їх правильного застосування у цивільному судочинстві.

Література

1. Дрішлюк А. І. Вплив судової практики Верховного Суду України на систему джерел цивільного та цивільно-процесуального права України. Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія". 2012. Т. 12. С. 245-256.
2. Застосування принципу «jura novit curia» в практиці Верховного Суду. URL: <https://vbpartners.ua/publikacziyi/zastosuvannja-principu-jura-novit-curia-v-rozrizi-praktiki-velikoi-palati-verhovnogo-sudu>.
3. Крат В., Бабанли Р. Принципи права у практиці Верховного Суду: тернистий шлях від букви до духу. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1370715>.
4. Кройтор В.А. Принцип обов'язковості судових рішень у цивільному судочинстві. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №3. С.175-178.
5. Постанова Верховного Суду від 22.02.2023 року в цивільній справі № 203/798/20. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/109210872?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl01&_ga=2.19259312.985735613.1678747993-68544842.1664192095.
6. Присяжний В.В., Керноз Н.Є. Нові принципи цивільного судочинства в рішеннях Верховного Суду. Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина: матеріали IX Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих учених і студентів (м. Чернігів, 18 травня 2023 р.). Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка». 2023. С.75-76.
7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
8. Шишка Н.В. Роль судової практики верховного суду у процесі правозастосування цивільно-правових норм. Наше право. 2021. № 2. С. 147-156.

Крикун П.А., аспірант 1 курсу кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Макаренко О.Ю.**, д.ю.н., професор, професор кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету № 1 КННІ ДонДУВС

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ПОСТПАНДЕМІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ

Доповідь присвячена аналізу теоретичних та практичних засад адміністративно-правового регулювання податкового контролю в умовах впливу встановленого в Україні карантину з метою запобігання поширенню

гострої респіраторної хвороби COVID-19 та запроваджених у зв'язку з цим обмежувальних заходів з 12 березня 2020 року по 30 червня 2023 року та воєнного стану введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022.

Встановлено зміни внесені до податкового законодавства. Профільних наукових досліджень не виявлено. Виокремлено зміни які внесені у зв'язку з впровадженням такого способу податкового контролю, як податкові перевірки та введення мораторію на окремі їх види.

Досліджено дані статистики та встановлено негативні наслідки збройної агресії РФ для економіки, так як фінансові показники господарської діяльності багатьох суб'єктів господарювання знизились, відповідно, скоротились податкові надходження та виникла потреба в кратному збільшенні фінансування оборони.

Вказані факти потребували належної та своєчасної реакції з боку держави з метою забезпечення, за допомогою адміністративно-правових заходів, прав свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства, економіки та держави в цілому.

Проаналізовано також судову практику та зроблено висновок, що вчасне правове врегулювання суспільних відносин у сфері оподаткування, та однакове тлумачення правових норм контролюючим органом та платниками податків є вкрай необхідним.

Ефективність фіскальної політики країни напряму пов'язана з ефективністю здійснення податкового контролю - системи заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [1].

Перелік таких заходів визначено в ст. 62 Податкового кодексу України.

Важкі економічно-соціальні реалії, в яких Україна перебуває з початку пандемії спричиненої COVID-19, та до цього часу, під час дії правового режиму воєнного стану, вимагають здійснення послідовного та вчасного регулювання податкового законодавства, зокрема, за для зменшення негативних наслідків спричинених вказаними вище факторами.

Активні бойові дії, що відбуваються з 24 лютого 2022 року, несуть за собою людські жертви, спричиняють еміграцію та завдають знищень будівель, що тягне за собою завдання шкоди економічній, соціальній, фінансовій сферам та скорочення виробничої і господарської діяльності.

Уряд реагував на такі виклики заходами переведення бюджету на потреби оборони та вчинення видатків за для забезпечення життєдіяльності населення, зокрема ВПО. Зважаючи на недостатність внутрішніх ресурсів лівову частку таких видатків було профінансовано міжнародними партнерами.

Як результат, згідно «Інформації Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2023 рік», розміщеної на офіційно сайті Мінфіну, видатки державного бюджету у 2023 році зросли на 48,4 відсотка порівняно з 2022 роком та становили 62,1 відсотка ВВП. Такий приріст значною мірою пояснюється сталою необхідністю забезпечення фінансування у 2023 році сектору оборони та безпеки. Як результат, Державний бюджет України було виконано із вкрай високим рівнем дефіциту у сумі 1336,8 млрд грн, однак у межах граничного показника, затвердженого Законом України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» [2].

На виконання дохідної частини державного бюджету у 2023 році на тлі широкомасштабної російсько-української війни впливали такі основні фактори, зокрема:

- відшкодування в першій половині 2023 року перехідного залишку сум податку на додану вартість, не відшкодованих у 2022 році (за інформацією ДПС, такі залишки зменшилися на 21,3 млрд грн до 18,8 млрд грн станом на 01 січня 2024 року);

- тимчасове звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з ввезення на митну територію України природного газу;

- суттєвий приріст імпорту продукції оборонного призначення, яка звільнена від оподаткування при ввезенні на митну територію України;

- відновлення довоєнного рівня оподаткування палива акцизним податком та податком на додану вартість, повернення фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб зі спрощеної системи оподаткування зі сплатою єдиного податку за ставкою 2 відсотки на загальну систему оподаткування [2].

Збільшення втрат доходів бюджету є наслідком встановлення у 2022 році податкових пільг, спрямованих здебільшого на підтримку суб'єктів господарювання та громадян України в умовах воєнного стану, водночас потребує посилення контролю за правомірністю надання таких пільг та їх цільовим використанням [3].

Не слід забувати й про те, що зважаючи на дію карантину в Україні та запровадження обмежувальних заходів з 12 березня 2020 року по 30 червня 2023 року, на період дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID19, надано право Кабінету Міністрів України скорочувати строк дії обмежень, заборон, пільг та гарантій, встановлених відповідними законами України, прийнятими з метою запобігання виникненню і поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, крім випадків, коли зазначене може призвести до обмеження конституційних прав чи свобод особи [4].

3 лютого 2021 року Кабмін прийняв постанову № 89 «Про скорочення строку дії обмеження в частині дії мораторію на проведення деяких видів перевірки», якою було скорочено строк дії обмежень, встановлених пунктом 52-2 підрозділ 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України в частині дії мораторію на проведення деяких видів перевірок,

дозволивши проведення таких видів перевірок юридичних осіб: 1) тимчасово зупинених документальних та фактичних перевірок, що були розпочаті до 18 березня 2020 р. та не були завершеними; 2) документальних перевірок, право на проведення яких надається з дотриманням вимог пункту 77.4 статті 77 Кодексу; 3) документальних позапланових перевірок з підстав, визначених підпунктами 78.1.1 та/або 78.1.4 пункту 78.1 статті 78 Кодексу; 4) документальних позапланових перевірок платників податків, за якими отримано податкову інформацію, що свідчить про порушення платником валютного законодавства в частині дотримання граничних строків надходження товарів за імпортними операціями та/або валютної виручки за експортними операціями; 5) документальних позапланових перевірок з підстав, визначених підпунктами 78.1.12, 78.1.14, 78.1.15, 78.1.16 пункту 78.1 статті 78 Кодексу [5].

Такі зміни спричинили до досить суб'єктивного трактування правої норми податковим контролюючим органом, так як системний аналіз законодавства, давав підстави цілком обґрунтовано вважати, що зміна приписів Податкового кодексу України здійснюється виключно законами про внесення змін до Кодексу, відповідно зміна строків дії мораторію може бути здійснення виключно шляхом прямого внесення змін до Податкового кодексу України.

Відповідно, за наявності суперечливих правил і положень щодо дії мораторію на проведення перевірок, які містяться у Податковому кодексі України, з одного боку і в постанові Кабінету Міністрів України з іншого боку – застосуванню підлягають положення і правила саме Податкового кодексу України. Такого правового висновку дійшов Верховний Суд у своїй постанові від 22 лютого 2022 року у справі № 420/12859/21, адміністративне провадження № К/990/1304/22 [6].

Суд застосовував правовий акт, який має вищу юридичну силу, або положення відповідного міжнародного договору України, а тому у даному випадку, застосовано саме норми Податкового кодексу України.

Враховуючи сталу судову практику можна вважати правомірними підстави для оскарження результатів таких перевірок, проведених всупереч законодавчій забороні.

Після початку повномасштабного вторгнення рф постало нагальне питання регулювання суспільних відносин в кризовий для країни час. Наповнення бюджету з бізнесом, який два роки існував в «протиковідних» рамках, стало серйозним викликом.

З 22.02.2022 р. до Податкового кодексу України внесено 50 правок, які направлено переважно на підтримку платників та зменшення податкового навантаження. Було запроваджено й мораторій на проведення податкових перевірок. Проте таке ймовірно поспішне рішення згодом було виправлено, та податківцям було надано можливість проведення: а) камеральних перевірок; б) документальних позапланових перевірок, що проводяться на звернення платника податків та/або з підстав, визначених підпунктами 78.1.2 (в частині контролю за трансфертним ціноутворенням), 78.1.5, 78.1.7, 78.1.8, 78.1.12, 78.1.14, 78.1.15, 78.1.16, 78.1.21 та 78.1.22 пункту 78.1 статті 78 цього Кодексу, та в) фактичних перевірок.

При цьому законодавчо передбачено, що документальні та фактичні перевірки під час дії воєнного стану проводяться за наявності безпечних умов для проведення перевірки.

Законодавець намагався захистити платників податків які не мають можливості виконувати свої податкові зобов'язання (у тому числі і щодо подання звітності, і щодо сплати податків) шляхом перенесення їх виконання на час вже після припинення або скасування воєнного стану в Україні та звільнення від відповідальності за невиконання таких податкових обов'язків [8].

Пізніше, Законом України № 2260-IX від 12.05.2022, було внесено зміни, які вже вимагали від платника надавати документальне підтвердження неможливості виконання податків обов'язків [7].

Натомість, як часто буває, під час практичної реалізації Закону податковим органом, останній, нехтуючи покладеним на нього обов'язком доведення вини платника податків, в основному відмовляв у підтвердженні неможливості виконання платниками їх податкових обов'язків, що породило чергові підстави для передачі таких спорів на розгляд адміністративних судів та їх перевантаження значною кількістю спорів, яких можливо було уникнути.

Підсумовуючи можна зазначати, що реалії сьогодення вимагають від платників податків беззаперечного дотримання вимог податкового законодавства. Формування державного та місцевих бюджетів є вкрай важливим задля забезпечення військової стійкості нашої держави та усунення наслідків злочинів ворога. Внесені зміни до податкового законодавства, на жаль, допускають їх множинне трактування, відтак, потребують подальшого вдосконалення, з урахуванням як судової практики, так і наукових досліджень.

Література

1. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2023 рік. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582.
3. Про схвалення звіту про виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік», розпорядження КМУ від 25 квітня 2023 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2023-p#Text>.
4. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік»: Закон України від 17 вересня 2020 року № 909-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-20#Text>.
5. Про скорочення строку дії обмеження в частині дії мораторію на проведення деяких видів перевірок: постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2021 року № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/89-2021-%D0%BF#Text>.
6. Постанова Верховного Суду від 22 лютого 2022 року у справі № 420/12859/21, адміністративне провадження № К/990/1304/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103521476>.

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: Закон України № 2260-IX від 12.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#n5>

Крупнова А.О., аспірант Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Степана Дем'янчука, адвокат

ЕЛЕМЕНТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Інформаційна безпека в межах адміністративно-правового регулювання є цілеспрямованим, правовим впливом на інформаційні відносини в Україні спеціальної системи (норм права, правовідносин, актів законодавства та ін.), яка може бути віднесена до власне адміністративних засобів. Або, інакше кажучи, це застосування норм адміністративного права для впливу на інформаційні відносини з метою їх упорядкування та вирішення конкретних інформаційно-правових завдань, що виникають перед державою, спрямованих на підтримку захищеності суб'єкта (людини, суспільства і держави) в інформаційній сфері. Таке застосування норм адміністративного права характеризується відсутністю ризику, пов'язаного з можливістю заподіяння шкоди життєво важливим інтересам людини, суспільства і держави, яка негативно впливає та перешкоджає їх сталому розвитку.

Аналіз змісту інформаційної безпеки як предмета адміністративно-правового регулювання, дозволяє виділити наступні елементи, що відображають зміст аналізованої категорії:

1. Об'єкти забезпечення інформаційної безпеки. Основними об'єктами інформаційної безпеки, які зазнають впливу та адміністративно-правового регулювання і вимагають забезпечення їхньої безпеки, виступають національні цінності та інтереси, оскільки вона є складником національної безпеки. Виходячи з цього, її об'єктами є держава (зокрема, її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність, політична, економічна та соціальна стабільність, законність і правопорядок, міжнародне співробітництво тощо); суспільство (демократія, культура, духовно-історична спадщина, інформаційні ресурси, суспільна злагода, політична стабільність тощо); людина і громадянин (життя, здоров'я, культура, традиції тощо) [2, с. 50]. Це важливе поняття охоплює широке коло аспектів, що стосується зазначених об'єктів забезпечення інформаційної безпеки, пов'язаних із процесами створення, збирання, зберігання, обробки, відображення, передавання, розповсюдження, використання, знищення тощо інформації. Слід наголосити, що інформаційна безпека не обмежується існуючими фізичними процесами, які можуть відбуватися з інформацією. Вона включає як конкретну інформацію, так і інформаційні ресурси, які є інструментами для створення, збирання, зберігання тощо інформації. Ба більше, інформаційна безпека включає методи й

механізми, що використовуються для захисту інформації та інформаційних ресурсів. Отже, об'єкт інформаційної безпеки в рамках адміністративно-правового регулювання є складною і багаторівневою системою, яка об'єднує цінності та інтереси людини, суспільства й держави з інформацією, інформаційними ресурсами, методами, механізмами та засобами забезпечення інформаційної безпеки, що потребує комплексного регулювання в межах адміністративного права.

2. Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки. Суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки України є система державних і недержавних інституцій, а також громадян України об'єднаних спільною метою щодо захисту національних інтересів в інформаційній сфері [3, с. 164]. Зазвичай суб'єкти, які задіяні в забезпеченні інформаційної безпеки, уповноважені законом на здійснення відповідної діяльності. Їх раціонально розглядати як цілісну систему. Суб'єкти відіграють ключову роль у створенні та підтримці системи інформаційної безпеки. Вони несуть відповідальність за розробку та активну реалізацію заходів, спрямованих на безпеку інформації та інформаційних ресурсів. Важливо, що окремі суб'єкти не обмежуються лише відповідальністю за інформаційну безпеку, вони також мають можливість здійснювати адміністративний вплив на порушників.

Найбільш ефективним засобом впливу є правові обмеження. Ці обмеження включають адміністративні норми, що регулюють використання та обробку інформації та стосуються як особистісних, так і майнових аспектів. Вони надають суб'єктам інформаційної безпеки право застосовувати санкції та заходи відповідальності щодо порушників, що сприяє дотриманню та підтримці інформаційної безпеки на належному рівні. Цей вплив має різний характер: превентивний, за рахунок створення враження про невідворотність настання відповідальності за порушення інформаційної безпеки; майновий, який передбачає зняття з правопорушника за фактичне порушення ним інформаційної безпеки певної суми грошей на користь держави тощо.

3. Захищеність об'єктів забезпечення інформаційної безпеки: основних цінностей та інтересів людини, суспільства та держави в інформаційному просторі; інформаційного середовища людини, суспільства та держави від різноманітних загроз та впливів, як навмисних, так і випадкових; інформаційної інфраструктури та власне інформації відносно таких її властивостей, як цілісність, об'єктивність, доступність та конфіденційність.

Гарантування цілісності інформації означає, що дані мають бути недоступними для внесення несанкціонованих змін чи пошкоджень. Це важливо для запобігання спотворенню інформації та підтримки її надійності.

Забезпечення об'єктивності інформації передбачає, що дані та інформаційні ресурси мають бути представлені чесно й неупереджено, без спотворень чи перекозень. Це сприяє довірі до інформації та запобіганню маніпуляцій, що особливо актуально за інформаційної війни проти України з боку країни-агресора, та необхідності дотримуватися інформаційної гігієни.

Доступність інформації – це ключовий аспект, який забезпечує доступ до інформації та ресурсів, що зберігаються в інформаційних системах, тим, хто має на нього відповідні права. Це означає, що інформація може бути ефективно вилучена, переглянута, змінена або передана суб'єктами, яким це дозволено. Важливо, щоб доступність інформації була забезпечена без затримок чи перешкод, таким способом, суб'єкти можуть легко виконувати свої завдання та обов'язки в рамках покладених на них функцій. Це забезпечує ефективне й безперешкодне функціонування системи з дотриманням правил безпеки та обмеженням доступу до конфіденційних даних.

Конфіденційність інформації – стан, за якого доступ, використання або розкриття інформації обмежуються та контролюються з метою запобігання несанкціонованому доступу або розкриттю даної інформації третім особам. Це забезпечує збереження секретності та захист чутливих або конфіденційних даних, які можуть включати особисту інформацію, комерційні відомості, державні секрети або інші важливі відомості. Конфіденційність інформації є важливим аспектом у сфері інформаційної безпеки та правозастосовчої практики, і її порушення може мати серйозні наслідки, включаючи адміністративну відповідальність.

Всі ці аспекти захисту основних цінностей та інтересів в інформаційній сфері відіграють важливу роль у забезпеченні інформаційної безпеки та підтримці надійності й цілісності цифрового світу.

4. Ступінь захищеності об'єкта забезпечення інформаційної безпеки. Вона визначається як результат спільних зусиль суб'єктів, відповідальних за забезпечення інформаційної безпеки та внутрішніх характеристик об'єктами. Забезпечення інформаційної безпеки реалізується шляхом цілеспрямованої діяльності державних і недержавних інституцій, а також громадян України, які беруть участь у виявленні, запобіганні та протидії різним загрозам інформаційній безпеці. Ця діяльність має суворо регламентуватися правом і ґрунтуватися на принципі законності. Ефективність дій таких суб'єктів є важливою для забезпечення безпеки об'єкта, але також необхідно враховувати внутрішні особливості об'єкта та його оточення. Внутрішні особливості об'єкта включають його вразливості, які можуть бути використані зловмисниками для атаки або порушення безпеки. Розуміння цих вразливостей та їх адресація є важливою частиною розробки заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки.

До того ж необхідно враховувати зовнішні загрози, які можуть вплинути на людину, суспільство та державу. Їх аналіз та оцінка потенційних наслідків допомагає розробити ефективні заходи захисту. Отже, при розробці заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки важливо враховувати як зовнішні, так і внутрішні фактори з метою оцінки та підвищення рівня інформаційної захищеності об'єкта. Це сприяє створенню більш надійної системи інформаційної безпеки та зменшенню ризиків для людини, суспільства та держави.

Література

1. Габрелян А. Вектор розвитку України: дилема вибору. Матеріали конференцій МЦНД, 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02> (дата звернення: 27.04.2024)
2. Рогова Є. І. Поняття системи забезпечення інформаційної безпеки та аналіз її головних складників. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2019. № 42. Том 2. С. 49 – 52.
3. Стоєцький О. Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки України: адміністративно-правові засади. Підприємництво, господарство і право, 2009. № 11. С. 161 – 164.

Куртова К. М., студентка 3 курсу юридичного факультету
Запорізького національного університету
Науковий керівник: **Єна І.В.**, кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну негативно вплинуло на усі сфери життя суспільства. Постала необхідність пристосування правоохоронних органів до роботи в нових умовах небезпечних для життя та здоров'я. Актуальним стало питання, як проводити слідчі (розшукові) дії на окупованих територіях або що робити якщо відсутні технічні можливості для їх проведення та фіксації. Розуміючи, що традиційні положення проведення слідчих розшукових дій не завжди є можливим у теперішній ситуації, законодавцем був прийнятий Закон України від 14.04.2022 р. №2201-ІХ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», яким була закріплена остаточна назва розділу «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану».

Наразі ця тема є доволі актуальною, якій присвятили свої наукові праці такі науковці, як І. Ф. Літвінова, А. А. Малихіна, І.В. Гловюк, О.М. Дроздова, В.А. Завтура, Р. А. Авраменко, А. М. Безносьок, В. Г. Дрозд, Д. О. Коваль, О. В. Лазукова, Р. І. Мельник, М. С. Туркот, Т. П. Чубко та інші.

Метою тез є дослідження особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій у період воєнного стану.

Найперше, що можна зазначити це те, що досудове розслідування розпочинається з внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі - ЄРДР), але у випадках воєнного стану коли технічна можливість доступу до ЄРДР рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова.

Постанова вважається належним підтвердженням початку досудового розслідування. Це зазначає Верховний Суд України в інформаційному листі від 03 березня 2022 р. «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [1]. Також слід зауважити, що бувають випадки коли складання процесуальних документів є неможливим, в такому разі хід та результат слідчої розшукової дії або інших процесуальних дій повинна бути фіксація доступними технічними засобами складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій [2, с. 342].

Так, як зараз в зв'язку з окупацією територій у багатьох випадках взагалі немає можливості для проведення огляду місця подій. Але, наявність кримінального правопорушення не може бути просто проігноровано. У випадках коли є умови проведення слідчих розшукових дій слідчу групу обов'язково супроводжують військовослужбовці військових підрозділів, дислокованих на зазначеній території; нерідко до проведення залучаються спеціалісти вибухотехніки та сапери; учасники процесуальної дії екіпіруються спеціальними військовими засобами бронезахисту; процесуальна дія «проводиться максимально швидко з метою лише фіксації факту злочину». Це пов'язано наприклад із обстрілами на території проведення огляду, яка у свою чергу характеризує наявність загрози життю та здоров'ю слідчих.

Як правило при обшуку та огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи обов'язково залучаються поняті при проведенні цих слідчо розшукових дій. Винятком стала з введенням воєнного стану проведення вищезазначених слідчих (розшукових) дій без залучення понять лише з об'єктивно неможливості або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я. Як приклад проведення слідчо розшукових дій у зоні бойових дій. При таких обставинах хід і результати проведення обшуку або огляду в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами безперервним відеозаписом.

Аналізуючи КПК можна визначити, що зважаючи на особливий режим досудового розслідування через проголошення воєнного стану в Україні, зазначається, що слідчий експеримент допускається тільки якщо це не створює небезпеку для життя та здоров'я осіб, які беруть у ньому участь. Отже, законодавець не вводив змін у норму цієї статті для особливого стану країни, тому що ця норма вже передбачала заборону проведення слідчого експерименту за умови загрози життю і здоров'ю.

Нажаль у теперішній ситуації, поширеними стали випадки коли поступила інформація про вчинення кримінального правопорушення, яке призвело до загибелі людини, але провести наприклад огляд трупа або просто дістатися до місця подій є неможливим. Такі випадки частіше за все відбуваються у військовій зоні та повідомлення поступає про кримінальне правопорушення від самих військових, які знаходяться на лінії розмежування. Якщо така ситуація сталась, поліція узгоджує з військовими підрозділами проведення огляду місця подій та, якщо командування військового підрозділу можуть гарантувати безпеку слідчим, необхідні слідчі розшукові дії

проводяться за безпосереднього місця виявлення трупа. Буваю випадки, коли командування відмовляє через небезпеку у даному місці, в цій ситуації військові можуть самі доставити труп до найближчого безпечного місця, де й буде проведено огляд.

Пред'явлення для впізнання особи поза її візуальним та аудіоспостереженням є в теперішніх умовах неможливим у деяких випадках, наприклад відсутність спеціального обладнання, але це є забезпеченням безпеки особи яка впізнає. Одним з вирішенням цієї проблеми поліція на практиці стала застосовувати машини з тонованим склом, що ставало виходом з цієї ситуації.

Виходячи з теперішнього положення в Україні, законодавець закріпив цікаву новелу для кримінального процесу. В умовах воєнного стану показання, що були отриманні під час допиту свідка, потерпілого, підозрюваного а також якщо було одночасно допитано двох чи більше осіб вже допитаних, можуть використанні як доказ у суді. Як факт, суд отримав право обґрунтувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору або суд має право посилатись на них, навіть у випадках коли у суді не були дослідженні ці показання. Вони представлені як джерело доказів, якщо були отримані за певних умов: хід і результат допиту свідка, потерпілого, підозрюваного була зафіксовані доступними технічними засобами відеофіксації, а допит підозрюваного у тому числі бу проведений із залученням захисника та найголовніше, що цей допит був проведений в умовах воєнного стану. Враховуючи обставини, які можуть завадити допиту учасників кримінального провадження та судом можуть виступати їх показання отримані при проведенні слідчо розшукової дії, ними можуть бути такі ситуації: проживання зазначених осіб на тимчасово непідконтрольній території або у так званій «сірій зоні»; евакуація населення з певної місцевості; загроза життю та здоров'ю свідка чи потерпілого у зв'язку з дестабілізацією ситуації (можливість загибелі, поранення, захоплення в полон тощо); призов свідка або потерпілого на строкову військову службу; виконання бойового завдання, поєднаного з ризиком загибелі або поранення; неможливість прибути до суду з інших поважних причин, обумовлених, зокрема, службовими обов'язками потерпілого, свідка на території, на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану; та інші [3, с. 317].

Наразі у зонах бойових дій досі діють відділи поліцій та у будь-який момент у відділ може влучити ракета і уся документація буде знищена. На такі не приємні випадки було закріплено положення про те, що копії усіх матеріалів кримінальних проваджень, досудове розслідування, яке здійснюється у сучасних подіях повинні бути збережені у електронному форматі обов'язково у дізнавача, слідчого або прокурора.

Як висновок можна сказати, що з введенням воєнного стану в Україні деякі аспекти проведення слідчих (розшукових) дій були спрощені. Це було зроблено для того, щоб сучасний воєнний стан не перешкоджав та не зупиняв проведення слідчих (розшукових) дій, бо саме вони виступають як вагомі

докази для притягнення особи до кримінальної відповідальності або звільнення такої. У теперішній час на території України ведуться бойові дії на багатьох територіях, але вони залишаються контрольованими Україною та на цих територіях досі живуть люди попри бойові дії. Зважаючи на це кримінальні правопорушення можуть бути вчинені і на цих територіях, тому у було розроблено низку змін у законодавстві. Наразі багато аспектів є не досконалими та потребують редагування. Наприклад, питання відразу постає щодо запобіжних заходів. Щодо особистого зобов'язання за яким, якщо до підозрюваного, обвинуваченого застосовується такий запобіжний захід на нього покладаються обов'язки, зокрема не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду. Якщо буде така ситуація у зонах бойових дій і на території де підозрюваний, обвинувачений зареєстрований, проживає або перебуває почнеться обстріл через, що він повинен буде покинути цю територію через небезпеку для життя та здоров'я негайно та не зможе попередити про це слідчого, прокурора або суддю. Буде у такому випадку це вважатися порушенням запобіжного заходу та каратися. Така сама історія і з домашнім арештом. На мою думку, законодавчо повинно бути закріплено, що у разі присутня небезпека для життя чи здоров'я, пов'язана з безпосередніми бойовими діями на території де підозрюваний, обвинувачений зареєстрований, проживає або перебуває, то він може відлучити із населеного пункту і одразу по прибуттю у безпечне місце повідомити найближчий відділ поліції про свою ситуацію, на що поліцейський повинен зв'язатися з тим відділом поліції, який вів або веде досудове розслідування цієї справи.

Література

1. Інформаційний лист ВС щодо окремих питань здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf.
2. Лоскутов Т.О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. С. 340-345.
3. Лоскутов Т.О. Правова регламентація допиту в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. С. 315-320.

Кушнірук В.М., студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: **Гритенко О.А.**, д.ю.н., професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Кримінально-правове регулювання є важливою складовою правової системи кожної держави, оскільки воно спрямоване на забезпечення громадського порядку, безпеки та захисту прав та свобод громадян. Проте, на протязі років ця сфера права стикається з рядом проблем, які потребують уваги та вирішення. Отже, аналіз деяких проблем кримінально-правового регулювання та розробка пропозицій щодо їх вирішення є актуальними на сьогодні.

Кримінально-правове регулювання є складовою частиною системи правового регулювання, спрямованою на забезпечення громадського порядку, безпеки та захисту прав та свобод громадян. Це охоплює закони, які визначають кримінальні правопорушення, встановлюють відповідальність за їх вчинення та визначають заходи покарання. Важливими принципами є презумпція невинуватості, законність, пропорційність покарання та захист прав підозрюваних та обвинувачених.[2,с.37]

Серед деяких проблем кримінально-правового регулювання маємо зазначити: ефективність правопорядку та боротьби зі злочинністю; гарантії прав та свобод осіб; системні недоліки у кримінальному процесі:

Зміст визначених проблем полягає зокрема недоліках у законодавстві, які можуть включати непослідовне тлумачення та застосування законів, які ускладнюють виявлення та покарання кримінальних правопорушень (наприклад, неясно визначені поняття чи прогалини в законі, які дозволяють зловживання правилами). А також у недостатній координації між правоохоронними органами та судовою системою, що може призвести до затримок у розслідуванні проваджень та виконанні судових рішень, а також до втрати доказів та невідповідності між рішеннями суду та реальною практикою правоохоронних органів.

Щодо проблеми , гарантії прав та свобод осіб, маємо зазначити, те, що проблеми з правом на захист та справедливий суд можуть включати обмеження доступу до адвокатів для обвинувачених, довгі терміни розгляду провадження та відсутність ефективного механізму контролю за дотриманням прав обвинуваченого під час слідства та судового процесу. А також надмірна жорсткість або неоднакове застосування кримінального законодавства, що може призвести до негативних наслідків для осіб, що відбувають покарання,

таких як перевищення строків утримання під вартою або непропорційність застосованих покарань до вчиненого кримінального правопорушення.

Ще однією із зазначених вище проблем визначено, системні недоліки у кримінальному процесі. Які виявляються у тривалості слідства та судового розгляду, що можуть бути надто довгими через перевантаженість судової системи, недостатньої кваліфікації персоналу тощо. Недоліки у виконанні кримінальних вироків та реабілітації засуджених можуть призвести до повторних порушень і недостатньої реінтеграції засуджених у суспільство, зокрема через відсутність підтримки та програм реабілітації після звільнення.

Отже, для вдосконалення кримінально-правового регулювання необхідним є по-перше, реформа законодавства, яка повинна полягати у спрощенні та уніфікації кримінального законодавства, запровадження механізмів для запобігання порушенням прав людини під час кримінального провадження, таких як незалежні комісії для контролю за правопорядком, може забезпечити більшу захищеність громадян. По-друге, підвищення ефективності правопорядку, а саме посилення координації між правоохоронними органами та судовою системою може покращити обмін інформацією та співпрацю між ними, що допоможе вчасно виявляти та реагувати на злочини. Запровадження нових методів розслідування кримінальних правопорушень та використання сучасних технологій, таких як аналітика даних та використання високих технологій у слідстві, може полегшити роботу правоохоронних органів та забезпечити швидке та ефективне виявлення злочинів. По-третє, забезпечення прав та свобод осіб: зміцнення гарантій прав на захист та справедливий суд може включати забезпечення доступу до адвокатів та інших правозахисних органів у всіх стадіях кримінального процесу, а також забезпечення права на ефективний захист та конфіденційність спілкування з адвокатом. [3] Підвищення освіти та усвідомлення громадянами їх прав у кримінальному процесі може зменшити імовірність порушення прав та забезпечити більш активну участь у правозахисних заходах.

У підсумку маємо зазначити, що вдосконалення кримінально-правового регулювання є критичним завданням для будь-якої суспільної системи. З врахуванням складності та важливості цієї сфери права, ключовими проблемами, що потребують уваги, є ефективність правопорядку, гарантії прав та свобод осіб, а також системні недоліки у кримінальному процесі. Серед проблем кримінально-правового регулювання є ефективність правопорядку та боротьби зі злочинністю, гарантії прав та свобод осіб, а також системні недоліки у кримінальному процесі. Для вирішення цих проблем запропоновано комплексний підхід, що включає в себе реформу законодавства, підвищення ефективності правопорядку та забезпечення прав та свобод осіб.[3,с.23] Впровадження таких заходів може сприяти покращенню ситуації в галузі кримінально-правового регулювання та забезпеченню справедливості та правової державності.

Література

1. Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: матеріали міжнар. наук. практ. конф., м. Харків, 18–19 жовт. 2018 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2018. 552 с.
2. Дудоров Олександр. Кримінально-правові проблеми сучасної України (вибрані праці). Київ: Ваїте, 2022. 632 с.
3. Баулін Ю. В. Кримінально-правове регулювання: основні проблеми. Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. 2018. 27 с.

Лимар О.Л., аспірант Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Степана Дем'янчука, адвокат

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗМІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В інформаційну епоху засоби масової інформації (ЗМІ) продовжують відігравати одну з істотних ролей у сучасному соціумі. Вони залишаються основним механізмом здійснення масової комунікації в суспільстві, суттєво впливаючи на суспільне сприйняття різних явищ, ситуацій, подій тощо. З розвитком інформаційних і комунікаційних технологій, доступ до різних медіа-джерел, особливо таких як телебачення та соціальні мережі, для широкого загалу спростився, що тільки посилило значущість ЗМІ, даючи їм змогу з ще більшою легкістю формувати медіа реальність. Розвиток Інтернет-технологій і поява соціальних мереж радикально змінили механізми поширення інформації. Соціальні мережі надають кожному користувачеві, який має доступ до Інтернету, можливість миттєво отримати доступ до інформації або донести її до необмеженої кількості осіб. Соціальні мережі зруйнували традиційну інформаційну ієрархію, замінивши її на більш відкриту і багаторівневу екосистему обміну інформацією. Ці зміни не залишилися поза увагою держави та ЗМІ. ЗМІ значно розширили свою аудиторію, збільшивши кількість мовленнєвих платформ, доступних, як на національному, так і міжнародному рівні. Сьогодні засоби масової інформації не лише передають новини, а й цілеспрямовано беруть участь у формуванні громадської думки, зокрема з питань, безпосередньо пов'язаних із національною безпекою

ЗМІ в сучасному світі відіграють роль важливого інструменту державного управління. Зважаючи на їх владну значущість засоби масової інформації уособлюють собою «четверту владу» (Fourth Estate). Першою вважається законодавча влада, другою – виконавча, третьою – судова. В Україні поділ влади ще не став традицією, вони розділені лише формально. На пострадянському просторі ставлення людей до перших трьох гілок влади здебільшого залежить не стільки від якості останніх, скільки від інформації, яку подає четверта [2]. В умовах швидкого технологічного розвитку, медіа стають ключовим фактором у формуванні думок. Використовуючи ЗМІ, держава може

ефективно розширювати свій вплив на населення і домагатися стратегічних цілей, зокрема у військовій сфері, застосовуючи інформаційні операції для придбання союзників та нейтралізації супротивників. Маючи значний вплив засоби масової інформації допомагають державі формувати і модифікувати імідж, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Усі країни світу, тією чи іншою мірою, використовують цю силу для зміцнення власних позицій, вибудовуючи в населення потрібне владним інституціям інтерпретацію подій та явищ, які відбуваються як усередині країни, так і за її межами. Незважаючи на автономію, якою володіють ЗМІ, багато в чому вона є умовною. У держави є достатньо важелів тиску, щоб засоби масової інформації висвітлювали питання національної безпеки в потрібному для неї руслі. Це тільки підкреслює важливість медіа як інструменту в політичних і стратегічних цілях держави. Зростання впливу медіа дало державним діячам усвідомлення того, що засоби масової інформації можуть слугувати потужним інструментом для досягнення державних цілей. Це усвідомлення призводить до щоденного активного використання медіа для управління громадською думкою населення України та зміцнення національної безпеки.

Взаємозв'язок між засобами масової інформації та національною безпекою обумовлюється впливом медіа на формування громадської думки. Існує безліч теорій, що досліджують ефекти масової комунікації, однак ключовим аспектом є роль ЗМІ у формуванні інформаційного «порядку денного». Формування «порядку денного» полягає в тому, що новини – не просте відображення реальності, а соціально сконструйована, відредагована так званими gatekeepers («вартовими») реальність. Цими вартовими є журналісти, редактори, видавці та власники мас-медіа – тобто всі ті учасники процесу обробки інформації, які стоять між подією та остаточним споживачем новин [3, с. 36]. Теорія інформаційного «порядку денного» передбачає, що ЗМІ беруть активну участь у формуванні реальності, акцентуючи увагу на певних темах та ігноруючи інші. ЗМІ обирають, які події та новини представити «на суд громадськості», тим самим визначаючи для населення, яким темам варто приділяти увагу, які проблеми сьогодення перебувають у тренді. Такий підхід призвів до того, що суспільство почало сприймати як важливі тільки ті теми, які отримують своє висвітлення в ЗМІ. Інформаційний «порядок денний», що встановлюється засобами масової інформації, також впливає на ухвалення політичних рішень. Отже, медіа володіють потужним інструментом для моделювання як суспільного сприйняття, так і політичної агенди, що робить їх ключовим актором у контексті реалізації політики національної безпеки. Ця роль ЗМІ вимагає відповідального підходу до мовлення, оскільки їх вплив на суспільну свідомість і політичні процеси часто мають далекосяжні наслідки. Так, розуміючи важливість ЗМІ, уряд (після початку повномасштабної війни) запровадив загальноукраїнський інформаційний телерадіомарафон «Єдині новини», з метою інформування населення щодо ситуації в Україні.

Підкреслимо, що вплив засобів масової інформації на сприйняття національної безпеки у населення країни може бути як позитивним, так і негативним. Як основне джерело інформації та комунікацій для держави, ЗМІ

відіграють значну роль у формуванні політичної агенди та в ухваленні політичних рішень. Однак, розвиток невідконтрольних державі медіа-джерел зі зменшенням загального розмаїття офіційних, призвів в Україні до посилення конкуренції за увагу аудиторії, що впливає на національну безпеку негативним чином. Інтенсивна конкуренція серед інформаційних каналів за право першими транслювати новини та залучати глядачів породжує маніпуляцію із новинами, пропаганду та «гонитву за сенсаціями». Часто це призводить до порушення журналістської етики, коли ЗМІ, прагнучи випередити конкурентів, ідуть на компроміси щодо точності та достовірності інформації. Менш суворе ставлення до перевірки фактів і поспіх у поширенні інформації, не підтвердженої належним чином або її свідоме спотворення, вводять громадськість в оману і сприяють поширенню дезінформації. Ситуація, що склалась у вітчизняних медіа лише підкреслює важливість встановлення в журналістиці більш суворих стандартів, особливо в питаннях, що стосується національної безпеки, де точність і об'єктивність інформації є критично важливими.

Отже, ЗМІ несуть значну відповідальність за формування поінформованого суспільства, тому вони повинні критично оцінювати надану населенню інформацію в аспекті забезпечення національної безпеки. Засоби масової інформації є тим місцем, де відбувається обговорення різноманітних питань, що не лише допомагає громадськості краще зрозуміти складні проблеми, а й дає змогу державі ретранслювати свої наративи. Ця взаємодія між ЗМІ та державою є особливо значущою в контексті тієї ролі, яку посідають ЗМІ в проведенні державної інформаційної політики щодо забезпечення національної безпеки. ЗМІ не тільки інформують громадськість про поточні події, а й сприяють формуванню суспільної реакції на ці події, що зі свого боку впливає на різноманітні політичні процеси, які відбуваються в країні. Ця роль медіа підкреслює необхідність відповідального підходу до журналістики та забезпечення точності й об'єктивності у висвітленні подій, безпосередньо пов'язаних із національною безпекою.

Література

1. Габрелян А. Вектор розвитку України: дилема вибору. Матеріали конференцій МЦНД, 2021 <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02> (дата звернення: 30.04.2024)
2. Заводовська О. Формування інформаційного «порядку денного» як метод ведення гібридної війни в контексті сучасних міжнародних відносин. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини, 2015. Випуск 36. Частина 3. С. 32 – 39.
3. Зварич О. Четверта влада. Всеукраїнська незалежна громадсько-політична газета «Вільне життя». URL: <https://vilne.org.ua/2018/07/chetverta-vlada-2/> (дата звернення: 30.04.2024)

Лікаренко О.О., аспірант кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Швидкий прогрес суспільства, розвиток економіки, а також необхідність вирішення питань безпеки стали основною передумовою об'єднання країн у союзи. У рамках цих союзів та організацій країни учасники вирішують різні питання, одним з яких є забезпечення прав і свобод людини. Домашнє насильство завжди було і буде одною з головних форм порушення прав людини. Саме це явище добре відомо багатьом країнам, і Україна не є виключенням.

Однією з ключових організацій є Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН), яка займається розробкою стандартів та рекомендацій, а також сприяє обміну інформації та надає технічну підтримку країнам у вдосконаленні політики та законодавства щодо боротьби з домашнім насильством.

«На початку 20 століття активізувався міжнародний жіночий рух, спрямований на підвищення соціального статусу. Відтоді права жінок визнали в багатьох країнах світу. Вперше в історії питання жінок стали пріоритетними на державному рівні» – зазначає Л. Романишин [1, с. 345]. Наразі підвищенням соціального статусу та активною роботою над забезпеченням гендерної рівності та протидії насильству щодо жінок займається Женевська організація ООН (UN Women). UN Women сприяє утвердженню прав жінок та дівчат, включаючи захист від домашнього насильства.

Не менш значиму роль у боротьбі з домашнім насильством відіграє Рада Європи. Ця провідна інстанція в боротьбі з домашнім насильством, допомагає створити інтегровані та ефективні стратегії. Її роль аналогічна порадам досвідченого радника, який надає конкретні інструменти для впровадження стандартів Стамбульської конвенції, сприяючи вдосконаленню законодавства та практичного застосування заходів у справі протидії цьому негативному соціальному явищу. Рада Європи співпрацює з українським урядом та громадськими організаціями, враховуючи контекст країни та сприяючи налагодженню системи, яка ефективно протидіє домашньому насильству. Таким чином, її вплив схожий на роботу висококваліфікованого фахівця, що допомагає вирішити проблеми на рівні стратегій та конкретних заходів в умовах кожної конкретної ситуації.

Стамбульська конвенція дає зрозуміти, що «насильство стосовно жінок і домашнє насильство вже не можна розглядати як особисте питання, і що держави за допомогою всеосяжної і комплексної політики повинні запобігати насильству, захищати постраждалих та карати кривдників. З ухваленням Конвенції, уряди зобов'язані змінювати свої закони, упроваджувати практичні заходи і виділяти ресурси для формування нульової терпимості до насильства стосовно жінок і домашнього насильства» [2, с. 138].

Існує ще багато організацій які ведуть боротьбу з домашнім насиллям. Наприклад Світовий альянс проти насильства в сім'ї так званий (World Health Organization Violence Prevention Alliance) – це ініціатива Всесвітньої організації охорони здоров'я, метою якої є координація та співпраця щодо запобігання всім формам насильства, включно з домашнім насильством. Альянс допомагає координувати роботу різноманітних міжнародних та національних організацій, агенцій та державних установ, які працюють у сфері запобігання домашньому насильству. Також Альянс співпрацює з партнерами, щоб допомогти розробити та впровадити ефективну політику запобігання домашньому насильству на національному та місцевому рівнях.

Світовий альянс проти домашнього насильства є важливим інструментом у глобальній боротьбі з домашнім насильством. Його функція знаходиться на перетині між міжнародною координацією, розробкою стратегії, реалізацією програми та захистом прав жертв і є невід'ємною частиною побудови безпечного та здорового суспільства.

Не менш важливу роль в боротьбі з насильством в сім'ї відіграють структурні підрозділи Ради Європи, серед яких можна виділити Комітет міністрів Ради Європи з прав людини. Створений одразу після початку роботи самої ради Європи у серпні 1949 року [3, с. 209], він активно включився у роботу з дотримання прав людини, зокрема й щодо захисту жертв насильства у сім'ї.

Серед основних напрямків діяльності Комітету міністрів можна виділити такі:

- нагляд за виконанням рішень, прийнятих Європейським судом з прав людини. Країни-члени Ради Європи повинні забезпечити виконання судових рішень, отже саме цей напрям діяльності можна назвати ключовим;
- оцінювання ситуації з правами людини в кожній державі-члені Ради Європи. Комітет може вносити пропозиції та робити певні зауваження щодо національної політики у цій сфері;
- прийняття та розгляд скарг та петицій, пов'язаних з порушеннями прав людини в країнах-членах;
- активна взаємодія з громадськістю та неприбутковими організаціями. Що включає у себе консультації, громадські слухання та інші форми взаємодії, спрямовані на отримання різноманітних точок зору та порад з питань прав людини.

Важливість роботи Комітету міністрів Ради Європи не потрібно окремо доводити. Як загальновідомо його рішення та рекомендації впливають на політику країн-членів і визначають напрями розвитку правового простору Європейської конвенції з прав людини.

У контексті того що нажалі сталося з нашою країною 24 лютого 2022 року впливає ще одна організація, яка активно допомагає біженцям. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (далі – МКЧХ) – гуманітарна організація, яка надає допомогу та захист жертвам війни та інших конфліктних ситуацій. Хоча МКЧХ зосереджується головним чином на гуманітарній

допомозі в зонах конфлікту, його робота також поширюється на ситуації, пов'язані з домашнім насильством. МКЧХ надає допомогу та захист жертвам війни, конфлікту чи стихійних лих. У таких ситуаціях можуть виникати ситуації домашнього насильства, і МКЧХ може надати підтримку жертвам таких ситуацій. МКЧХ проводить тренінги та заходи з підвищення обізнаності в громадах і серед груп, особливо вразливих до насильства. Це може включати роботу з запобігання домашньому насильству та надання інформації про ресурси та підтримку. Робота МКЧХ у цій сфері вписується в загальний гуманітарний підхід організації, який спрямований на полегшення страждань і захист прав найбільш уразливих груп населення.

Amnesty International (Міжнародна амністія) є найбільшою у світі організацією з захисту громадянських прав, що працює на міжнародному рівні. Міжнародна амністія – ще одна організація, яка повністю зосередила свою діяльність на захисті прав людини. Вона була заснована в 1961 році під керівництвом британського юриста Пітера Беннайта. Організація проводить правозахисні дискусії, тренінги, публікує звіти та матеріали для підвищення обізнаності громадськості щодо порушень прав людини та необхідності їх захисту. Також Amnesty International бере активну участь на міжнародному та національному рівнях, ставлячи питання прав людини на міжнародний порядок денний і співпрацюючи з урядами та іншими зацікавленими сторонами. Майже переважна більшість правозахисних організацій на міжнародному та національному рівнях так чи інакше у своїй діяльності звертаються до проблематики Міжнародної амністії, виділяючи, кожна в рамках статутних завдань, певну спеціалізацію, але залишаючись у межах завдань захисту прав людини [4, с. 61].

Агентство Європейського Союзу з основних прав (далі – Агентство) відіграє важливу роль у моніторингу та захисті основних прав людини в Європейському Союзі. Агентство відповідає за виявлення домашнього насильства, його причин, наслідків і взаємодії з іншими формами насильства. Агентство проводить дослідження та збирає дані з різних аспектів домашнього насильства, включаючи його наслідки, аналізує зібрану інформацію, щоб визначити тенденції домашнього насильства в Європі та висвітлити важливі проблеми, які потребують уваги та дій. Агентство може надавати рекомендації Європейському Союзу, державам-членам та іншим організаціям щодо запобігання домашньому насильству, захисту жертв і вдосконалення законодавства. Агентство підтримує обмін даними та досвідом між державами-членами Європейського Союзу та різними зацікавленими сторонами для просування передового досвіду та координації у боротьбі з домашнім насильством.

На завершення можна навести Міжнародну організацію з міграції (ІОМ). ІОМ активно працює у сфері міграції, зокрема захищає права та добробут мігрантів і вирішує низку проблем, з якими можуть зіткнутися мігранти, зокрема домашнє насильство. ІОМ проводить просвітницьку роботу серед мігрантів і сприяє отриманню знань про свої права, включаючи права у сфері захисту від домашнього насильства, співпрацює з урядами та іншими

зацікавленими сторонами у розробці політики та рекомендацій щодо захисту мігрантів від домашнього насильства, проводить дослідження та збирає дані про домашнє насильство серед мігрантів для отримання об'єктивної інформації та розуміння обсягу проблеми.

Отже, Глобальний альянс проти домашнього насильства, Європейська організація з основних прав, Міжнародна організація з міграції та Міжнародна амністія, відіграють важливу роль у глобальних зусиллях по боротьбі з домашнім насильством і захисту прав людини. Їх метою є розслідування, аналіз, підтримка та навчання жертв, а також вжиття заходів для покращення ситуації та запобігання насильству. Ці організації співпрацюють з урядами, громадянським суспільством та іншими зацікавленими сторонами для вирішення проблем, пов'язаних із домашнім насильством і порушеннями прав людини, беруть активну участь у вирішенні проблем, з якими стикаються жертви насильства, розробляючи та розвиваючи пропозиції щодо вдосконалення законодавства та захисту вразливих верств населення.

Література

1. Романишин Л. Міжнародна діяльність українських жіночих організацій (XX – початок XXI ст.). Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2012. Вип. 9. С. 345-350
2. Логвиненко Б.О. Дискусійні питання ратифікації Україною конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульської конвенції). Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2021. № 1. С. 135-139.
3. Аббакулова Д. Створення та становлення Комітету Міністрів Ради Європи. Юридичний Вісник. 2014. Т. 2. С. 206-210.
4. Новак-Каляєва Л. Нейтральний статус та політичний контекст у діяльності правозахисних організацій (на прикладі міжнародної амністії). Ефективність державного управління. 2013. Вип. 34. С. 60-71.

Луценко Ю.В., студентка 4 курсу факультету історії,
бізнес-освіти та права Центральноукраїнського
державного університету імені Володимира Винниченка
Науковий керівник : **Склярєнко І.В.**, старший викладач кафедри права та
правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка, доктор філософії в галузі права

МОТИВОВАНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА ОЗНАКА СУДОВОГО РІШЕННЯ В ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ

Мотивованість для судової влади є важливою ознакою ефективного та справедливого функціонування судової системи, основним завданням якої є захист прав і свобод людини і громадянина, що робить судовий процес більш прозорим та передбачуваним.

У цивільному судочинстві, належна мотивація позицій суду має вирішальне значення, особливо коли ставиться питання зіткнення правових позицій під час судового розгляду. Це важливо як для сторін у суперечці, які намагаються довести свої доводи, так і для самого суду, який повинен вирішити спір.

Окремі питання, пов'язані з мотивованістю судових рішень та інших процесуальних документів досліджували такі науковці, як І.В. Андронов, Я.О. Берназюк, О. Калачова, М.П. Климчук, В.В. Мухін, Є.Ю. Соболев та інші. Однак багато аспектів потребують більш поглибленого дослідження, а саме вплив мотивованості судових рішень на ефективність правосуддя та роль мотивації у формуванні судової практики.

Т. Цувіна під умотивованістю судового рішення визначає «повне і всебічне відбиття в рішенні суду мотивів, якими він керувався під час ухвалення свого рішення, оцінки доказів для встановлення наявності або відсутності обставин, на які сторони посилалися як на підґрунтя своїх вимог і заперечень, із зазначенням, чому певні докази були взяті до уваги або відхилені, й віддзеркалення мотивів щодо позиції суду стосовно застосування норм матеріального і процесуального права [1, с. 223].

Згідно з ч. 1, 5 ст. 263 ЦПК України судові рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим. Обґрунтованим (мотивованим) є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні [2].

Також, положення щодо вмотивованості міститься у п. 3 ч. 1 ст. 260 ЦПК України, відповідно до якого, ухвала суду повинна містити мотивувальну частину із зазначенням мотивів, з яких суд дійшов висновків, і закону, яким керувався суд, постановляючи ухвалу [2].

Мотивоване рішення допомагає переконатися, що суддя врахував всі факти справи та застосував право належним чином, що дозволяє забезпечити справедливе вирішення спору.

Окрім того, слід звернути увагу, що не лише національне процесуальне законодавства встановлює вимоги до мотивованості судового рішення. Наприклад, Конвенція з прав людини та основоположних свобод є однією з найважливіших міжнародних правових документів, що має значний вплив на розуміння мотивованості судових рішень на різних рівнях.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеним законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [3].

Отже, мотивоване рішення суду має включати ретельний аналіз фактичних обставин, доказів, аргументів сторін, а також застосованих та невикористаних норм права. Це забезпечує прозорість, обґрунтованість та справедливість судового рішення, що є важливими принципами судочинства.

До того ж, вмотивоване рішення дає стороні можливість оскаржити його та отримати його перегляд вищою інстанцією. Тільки за умови винесення обґрунтованого рішення може забезпечуватися публічний контроль здійснення правосуддя (рішення у справі «Гірвіссарі проти Фінляндії» від 27 вересня 2001 року) [4].

Відсутність мотивування висновків суду позбавляє рішення зрозумілості і переконливості та іноді не дозволяє вищестоящому суду повною мірою перевірити його на предмет законності і обґрунтованості. Через це стоїть питання про надзвичайну важливість вимоги щодо мотивування судового рішення як одного з гарантій забезпечення законності та обґрунтованості судових вироків і, відповідно, реального захисту прав і законно захищених інтересів фізичних та юридичних осіб. [5, с. 188].

Без наявності чіткого та обґрунтованого мотивування судові рішення може втратити зрозумілість, переконливість та можливість його перевірки вищими судовими інстанціями.

Ретельний аргументований аналіз мотивування конкретних судових рішень може розкрити важливі аспекти юридичної аргументації, які зазвичай залишаються не проявленими. Ці аспекти часто включають складні аксіологічні вибори, зроблені суддями, прийняття ними певних правових філософій і застосування аргументованих маневрів для обґрунтування бажаних висновків [6, с. 210].

Ми погоджуємось з такою думкою науковців, адже ретельне дослідження цих аспектів може розкрити глибину та складність суддівського розуміння справи і розкрити можливі підґрунтя для критичного аналізу юридичної аргументації у судових рішеннях.

Ключовою у вирішенні питання щодо цілей встановлення до судових рішень такої вимоги, як вмотивованість, стала справа «Серявін та інші проти України». Через розгляд таких справ, Європейський суд з прав людини визначив основні цілі належного мотивування, включаючи: забезпечення

виконання обов'язків державних органів; демонстрацію сторонам, що їхні погляди були враховані; надання можливості сторонам оскаржити рішення та отримати його перегляд у вищій інстанції [7].

Ще одну ціль вмотивованості судового рішення ЄСПЛ наводить у справі «Салов проти України», відповідно до якої вмотивованість судового рішення також покликана забезпечити нагляд громадськості за здійсненням правосуддя [8].

Крім того, мотивоване рішення дозволяє стороні оскаржити та отримати перегляд у вищому суді (справа «Hirvisaari v. Finland») [9].

Отже, у рішеннях ЄСПЛ встановилася постійна практика, відповідно до якої національні судові вирoki мають бути обґрунтованими, зрозумілими для всіх учасників процесу та логічно структурованими.

Ми погоджуємось з думкою Берназюка Я.О, що мотивованість судового рішення забезпечує:

1) реалізацію засадничих принципів правосуддя, включаючи принцип верховенства права, змагальності учасників справи, офіційності з'ясування обставин справи тощо; 2) дотримання основоположних прав та інтересів людини та громадянина у сфері правосуддя; 3) можливість здійснення судового контролю за законністю та обґрунтованістю рішень судів; 4) можливість здійснення громадського контролю за якістю судових рішень, проведення їх моніторингу та публічного обговорення; 5) захист людини та громадянина, інших учасників правовідносин від можливих помилок органів судової влади [10, с.19].

Зокрема, мотивування судових рішень є невід'ємною частиною справедливого та ефективного судочинства.

Отже, підсумовуючи, відзначимо, що мотивування дійсно вважається ключовим аспектом судового рішення, оскільки воно визначає правильність правової позиції у вирішенні юридичного спору. Це важливо для того, щоб показати, що рішення суду ґрунтується на законних нормах та цінностях правової системи. Недостатньо мотивоване рішення може порушити довіру до судового процесу, і це може призвести до його апеляції та сумнівів у його законності.

Література

1. Цувіна Т. Умотивованість рішень суду та права на суд у цивільному судочинстві. Проблеми законності. 2013. № 121. С. 215–224.

2. Цивільний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями) №1618-IV від 18.03.2004 року.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 18.04.2024)

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 18.04.2024).

4. Рішення Європейського суду з прав людини Гірвіссарі проти Фінляндії від 27 вересня 2001 року. URL:

https://www.stradalex.com/en/sl_src_publ_jur_int/document/echr_49684-99(дата звернення: 19.04.2024).

5. Андронов І.В. Вмотивованість як обов'язкова вимога до судового рішення у цивільній справі. Митна справа. 2010. №1. С. 186-190.

6. Скляренко І.В, Соболев Є.Ю. Належне мотивування судового рішення у судовій справі як гарантія його правосудності. Актуальні проблеми правознавства.2023.№2 (34). С.206-211.

7.Серявін та інші проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 10 травня 2011 року. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_672 (дата звернення 19.04.2024).

8. Салов проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 6 вересня 2005 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/980_428// (дата звернення 19.04.2024).

9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Hirvisaari v. Finland» від 27 вересня 2001 року.Офіц. сайт Європейського суду з прав людини.URL:[https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-59682%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-59682%22]}).

10.Берназюк Я.О. Мотивованість судового рішення як гарантія реалізації принципу верховенства права. Порівняльно-аналітичне право.2018.№5.С.18-21.

Лях Д.А., студентка 4 курсу юридичного факультету
Запорізького національного університету
Науковий керівник: **Єна І.В.**, к.ю.н., доцент, доцент
кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ФЕДЕРАЛЬНИХ ПРОКУРОРІВ США ЯК ОСНОВА ДЛЯ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Актуальність теми. Збройна агресія російської федерації проти України вплинула на роботу правоохоронних органів, в тому числі і прокуратури. Зміна порядку досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану, законодавчі прогалини, обмежені ресурси, завелика кількість справ – все це ускладнює діяльність прокурорів. З огляду на зміни, що відбулись, вважаємо за потрібне реформувати діяльність органів прокуратури та наділити їх більшою дискрецією, звернувшись до зарубіжного досвіду реалізації прокурорами своїх повноважень. Зокрема, аналіз досвіду США у цьому напрямку дозволить запровадити більш ефективні методи роботи українських прокурорів.

Дослідженням повноважень прокурорів США у кримінальному переслідуванні займалися такі науковці та правники, як Берлач А.І., Кахновець С.О., Логінова Н.М., Лотюк Д.П., Луцик В.В., та інші. Однак, дискреційні

повноваження федеральних прокурорів США недостатньо вивчені українськими науковцями, що потребує більшої уваги до цієї теми.

Метою даного дослідження є аналіз американського досвіду реалізації прокурорами своїх дискреційних повноважень для запровадження нових більш ефективних методів роботи органів прокуратури України.

На розширені прокурорської дискреції як одного з напрямків реформування органів прокуратури України наголошують не тільки науковці, але й законодавці. Так, пунктом 3.4. Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, передбачено розширення меж дискреції прокурора в кримінальному провадженні для забезпечення виконання покладених на нього функцій, зокрема на початковому і завершальному етапах досудового розслідування, з урахуванням пріоритетних напрямів протидії злочинності [1]. Як зазначається у стратегічному плані, такі зміни повинні запроваджуватись з урахуванням міжнародних стандартів, а отже й зарубіжного досвіду.

Однією з країн, досвід якої слід врахувати для наділення прокурорів більш широкими дискреційними повноваженнями є США. Дискреційні повноваження федеральних прокурорів, або як їх по іншому називають – прокурорський розсуд, займають центральне місце у федеральній системі кримінального правосуддя.

Необхідність наділення прокурорів такими повноваженнями, в першу чергу, обумовлена великим навантаженням на судову систему США. Велика кількість справ вимагає визначення найбільш пріоритетних серед них з урахуванням федерального інтересу, а також полегшення роботи судів шляхом укладення угод про визнання винуватості.

По-друге, важливість прокурорського розсуду спричинена великим обсягом Федерального кримінального кодексу США, який містить понад тисячу окремих злочинів, та продовжує постійно доповнюватись [2, с.7]. Роль прокурора у вирішенні цієї проблеми – вибір злочинів, які слід інкримінувати, а також вибір законодавчих норм, які слід застосовувати, у разі виникнення певних колізій.

Таким чином, серед основних дискреційних повноважень федеральних прокурорів США слід виділити наступні:

1. виключне право прокурора на власний розсуд вирішувати, чи порушувати кримінальне провадження за наявності достатніх підстав [2, с.4].

Як зазначає Берлач А.І., кримінальне переслідування в США починається за наявності істотного федерального інтересу, який визначається прокурор на основі таких критеріїв, як характер і тяжкість правопорушення, стримуючий ефект кримінального переслідування, ступінь вини особи у вчиненні правопорушення, її кримінальна історія, її готовність співпрацювати в розслідуванні чи кримінальному переслідуванні інших осіб, обставини особистого характеру підозрюваного, інтереси будь-яких потерпілих, а також

ймовірне кримінальне покарання або інші наслідки засудження особи [3, с. 154].

Прокурор наділений правом посилити, пом'якшити або відхилити висунуті поліцією звинувачення. Також він може вимагати додаткову інформацію від правоохоронних органів, перш ніж прийняти остаточне рішення [4].

Якщо ж прокурор вирішує не порушувати справу, він має зазначити причини такої відмови. При чому, ані потерпілий, ані інша зацікавлена сторона не можуть оскаржити рішення прокурора не порушувати справу [2, с.4]. На цьому наголошував Верховний Суд США в одному зі своїх рішень: «громадянин не має процесуальної правоздатності оскаржувати політику органів прокуратури, якщо він сам не переслідується і йому не загрожує кримінальне переслідування» [5].

2. право на власний розсуд вирішувати, як саме здійснювати кримінальне переслідування. Так прокурор обирає, який злочин інкримінувати, коли надавати імунітет, приймати угоду про визнання винуватості, і знімати обвинувачення, оцінює докази та встановлює вину особи [2, с.6].

3. право обирати між законами для здійснення кримінального переслідування, коли такі закони (статті) перетинаються, тобто виникає певна колізія. Верховний Суд США визнав, що «коли діяння порушує більше одного кримінального закону, уряд може переслідувати за будь-яким з них, якщо це не дискримінує жодну категорію обвинувачених» [2, с.8].

4. прокурор виступає в ролі «центрального судді» (“central adjudicator of facts”) під час укладення угод про визнання винуватості, встановлює обставини справи та обирає покарання, яке має бути призначено [2, с.8].

Отже, федеральні прокурори США наділені широким колом дискреційних повноважень, реалізації яких сприяють і суди. Зокрема, федеральне прецедентне право дійшло висновку, що суддям конституційно заборонено втручатися в рішення прокурорів [2, с.9]. Це обумовлено стурбованістю судів щодо того, що занадто велике втручання в діяльність прокурорів може призвести до їх відмови від деяких кримінальних справ через страх покарання. Крім того, вони вважають, що судовий перегляд прокурорських рішень, чи висунута до прокурорів вимога пояснити свої рішення може призвести до розкриття конфіденційної інформації правоохоронних органів [6, с. 28].

Однак, зазначені дії федеральних судів не означають повну свободу та безконтрольність діяльності прокурорів. Для уникнення зловживань прокурорами своїми дискреційними повноваженнями у США були запроваджені певні обмеження, які стосуються загальних принципів кримінального переслідування. Так, обвинувачення має висуватись тільки за наявності достатньої кількості доказів вини особи у вчиненні злочину, забороняється кримінальне переслідування з метою помсти, призначення покарання, що не відповідає тяжкості вчиненого злочину, дискримінація

обвинувачених за ознаками раси, кольору шкіри, релігійних переконань, тощо [2, с. 5-6].

Усі вищезазначені обмеження містяться у «Правилах» та «Стандартах», що закріплюють межі прокурорського розсуду. Луцик В.В., поділяє такі рекомендаційні акти на чотири групи: внутрішні стандарти, прийняті органами прокуратури; модельні стандарти (model standards); законодавчі керівні принципи (legislative guidelines) та етичні норми [7, с. 47]. Як приклад, можна навести Посібник США для прокурорів (USAM), розроблений Міністерством юстиції, модельні стандарти прийняті Американською асоціацією адвокатів (далі – ABA) та Національною асоціацією окружних прокурорів (далі – NDAA), Правила професійної поведінки штату Вашингтон, тощо [7, с. 47-51].

З огляду на вищезазначене, окрім наділення прокурорів широкими дискреційними повноваженнями, має бути запроваджене відповідне регулювання їх діяльності задля запобігання прокурорському свавіллю та зловживанням.

Висновки. Проаналізований досвід США у наділенні прокурорів дискреційними повноваженнями слугує основою для подальшого реформування діяльності органів прокуратури України. Українські законодавці мають не тільки розширити дискрецію прокурорів на початковому і завершальному етапах досудового розслідування, але й внести зміни у чинне законодавство для належного врегулювання діяльності українських прокурорів і запобігання зловживанням ними своїми повноваженнями. Слід запровадити такі механізми роботи органів прокуратури, які будуть відповідати потребам та викликам сьогодення, і зможуть забезпечити ефективну роботу прокурорів в умовах обмежених ресурсів.

Література

1. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента України від 11.05.2023 р. № 273/2023. Урядовий кур'єр. 2023. 13 травня. № 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата звернення: 05.05.2024 р.)
2. Rebecca Krauss. The Theory Of Prosecutorial Discretion In Federal Law: Origins And Developments. Seton Hall Circuit Review. 2009. V. 6. 28 p.
3. Берлач А.І. Дискреційні повноваження органів прокуратури як складовий елемент їх адміністративно-правового статусу: зарубіжний досвід. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2023. Т. 34 (73). № 3. С. 150-155.
4. The Discretionary Power of Prosecutors. The Human Toll of Jail: website. URL: <http://humantollofjail.vera.org/the-discretionary-power-of-prosecutors/>
5. U.S. Supreme Court: Linda R. S. v. Richard D., 410 U.S. 614 (1973).
6. Angela J. Davis. The American Prosecutor - Power, Discretion, and Misconduct. Criminal justice. 2008. p. 25-37.

7. Луцик В.В. Стандарти діяльності прокурора у кримінальному процесі США. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 3. С. 46-53.

Макознак С.Є., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, юридичного факультету Національного авіаційного університету
Науковий керівник: **Літвінова І.Ф.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права і процесу Національного авіаційного університету

СУТНІСТЬ ЕКСТРАДИЦІЇ ЯК ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ

Сьогодні Україна опинилась, не по власній волі, в центрі подій, які людство не бачило багато років. Україна мусить від агресора захищати свої цінності, своє майбутнє. Злочини, які вчиняє РФ, не мають терміну давності і покарання неминуче за них. Тому актуальність видачі осіб, що вчинили злочини, на жаль, забезпечена на далеку перспективу. Міжнародна спільнота, яка об'єдналася навколо України, вже зробила перший потужний крок щодо неминучості покарання за здійснені злочини. Міжнародний криміналістичний суд почав вже працювати.

Проблемні питання екстрадиції залишаються актуальними на сьогоднішній день, наряду з іншими важливими питаннями, які виникають у сфері боротьби зі злочинністю.

Вступ України до Європейського Союзу передбачає необхідність наповнення новим сучасним змістом традиційних положень кримінально-процесуального права і появу нових правових інститутів, які мають безпосередньо практичне значення.

Проблеми екстрадиції потребують негайного вирішення поряд з іншими завданнями, які виникають у сфері боротьби зі злочинністю та вже розвинулись до міжнародного (транснаціонального) масштабу. Тому, навіть великі держави не в змозі самотійно забезпечити свою безпеку, що вимагає активної співпраці, взаємної допомоги, співробітництва по різних напрямках у тому числі й у питаннях видачі (екстрадиції) злочинців.

Питання екстрадиції в науково-правовій літературі досліджуються багато років. Проблеми екстрадиції вивчались у працях В.С. Березняка, С.С. Нестеренко, О.І. Виноградової, А.Г. Маланюк, Ю.М. Черноус та інші. Питанням видачі осіб, які скоїли політичні злочини, присвячені праці Н.А. Зелінської; питанням прокурорського нагляду за процедурою екстрадиції — праці Л.Д. Удалової, В.І. Мотиль, О.М. Гумін; захисту прав людини при здійсненні екстрадиції — С.С. Нестеренко. Проблематикою інституту екстрадиції докладно займався С.М. Вихрист. У працях вказаних науковців були розроблені основи правового інституту екстрадиції, принципи й основоположні правила здійснення процедури видачі, підстави відмови у видачі, роль і значення прав особи у екстрадиційному процесі, проблеми імплементації міжнародних договорів про видачу тощо.

Враховуючи існуючи напрацювання щодо екстрадиції, ми не будемо визначати поняття екстрадиції з точки зору смислового роз'яснення, не будемо з'ясовувати процедури видачі осіб, розкривати правові підстави для екстрадиції як гарантія забезпечення прав особи, ми обґрунтуємо, що екстрадиція є саме інститутом кримінально-процесуального права. Саме сукупність всіх правовідносин з боку дій держав в особі їх компетентних органів щодо видачі або відмови видачі особи у кримінальному провадженні, наш погляд, визначає екстрадицію як інститут (правовий) кримінально-процесуального права. Спробуємо це довести.

Екстрадиція, як правовий інститут регулює конкретний вид кримінально-правових відносин та має специфічне завдання, а саме видачу однією державою іншій державі особи, яка вчинила злочин з метою кримінального переслідування, винесення чи виконання вироку. Екстрадиція самостійна від інших інститутів кримінально-процесуального права. Має специфічні засоби правового регулювання окремих норм, що містяться в міжнародних договорах і конвенціях та якими регулюються певні відносини, що виникають у сфері екстрадиції, а також наявність домовленості між державами за принципом “взаємності” за відсутності міжнародного договору або конвенції.

Визначені ознаки вказують на те, що екстрадиція є саме інститутом з притаманними тільки їй рисами. Також особливістю екстрадиції як інституту є наявність окремих груп юридично поєднаних правових норм, які регулюють відносини в сфері екстрадиції [1, с. 9]. Березняк В.С. надає їм класифікацію. Він вважає, що відповідно до загальної класифікації то такі групи можуть бути: за функціональною спрямованістю: 1) зобов'язуючі (ст. 1 „Зобов'язання видавати правопорушників” Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік (далі – Конвенція 1957 р.)); 2) забороняючі (ст. 9 „non bis in idem” Конвенції 1957 р.); 3) уповноважуючі (ст. 2 „Правопорушення, що тягнуть видачу” Конвенції 1957 р.); за рівнем правового регулювання: як матеріальними (ст.ст. 3,4 Типового договору про видачу 1990 р. – імперативні та факультативні підстави для відмови в екстрадиції) так і процесуальними (ст. 6 „Спрощена процедура екстрадиції” вказаного договору); оперативні (ст. 29 „Підписання, ратифікація та набрання чинності” Конвенції 1957 р.); відсильні (ст. 22 „Процедура” Конвенції 1957 р.); дефінітивні (ст. 25 „Визначення терміну „постанова про утримання під вартою” Конвенції 1957 р.) колізійні (ст. 17 „Одночасні запити” Конвенції 1957 р.); рекомендаційні (ст. 6 „Видача власних громадян” Конвенції 1957 р.) та інші [1, с. 10].

Варто наголосити, що норми, які регулюють екстрадицію, мають певні санкції, які включають заходи захисту, а саме: підстави відмови від екстрадиції, тимчасову екстрадицію та інше. Що стосується заходів відповідальності, то такі заходи в санкції норми, що регулює питання екстрадиції, нажаль, відсутні. В цих нормах не передбачена відповідальність між двома державами за відмову від екстрадиції або порушення термінів екстрадиції. Саме ця ознака, в свою чергу, відрізняє санкцію норми, що регулює екстрадицію, від міжнародно-правової санкції.

Таким чином, на нашу думку, екстрадиція є саме інститутом кримінально-процесуального права України, бо екстрадиція — це завжди процес видачі особи однією державою іншій. Екстрадиція є процедурою, що починається з моменту отримання клопотання та закінчується видачею особи чи відмовою в видачі та в даному випадку норми кримінального права мають другорядне значення і виступають як фактична підстава для видачі особи. Також зазначемо, що специфічною є і мета екстрадиції: видача особи у кримінальному провадженні, винесення чи виконання вироку. Мета екстрадиції цілком відповідає завданням кримінального судочинства, а саме видача осіб для повного розкриття злочинів, викриття винних, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний.

В решті - решт, сферою дії екстрадиції є кримінальне судочинство. Процес екстрадиції відбувається в рамках кримінального переслідування особи, якщо щодо цієї особи було розпочате кримінальне провадження, тобто екстрадиція не виходить за рамки кримінального судочинства, вона є одним із етапів кримінального процесу, кінцевим результатом якого є покарання особи за вчинений злочин.

Література

1. Березняк В.С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / В.С. Березняк. - Дніпропетровськ, 2009. - 253 с.
2. Виноградова О.І. Видача (екстрадиція) осіб, які вчинили злочин.// Адвокат.-1999. - № 1. - С.13-14.
3. Європейська конвенція про видачу правопорушників. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 13.12.1957. URL: <https://bit.ly/3Nj8WNt>

Максименко В.В. аспірантка кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: **Гревцова Р.Ю.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри
службового та медичного права Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У сучасному світі питання контролю над обігом наркотичних засобів залишається одним з найважливіших аспектів державної політики, впливаючи на соціальну стабільність, громадське здоров'я та національну безпеку. Актуальність дослідження цієї теми зумовлена змінами у внутрішніх та міжнародних підходах до регулювання наркотичних речовин, що вимагає глибокого аналізу та розуміння впливу цих змін на суспільство.

Глобальні тенденції останніх років вказують на пом'якшення політики у сфері регулювання наркотичних засобів у міжнародній спільності, особливо щодо канабісу. Значущим кроком у цьому напрямку стало рішення Комісії ООН з наркотичних речовин від 2 грудня 2020 року, що виключило канабіс та його похідні з IV списку Переліку наркотичних речовин, засноване на рекомендації ВООЗ з початку 2019 року [1]. Це рішення сприяло глобальному переосмисленню ставлення до канабісу та його легалізації у медичних та наукових цілях.

У контексті України, значущі зміни також відбуваються, що підтверджується прийняттям Закону України №3528-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) для використання у навчальних цілях, освітній, науковій та науково-технічній діяльності, виробництва наркотичних засобів, психотропних речовин та лікарських засобів з метою розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування», який набув чинності 16 лютого 2024 року. Закон вносить важливі зміни до державного регулювання обігу рослин роду коноплі, що розширює можливості використання цих рослин у наукових, навчальних, освітніх та медичних цілях. Такі кроки демонструють прагнення України інтегрувати міжнародний досвід та адаптувати внутрішню політику до сучасних викликів та можливостей.

Наразі залишається чинним розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року №735-р, яким було затверджено Стратегію державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року (далі – Стратегія). Ця Стратегія визначила ключові напрямки вітчизняної політики у сфері наркотичних засобів, особливу увагу приділяючи забезпеченню доступності таких засобів для медичних і наукових потреб [2]. На виконання цієї Стратегії, 6 лютого 2019 року Кабінетом Міністрів було затверджено план заходів на 2019-2020 роки, спрямований на удосконалення державного контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Варто зазначити, що станом на 2024 рік, ця Стратегія вже не відображає актуальні потреби та виклики у сфері обігу наркотичних засобів.

Окрім того, попри затвердження цілеспрямованих заходів, часткове виконання плану щодо забезпечення доступності наркотичних лікарських засобів виявилось недостатнім. Реалізація заходів не досягла поставлених цілей, що вказує на структурні та системні недоліки в механізмах впровадження політики. Основними перешкодами стали недостатність регуляторних і законодавчих ініціатив, які не адаптувати чинну нормативну базу до швидкозмінних реалій і потреб медичної галузі. Це відображає критичну необхідність переосмислення підходів до регулювання у цій важливій сфері, з метою покращення доступу до необхідних медичних препаратів для забезпечення громадського здоров'я [3].

Міністерство охорони здоров'я України двічі ініціювало публікацію проєктів розпоряджень Кабінету Міністрів, спрямованих на оновлення стратегічних документів у сфері наркополітики: перший — «Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року» від 18

травня 2021 року та другий — «Про схвалення Державної стратегії наркополітики на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2023 – 2025 роки» від 31 липня 2023 року. Однак, станом на сьогодні жоден з цих проєктів не був прийнятий за основу.

Варто зазначити, що операційний план, представлений у 2023 році, містить ряд заходів, спрямованих на покращення умов доступу до наркотичних лікарських засобів. Ці заходи включають розробку нормативно-правового акта для актуалізації порядку видачі дозволів на імпорту, експорт та транзит наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Також передбачено розширення номенклатури лікарських засобів, включення наркотичних лікарських засобів до програми «Доступні ліки», а також запровадження механізму збору інформації про потребу в наркотичних лікарських засобах у сфері паліативної допомоги та актуалізацію медико-технологічного забезпечення перегляду документів, що регулюють застосування наркотиків у медичній практиці. Важливим пунктом є і створення умов для безпечного використання наркотичних лікарських засобів в домашніх умовах [4].

Хоча окремі ініціативи, включені в вказаний операційний план, мають потенціал сприяти покращенню доступу до наркотичних лікарських засобів, проте в цілому вказані заходи не являються достатніми для забезпечення виконання поставлених цілей. Необхідність затвердження комплексного стратегічного документа, що визначає чіткі цілі, пріоритети та механізми впровадження, є критичною для ефективної державної політики у сфері обігу наркотичних засобів. Такий документ має враховувати сучасні виклики і тенденції, а також забезпечувати координовану взаємодію різних державних органів та зацікавлених сторін, забезпечуючи комплексний підхід до вирішення проблеми.

Варто зазначити, що наказ Міністерства охорони здоров'я України від 15 березня 2024 року № 442 «Про внесення змін до складу міжвідомчої робочої групи з питань розробки Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року в Україні» свідчить про активізацію зусиль у напрямку розробки нової стратегії.

З огляду на ситуацію в сфері державної наркополітики України, стає очевидною необхідність розробки та затвердження нової Стратегії, що забезпечить комплексний та координований підхід до контролю і доступу до наркотичних лікарських засобів. Наявність застарілої стратегії державної політики у сфері наркотиків значно ускладнює ефективне регулювання цією сферою. Тому оновлена Стратегія має бути затверджена якнайшвидше та включати чіткі механізми взаємодії між різними державними структурами та організаціями, а також забезпечувати належне регулювання і моніторинг усіх аспектів обігу наркотичних засобів, відповідаючи потребам громадського здоров'я і безпеки.

Література

1. Press Statement – 2 December 2020. United Nations Office on Drugs and Crime.URL:

https://www.unodc.org/documents/commissions/CND/CND_Sessions/CND_63Reconvened/Press_statement_CND_2_December.pdf.

2. Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 28.08.2013 р. № 735-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-p#Text>

3. Максименко В.В. Становлення державної політики України у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в контексті проблеми доступності наркотичних лікарських засобів. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. Т. 7/2023. С. 278–282. URL: http://lsej.org.ua/7_2023/64.pdf.

4. Повідомлення про оприлюднення проєкту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Державної стратегії наркополітики на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2023 – 2025 роки». Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/article/public-discussions-archive/povidomlennja-pro-opriljudnennja-proektu-rozporjadzhennja-kabinetu-ministriv-ukraini-pro-shvalennja-derzhavnoi-strategii-narkopolitiki-na-period-do-2030-roku-ta-zatverdzhennja-operacijnog-planu-z-ii-realizacii-na-2023---2025-roki>

Маліцька Н.А., студентка 3 курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету

Науковий керівник: **Гаврилюк Р.О.**, д. ю. н., професор, завідувач
кафедри публічного права Чернівецького національного університету ім. Ю.
Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС

Актуальність теми. Створення Європейського Союзу спонукало країни Європи до розроблення єдиних стандартів та правил оподаткування. Основною метою цього процесу стало забезпечення податкової гармонізації, що сприятиме належному функціонуванню єдиного ринку Співтовариства. Варто зазначити, що можливість та необхідність приведення законодавства України до права ЄС, була обґрунтована ще Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством та їх державами-членами, яка була підписана 14 червня 1994 року та набула чинності у березні 1998 року, що передбачала двостороннє співробітництво у сфері податкової політики. Україна зобов'язалася вжити усіх заходів для того, щоб її національне законодавство поступово відповідало законодавству Європейського Співтовариства. Ця умова була визнана важливою для зміцнення економічних та політичних відносин між сторонами.

У Законі України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу" від 18 березня 2004 року, № 1629-IV, визначено основні напрямки (включаючи

оподаткування, зокрема непрямі податки), порядок адаптації законодавства України у цих сферах, інституційний механізм адаптації, а також принципи фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення виконання Програми.

У чому ж полягає адаптація? Цей необхідний процес повинен посприяти економічному розвитку країни, підтримці підприємницької діяльності та поступовому покращенню життя громадян України, наближаючи його рівень до стандартів, які існують у державах-членах ЄС.

Важливим елементом у процесі розвитку імплементації українського податкового законодавства до стандартів ЄС, стало підписання Угоди про асоціацію з ЄС – 27 червня 2014 року. З метою гарантії належного виконання Угоди було створено ряд органів, які виконують свою важливу функцію, до таких належать: Рада асоціації, Комітет асоціації, підкомітети, Парламентський комітет асоціації та Платформу громадянського суспільства [1].

Визначеним напрямком співпраці між Україною та Європейським Союзом стало співробітництво у сфері оподаткування, щодо покращення та розвитку управління податками, обмін досвідом, зокрема у наближенні до європейської моделі податків та гармонізацію політики оподаткування. Підписання політичної частини Угоди у 2014 році, сприяло посиленню процесу гармонізації вітчизняного законодавства у 28 різних напрямках.

Італійський філософ права Бруно Леоні підкреслює, що точність, повнота і послідовність норм права гарантують правову уніфікацію та гармонізацію, що в свою чергу забезпечує однакове розуміння та застосування права усіма учасниками правових відносин. На його переконання, правова держава в класичному розумінні може існувати лише при умові чіткого визначення закону, оскільки це дає фізичним і юридичним особам можливість планувати свою діяльність [2]. Можемо стверджувати, що правова визначеність уможливлює існування гармонізації законодавства.

Гармонізація передбачає процес коригування законодавства держав - членів Європейського Союзу на підставі правових актів ЄС, зокрема директив, які мають обов'язкову силу для держав - членів ЄС та вимагають від цих держав привести їх внутрішнє законодавство у відповідність до положень директив [3].

Принцип гармонізації податкового права ЄС є одним з основних принципів у податковому праві Європейського Союзу. Він вже відомий та зрозумілий українським правникам та інституціям, та широко реалізується у співпраці України з ЄС. Встановлення відповідності з європейським законодавством дозволить Україні розширити власні правові горизонти. Прийнято виділяти рамкову та мінімальну гармонізацію податкового права. Стаття 1 Договору про Європейський Союз передбачає, що держави-члени, які є також засновниками, делегують Європейському Союзу компетенцію та повноваження для досягнення спільних цілей. Статтею 113 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) передбачено, що Спільнота має право ухвалювати рішення за спеціальною законодавчою процедурою з питань гармонізації податкового законодавства, у сфері обігових податків, акцизів та непрямих податків, зокрема вона визначає процес гармонізації як ефективне

функціонування оподаткування на внутрішньому ринку. Щодо реалізації рамкової гармонізації, вона передбачена у таких нормативно-правових актах, як: Шоста директива Ради 77/388/ЄЕС про ПДВ, що суттєво наблизила правові режими ПДВ держав-членів, наразі функціонує оновлена директива ЄС з ПДВ 2006/112 про спільну систему держав-членів щодо податку на додану вартість, яка забезпечила не тільки попередні положення директиви, але й забезпечила нові відповіді на виклики непрямого оподаткування в ЄС. Натомість, у нових дослідженнях європейського податкового права висловлюється обурення щодо негативного впливу гармонізації ПДВ на принцип процедурної автономії держав-членів. Цей вплив зазвичай призводить до дисбалансу, навіть після того, як ПДВ вже гармонізовано на рівні Європейського Союзу [4].

Водночас, важливо нагадати про Директиву ради 92/83/ЄС, від 19 жовтня 1992 року, про гармонізацію структур акцизних податків на спирт та алкогольні напої, яка встановила перелік алкогольних напоїв з мінімальною ставкою акцизного збору, яка була вигідна для функціонування на європейському ринку, оскільки сприяла підтримці національного продукту [5].

Відповідно до Директиви Ради 2011/64/ЄС про структуру і ставки акцизів, що застосовуються до тютюнових виробів, котра передбачила принципи гармонізації ставок акцизних зборів щодо переробленого тютюну для куріння, себто оподаткуванню підлягає виключно тютюн для паління. Окрім цього, податку згідно директиви не підлягатиме жувальний тютюн, а також сировина і відходи, які на відміну від ЄС, згідно українського законодавства оподатковуються [6].

Згадуючи про мінімальну гармонізацію податкового права держав-членів ЄС, що почалася наприкінці 1980-х років, варто зауважити про ряд факторів, які впливають на неї, зокрема це: принципи прямої дії та верховенства права Європейського Союзу, основні потреби внутрішнього ринку та його економічні свободи, а також права й свободи людини та громадянина, що визнані законодавством ЄС, суттєво впливають на систему прямого оподаткування у державах-членах Євросоюзу. Звертаючись до доктрини податкового права ЄС, можемо стверджувати, що інструментами у сфері мінімальної гармонізації є формування загальних цілей оподаткування, розробки заходів щодо запобігання шахрайства, захисту навколишнього середовища, залучення іноземних інвестицій, формування енергетичної політики, регулювання руху капіталів з третіми країнами та інші схожі ініціативи [4].

Висновки. Законодавство України наближується до стандартів ЄС за допомогою правового інструменту – імплементації, однак введений в Україні воєнний стан суттєво ускладнює таку можливість. Принцип правової визначеності, як важіль правової свободи, уможливорює розвиток гармонізації податкового права України та ЄС. Орієнтуючись на досвід європейського співтовариства, Україна зможе не тільки прискорити інтеграційний процес, а ще й створити оновлений, згідно стандартів ЄС, широкий спектр нормативно-правової бази щодо впровадження європейських принципів та покращення чинного податкового законодавства. Також питома вага належить економічному чиннику, який реалізовуватиметься завдяки отриманому доступу

до гармонізованого та збалансованого ринку Європейського Союзу, зі спрощеним рухом товарів, процедур та великою кількістю споживачів.

Література

1. Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС : монографія / за ред. А. М. Соколовської ; ДННУ “Акад. фін. управління”. – К., 2017. – ст. 6-7 (дата звернення: 13.04.2024);
2. 1. Bruno Leoni. Freedom and the Law. Arthur Kemp (foreword), 1991. 274 p. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/kemp-freedom-and-the-law-lf-ed> (дата звернення: 13.04.2024).
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо забезпечення приведення положень розроблених проектів нормативно-правових актів з питань оподаткування акцизним збором у відповідність до законодавства Європейського Союзу та вимог положень угод ГАТТ-СОТ від 26 грудня 2003 року №631. (дата звернення: 13.04.2024);
4. Гаврилюк Р., Пацурківський П. Принципи гармонізації податкового права ЄС. Foreign trade: economics, finance, law. 2024. Т. 132, № 1. С. 37–50. URL: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(132\)03](https://doi.org/10.31617/3.2024(132)03) (дата звернення: 13.04.2024);
5. Директива Ради 92/83/ЄЕС від 19 жовтня 1992 року про гармонізацію структур акцизних податків на спирт та алкогольні напої; (дата звернення: 14.04.2024);
6. Директива Ради № 2011/64/ЄС від 21 червня 2011 року про структуру та ставки акцизного збору на тютюнові вироби (кодифікація). (дата звернення: 14.04.2024).

Мамка В.В., аспірантка 2 курсу кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: **Литвин Н.А.**, д.ю.н., професор кафедри службового
та медичного права Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НАУКОВОЗНАВЧЕ ТА МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Науковознавче та методологічне підґрунтя дослідження медичної та психологічної реабілітації базується на широкому спектрі дисциплін, а саме медицини, психології та низки соціальних наук. Деякі ключові аспекти включають:

Медичні дослідження, головна мета яких встановлювати ефективні методи лікування для пацієнтів з різними медичними станами, що потребують реабілітації.

Психологічні дослідження - допомагають розуміти психологічні аспекти реабілітації, включаючи адаптацію до інвалідності та допомогу в соціалізації після отримання травматичного досвіду.

Соціальні дослідження вивчають вплив середовища на процес реабілітації та інтеграцію людей з інвалідністю в суспільство.

Акцентуючи увагу на значенні соціальних наук, безумовно, важливу функцію виконує право як наука, адже право – «обумовлена природою людини і суспільства система регулювання суспільних відносин, що виражає свободу особистості, та якій притаманні нормативність, формальна визначеність в офіційних джерелах і забезпеченість можливістю державного примусу» [1]. В соціологічному аспекті реабілітації головним завданням права є визначення правових рамок, належний механізм захисту прав людей (осіб) з інвалідністю та заборона дискримінації осіб з інвалідністю як уразливої групи населення.

З метою всебічного вивчення науковознавчого та методологічного підґрунтя дослідження медичної та психологічної реабілітації необхідно розглянути основні дефініції. Першочергово варто зазначити, що на сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого визначення поняття «реабілітація», проте історично склалось так, що започаткування медичної реабілітації спровокували наслідки Першої світової війни, спричинивши велику кількість втрат серед населення та поранених осіб, які потребували медичної реабілітації.

Таким чином, у 1903 році Франц Йозеф Раттер фон Бус у своїй праці «Система загального піклування над бідними» уперше ввів поняття «реабілітація». Слід зазначити, що в основному термін використовувався у сфері благодійної діяльності, аніж медичний термін.

На думку Ю. Лянного, термін «реабілітація» вперше був офіційно використаний на конгресі, присвяченому питанням реабілітації пацієнтів, хворих на туберкульоз аж у 1946 р. у Вашингтоні. На зазначеному конгресі під терміном реабілітація вбачалось «відновлення фізичних і духовних сил потерпілого, а також його професійних навичок» [2].

З часом, поняття «реабілітація» почало активно використовуватись і в інших галузях, до прикладу, в психології, соціології, юриспруденції. Так, у юридичному контексті поняття «реабілітація» передбачає поновлення втраченого доброго імені, відновлення репутації. Поновлення прав, відміна необґрунтованого звинувачення невинної особи або групи осіб через «відсутність складу злочину».

Щодо науковознавчого визначення поняття медичної реабілітації, у науковій літературі існує декілька фундаментальних підходів до визначення поняття «медична реабілітація», у зв'язку з чим зазначимо найпоширеніші з них:

На думку В. Крупи медична реабілітація передбачає відновлення втрачених чи ослаблених функціональних та психологічних можливостей хворого, розвиток компенсаторних механізмів шляхом хірургічного, медикаментозного і курортного лікування, праце- й фізіотерапії. Окрім того. В. Крупа визначає медичну реабілітацію як галузь медичної науки, яка вивчає механізм дії фізичних лікувальних чинників, обґрунтовує та створює технології

відновлювального лікування, оцінює ефективність медичної реабілітації дорослих і дітей із різноманітними патологіями. Отримання нових наукових даних, удосконалення методів профілактики та відновлювального лікування захворювань і травм сприятиме збереженню здоров'я, покращанню якості життя, скороченню термінів тимчасової непрацездатності, зменшенню ускладнень й інвалідизації населення. У широкому розумінні вищезазначений автор визначає медичну реабілітацію як суспільно необхідне функціональне й соціально-трудове відновлення хворих та інвалідів, що здійснюється комплексним проведенням медичних, психологічних, педагогічних, професійних, юридичних, державних, суспільних й інших заходів, за допомогою яких можна повернути потерпілих до звичайного життя і праці, відповідно до їх стану [3].

Л. Вакуленко визначає медичну реабілітацію як систему державних, соціально-економічних, психологічних, медичних, професійних, педагогічних заходів, спрямованих на відновлення здоров'я людини, її працездатності і соціального статусу, яка базується на біологічних (здатності організму пристосовуватись до певних умов функціонування в результаті компенсаторно-відновлювальних процесів), соціально-економічних (корисності для суспільства праці інвалідів, які мають, як правило, глибокі професійні знання і великий життєвий досвід), психологічних (властивості особистості до відчуття престижу і бажання відчувати корисність і цінність своєї праці), морально-етичних (принцип високого гуманізму, притаманний суспільству) та науково-методичних (сучасні досягнення медицини, тісно пов'язані з досягненнями суміжних наук, розвитком техніки, які забезпечують комплексне вирішення і значний прогрес у відновній і замісній терапії) основах [4, 234].

Я. Радиш і О. Соколова визначають реабілітацію військовослужбовців як систему медичних, психологічних і професійних заходів, спрямованих на попередження розвитку патологічних процесів, які призводять до втрати працездатності; ефективно і раннє повернення військовослужбовців до професійної діяльності [5].

Ю. Бриндіков у своєму дисертаційному дослідженні надав визначення терміну саме «реабілітація військовослужбовців», що на його думку «являє собою цілісний комплекс медичних, фізичних, психологічних, соціальних, педагогічних заходів, спрямованих на відновлення здоров'я, психоемоційного стану і працездатності військовослужбовців-учасників бойових дій. Ця мета досягається шляхом виявлення резервних прихованих можливостей організму і стимуляції фізичних, психологічних і професійних здібностей» [6, 58].

У міжнародній реабілітології є термін «якість життя», який пов'язаний зі станом здоров'я. Загальноприйняте визначення вищезазначеної дефініції, що визначено у документі ВООЗ «Quality of life assessment: an annotated bibliography» містить офіційну оцінку якості життя та її вплив на різні аспекти здоров'я та благополуччя. Згідно з Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), якість життя визначається як індивідуальна співвідносність до підсумкового впливу на фізичне, психічне та соціальне благополуччя, а також

на суб'єктивне почуття самоповаги та задоволення життям [7]. Його розглядають як інтегральну оцінку і ефективність реабілітації. ВООЗ пропонує оцінювати «якість життя» за такими параметрами: «фізичні: енергійність, втома, фізичний дискомфорт, сон, відпочинок; психологічні: самооцінка, концентрація, позитивні емоції, негативні переживання, мислення; ступінь незалежності: повсякденна активність, працездатність, залежність від ліків і лікування; життя в суспільстві: повсякденна активність, соціальні зв'язки, дружні зв'язки, суспільна значимість, професіоналізм; довкілля: житло та побут, безпека, дозвілля, доступність інформації, екологія (клімат, забруднення, густозаселеність); духовність і особистісні переконання» [8].

Проте у 1980 р. Комітет ВООЗ в документі «International Classification of Functioning, Disability and Health» (ICF) надав уточнення поняття медичної реабілітації, та визначив це як «активний процес, метою якого є досягнення повного відновлення порушених внаслідок захворювання або травми функцій, або, якщо це нереально, – оптимальна реалізація фізичного, психічного і соціального потенціалу інваліда, найбільш адекватна інтеграція його в суспільстві» [7].

Отже, медична реабілітація - це складний, багатогранний процес, який спрямований на відновлення здоров'я, працездатності та соціального статусу людини. Її значення полягає в тому, що вона дає можливість людям з обмеженими можливостями повернутися до повноцінного життя, стати корисними членами суспільства.

Література

1. Юридична енциклопедія : у 6 т./ ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. — Т. 5 : П — С. — С. 5.
2. Ляний Ю. О. Визначення видів реабілітації у професійній підготовці майбутніх магістрів з фізичної реабілітації // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету, 2013. № 112. Т. 2. С. 177—181. URL : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=2278.
3. Крупа В. В. Зміст та значення медичної реабілітації у загальній підготовці фахівця з фізичної реабілітації... С. 126—130.
4. Основи фізичної реабілітації: Навчальний посібник /За ред. Л.О. Вакуленко. / Л. О. Вакуленко, З. П. Прилуцький, Д. В. Вакуленко, та ін — Тернопіль : ТНПУ, 2010.
5. Радиш Я. Ф., Соколова О. М. Медична реабілітація військовослужбовців як наукова проблема: теоретико-методологічні засади (за матеріалами літературних джерел). Економіка та держава. 2012. № 3. С. 103—106.
6. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій в системі соціальних служб: Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.05. 2018.
7. WHO Quality of life assessment URL: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/61629/WHO_MNH_PSF_94.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

8. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками бойових дій на етапі відновлення Методичний посібник Міністерство оборони України науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних сил України // Центр учбової літератури. – 2023.

Марданов А.О., курсант 2 курсу факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ, рядовий поліції
Науковий керівник: **Дзевицька Л.С.**, к.п.н., доцент, доцент кафедри
соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

З перших днів повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року життя українців кардинально змінилося. Країна опинилася в стані воєнного стану, який негайно відбився на всіх сферах життя, включно з діяльністю правоохоронних органів.

Національна поліція України (НПУ), як один із головних стовпів безпеки держави, змушена була швидко адаптуватися до нових реалій. Її робота в умовах воєнного стану стала викликом, який потребував не лише рішучих дій, але й гнучкості, самовідданості та співпраці з усіма секторами суспільства.

Цей текст покликаний дослідити особливості діяльності НПУ в умовах воєнного стану, окреслити основні напрямки її роботи, а також висвітлити виклики та перспективи, з якими вона стикається.

Важливо розуміти, що НПУ не лише бореться з наслідками війни, але й робить усе можливе, щоб мінімізувати її негативний вплив на життя мирних громадян. Її діяльність – це не лише забезпечення правопорядку, але й гуманітарна допомога, евакуація людей, розшук зниклих безвісти та документування воєнних злочинів.

Цей текст є лише першим кроком до розуміння складної та багатогранної роботи НПУ в умовах воєнного стану. Подальші дослідження та аналізи допоможуть нам краще оцінити її внесок у захист України та збереження життя її громадян.

З початком повномасштабної агресії Росії проти України 24 лютого 2022 року робота Національної поліції України (НПУ) зазнала значних змін. В умовах воєнного стану НПУ змушена була адаптуватися до нових викликів і виконувати нові завдання, спрямовані на забезпечення безпеки громадян та захист держави.

Основні напрямки діяльності НПУ в умовах воєнного стану:
Забезпечення публічного порядку та безпеки:

Патрулювання населених пунктів та прилеглих територій;

Охорона стратегічних об'єктів, критичної інфраструктури та місць скупчення людей;

Реагування на правопорушення, в тому числі й ті, що мають воєнний характер;

Боротьба з диверсійно-розвідувальною діяльністю та мародерством;

Забезпечення безпеки дорожнього руху, контроль за дотриманням комендантської години;

Виконання завдань з територіальної оборони.

Евакуація населення з небезпечних зон:

Організація та проведення евакуаційних заходів;

Надання допомоги евакуйованим особам, у тому числі й тимчасовим притулком;

Забезпечення безпеки під час евакуації.

Розшук зниклих безвісти осіб:

Ведення обліку зниклих безвісти осіб, у тому числі й цивільних, які постраждали внаслідок воєнних дій;

Проведення розшукових заходів, співпраця з іншими органами влади та громадськими організаціями.

Допомога постраждалим від воєнних дій:

Надання першої медичної допомоги;

Допомога у доставці гуманітарної допомоги;

Евакуація поранених та хворих з місць бойових дій;

Психологічна підтримка постраждалих.

Документування воєнних злочинів:

Збір доказів воєнних злочинів, скоєних представниками країни-агресора;

Фіксація руйнувань цивільної інфраструктури;

Співпраця з міжнародними організаціями з питань документування воєнних злочинів.

Особливості роботи НПУ в умовах воєнного стану:

Збільшення повноважень:

НПУ отримала право на проведення особистого огляду громадян та їхніх речей;

НПУ може тимчасово обмежувати доступ до певних територій;

НПУ може використовувати спецзасоби для припинення правопорушень, у тому числі й вогнепальну зброю;

НПУ має право затримувати осіб, підозрюваних у диверсійно-розвідувальній діяльності або участі в незаконних збройних формуваннях.

Взаємодія з іншими органами влади та громадськістю:

НПУ тісно співпрацює з іншими органами влади, Збройними Силами України, територіальною обороною, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою та іншими силовими структурами;

НПУ активно використовує інформаційні канали для комунікації з громадськістю, інформує про актуальну ситуацію та надає рекомендації щодо безпечної поведінки;

НПУ залучає до співпраці громадянські організації та волонтерів.

Вплив воєнного стану на роботу різних підрозділів НПУ:

Патрульна поліція:

Збільшення кількості патрульних на вулицях;

Застосування превентивних заходів для запобігання правопорушенням;

Патрулювання блокпостів;

Регулювання дорожнього руху в умовах воєнного стану.

Національна поліція України продемонструвала високий рівень професіоналізму та стійкості в умовах воєнного стану. НПУ зуміла адаптуватися до нових викликів та виконати нові завдання, спрямовані на забезпечення безпеки громадян та захист держави.

Важливо зазначити, що діяльність НПУ в умовах воєнного стану не позбавлена проблем. До них належать:

Нестача ресурсів: НПУ відчуває нестачу кадрів, техніки та фінансування.

Психологічне навантаження: Поліцейські працюють в умовах постійного ризику для життя та здоров'я, що призводить до психологічного навантаження.

Необхідність реформування: Війна показала, що НПУ потребує реформування, спрямованого на підвищення її ефективності та прозорості.

Незважаючи на ці проблеми, НПУ залишається одним з ключових інститутів, що забезпечують безпеку України. Її робота в умовах воєнного стану заслуговує на повагу та визнання.

В майбутньому НПУ має:

Продовжувати адаптуватися до нових викликів: НПУ має постійно вдосконалювати свої методи роботи та використовувати новітні технології для забезпечення безпеки громадян.

Підвищувати рівень підготовки кадрів: НПУ має забезпечити належну підготовку поліцейських для роботи в умовах воєнного стану та інших надзвичайних ситуацій.

Співпрацювати з іншими органами влади та громадськістю: НПУ має тісно співпрацювати з іншими органами влади, Збройними Силами України, територіальною обороною та громадськими організаціями для забезпечення ефективної роботи.

Впроваджувати реформи: НПУ має впровадити реформи, спрямовані на підвищення її ефективності та прозорості.

Тільки завдяки спільним зусиллям НПУ та українського суспільства можна буде забезпечити безпеку та процвітання України.

Література

1. Офіційний сайт Національної поліції України:
<https://www.npu.gov.ua/>
2. Сайт Міністерства внутрішніх справ України: <https://mvs.gov.ua/>
3. https://lb.ua/society/2022/03/02/507725_troie_polonenih_rosiyskih.html
4. <https://www.rbc.ua/>
5. <https://hromadske.ua/en>

6. https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/zbirnyk-z-oblozhkoyu_29.04.2022.pdf
7. <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/0dddda29-91fa-4eaf-80e4-0ed5f45fa3e0/download>
8. <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/74.pdf>.

Махно В. А., аспірант 2 року навчання кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
 Науковий керівник: **Мацелюх І. А.**, д.ю.н., доцент, професор кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВАРІАТИВНІСТЬ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ “ГЕНДЕРНИЙ ПАРИТЕТ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ”

Гендерний паритет в системі публічної служби вважається ключовим кроком до розширення прав і можливостей жінок у суспільному житті та побудови представницьких, справедливих та ефективних інституцій. Тому важливо належним чином дослідити це питання. Існує велика кількість синонімічних рядів до словосполучення “гендерний паритет”. Серед них можна помітити такі як “гендерна рівність”, “гендерний баланс”, “гендерна справедливість”, “рівноправ’я” та інші.

Відповідно до словника гендерних термінів “гендер” або “гендер” це “...соціокультурна, символічна конструкція статі, що покликана визначати конкретний асоціативний зв’язок, забезпечувати повноцінну комунікацію та підтримувати соціальний порядок...” [1]. Стамбульська конвенція визначає гендер як “...соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків” [2, с.5]. Наприклад, Академічний тлумачний словник не дає визначення поняттю “гендерний паритет”, але дає визначення такій категорії як “паритет”: це “Принцип рівності, рівноправності сторін у чому-небудь” [3].

Відповідно до Юридичної енциклопедії за редакції Ю. С. Шемшученка, “паритет” в юридичному значенні цього слова має декілька подібних дефініцій: 1) це рівність, рівноцінність, рівне представництво сторін під час вирішення договірних актів, вирішення конфліктів (наприклад, трудових), поділу майна, розгляду питань, що стосуються двох або багатьох сторін, тощо.; 2) рівноцінність двох або кількох цілей, засобів, факторів, прав і зобов’язань, платежів, рівність становища на ринку різних економічних суб’єктів” [4].

Таким чином можна дійти висновку, що поняття “гендерний паритет” у своїй змістовій основі несе два основоположні значення: 1) рівноцінності, що можна трактувати як однаковість з ким-, чим-небудь за своїми якостями, властивостями, значенням, роллю і та ін.; 2) статистична кількісна рівність (або

наближеність до неї), яка проявляється в чисельності представників того чи іншого гендера в різних сферах суспільного, державного та політичного життя [5].

Окремо необхідно приділити увагу такому словосполученню як “гендерна рівність”. Легальне закріплення цього поняття можна знайти в Законі України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 08.09.2005, де під гендерною рівністю розуміється “рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства” [6]. Заслужовує на увагу позиція М.І. Крочук, яка зазначає, що гендерна рівність це не окремий чи самостійний принцип, а “...складник загального принципу рівності, який: охоплює рівність прав, рівність можливостей, забезпечення рівних умов для реалізації прав та можливостей, гендерну симетрію; визначає однаковий правовий статус особи в суспільстві...” [7, с.470].

Проаналізувавши чималу кількість визначень та підходів до розуміння поняття “гендерна рівність” можна зробити наступні проміжні висновки: дефініція хоч і має певну основу, але все ж занадто нестабільна і змінюється майже у кожного автора; занадто розширене розуміння визначення не дає можливість чітко вичленити його власні ознаки та специфіку. Тому вважаємо за доцільне розглядати поняття “гендерна рівність” лише у вузькому значенні.

Іншим поняттям, яке можна зустріти, є “гендерний баланс”. Відповідно до Академічного тлумачного словника слово “баланс” означає співвідношення між взаємозв'язаними частинами, сторонами чого-небудь, між тим, що надходить і що витрачається [8]. Повне ж визначення поняття “гендерний баланс” надає Бабатунде Джошуа Омотошо в “Енциклопедії корпоративної соціальної відповідальності”. Науковець вважає, що “Під гендерним балансом ми розуміємо ситуацію, коли чоловіки і жінки мають рівні можливості та доступ до вирішення питань у всіх інститутах суспільства, а саме: релігії, економіці, освіті, культурі та політиці. ... Це соціальний конструкт, що визначає відносини, очікування та ролі чоловіків і жінок у конкретному суспільстві” [9].

Іншу дефініцію можна знайти на EiE Glossary, де зазначається, що “Гендерний баланс визначається як приблизно рівна кількість чоловіків і жінок, хлопчиків і дівчаток. ... Це може стосуватися кількості чоловіків і жінок, які працюють в органах управління освітою, а також у міжнародних і національних установах. ... Баланс чоловіків і жінок на всіх рівнях створює більше можливостей для обговорення та вирішення різних впливів політики і програм на чоловіків і жінок, хлопчиків і дівчаток” [10]. На основі аналізу цієї та інших дефініцій стає зрозуміло, що “гендерний баланс” розглядається як винятково кількісна категорія, яка ігнорує якісні показники. Більше того, людина розглядається не як індивід, а як кількісний елемент загального механізму.

Діаметрально протилежним за значенням до поняття “баланс” пропонують застосовувати “справедливість”, так як дана категорія майже повністю базується на якісних характеристиках. Академічний тлумачний словник під “справедливістю” називає “Правильне, об'єктивне, неупереджене

ставлення до кого-, чого-небудь; Людські відносини, дії, вчинки, які відповідають морально-етичним і правовим нормам” [11]. Окремо необхідно зазначити про той факт, що поняття “справедливість” не має чітко виражених ознак, на основі яких можна було б її встановити. Повне визначення поняття “гендерна справедливість” надає Globa lfund for women. Організація зазначає, що особисто для них термін “гендерна справедливість” “...найкраще відображає їх міжсекторальний підхід, який фокусується на різноманітних потребах, досвіді та лідерстві людей, які найбільше потерпають від дискримінації та пригноблення. Цей підхід допомагає досягти як справедливості ..., так і рівності ...” [12].

В законодавстві можна знайти легальне визначення поняття “публічна служба”. Відповідно до п.17 ч.1 ст.4 Кодексу адміністративного судочинства України, публічна служба - це діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [13]. Проблем із визначенням цієї частини поняття не виникає.

Проаналізувавши всі запропоновані поняття та дефініції можна дійти кількох висновків. По-перше, поняття “гендерна рівність” хоч і використовується абсолютною більшістю науковців, суб’єктами законотворчості та членами неурядових профільних організацій, але має вужче значення, ніж йому надають всі вищенаведені суб’єкти. По-друге, поняття “гендерний паритет” найбільш вдало розкриває основну ідею гендерної політики у сфері публічної служби, адже пояснює це визначення через категорію “рівноцінності”. По-третє, використання поняття “гендерний баланс” не завжди є доцільним. По-четверте, термін “гендерна справедливість” є найменше зрозумілим, оскільки категорія “справедливість” не має чітких критеріїв та ознак для належної кваліфікації.

Література

1. Гендер. Словник гендерних термінів. a-z-gender.net. URL: <http://a-z-gender.net/ua/gender.html> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 р. № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Паритет. Академічний тлумачний словник української мови. sum.in.ua. URL: <https://sum.in.ua/s/parytet#:~:text=ПАРИТЕТ,%20у,рівноправності%20сторін%20у%20чому-небудь> (дата звернення: 10.05.2024).
4. Шемшученко Ю. С. "Юридична енциклопедія" - паспорт правової держави. Право України. 2005. № 2. С. 8–9.
5. Рівницінний. Академічний тлумачний словник української мови. sum.in.ua. URL: <https://sum.in.ua/s/rivnocinnyj> (дата звернення: 10.05.2024).

6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

7. Воронько Л.О. Гендерна політика в системі державної служби: поняття і сутність. Державне управління: теорія та практика. 2012. № 2. С. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_10. (дата звернення: 10.05.2024)

8. Баланс. Академічний тлумачний словник української мови. sum.in.ua. URL: <http://sum.in.ua/s/balans> (дата звернення: 10.05.2024).

9. Omotosho B. J. Gender Balance. SpringerLink. URL: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-3-642-28036-8_624 (дата звернення: 10.05.2024).

10. Gender balance. inee.org. URL: <https://inee.org/eie-glossary/gender-balance> (дата звернення: 10.05.2024).

11. Справедливість. Академічний тлумачний словник української мови. sum.in.ua. URL: <https://sum.in.ua/s/spravedlyvistj#:~:text=Правильне,%20об'єктивне,%20неупереджене,кого-,%20чого-небудь> (дата звернення: 10.05.2024).

12. What is Gender Justice? The Importance of Gender Justice. Global Fund for Women. URL: <https://www.globalfundforwomen.org/what-we-do/gender-justice/> (дата звернення: 10.05.2024).

13. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

Мельниченко В.С., аспірант Науково – дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових Наук України

Науковий керівник: **Євтєєва Д.П.**, к.ю.н., заступник директора з наукової роботи, старший дослідник Науково – дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Правовою основою обмеження прав і свобод людини і громадянина, першоджерелом є Конституція України, що поряд з невичерпним переліком прав та свобод закріплює критерії їх звуження та підстави такого обмеження.

Відповідно до статті 64 Конституції України можуть вводитися лише окремі обмеження прав і свобод, вводячи дві додаткові умови: по – перше, обмеження повинне мати конкретний термін. Обмеження не повинне стосуватися вичерпного переліку необмежуваних прав і свобод, що наведений в цій же статті. Таким правом, зокрема, є заборона позбавлення громадянства[1].

Відповідно до статті 20 Закону України « Про правовий режим воєнного стану права і свободи людини та громадянина можуть бути обмежені виключно на підставі Конституції України та цього Закону [2].

Слід сформулювати тезу про те, що раціональні межі застосування правомірних обмежень знаходяться там, де закінчується мінімально необхідний ступінь втручання в нормальне повсякденне функціонування механізму гарантування прав і свобод людини і громадянина.

Обмеження прав і свобод людини і громадянина під час дії воєнного стану скоріш за все мають мобілізаційний характер. Відбувається певний перерозподіл та перебалансування співвідношення приватних прав та публічного характеру.

Вважаємо, що відсутність подібних обмежень значно ускладнила би виконання державою свого обов'язку по захисту суверенітету і територіальної цілісності України.

Відповідно до статті 17 Конституції України зазначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

З початку повномасштабного вторгнення було заборонено низку проросійських партій. 18 березня 2022 року РНБО прийняла рішення щодо призупинення діяльності окремих політичних партій, що було введено в дію Указом Президента України від 19 березня 2022 року № 153/2022. РНБО призупинила діяльність в Україні політичних партій «Опозиційна платформа – За Життя», « Партія Шарія», « Держава», «Опозиційний блок» [6].

3 травня 2022 року був прийнятий Закон України №2243-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій». Він набрав чинності 18 травня 2022 року. Відповідно до нього утворення і діяльність політичних партій забороняється, якщо їх програмні цілі або дії спрямовані на випрадовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії проти України [5].

Під час воєнного стану, держава використовує такі способи заборони політичних партій, як юридична заборона діяльності політичних партій, що втілюється в судових рішеннях, передання майна, коштів та інших активів політичної партії. Ці способи чітко визначені законодавством. Вони є абсолютно правомірними, але крім цього було застосоване фактичне позбавлення громадянства.

Вважаємо, що має сенс дослідити ідею позбавлення мандатів народних депутатів України.

Відповідний проєкт постанови був зареєстрований на сайті Верховної Ради України та аналогічна петиція до Президента України набрала необхідну кількість підписів [4].

Підбиваючи висновки, можна зазначити, що мобілізація певних прав державою, на яку покладений обов'язок зберегти конституційний лад, є справою не лише органів державної влади, а й всього українського народу. Відсутність держави унеможливорює існування приватних прав.

Варто зазначити, що законодавцю слід вчасно реагувати на врегулювання нагальних проблем, що потребують його участі, тому що, наприклад, окремі норми щодо колабораціонізму та профільний закон про засудження авторитарної ідеології мав бути прийнятий ще у 2014 році.

Література

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 13.04.2024). Про правовий режим воєнного стану. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 05.11.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 13.04.2024).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій»; Указ Президента України від 19.03.2022 №153/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-20> (дата звернення: 13.04.2024)
4. Позбавлення мандату всіх депутатів від ОПЗЖ у Верховній Раді Електронні петиції – Офіційне інтернет-представництво Президента України. Електронні петиції – Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/169742> (дата звернення: 13.04.2024).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-20#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
6. Українська правда. Зеленський: РНБО призупиняє діяльність ОПЗЖ, Партії Шарія та інших. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/20/7332907/> (дата звернення: 12.05.2024).

Миргородська О.М., аспірант кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності ДДУВС

ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНІ СТАТТЕЮ 130 КУПАП

Сучасні суспільні процеси вимагають стабільного та результативного правового регулювання. Неодмінною умовою зміцнення та розвитку суспільства є дотримання законів усіма громадянами, посадовими особами, організаціями. Як особливий, специфічний регулятор суспільних відносин

закон має відповідати основам конституційного ладу, духу пріоритету права і свободи людини і громадянина, економічного, політичного, морально-етичного рівня розвитку суспільства, пов'язаного з поступальною реалізацією основних демократичних цінностей. Тільки за таких обставин закон виступає головною змістовною матерією законності, її ключовою ланкою. Законність є багатоплановим явищем правової дійсності, яке на сучасному етапі одночасно розглядається та як принцип права, і як особливий політико-правовий режим суспільного життя, і як метод державного управління (у широкому значенні).

Гострою проблемою перед українським суспільством вже протягом багатьох років залишається підтримання безпеки дорожнього руху. Ця обставина зумовлює необхідність захисту прав і законних інтересів як окремої людини, так і суспільства та держави у різних сферах життя, у тому числі й під час оформлення матеріалів справ про адміністративні «дорожні» правопорушення.

Саме порушення процедури провадження у справах найчастіше є предметом невдоволення осіб, притягнутих до відповідальності. Поряд з цим відомі випадки необґрунтованого притягнення осіб до адміністративної відповідальності за правопорушення, яких насправді не було, або за вчинки, які досить складно відмежувати від правомірної поведінки.

Сказане жодною мірою не означає, що правопорушення не повинні припинятися та каратися. Навпаки, саме неухильна реалізація основного принципу – невідворотності відповідальності за скоєне правопорушення – може призвести до зниження рівня «дорожніх» правопорушень.

Як відомо, притягнення до адміністративної відповідальності має відбуватись у відповідності до встановленого законодавством порядку. Як зазначено у ст. 7 КУпАП, ніхто не може бути підданий заходу впливу у зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом. Однак, при здійсненні провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху, насамперед через їх масовість, допускаються різні порушення закону, які виражаються у порушенні процедури притягнення винних до відповідальності. До таких порушень належить і невчасне реагування на правопорушення, і недотримання законодавства у частині забезпечення гарантій прав громадян, які притягуються до адміністративної відповідальності, і тяганина, і пропуск термінів накладення стягнень тощо.

Як свідчить практика, внаслідок некваліфікованого оформлення суб'єктами адміністративної юрисдикції матеріалів адміністративних справ, допущення порушень вимог законодавства про адміністративні правопорушення, значна частина порушників ПДР фактично залишається непокараною, що не сприяє профілактичній спрямованості адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Некваліфіковане оформлення матеріалів адміністративних справ, недоліки при складанні протоколів та винесенні постанов про притягнення осіб до відповідальності, порушення конституційних прав громадян під час

провадження у справах зазначеної категорії є однією з причин звернення осіб зі скаргами до компетентних органів на непрофесійні дії працівників поліції [1].

Як справедливо відзначає Гуржій Т.О., своєчасна і безпомилкова адміністративно-правова кваліфікація порушень Правил дорожнього руху є одним з важливих інструментів протидії зниженню дисципліни учасників дорожнього руху, аварійності та травматизму на дорогах країни. І саме у цій площині криється найбільша кількість проблемних питань, пов'язаних з притягненням водіїв до адміністративної відповідальності. Адже неправильна кваліфікація є головною причиною уникнення порушниками заслуженого покарання та, навпаки – притягнення до відповідальності невинних осіб. Тим самим вона призводить до загальної втрати довіри населення до працівників поліції. Практика свідчить, що 90% від загальної кількості підтверджених скарг на неправомірні дії співробітників поліції, становлять скарги на необґрунтовану кваліфікацію дій водіїв транспортних засобів [2, с. 27].

Найбільш характерними та поширеними є порушення законності під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, що спричинили ДТП через керування автомобілями у стані сп'яніння. Щороку близько 50 000 водіїв, яких спіймали з ознакам сп'яніння не зазнають будь-якого покарання. Очевидно, що ця статистика формує у водіїв впевненість у можливості уникати відповідальності та дозволяє їм сідати п'яним за кермо сподіваючись на можливість «вирішити питання» якщо спіймають [3].

Аналіз матеріалів судової практики свідчить про непоодинокі випадки порушень, яких припускаються працівники поліції під час адміністративно-юрисдикційної діяльності, пов'язаної із притягненням особи до відповідальності за скоєння адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 130 КУпАП, серед яких:

- незаконне зупинення та перевірка документів, наслідком чого є відсутність у матеріалах провадження у справі про адміністративне правопорушення доказів правомірності зупинення автомобілю, або хоча б роз'яснення причин такої зупинки водію;

- порушення порядку направлення водія для проведення огляду на стан алкогольного сп'яніння, що унеможливорює в законний спосіб притягнути особу до відповідальності за скоєння адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП. Причиною такої ситуації часто є відсутність у матеріалах адміністративного провадження відповідних доказів (наприклад, відеозапис, пояснення свідків, інші документи тощо). Ігнорування обов'язкового огляду на місці за допомогою спеціальних засобів робить усю подальшу процедуру незаконною;

- порушення порядку виявлення ознак алкогольного сп'яніння. Прикладом може бути постанова Запорізького апеляційного суду (справа № 33/807/87/20), згідно якої працівники поліції доставили водія до медичного закладу, де медичний працівник, який проводив огляд, використовував пристрій невідомого походження (зовні схожий на загальновідомий алкотестер), у який водій дмухав через мундштук, який він отримав від лікаря

(не одноразового використання, розпакований не в присутності цієї особи). Відповідно до п. п. 17, 20 Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затверджені наказом МВС України від 07 листопада 2015 року № 1395, водієві не було вручено копії зазначеного висновку, більше того лікар при своєму дослідженні не встановлював вегетативно-судинні реакції особи (стан шкірних покривів, слизових оболонок очей, язика, спитніння, слинотеча), а також пульс та артеріальний тиск, не було зроблено обстеження з використанням технічних засобів, яке необхідно проводити повторно через 20 хвилин після первинного. Крім того, при складанні протоколу про адміністративне правопорушення, в порушення вимог ст. 256 КУпАП, в протоколі невірно вказана адреса проживання водія; а також жодним доказом не підтверджено, що протокол складався у присутності водія та йому були роз'яснені його права, передбачені ст.63 Конституції України та ст. 268 КУпАП [4].

Загалом типові порушення принципу законності під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 130 КУпАП, слід поділити на порушення, що допускаються посадовими особами органів і підрозділів Національної поліції (зокрема, складання протоколу без встановлення особи порушника або із зазначенням помилкових даних про неї; проведення огляду водія на стан алкогольного сп'яніння в присутності лише одного свідка; порушення порядку фіксування безпосередньо керування особою транспортним засобом та/ або фіксування відмови водія від проходження огляду на стан сп'яніння (прикладом може слугувати долучення до справи компакт-дисків, що не містять будь-яких записів або ж запис розпочинається, наприклад, у момент, коли працівник поліції вже складає адміністративний протокол; помилки у заповненні в акті медичного огляду персональних даних водія, що виключає можливість притягнення його у подальшому до адміністративної відповідальності, та ін.) та суддями (недотримання суддями розумних строків розгляду справ про адміністративні правопорушення, що у підсумку призводило до закриття провадження; безпідставне закриття справ за малозначністю; безпідставне направлення протоколів на доопрацювання; закриття справи, коли водії відмовлялись від проходження обстеження на місці, а потім приносили довідки про відсутність сп'яніння; закриття справи, через начебто порушення правил направлення водія на огляд у медичний заклад; закриття справи у зв'язку з направленням справ для розслідування у рамках кримінального провадження тощо).

Література

1. Гуржій Т. О. Адміністративно-правова кваліфікація порушень водіями механічних транспортних засобів правил керування : навч. посіб. / Т. О. Гуржій. Кіровоград. : ПОЛІМЕД-Сервіс, 2005. 151 с.
2. Гуржій Т.О. Проблеми адміністративно-правового регулювання адміністративної відповідальності водіїв за порушення правил дорожнього руху // Безпека дорожнього руху: сучасність та майбутнє: Матеріали всеукраїнської

науково-практичної конференції (м. Донецьк, 24 жовтня 2008 року). Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2008. 219 с.

3. Суддівська (без)відповідальність. Узагальнення практики розгляду ВРП скарг на суддів, які звільняли п'яних водіїв від покарання URL: <https://dejure.foundation/suddicvska-bezvidpovidalnist>

4. Єдиний державний реєстр судових рішень. Постанова Запорізького апеляційного суду (справа № 33/807/87/20) URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87604494>

Ольшевський П.М., аспірант кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права

Науковий керівник: **Берlach А.І.**, д.ю.н., професор, Заслужений юрист
України, зав. кафедри службового та медичного права Навчально-наукового
інституту права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСНОГО ВІДБОРУ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ В ОРГАНАХ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Щодо проблем проведення конкурсного відбору, варто зазначити відповідно до частини шостої статті 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 правовий статус працівників апарату суду визначається Законом України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року з урахуванням особливостей, визначених цим Законом. Детальніше питання проведення конкурсу регулюється Порядком проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, затвердженим постановою Кабінетом Міністрів України № 246 від 25 березня 2016 року.

Варто наголосити, що у зазначених вище правових актах окремих Положень стосовно проходження конкурсу в органи судової влади немає. Натомість, рішенням Вищої ради правосуддя від 25 березня 2016 року № 246 затверджено Положення про проведення конкурсів для призначення на посади державних службовців у судах, органах та установах системи правосуддя.

Вказаним Положенням встановлено, що у разі неможливості проведення окремих етапів оцінювання у зв'язку із тимчасовою непрацездатністю, перебуванням на самоізоляції під медичним наглядом з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, членів Комісії, конкурсної комісії або адміністраторів Центру оцінювання, зупиненням перевезень пасажирів у міському та міжміському транспорті, іншими встановленими Кабінетом Міністрів України обмеженнями у зв'язку із карантинном, які унеможливають проведення окремих етапів оцінювання, та запровадження посиленіх протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, суб'єкт призначення або керівник державної служби має право зупинити

проведення конкурсу. Проте зупинення проведення конкурсу із причинами, що пов'язані з введенням воєнного стану законодавчими актами не передбачено.

Разом з тим дане Положення не відповідає викликам часу та потребує удосконалення:

Так з окрема по-перше, відповідно до абзацу третього пункту 44 розділу VII цього Положення до наступного етапу конкурсу може пройти не більше 5 кандидатів. Якщо 5 та наступні кандидати набрали однакову кількість балів, конкурсна комісія відкритим голосування обирає такого кандидата в залежності від професійних компетентностей.

Зауважимо, що Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року та Порядок проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, що затверджений постановою Кабінету міністрів України № 246 від 25 березня 2016 року не мають подібних Положень. Крім того, така процедура містить у собі корупційні ризики, адже відсутні чіткі критерії за якими слід обирати 5 кандидата. У зв'язку з викладеним пропонуємо здійснювати відеофіксацію такого голосування, а також передбачити чіткі критерії оцінювання професійних компетентностей для кандидатів, що набрали однакову кількість балів.

По-друге, пункт 48 розділу VIII зазначеного вище Положення щодо інформації про переможця (переможців) конкурсу не відповідає Положенням абзацу другої частини першої статті 28 Цивільного кодексу України та частини четвертої статті 19 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» згідно з якими по батькові є складовою імені, якщо інше не впливає із звичаїв національної меншини або закону; в такому разі в документах вказуються лише складові імені за звичаями національної меншини.

Отже, пункт 48 розділу VIII Положення про проведення конкурсів для призначення на посади державних службовців у судах, органах та установах системи правосуддя потребує доповнення словами «(за наявності)» після слів «по батькові».

Досліджуючи проблематику проведення конкурсного відбору не можна не згадати, що згідно з Положеннями частини п'ятої статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від під час воєнного стану призначення на посади державної служби відбувається без проведення конкурсного відбору, після припинення чи скасування воєнного стану на ці ж посади оголошується конкурс.

Вважаємо, що державні службовці в органах судової влади, прийняті без проведення конкурсного відбору, можуть набратися достатньо робочого досвіду, аби не проходити конкурсний відбір на свої ж посади. Втім, перевірити їх компетентність дійсно варто.

Компромісним при цьому видається передбачити оцінку кваліфікації зазначених державних службовців, з проходженням тестових та ситуаційних (де це вимагається на ту чи іншу посаду законом) завдань, отриманням відгуків від колег по роботі та характеристики від безпосереднього керівника. В іншому

випадку може бути ситуація з заміною кадрів, що не відповідає умовам проведення відбору, до яких не було зауважень під час проходження державної служби.

Окрім сказаного варто наголосити, що науковці мають різні думки та зауваження стосовно відсутності конкурсного відбору в умовах воєнного стану. Так зокрема на думку Н.М. Галкіної через скасування проведення спеціальної перевірки, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», а також перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади», існує ризик допуску до роботи у судах колаборантів [1, с. 75].

Такої ж думки дотримується Л.М. Корнута, яка зазначає, що варто поставити питання про нормативну та професійну складову реалізації процедури конкурсного відбору та призначення на державну службу, оскільки необхідно враховувати, що воєнний стан в країні може бути продовжено на досить тривалий час. Залишається питання можливого вирішення проблемного питання завчасно та передбачення таких процедур на нормативному рівні, оскільки у разі відсутності конкурсного відбору при тривалому воєнному стані існує велика кількість ризиків, що це впливатиме на якість кадрового забезпечення, заміщення вакантних посад державної служби [2, с. 67].

Не можемо не погодитись з вищенаведеними твердженнями, позаяк життя в Україні у порівнянні з першими місяцями після повномасштабного вторгнення стабілізувалось, регіони ведення бойових дій стали, суди працюють у штатному режимі. Тож не зайвим буде повернутись до проведення конкурсних відборів на посади державної служби у судових органах (з урахуванням наших попередніх пропозицій щодо правового статусу тих державних службовців, які вже були прийняті без конкурсного відбору).

Також потребує уваги у науковців, практиків та законотворців питання щодо вирішення кадрових питань у інших кризових ситуаціях. Так до порядку призначення на посади державної служби на період дії карантину, установленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, затвердженого постановою Кабінетом Міністрів України №290 від 25 березня 2020 року, конкурсний відбір відбувався з укладанням тимчасового контракту на період дії карантину.

Як бачимо карантин як і воєнний стан не стали подіями, які чітко обмежені певними часовими рамками, тому на нашу думку необхідно відновити укладання тимчасових контрактів на проходження державної служби.

Оскільки у разі укладання тимчасового контракту на чіткий проміжок часу, роботодавець убезпечує себе від некваліфікованих кадрів, та проблем під час припинення трудової діяльності з державним службовцем після спливу терміну контракту.

Тому використання тимчасових контрактів в умовах воєнного стану теж могли б регулювати якість кадрів у судах – контракт можна не подовжувати і знайти нових кандидатів на посади.

Таким чином можна дійти до висновку, що доцільним видається: поновити конкурсну процедуру, в подальшому укласти тимчасову контракти на проходження державної служби, перевіряти компетентність державних службовців, прийнятих без проведення конкурсних процедур у суди, з особливостями, згаданими вище. На нашу думку такі новели забезпечать ефективну роботу державній службовців в судовій системі України, а також забезпечить судову гілку влади кваліфікованим кадровим забезпеченням.

Література

1. Галкіна Н.М. Окремі аспекти правового регулювання праці державних службовців. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2022. № 5 (51). С. 71-78.
2. Корнута Л.М. Окремі питання провадження державної служби в умовах воєнного стану. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2022. № 2. С. 64-69.

Oryshchuk O. Y., First-year Bachelor`s Student in International Law of Law faculty of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
 Scientific director: **Labyk A. R.**, assistant professor of the Department of International Law and Comparative Law Studies of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

INTERNATIONAL STANDARDS FOR THE TREATMENT OF PRISONERS OF WAR IN THE LIGHT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Nowadays, despite all the conventions, agreements and deals, the world has its step on the door of World War Three in the most developed era, the technological one. First armed conflict flared up in Chechen, then in Afghanistan, in Ukraine, in Palestine and now Japan has declared having their rights to Kuril Islands. Additionally, the collision was frequently kicked off because of imperial ideas of greatness or territorial desires that some actors of international stage wanted to implement. And while reaching that goal or losing it, their army tortured, raped or terrorized civil inhabitants, and especially prisoners of war. Furthermore, that was one of the reasons why plenty of international organizations such as United Nations, or International Committee of Red Cross have been founded. Fortunately, the status of PoWs has drastically evolved over time – and we are far from the era when the expected outcome for captured soldiers was either execution or enslavement [1].

However there is an evident objection, that is related to the Russian invasion: «In May last year, when the city of Mariupol was on the siege, Artem, a sniper with the Azov regiment, wanted to keep on fighting, but Ukraine ordered the troops in the Azovstal steelworks to surrender... He was frequently beaten and given electric shocks, he often witnessed other captives suffering too. Artem: «...when I heard about captivity for the first time, I imagined the worst things... After the beatings, one day I was brought to a room where I saw a young man holding his hands up, his

fingers were bleeding... Did they insert needles under your fingernails I asked, he said yes...» [2]. Woefully, it is not a single story, there are more than a thousand of it, and every day such accounts undergo the spreading all over the world. Paying attention to article 13 of the Third Geneva Convention, an essential article for the protection of POWs: (1) Prisoners of war must at all times be humanely treated. Any unlawful act or omission by the Detaining Power causing death or seriously endangering the health of a prisoner of war in its custody is prohibited and will be regarded as a serious breach of the present Convention. In particular, no prisoner of war may be subjected to physical mutilation or to medical or scientific experiments of any kind which are not justified by the medical, dental, or hospital treatment of the prisoner concerned and carried out in his interest. (2) Likewise, prisoners of war must at all times be protected, particularly against acts of violence or intimidation and against insults and public curiosity. (3) Measures of reprisal against prisoners of war are prohibited. [3] Apart from that, there is a question that appears in conscious person's mind if there is any focus on the article: Do actually Russians or some other terrorists do as stated above? And the response to that is all kinds of crimes which were committed in Ukraine, the most tragic and noticeable one was in Olenivka. A demonstrative massacre of Azovstal defenders, Ukrainians who were protecting their ethnical land, European values and families from Russian aggression, were violently martyred and killed. «With regard to the explosions that killed at least 51 Ukrainian prisoners of war and injured at least 139 on the night of 28-29 July 2022 in a penal colony near Olenivka in the Russian-occupied Donetsk region, OHCHR has concluded that the incident was not the result of a HIMARS missile launched by the Ukrainian armed forces. An analysis of available photographic and video footage showed that the damage to the barracks appeared to have been caused by a shell fired from the east» [4]. Russians have not only murdered but also accused Ukraine of their own sins. Ukrainians constantly look after the enemy's force more than their own state, following the Geneva Convention laws. Mainly, the Cabinet of Ministers of Ukraine adopted a resolution approving the Regulation on the Information System for the Treatment of Prisoners of War. The document regulates the functioning of the Coordination Headquarters for the Treatment of Prisoners of War and electronic interaction between interested state authorities. Ukrainian defenders held captive by the aggressor state; civilians deprived of their personal liberty because of armed aggression; persons missing in the result of the armed conflict, military operations, or the temporary occupation of the part of the territory of Ukraine. The resolution also improves the work of the Coordination Headquarters for the Treatment of Prisoners of War; in particular, it regulates the activities of public offices of the Coordination Headquarters and grants rights to operate relevant regional centers [5].

Eventually, the notation prisoners of war has not vanished as lived experience, but it still exists as a result of events which were artificially or naturally made. In addition, POWs are real, and it is essential to assist them, albeit the one who defended their significations, not for some strangers' imperial motives.

Literature:

1. International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/document/prisoners-war-what-you-need-know>.
2. Ukrainian prisoners of war say they were tortured at Russian prison – BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-66453692>.
3. Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/geneva-convention-relative-treatment-prisoners-war>
4. UN: Ukrainian forces launching HIMARS missile did not cause Tragedy in Olenivka. URL: <https://mind.ua/en/news/20263586-un-tragedy-in-olenivka-was-not-caused-by-ukrainian-forces-launching-himars-missile>.
5. Ukraine creates information system on prisoners of war. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/v-ukraini-stvoriuiut-informatsiinu-systemu-shchodo-viiskovopolonenykh>.

Павчук І.С., здобувач кафедри адміністративного та конституційного права Запорізького національного університету
 Науковий керівник: **Ковбас І.В.**, д.ю.н., доцент кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ТА ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

Адміністративно-правова наука розробила концепцію публічного адміністрування в правових умовах воєнного стану, згідно якої в умовах воєнного стану публічне адміністрування здійснюється у формі військового співробітництва, яке є взаємодією спрямованою на забезпечення національної безпеки та оборони, а також суспільно-політичних та соціально-економічних процесів розвитку територій з урахуванням особливостей воєнного стану.

Серед всіх можливих моделей публічного управління в умовах воєнного стану, Україною обрано модель створення тимчасових органів публічного адміністрування територіями – модель військових адміністрацій [7, с. 518-523; 6, с. 96-99].

При утворенні військової адміністрації в районі чи області їх статусу набувають, відповідно, районні, обласні державні адміністрації, а голови районних, обласних держадміністрацій набувають статусу начальників відповідних військових адміністрацій. Таким чином, по суті, уже існуючі органи державної влади наділяються новими повноваженнями, набуваючи іншого статусу. Законодавцем тут закладена проста логіка: і державну, і військову адміністрацію формує Президент України і призначає очільників таких адміністрацій.

У контексті створення інституту військових адміністрацій в Україні слід звернути увагу на частини 4 та 9 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», які визначили особливості утворення та організаційно-правову основу діяльності військових адміністрацій.

Законодавець визначає, що у разі прийняття рішення про утворення районних, обласних військових адміністрацій їх статусу набувають відповідно районні, обласні державні адміністрації (ч. 4 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») [3].

У зв'язку з цим законодавчим положенням дещо не логічним видається висновок про те, що: - обласні та районні військові адміністрації утворюються на базі місцевих державних адміністрацій, а також на базі існуючих в Донецькій та Луганській областях – військово-цивільних адміністрацій; - у день набрання чинності актом Президента України про утворення обласних та районних військових адміністрацій, військових адміністрацій населених пунктів на території України, де функціонували військово-цивільні адміністрації, припиняються повноваження відповідних районних, обласних військово-цивільних адміністрацій [5].

Положення ч. 4 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», як відзначає О.С. Арсентьєва, жодним чином не може розповсюджуватися на Донецьку та Луганську області, в яких з 2015 року на підставі Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» та Указу Президента «Про утворення військово-цивільних адміністрацій», замість обласних та районних державних адміністрацій, діяли обласні та районні військово-цивільні адміністрації.

Згідно ч. 9 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у разі утворення районних, обласних військових адміністрацій у день набрання чинності актом Президента України про їх утворення припиняються повноваження відповідних районних, обласних військово-цивільних адміністрацій.

Таким чином, можна вести мову про встановлення різного підходу законодавця до визначення долі обласних, районних місцевих адміністрацій та відповідних військово-цивільних адміністрацій після введення правового режиму воєнного стану та утворення військових адміністрацій. Такий підхід законодавця виглядає необґрунтованим та породжує низку проблем [4, с. 11-24].

Зокрема, шкідливим видається порушення наступності при створенні військових адміністрацій в регіонах, де діяли військово-цивільні адміністрації. У практичній площині це означає, що військова адміністрація, створена на базі місцевої адміністрації, має низку переваг перед органом, утвореним «з нуля». Жодних положень про передачу справ військово-цивільної адміністрації, повноваження яких припинені, до військових адміністрацій відповідних адміністративних одиниць законодавство не містить. Така ситуація, неминуче призвела до ускладнити виконання військовими адміністраціями своїх функцій. Отже, на підставі наведених вище положень законодавства, можна стверджувати про одночасне настання з моменту набрання сили Указом Президента «Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Луганській області» двох юридичних фактів: 1) утворення Донецької та Луганської обласних державних адміністрацій, відповідних районних

державних адміністрацій; 2) припинення повноважень обласних, районних військово-цивільних адміністрацій цих регіонів [4, с. 11-24].

За цих умов для забезпечення функціонування новоствореними органами були проведені відповідні кадрові призначення, адже, на відміну від випадку з місцевими державними адміністраціями, не існує підстав для автоматичного зайняття керівниками військово-цивільної адміністрації посад начальників військових адміністрацій. Жодних актів правозастосування з цього питання органами державної влади України видано не було. При цьому фактично спостерігається ситуація, коли всупереч положенням законодавства військові адміністрації Луганської та Донецької областей діють так, ніби є правонаступниками обласних військово-цивільних адміністрацій даних регіонів, на що не мають жодних підстав [4, с. 11-24].

Вважаємо, що законодавче закріплення різного підходу до правонаступництва військових адміністрацій від місцевих державних та військово-цивільних адміністрацій створює проблеми для новостворених органів у практичній площині. Для їх уникнення органами влади було обрано шлях ігнорування закону, внаслідок чого постає питання про легітимність Луганської та Донецької військових адміністрацій.

Також у питанні визначення адміністративно-правового статусу військових адміністрацій важливе місце займає питання розмежування інституту військових та військово-цивільних адміністрацій.

Так, у 2015 році на підставі Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» [2] у Донецькій та Луганській областях Указом Президента України «Про утворення військово-цивільних адміністрацій» були утворені 19 військово-цивільних адміністрацій. Дві з них були обласними – Луганська та Донецька обласні військово-цивільні адміністрації, решта 17 – міські, сільські та селищні військово-цивільні адміністрації.

З дати введення правового режиму воєнного стану утворені військові-цивільні адміністрації ще тривалий час продовжували функціонувати відповідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» [2].

Отже, військові та військові-цивільні адміністрації мають ряд спільних ознак. Водночас в них різна адміністративно-правова природа, мета та призначення. Спільними їх ознаками є те, що військові адміністрації та військово-цивільні адміністрації є тимчасовими органами публічного адміністрування, які діють/діяли на визначеній Президентом України території, як вимушений захід з елементами військової організації управління для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення в районі відсічі збройної агресії РФ.

Що ж до відмінних ознак, то розмежування адміністративно-правового статусу військових адміністрацій та військово-цивільних адміністрацій, на нашу думку слід розпочати із нормативно-правового регулювання їх діяльності: 1) військово-цивільні адміністрації були створені Указом Президента України «Про утворення військово-цивільних адміністрацій» та діяли відповідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації», тоді як військові адміністрації утворені Указом Президента України «Про утворення військових

адміністрацій» та діють на підставі Закону України «Про правовий режим воєнного стану»; 2) відповідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації», військово-цивільні адміністрації як тимчасові державні органи у селах, селищах, містах, районах та областях, діяли у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України або у складі Об'єднаного оперативного штабу Збройних Сил України. Їх основне завдання полягало в виконанні повноважень місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у випадках, встановлених Законом України «Про військово-цивільні адміністрації», в районі відсічі збройної агресії РФ, зокрема в районі проведення антитерористичної операції. Тоді як, військові адміністрації – це тимчасові державні органи, які діють на період воєнного стану, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян (ст. 4, ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»).

Література

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-vr#Text> (дата звернення: 02.02.2024).
2. Закон України № 141-VIII від 3 лютого 2015 року «Про військово-цивільні адміністрації». Голос України від 27.02.2015. № 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Закон України № 389-VIII від 12 травня 2015 року «Про правовий режим воєнного стану». Голос України офіційне видання від 10.06.2015. № 101. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
4. Арсентьєва О.С. Військові адміністрації як механізм управління територіями в умовах збройної агресії (Луганська область). Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2022. № 2. С. 11-24.
5. Чепель О. Військові адміністрації та військово-цивільні адміністрації України: що в них спільного та відмінного в умовах воєнного стану? Офіційний сайт юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. URL: <https://law.chnu.edu.ua/viiskovi-administratsii-ta-viiskovo-tsyvilni-administratsii/> (дата звернення: 10.05.2024).
6. Ковбас І.В. Щодо завдань та функцій органів публічної адміністрації. Права людини та публічне врядування. Матеріали всеукраїнського форуму. 2018. С. 96-99.
7. Павлович-Сенета Я., Дідик Н. Організаційно-правове забезпечення надзвичайних адміністративно-правових режимів в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Спеціальний випуск № 2. 2022 С. 518-523.

Падалко В.О., студентка 3 курсу юридичного факультету,
Запорізького національного університету

Науковий керівник: **Єна І.В.**, к. ю. н., доц., доцент кафедри
кримінального права та правоохоронної діяльності Запорізького національного
університету

ЩОДО ПИТАНЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КРАДІЖКИ ОСОБИСТОСТІ В УКРАЇНІ

Інтернет став частиною нашої буденності, набули популярності соціальні мережі, в яких кожна особа публікує свою приватну сторону життя. Цим активно користуються злочинці. Використовують опубліковані в соціальних мережах персональні дані власника аканту соціальної мережі та факти з їх для отримання вигоди способом, що суперечить моральним засадам суспільства та всупереч загальноприйнятним нормам. Особливої актуальності ця проблема набуває через розширення можливостей функціоналу штучного інтелекту.

Це питання активно досліджувалось такими науковцями, як: Сухорольський П.М., Пачок Г.М., Гулай В.В., Тимків Я.І., Лунь Ю.О., Крап А, П., Густі М. І. та іншими.

Крадіжка конфіденційної інформації, привласнення ідентифікаційних даних особи, в тому числі унікального номеру запису в Єдиному державному демографічному реєстрі, Реєстраційного номеру облікової картки платника податків, задля отримання певного протиправного результату - є крадіжкою особистості. Науковці вирізняють інший вид злочину, цифрова крадіжка особистості - використання, привласнення, поширення конфіденційних даних про особу, її приватне життя, крадіжка та привласнення фактів біографії, використання фото та відео записів особи з метою досягнення протиправного результату. В Україні кримінальна відповідальність за використання особи іншої людини наразі не передбачена, однак обговорюється в наукових колах. Яскравим прикладом прогресивного введення кримінальної відповідальності за крадіжку особистості є законодавство США. Згідно з нормами місцевих чинних нормативно-правових актів, в США передбачено кримінальну відповідальність за цей злочин, якщо є обтяжуючі обставини, такі як, володіння, використання та передання засобів ідентифікації іншої особи без законних на те повноважень у зв'язку із правопорушення проти безпеки життя населення, держави та її авторитету (наприклад, що стосується громадянства та створення підробленої реєстраційної картки громадянина США, незаконне оформлення паспорту \ візи, тощо)[2]. Вирізняють декілька видів крадіжки особистості: медичну крадіжку (використання даних особи для отримання рецептів на лікарські засоби, отримання страхових виплат, тощо), соціальна крадіжка (використання інформації про особу в соціальних мережах), професійна крадіжка (використання даних сторонньої особи з метою крадіжки наукових досягнень, освіти тощо), фінансова крадіжка (найпоширеніший злочин, використання даних іншої особи з метою вчинення шахрайства та заволодіння коштами). В

США існує правова відповідальність за цифрову крадіжку особистості. Найбільш поширеними проявами цього злочину є: заволодіння доступом до соціальних мереж іншої особи з корисливих мотивів, з метою вчинення шахрайства, тощо; а також псування репутації та спричинення моральних страждань особі, публікація аморальних фактів від обличчя іншої особи; клонування особистості на просторах інтернету. За даними Американської організації Identity theft Resource Center, в 2020 році було зареєстровано більше ніж 1200 випадків крадіжки конфіденційної інформації осіб, що призвели до порушення нових кримінальних проваджень [3].

В Україні також були зафіксовані випадки крадіжки особистості, однак, так як не передбачено кримінальної відповідальності за даний вид правопорушення, правозахисники використовують аналогію права та застосовують суміжні правові норми для захисту прав постраждалих осіб.

Таким чином, слід запровадити кримінальну відповідальність в рамках вітчизняного Кримінального кодексу безпосередньо за вчинення крадіжки особистості, яка буде передбачати не лише вчинення шахрайства та використання унікальних ідентифікаційних номерів особи, а і так звану «цифрову крадіжку особистості», що передбачає використання конфіденційних даних особи, привласнення фотографій та відео, та клонування особистості, а також створення будь-яких провокаційних матеріалів із застосуванням штучного інтелекту, що містять дані особи (відео, фото тощо).

Література

1. Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження та підготовки фахівців. Система боротьби з крадіжками особистості у США, Сухорольський П.М, Пачок Г.М., Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції, Львів, 2013 рік. С.201-204. Режим доступу: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/31d50977-d61b-4d33-856b-c08540beff88/content>

2. 18USC §1028A, Aggravated identity theft [Електронний ресурс] \ US Code.- Режим доступу: 18 Кодексу США § 1028A - Крадіжка особистих даних при обтяжуючих обставинах | Кодекс США | Законодавство США | ЛПІ / Інститут правової інформації (cornell.edu)

3. Identity theft Resource Center.URL: www.idtheftcenter.org .

Паладійчук О.С., студентка 1 курсу магістратури юридичного факультету Запорізького національного університету
Науковий керівник: **Пелех І.В.**, кандидат юридичних наук, доцент кафедри Запорізького національного університету

ГАРАНТІЇ ЗАБОРОНИ КАТУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Наразі Україна, вже два роки, потерпає від повномасштабного вторгнення з боку росії. У зв'язку чим, на всій території нашої держави було оголошено воєнний стан.

Війна, як така, за своєю сутністю, має на увазі застосування певного насилля, нанесення шкоди; проте, різні нормативні акти – як державні, так і міжнародні, забороняють таке насилля і гарантують дотримання державами заборони катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання.

Відповідно до Конституції України, а саме, статті 28, ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Тобто, такі гарантії є конституційним правом людини, але оскільки такі права та свободи повинні відповідати міжнародним нормам, подібне положення можна зустріти і в Європейській конвенції з прав людини.

І згідно зі статтею 3, вищезгаданої конвенції, нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Зазначена стаття закріплює одну з найбільш фундаментальних цінностей демократичних суспільств, дотримання цієї цінності є одним з критеріїв поваги до людини, до її гідності.

Можемо дійти висновку, що таке право є абсолютним. Держава не може вийти за рамки цих статей у мирний час, жодні відступи від них заборонені.

Та чи можуть бути виключення під час воєнного стану, чи може держава порушити гарантоване право людини на заборону катування як щодо цивільних осіб, так і щодо військових?

Якщо звернутись до норм тієї ж Конвенції, то відповідно до частини 1 статті 15, під час війни, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

Проте, ч. 2 ст. 15 Конвенції містить пряму заборону щодо обмеження та відступу від статей 2, 4 та безпосередньо статті 3, що гарантує не застосування катування.

Як зазначали попередньо, норми щодо заборони є абсолютними, і можемо побачити, що навіть під час війни, будь-які дії що мають на меті приниження людини, приниження її гідності, застосування до неї нелюдського поводження є абсолютно недопустимими.

Також, підтвердження цьому можна віднайти і у інших нормативно-правових актах, таких як: Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та Указ Президента України Про введення воєнного стану в Україні від 24.04.2022 року.

Згідно із вищезазначеним законом, а саме статтею 22, введення воєнного стану не може бути підставою для застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання. Можемо прослідкувати прямий зв'язок норм як Закону, так і Конституції, з Європейською конвенцією з прав людини.

Щодо Указу Президента України, то в ньому зазначені статті Конституції, які можуть бути обмеженими – конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53. Так як, указ впроваджується згідно із міжнародними нормами, Конституцією України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» - право щодо заборони катування не може бути обмеженим і, відповідно, не зазначено як таке, що може бути обмеженим в указі Президента України.

Отже, заборона катування максимально прописується у всіх актах, на всіх рівнях – міжнародний, державний; у актах, що діють саме під час особливого стану держави – воєнного стану.

Щоб більш детально розглянути дію цього абсолютного права «заборони катувань» під час війни, можемо звернутись до спеціальних норм, що регулюють правила ведення збройних конфліктів – норми міжнародного гуманітарного права.

Відповідно до статті 13 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, поводження з такими особами повинне бути гуманним, жодного військовополоненого не можна піддавати фізичному каліченню, вони завжди повинні бути захищеними, зокрема від актів насилля чи залякування.

Відповідно ж до статті 27 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, особи, що перебувають під захистом, мають право за будь-яких обставин, на особисту повагу; до них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування. До того ж, ця стаття містить норму щодо поводження саме з жінками. Жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якого іншої форми посягання на їхню моральність.

Отже, дослідивши всі норми, що стосуються заборони катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання, можемо виокремити основні ознаки цього права: абсолютність, непорушність, заборона за будь-яких обставин, навіть у такій надзвичайній ситуації як воєнний стан. Війна не є зеленим світлом для катувань і насилля, навіть під час неї люди повинні залишатися людьми і слідувати нормам ведення збройних конфліктів.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Указ Президента України Про введення воєнного стану в Україні від 24.02.2022 № 64/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
5. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

Перегінець Т. Р., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, юридичного факультету Національного авіаційного університету
 Науковий керівник: **Літвінова І. Ф.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права і процесу Національного авіаційного університету

ФУНКЦІЇ СЛІДЧОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Кримінально-процесуальні відносини представляють собою складну систему, в якій кожен учасник виконує певні функції та має відповідні повноваження, визначені законодавством. Слідчий, як один із ключових учасників, має обов'язок проводити об'єктивне розслідування кримінальних правопорушень з метою притягнення винних осіб до відповідальності згідно з законом. Хоча його функції впливають з основних принципів кримінального процесу, на сьогоднішній день чітка взаємодія слідчого з органами дізнання, судом та захисником не завжди визначена чітко.

Згідно з пунктом 17 статті 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України), слідчий - це співробітник органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що відповідає за дотримання податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, який має повноваження, передбачені КПК України, для проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень та виконує ряд визначених функцій [1].

Термін "функція" не визначено законодавцем у Кримінальному процесуальному кодексі України, але він відноситься до правової категорії, описуючи основні напрямки діяльності. Під поняттям "процесуальні функції в кримінальному судочинстві" розуміються різні види діяльності, які спрямовані на досягнення конкретних цілей у розгляді справи. На сьогодні поняття функцій слідчого чітко не визначені, але вони впливають з мети та завдань кримінального провадження, викладених у КПК України.

Дослідження ролі та функцій слідчого у процесі правосуддя є важливим, оскільки він здійснює процесуальну діяльність, впливаючи на напрям і вирішення кримінального провадження. Його статус поєднує в собі посадову особу правоохоронного органу та учасника кримінального провадження. Слідчий співпрацює з прокурором та оперативними підрозділами, проте прокурор здійснює процесуальне керівництво, а оперативні підрозділи можуть користуватися деякими його повноваженнями за конкретними дорученнями, як це передбачено законодавством.

У сучасному Кримінальному процесуальному законі України встановлена система органів досудового розслідування та оперативних підрозділів, яка відрізняється від КПК 1960 року. Згідно зі статтею 216, посади слідчого передбачені в п'яти органах досудового розслідування: Національна поліція, органи, що контролюють дотримання податкового законодавства, органи безпеки, Державне бюро розслідувань та Державна кримінально-виконавча служба. Це означає, що оперативні підрозділи працюють в узгодженій системі з органами розслідування, за винятком Державної прикордонної служби України [2, с. 106].

Слідчому при розслідуванні злочинів доручається функція обвинувачення, яка, хоч і важлива, але не є домінуючою, оскільки реалізується лише на одній із семи стадій процесу - на стадії досудового розслідування. Проте ця функція включає такі елементи: початок і хід досудового розслідування; забезпечення та захист прав і законних інтересів всіх учасників кримінального провадження; повідомлення особи про підозру; припинення або завершення досудового розслідування; формування обвинувачення [3, с. 876-877].

Функція обвинувачення означає проведення ряду процесуальних дій з метою встановлення особи, яка вчинила злочин, та застосування до неї справедливого покарання. У процесі досудового розслідування, яке є лише однією з семи стадій кримінального провадження, слідчий виступає із формулюванням підозри та виконанням інших процесуальних дій, пов'язаних із захистом прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Це включає повідомлення особи про підозру, припинення або завершення розслідування, формування обвинувачення.

При аналізі процесуальних функцій слідчого варто враховувати наступне: 1) функції відображають змагальність кримінального судочинства; 2) кожна функція передбачає участь сторін; 3) ці функції керовані і містять елементи стратегічного та тактичного планування; 4) кожна сторона має лише одну функцію, що визначається предметом спору та процесуальним інтересом; 5) жодна функція не обмежується лише однією стадією кримінального процесу; 6) хоча характер функцій залишається однаковим на різних стадіях процесу, інтенсивність їх виконання може змінюватися.

Щодо конкретних функцій, які здійснює слідчий: 1) розгляд заяв та повідомлень про злочин, дослідження обставин справи; 2) обвинувачення особи у вчиненні злочину; 3) захист громадян від необґрунтованого обвинувачення; 4)

забезпечення відшкодування матеріального збитку, заподіяного злочином, та виконання вироку щодо конфіскації майна; 5) припинення злочинів та вжиття заходів для встановлення обставин, які сприяли вчиненню злочину; 6) розшук обвинувачених, місцезнаходження яких невідоме; 7) вирішення кримінальних справ.

Існують основні кримінальні процесуальні функції, такі як обвинувачення, захист та вирішення кримінального провадження. До інших функцій слідчого відносяться розслідування, нагляд за додержанням законності, кримінальне переслідування та судовий контроль. Кількість та зміст цих функцій може варіюватися залежно від поглядів та досліджень науковців.

Функція захисту в кримінальному процесі здійснюється виключно приватними особами, такими як підозрювані, обвинувачувані, їх представники та адвокати. Ця функція спрямована на спростування або пом'якшення обвинувачення шляхом оскарження, а не на захист прав всіх учасників кримінального процесу. Важливо відзначити, що слідчий не може протидіяти своїм власним дослідженням обставин кримінального правопорушення. Крім того, слідчий також виконує реабілітаційну функцію, яка полягає у звільненні винної особи від кримінальної відповідальності за обставин, передбачених законодавством.

Функції слідчого в кримінальному процесі визначаються завданнями кримінального провадження і можна поділити на дві основні групи. Деякі з них прямо передбачені законом, тоді як інші впливають зі спеціальних інститутів, наприклад, функція обвинувачення. Законодавець чітко стверджує, що слідчий відповідає лише за законність та своєчасність виконання процесуальних дій, а не за саме обвинувачення. Цю функцію він реалізує шляхом реєстрації відомостей про кримінальні правопорушення в Єдиному реєстрі досудових розслідувань. Функція захисту полягає у комплексі процесуальних дій, спрямованих на пом'якшення відповідальності підозрюваного або обвинуваченого чи на встановлення його невинуватості.

У виконанні функції досудового розслідування, слідчий також враховує та діє в інтересах захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, що є невід'ємною частиною цієї функції. Для усунення можливих суперечностей та забезпечення однакового тлумачення законодавчих норм щодо визначення процесуальних функцій слідчого, доцільно розглянути можливість доповнення Кримінального процесуального кодексу України окремою нормою, яка б визначала їх вичерпний перелік і форми реалізації.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-17. Дата оновлення: 11.09.2020. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.03.2024).
2. Цуцкірідзе М.С. Поліфункціональності кримінальної процесуальної діяльності слідчого. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 4. С. 102–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2017_4_14 (дата звернення: 10.03.2024).

3. Марочкін О.І. Процесуальні рішення слідчого як вираження його кримінальних процесуальних функцій. Правова доктрина – основа формування правової системи держави: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2013. С. 876–880. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/7272> (дата звернення: 10.03.2024).

Полуйко Н. О., студент 2 курсу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: **Савіцька В. В.**, к.ю.н., ас. кафедри адміністративного права та процесу Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ: ВИХІД ЗА МЕЖІ САНКЦІЇ

Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), прийнятий у 1984 році, характеризується низкою прогалин, що прямо впливають на здійснення належного адміністративно-правового регулювання на сучасному етапі функціонування нашої держави. Зокрема, актуальним і на сьогодні не закріпленим законодавцем залишається питання виходу за межі санкції під час застосування адміністративного стягнення, передбаченого цим Кодексом.

Сперш, ніж детально розглядати цю проблематику, варто проаналізувати, що являє собою адміністративне стягнення. Відповідно до ст. 23 КУпАП адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [1]. Виходячи із сутності такого трактування, основною метою цієї міри відповідальності ми вбачаємо саме виховання особи, а тому й стягнення має бути рівноцінним згідно із вчиненим правопорушенням, оскільки виховання – це першочергово вплив, якому притаманні позитивні риси.

Однак, незважаючи на широкий перелік видів стягнень, існують проблеми щодо їх застосування, зокрема, штрафу. Як показує судова практика, судді з метою призначення співрозмірного покарання часто виходять за межі накладення таких стягнень на користь порушника. Проте у чинному КУпАП таку можливість не передбачено. У ст. 33 цього Кодексу зазначено, що стягнення за адміністративне правопорушення накладається в межах, установлених цим Кодексом та іншими законами України. На відміну від адміністративного права у кримінальному, навпаки, нормативно закріплене призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, зокрема, це відображено у ст. 69 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2].

У ході дослідження цієї проблематики доцільно також провести аналіз щодо підстав як адміністративної, так і кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність настає за вчинення суспільно небезпечного діяння, у той час як адміністративна – за вчинення суспільно шкідливого. Виходячи з цих підстав, можемо презюмувати, що розмір покарання, наприклад, у виді штрафу за вчинення адміністративного правопорушення цілком логічно має бути меншим, аніж за вчинення кримінального, оскільки адміністративні правопорушення характеризуються більш низьким ступенем тяжкості вчинених порушень дій.

Однак у ст. 53 КК України зазначено, що розмір штрафу визначається в межах від тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ), що становить 510 грн відповідно до суми, встановленої Податковим кодексом України.

Разом з тим велика кількість положень КУпАП містять санкції, що в декілька раз перевищують мінімальний поріг штрафу, визначеного КК України. Звичайно, що визначення суми штрафу залежить від юридичного складу правопорушення та інших ознак. Проте в такому випадку досить недоречним є підхід законодавця, що за суспільно шкідливе діяння передбачається більш сувора санкція, ніж за суспільно небезпечне.

Грунтуючись на вищезазначеній інформації, у суспільстві постають питання справедливого розгляду судових справ притягнення особи щодо адміністративної відповідальності, а саме: чи правомірним буде вихід за межі покарання, якщо це не передбачено в законі, на підставі яких «інструментів» керується суб'єкт судочинства, приймаючи відповідні рішення тощо.

Досить влучною та показовою до зазначеної вище інформації є позиція Конституційного суду України (далі – КСУ) у Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004, у якому було висловлено, що відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори. Закон не може ставити в більш несприятливе становище винних осіб, які вчинили злочини невеликої тяжкості, порівняно з винними особами, які вчинили більш тяжкі злочини. Не маючи можливості призначити більш м'яке покарання, суд не зможе належно індивідуалізувати покарання і забезпечити його справедливість [3].

Таким чином, позиція КСУ, висловлена в цьому Рішенні, дає обґрунтовані підстави відходити від закону, якщо в ньому порушені основні засади, закріплені в Конституції України та визнані на доктринальному рівні.

До прикладу, подібну аргументацію було наведено у Постанові Попаснянського районного суду Луганської області від 5 квітня 2017 року справи № 423/369/17. У цій справі особа, яка є пенсіонеркою та отримувала

пенсію у сумі близько 1 500 грн, вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 164 КУпАП, санкція якої передбачає мінімальний штраф у розмірі від однієї тисячі НМДГ, що дорівнює 17 000 грн. Керуючись Рішенням КСУ та основоположними принципами права, суддя зазначив, що для досягнення визначеної у ст. 23 КУпАП мети адміністративного стягнення з урахуванням характеру вчиненого правопорушення, необхідно і достатньо накласти більш м'яке адміністративне стягнення, ніж передбачено ч.1 ст.164 КУпАП, а саме – у виді штрафу в розмірі 170,00 грн. з конфіскацією вилучених тютюнових виробів [4].

Також досить новою є Постанова Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 21 лютого 2024 року справи № 359/816/24. У цій справі особа, яка є військовослужбовцем на посаді водія, керувала транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння, що свідчить про скоєння нею адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП, санкція якої передбачає штраф у розмірі однієї тисячі НМДГ, що дорівнює 17 000 грн, а також позбавлення права керування транспортними засобами строком один рік [5]. На підставі того ж Рішення КСУ від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 та інших обставин, суд вийшов за межі санкції, передбаченої у КУпАП, застосувавши покарання у виді штрафу без позбавлення права керування транспортними засобами.

Таким чином, у цих двох випадках чітко вбачається справедливий підхід суду щодо призначення покарання, а також ті проблемні аспекти, що наявні в чинному КУпАП на сьогодні.

Важливим кроком у цій проблематиці стала також судова реформа, яка розпочалась у 2016 році. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» було замінено положення ст. 129 Основного закону з «Судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону» на «Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права» [6].

З огляду на ці зміни, законодавець вкотре утвердив принцип верховенства права над законом, встановивши цілком достатню підставу виходити за межі санкцій, якщо вони не відповідають співрозмірному ступеню тяжкості вчиненого діяння особою, а також основоположним принципам права, на яких і повинні будуватися закони.

Отже, чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення потребує докорінних змін у сфері свого регулювання, оскільки певні його положення є застарілими та не відповідають сучасності.

Для подолання прогалин під час застосування стягнень, існуючих у цьому Кодексі, необхідне нормативне закріплення можливості виходу за межі санкції, як це вбачається у КК України.

Однак, на нашу думку, поки така можливість законодавчо у КУпАП відсутня, вихід за межі санкції під час накладення адміністративних стягнень на об'єктивну користь порушника є абсолютно правомірною дією, адже призначення справедливого покарання першочергово повинно ґрунтуватися на

дотриманні фундаментальних принципів, зокрема, верховенства права, а потім уже і самих законів.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20160318#Text>
3. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>
4. Постанова Попаснянського районного суду Луганської області у справі № 423/369/17 від 5 квітня 2017 року URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/65910303>
5. Постанова Бориспільського міськрайонного суду Київської області у справі № № 359/816/24 від 21 лютого 2024 року URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/117519747>
6. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#n6>

Прокопенко А. О., аспірантка 3 року навчання, спеціальність «Право»,
Навчально-науковий інститут права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: **Діхтієвський П. В.**, д.ю.н., професор, завідувач
кафедри адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту
права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОСУДОВОГО ВИРІШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ: ОГЛЯД СУЧАСНИХ НОВЕЛ ТА ПРОПОЗИЦІЙ

Актуальність проблеми. Питання надмірної завантаженості адміністративних судів та недовіри до судової влади завжди турбувало як професійних юристів, науковців у сфері права, так і пересічне населення та представників бізнесу, які повсякчас стикаються із необхідністю захисту прав у сфері адміністративно-правових відносин із органами владних повноважень. Це зумовлює необхідність пошуку нових шляхів вирішення адміністративних спорів, альтернативних судовим. Досудове врегулювання спору як засіб його розгляду та вирішення із 2016 року передбачено Конституцією України, Кодексом адміністративного судочинства України, а також іншими спеціалізованими законами та нормативно-правовими актами у сфері адміністративно-правових відносин. Однак, і по сьогодні не існує ані законодавчо закріпленої дефініції досудового врегулювання спору, ані переліку процедур, що могли б вважатися такими. Це суттєво ускладнює процес захисту

прав та законних інтересів учасників публічно-правових відносин поза судовим процесом, вітчизняні правники безперервно здійснюють науковий пошук способів закріплення досудового вирішення спору та вдосконалення практики його застосування.

Ступінь дослідження у доктрині. Зокрема, дослідженню досудових процедур вирішення адміністративних спорів присвячені наукові праці таких вчених як Білуга С. С., Юхтенко Л. Р., Боженко Н. В., Бондаренко О. М., Тильчик В. В., Лошицький М. В., Поворознюк М. І., Тимошук В. П., Беспалова А. О., Шинкар Т. І., Сластнікова Г. О., Собакарь А. О., Ільков В. В., Лученко Д. В., Грень Н. М., Піддубний Д. І. Таким чином, в Україні є пропозиції вдосконалення правового регулювання досудового вирішення адміністративних спорів, але часто вони є суперечливими, потребують опрацювання з точки зору аналізу іноземного законодавства у цій сфері та правозастосовної практики. Найголовнішим є те, що законодавцем наразі досі не враховано більшість слушних ідей науковців щодо поліпшення механізму досудового вирішення адміністративних спорів.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі оглядового аналізу чинних норм законодавства та напрацювань вітчизняних вчених визначити сучасні тенденції реформування регулювання досудового вирішення адміністративних спорів в Україні, запропонувати дієві способи реалізації таких ідей.

Основні результати дослідження автора. Насамперед, слід зауважити, що, окрім норм щодо досудового врегулювання спору у Конституції України та профільних законах та підзаконних актах, Національною стратегією у сфері прав людини в розділі 4 передбачено одним із основних завдань щодо забезпечення права на справедливий суд запровадити доступну та ефективну систему позасудових засобів захисту прав людини, альтернативних способів вирішення спорів, зокрема медіації [1]. З цього вбачається, що влада країни усвідомлює необхідність розвитку та впровадження подібних процедур з метою налагодження, разом з цим, і роботи судової системи.

Проте, проблемним питанням досі залишається відсутність законодавчої дефініції досудового врегулювання спору, його відмежування від інших альтернативних та/або позасудових механізмів, у тому числі – медіації, а також відсутність віднесених законодавцем конкретних процедур до досудового вирішення спору, не говорячи про їх конкретний перелік. Дискусійними актуальними питаннями, серед іншого, є запровадження обов'язкового досудового вирішення окремих адміністративних спорів, впровадження адміністративної медіації (у тому числі і обов'язкової), співвідношення понять «досудове вирішення адміністративного спору» та «адміністративна процедура». Ми зосередимося на останніх висновках 2021-2023 років, висловлених українськими вченими щодо співвідношення поняття досудового вирішення адміністративного спору та концепту адміністративної процедури.

Зокрема, І.В. Ковбас зазначає, що до видів адміністративних процедур можуть належати адміністративні процедури в діяльності судів та

адміністративні процедури з досудового врегулювання публічно-правових спорів. Він наголошує, що заходи зі стандартизації та адаптації законодавчих норм прийдуть створенню цілісного понятійного апарату в межах інституту адміністративної процедури [2, с. 575].

Таке твердження є досить виправданим, оскільки одним із видів досудового вирішення спору законодавець опосередковано виділяє адміністративне оскарження. Про це свідчить, серед іншого, норма п. 56.18 ст. 56 Податкового кодексу України, яка встановлює, що процедура адміністративного оскарження вважається досудовим порядком вирішення спору [3]. Додатково маємо на увазі ч.4 ст. 122 Кодексу адміністративного судочинства, що тлумачить момент закінчення досудового вирішення спору як вручення рішення за результатами розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень [4]. Отож, декілька нормативно-правових актів системно вказують на визнання досудового вирішення адміністративного спору адміністративною процедурою. У свою чергу, Закон України «Про адміністративну процедуру» не містить жодних правил у цьому контексті і не регулює досудове вирішення спору як частину адміністративної процедури [5], що порушує системну єдність законодавства про адміністративну процедуру.

Окрім того, 2023 року було опубліковано перший науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративну процедуру», у нотатках до ст. 18 профільного закону автори стверджують, що відповідно до Конституції України «законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору» (ч.4 ст. 124); отже, обов'язкове адміністративне оскарження як умову звернення до суду можна встановити, що було б цілком у рамках Конституції; було б доцільно зробити вже в чинній редакції закону, адже навіть якщо 25–50 % справ (скарг) можуть вирішуватися на стадії адміністративного оскарження, то це б зменшило відповідне навантаження на адміністративні суди. Так, ми бачимо, що автори коментаря також відносять досудовий порядок вирішення спору (адміністративне оскарження) до різновиду адміністративної процедури.

І. Л. Кріцак слушно зауважує, що законодавством України визначено можливість досудового порядку вирішення адміністративного спору як альтернативного (рекомендованого), а не обов'язкового способу його вирішення; чіткого нормативного визначення видів, способів та процедур його урегулювання не визначено [7, с. 18]. Водночас, науковець відносить до досудового врегулювання адміністративно-правових спорів (крім адміністративного оскарження) оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, відповідно до Закону України «Про звернення громадян» та медіацію – позасудову процедуру врегулювання публічно-правового спору [7, с. 20], що є необґрунтованим з точки зору логічного та сутнісного значення окреслених процедур.

З цього ми бачимо, що відсутність прямих законодавчо закріплених дефініцій понять та встановлених механізмів досудового вирішення

адміністративних спорів зумовлює множинність їх тлумачень як в межах доктрини адміністративного права та процесу, так і в межах правозастосування.

Висновки та пропозиції. Загалом, український законодавець здійснив останніми роками чимало кроків щодо популяризації та запровадження у юридичну практику досудового вирішення адміністративних спорів. Про це, зокрема, свідчить прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру», Закону України «Про медіацію», створення спеціальних комісій з досудового вирішення спорів у межах державних органів. Однак, в контексті законодавчого регулювання потрібне якнайшвидше вдосконалення адміністративно-процедурного законодавства щодо надання визначення терміну досудового врегулювання спору, окреслення його основних ознак, видів, прийняття орієнтовного переліку таких процедур. А також, дуже важливо на нормативному рівні забезпечити існування послідовного та логічного зв'язку між досудовим вирішенням адміністративного спору та адміністративною процедурою, адже це дозволить повністю безпеліційно застосувати усі норми Закону України «Про адміністративну процедуру» до окремих механізмів досудового врегулювання спору.

Література

1. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України. 24 березня 2021 року № 119/2021. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (дата звернення 2 травня 2024 року).
2. Ковбас І. В. Новели адміністративно-процедурного законодавства України / І. В. Ковбас, І. С. Павчук. // Юридичний науковий електронний журнал. – 2023. – №1. – С. 573–576.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446
5. Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX. Офіційний вісник України. 2022 р., № 49, стор. 13, стаття 2675, код акта 111947/2022.
6. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративну процедуру» / авт. колектив: Андрійко О. Ф., Бевзенко В. М. та ін.; за заг. ред. Тимошука В. П. – Київ, 2023 – 545 с.
7. Кріцак І. Л. Види досудового врегулювання адміністративно-правових спорів та правові засади їх здійснення. Правова позиція, № 2 (35), 2022. DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2022-2.3> с.16-21.

Прохоренко А.В., студентка 4 курсу спеціальності 081 Право факультету історії, бізнес-освіти та права Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник: **Максименко Н. В.**, кандидатка юридичних наук, доцент, доцентка кафедри права та правоохоронної діяльності

Цentrальноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ПОНЯТТЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ В УКРАЇНІ

У сучасних наукових дискусіях з питань цифровізації, незалежно від того, в рамках якої правової системи та галузі права дана дискусія ведеться, порушується питання про трансформацію традиційного права під впливом цифрових технологій в умовах цифрового суспільства. При цьому спостерігається перехід від інструментального підходу при аналізі використання цифрових технологій у правозастосуванні до змістовного їх осмислення, до зміни сутності правозастосовчої діяльності та «деритуалізації» права.

З огляду на це, сьогодні в адміністративно-юрисдикційному процесі широкого поширення набули електронні або цифрові докази. Однак, при їх використанні державні органи стикаються з численними проблемами, пов'язаними, насамперед, з недостатнім рівнем правового регулювання у цій сфері. Навіть сам термін «електронні докази» в даний час є досить дискусійним.

Оскільки порушена проблема торкається аспектів процесу доказування в адміністративному провадженні, то, на нашу думку, необхідно визначити, що розуміється під категорією «докази» в адміністративному процесі.

Так, згідно із ч. 1 ст. 75 Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАСУ) «доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані» [1]. Під фактичними даними розуміють докази, що встановлюють або спростовують обставини, що підлягають доведенню, а також джерела, у тому числі суб'єктами доказування отримані такі дані, що свідчить про їхнє подвійне значення. У провадженні у справах про адміністративні правопорушення учасники провадження оперують не самими фактами, а відомостями про них, тобто певною інформацією, що має належну процесуальну форму, оскільки отримані відомості про факти без належного процесуального закріплення не є доказами.

Досить новим у Кодексі адміністративного судочинства України є безпосереднє визначення поняття «електронні докази». Так, у ст. 99 КАСУ йдеться про те, що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази

даних та інші дані в електронній формі [1]. При цьому важливо, щоб електронний доказ відповідав вимогам ст. 6 Закону України «Про електронний документ та електронний документообіг». Також юридична сила електронного доказу не може ставитися під сумнів лише через те, що він має електронну форму (ст. 8 Закону України «Про електронний документ та електронний документообіг») [2]. Однак, потрібно пам'ятати, що відповідно до ч. 2 ст. 99 КАСУ електронні докази мають подаватися в оригіналі [1].

Ще одним досить дискусійним питанням є співвідношення з письмовими доказами електронних текстових чи графічних доказів (електронний документ, текстові повідомлення, плани, бази даних тощо), що мають сильну схожість із письмовими доказами [8, с. 86]. Власне, сам законодавець до 2017 року відносив електронні докази до письмових. Досить цікавим є і той факт, що, наприклад, у законодавстві Англії та Уельсу і досі електронні докази є підвидом письмових [9, с. 8].

В Україні думка вчених щодо віднесення електронних доказів до письмових розділилася на три основні позиції, які ми зараз дещо охарактеризуємо.

1. Електронні докази не можна відносити до письмових доказів, оскільки «...інформація в електронних доказах представлена в електронній (цифровій) формі і має особливий матеріальний носій фактичних даних – електронний сигнал» (Д. І. Голопапа, В. В. Самонова, Ю. С. Павлова, А. Ю. Каламайко, О. Ю. Гусев та ін.) [8, с. 86; 10, с. 82].

2. Електронні докази є штучно створеним інститутом (щоправда в контексті кримінального права). Вчені наголошують на «...неможливості застосування для виокремлення нового джерела доказів таких характеристик, як форма фіксації інформації, ознаки носія інформації чи спосіб відтворення даних...» (А. В. Столітній, І. Г. Каланча) [13, с. 183 – 184].

3. «Проміжний» варіант вирішення зазначеної науково-практичної проблеми (А.В. Ратнова) [9, с. 8].

На нашу думку, питання розмежування електронних доказів від письмових є набагато глибшим: і в способі вираження інформації, і в формі фіксації інформації, і в ознаках носія інформації, і в способі відтворення даних. До того ж, Верховний Суд України у своїй постанові по справі № 914/2505/17 від 27.11.2018 року поставив крапку у спірності цього питання зазначивши, що «...розмежування між письмовими та електронними доказами можна проілюструвати таким прикладом: документ, створений у Word та підписаний електронним підписом, є електронним доказом. Документ, роздрукований, підписаний та відсканований, є копією письмового доказу» [3].

Перші спроби уніфікувати електронні докази зробив вітчизняний вчений А.Ю. Каламайко, який запропонував такі їх види, як: звуко- та відеозаписи; електронні документи; інша інформація в електронній формі (повідомлення) [12]. Але, так як науковий та технічний прогрес постійно знаходиться у русі, то відповідно виникають нові види електронних доказів. Практично кожен із нас використовує мережу Інтернет у своїх цілях, тому будь-яку інформацію в будь-

який час і в будь-якому місці можна викласти на вебсайтах. Сьогодні популярність набувають соціальні мережі та меседжері, в яких ми спілкуємося та обмінюємося фото, відео- чи аудіозаписами. Електронні повідомлення (мультимедійні та голосові повідомлення) є доказом, який складається із двох елементів: спілкування та передача відомостей (зображення, звук). Важливо те, що їх не можна віднести до письмових або речових доказів. Якщо така переписка має значення для вирішення справи, а електронні докази відповідають основним процесуальним критеріям, тобто є належними, допустимими, достатніми і достовірними, то відповідно такі електронні докази є доцільними для справи [7, с. 49]. Тут слід зазначити, що за змістом електронний документ не відрізняється від документів на інших видах носіїв. Його зміст становить інформація, тобто відомості про осіб, предмети, факти, події, явища та процеси.

Серед основних ознак електронних доказів є те, що вони відтворюються за допомогою спеціального технічного пристрою, вони існують в нематеріальній формі, їх можна копіювати і переносити на інший пристрій без втрати основних характеристик та електронні докази можуть існувати в декількох місцях одночасно, наприклад, якщо зроблена копія з телефону на інший пристрій, то ідентична інформація буде міститися на двох пристроях [7, с. 50].

При визначенні електронного документа як цифрового доказу, слід зазначити, що саме електронний підпис перетворює електронний документ у юридично значимий документ і дає можливість використовувати його як письмові докази поряд з іншими паперовими документами. Так, наприклад, у Постанові Другого апеляційного адміністративного суду від 05 квітня 2021 року у справі № 591/6739/20, суд зазначив, що копії електронних доказів мають бути засвідчені електронним цифровим підписом або мають бути надані суду в оригіналі, що також передбачає наявність на них, серед іншого ознак цифрового підпису автора, тобто наявність електронного цифрового підпису є основною ознакою коли можна розмовляти про оригінал чи те, що ця копія дорівнює до оригіналу [4]. Або, у Постанові Шостого апеляційного адміністративного суду від 19 жовтня 2021 року у справі № 359/6722/20 було зазначено, що, беручи до уваги, що поданий до суду першої інстанції DVD-диск (а.с.57) містив відеозаписи (електронні документи у цифровій формі), які не було засвідчені електронним цифровим підписом, колегія суддів погоджується з висновками суду першої інстанції, що останні не можуть вважатися допустимими доказами з точки зору положень ст.ст.74, 99 КАСУ [5].

Доцільність об'єднання цифрових аудіо-, відеозаписів та цифрових зображень у різних форматах у єдиний вигляд, а саме: електронні матеріали, обґрунтовується у тому, що вони містять інформацію не в буквенно-цифровій формі, а надають цифрове відображення різних обставин, які мали місце в тому чи іншому випадку. Вони відображають інформацію в динаміці (наприклад, відео з камер відеоспостереження або аудіозапис діалогу з посадовою особою) та статично (фотографії, що містять доказову інформацію) [11, с. 67].

Сьогодні все більш актуальними стають інформаційно-довідкові мережі, та інші, які мають інтерес при обґрунтуванні забезпечувальних заходів у справах про стягнення обов'язкових платежів та санкцій.

До цієї групи доказів можна віднести інформацію з мережевих видань, тобто засобів масової інформації, яка може надавати інтерес у адміністративних справах щодо визнання інформаційних матеріалів екстремістськими, у справах про визнання інформації, розміщеної в інформаційно-телекомунікаційних мереж, у тому числі в мережі Інтернет, інформацією, поширення якої в Україні заборонено.

Варто зазначити, що вся вищезгадана інформація носить базово-довідковий характер. Вона рідко дозволяє самостійно вирішити спір. Але при цьому вона допоможе суду визначити правильний напрям дослідження доказів у справі [11, с. 68].

Великим недоліком доказування за допомогою цього виду доказів є те, що досі для того, щоб додати такі докази до справи (за винятком інформації, що надається з ресурсів державних органів) потрібно довести їх достовірність. На нашу думку, правильним буде розглядати дані докази як цифрові (електронні) докази лише у тому випадку, якщо вони надані до суду на цифровому носії, або спрямовані у вигляді інформаційно-комунікаційних мереж.

Також інтерес на сьогодні викликає такий вид цифрових доказів у справі, як метадані. На думку С. А. Чванкіна, метадані – це цифрова інформація про сам електронний доказ, яка не відображається на екрані комп'ютера при зчитуванні тексту, звуко- чи відеозапису [14].

Метадані означають дані про інші дані, тобто це якийсь «цифровий відбиток» електронних доказів. Вони можуть включати в себе важливі доказові дані, такі як дата та час створення електронних доказів у цивільному та адміністративному судочинстві або зміни файлу, документа або імені автора, а також дату та час відправлення даних. Візуалізувати актуальність метаданих можна через призму порівняння їх із поштовим ідентифікатором. Останній забезпечує необхідний контекст для оцінки паперового листа та його змісту. Метадані, у свою чергу, забезпечують такий контекст практично для будь-яких цифрових (електронних) доказів [14].

Наведемо приклад. При доведенні будь-якого факту за допомогою електронного листування, вони можуть використовуватися для відстеження та ідентифікації джерела та місця призначення повідомлення, даних на пристрої, що генерував електронні докази, дату, час, тривалість листування та інше.

Додатково варто зазначити, що метадані можуть використовуватись і як непрямий доказ (наприклад, при вивченні електронного листування або якщо потрібно вказати на найбільш релевантну версію електронного документа), і як прямий доказ (наприклад, у разі якщо державним органом у справі допускається маніпулювання змістом електронного доказу).

Щодо судової практики, то Верховний Суд України висловився стосовно доказового значення інформації, отриманої з сервісу Google Maps. Так, враховуючи сучасний розвиток інформаційних та цифрових технологій, дані з

Google Maps можна вважати допустимим та достовірними доказами, оскільки вони збираються з різних джерел, - позиція Верховного Суду (Постанова Верховного Суду від 20 червня 2023 року у справі № 420/4540/22) [6].

Отже, загалом у законодавстві та судовій практиці поступово формуються підходи до розуміння та використання цифрових (електронних) доказів.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що сучасні етапи розвитку різних галузей людської діяльності за допомогою інформаційних технологій знайшли своє відображення і в адміністративному процесі України. Так, електронні докази – це не різновид письмових доказів, виражених в електронній формі, а нова форма доказової інформації. До електронних доказів необхідно відносити цифрові докази та аналогові докази. Проте з розвитком інформаційних технологій можуть з'явитися й інші електронні докази, які ще на сьогодні не відомі та не використовуються у широкому загалі.

На завершення зазначимо, що розвиток інституту цифрових (електронних) доказів не є звичайною правовою необхідністю. Це спосіб ефективного розширення можливостей судової системи, що стане причиною посилення судового захисту матеріальних та процесуальних прав.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#top> (дата звернення 14.04.2023)
2. Про електронний документ та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 14.04.2023)
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 914/2505/17 від 27.11.2018 року. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78450568> (дата звернення 14.04.2023)
4. Постанова Другого апеляційного адміністративного суду у справі № 591/6739/20 від 05.04.2021 року. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96013929> (дата звернення 14.04.2023)
5. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду у справі № 359/6722/20 від 19.10.2021 року. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100408073> (дата звернення 14.04.2023)
6. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду у справі № 420/4540/22 від 25.10.2022 року. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106937178> (дата звернення 14.04.2023)
7. Вербіцька М., Ботвинник В. Електронні докази як новий вид доказів у адміністративному судочинстві. Актуальні проблеми правознавства. 1 (21)/2020. С. 48 – 51
8. Голопапа Д. І. Співвідношення письмових доказів з електронними та речовими доказами в адміністративному судочинстві. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. № 1 (16). Т. 2. С. 86 – 89

9. Голубєва Н. Ю. Електронні докази в цивільному процесі Англії та Уельсу. Новели цивільного процесуального законодавства: докази та доказування: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Одеса: Фенікс, 2020. 185 с.

10. Гусєв О.Ю. Електронні докази в цивільному процесі України: дис. ... д-ра філософії: 081 / Київський нац. у-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2021. 253 с.

11. Мороз О.Б. Застосування електронних доказів в адміністративному процесі. The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права. 2021. № 91. С.61 – 69

12. Каламайко А. Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 20 с.

13. Столітній А. В., Каланча І. Г. Формування інституту «електронних доказів» у кримінальному процесі України. Проблеми законності. 2019. Вип. 146. С. 179 – 191. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.146.171218> (дата звернення 14.04.2023)

14. Чванкін С. А. Електронний доказ як засіб доказування в цивільному судочинстві. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-2_2019/7.pdf (дата звернення 14.04.2023)

Процько М. І., аспірант 1-го року навчання кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ПРАЦІВНИКІВ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Дуже часто працівників дипломатичної служби які направляються в довготермінове відрядження для роботи в закордонних дипломатичних установах супроводжують і члени їх родини, які перед таким відрядженням працювали на певному місці роботи. Однак після завершення такого відрядження постає питання надання робочого місця працівникам, які разом зі своїм чоловіком або дружиною – працівниками дипломатичної служби перебували закордоном. Вирішення зазначеного питання є однією із соціальних гарантій працівників дипломатичної служби, чим і зумовлена актуальність теми.

Відповідно до статті 38 Закону України «Про дипломатичну службу» від 07 червня 2018 року № 2449-VIII держава сприяє створенню умов для працевлаштування іншого з подружжя під час перебування за кордоном за місцем довготермінового відрядження працівника дипломатичної служби. Час перебування за кордоном іншого з подружжя, який не працював під час перебування за кордоном за місцем довготермінового відрядження працівника дипломатичної служби, зараховується до страхового стажу. Іншому з

подружжя, який перебував за кордоном за місцем довготермінового відрядження працівника дипломатичної служби, після закінчення строку такого відрядження надається посада в державних органах, на державних підприємствах, в установах, організаціях, де він працював до виїзду за кордон, рівнозначна тій, яку він займав до звільнення [1].

Натомість практика застосування зазначеної правової норми є різною. Так, у рішенні Солом'янського районного суду міста Києва від 11 вересня 2023 року у справі №760/12027/23 зазначається, що поняття «рівнозначна посада» визначено Законом України «Про державну службу, відповідно до якої посада державної служби, що належить до однієї підкатегорії посад державної служби з урахуванням рівнів державних органів.

З урахуванням цього суд вважає, що обов'язок щодо працевлаштування другого з подружжя працівника дипломатичної служби після закінчення строку довготермінового відрядження встановлено лише для державних підприємств, установ, організацій, як це прямо зазначено в законі. Натомість у справі, що розглядалася, позивач працював в акціонерному товаристві, що є приватним, а тому на нього не поширюється вимоги даного закону [3].

Натомість, під час апеляційного перегляду рішення в цій справі колегія суддів Київського апеляційного суду в постанові від 12 грудня 2023 року зазначив, що відповідно до частини 1 статті 80 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435-IV (далі – ЦК України) юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Відповідно до частини 2 статті 81 ЦК України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

З огляду на те, що Законом України «Про дипломатичну службу» прямо не передбачено, що гарантії, які визначені положеннями частини 3 статті 37 цього Закону поширюються тільки на юридичних осіб публічного права, суд першої інстанції дійшов помилкового висновку, що АТ «Укртелеком» не є організацією, на яку покладено обов'язок з працевлаштування працівника на посаді, рівнозначній тій, яку він займав до звільнення.

Отже, положення частини 3 статті 38 Закону України «Про дипломатичну службу» недостатньо чітко сформульовано. Логічним є підхід поширення зазначених соціальних гарантій і в приватних організаціях, саме таке регулювання було б найбільш сприятливим для членів сім'ї посадових осіб дипломатичної служби та ефективно захищало їх трудові права. З метою запобігання неоднозначного застосування правової норми доречним було б викласти положення частини третьої статті 38 Закону України «Про дипломатичну службу» у такій редакції: «Іншому з подружжя, який перебував за кордоном за місцем довготермінового відрядження працівника дипломатичної служби, після закінчення строку такого відрядження надається посада в державних органах, на державних підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від форм власності, де він працював до виїзду за кордон, рівнозначна тій, яку він займав до звільнення».

Література

1. Про дипломатичну службу : Закон України / Відомості Верховної Ради від 07 червня 2018 року № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text> (дата звернення: 11.05.2024).
2. Постанова Київського апеляційного суду від 12 грудня 2023 року у справі № 760/12027/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116096507> (дата звернення: 11.05.2024).
3. Рішення Солом'янського районного суду міста Києва від 11 вересня 2023 року у справі № 760/12027/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113361071> (дата звернення: 11.05.2024).

Скрипкар С.Д., здобувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету
Науковий керівник: **Ковбас І.В.**, д.ю.н., доцент кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ПОНЯТТЯ ТА СКЛАД ВИКОНАВЧИХ КОМІТЕТІВ МІСЦЕВИХ РАД

Дослідження проблематики діяльності та реформування інститутів місцевого самоврядування залишається одним із пріоритетних напрямків дослідження [5, с. 14-20]. Наслідком адміністративно-правової реформи стало набуття об'єднаними територіальними громадами та їх органами нових повноважень, які не завжди є зрозумілим і прийнятним, особливо для їх виконавчих органів. Зокрема, об'єднані територіальні громади при формуванні своїх виконавчих органів стикаються з неузгодженістю законодавства щодо механізму їх утворення та юридичного статусу. Варто відзначити, що питання адміністративно-правового статусу виконавчих комітетів місцевих рад, їх повноважень та місця в системі місцевого самоврядування України висвітлені недостатньо.

Вважаємо, що у сучасних умовах розвитку місцевого самоврядування України є необхідність реорганізації існуючої системи виконавчих органів місцевих рад.

Згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», виконавчий комітет місцевої ради – це колегіальний орган загальної компетенції, створений представницьким органом місцевого самоврядування, що є підконтрольним і підзвітним місцевій раді, а з питань здійснення делегованих йому повноважень органів державної виконавчої влади – також підконтрольним відповідному органу виконавчої влади держави [2].

Виконавчий комітет – це колегіальний орган загальної компетенції, створюваний представницьким органом місцевого самоврядування, що є підконтрольним і підзвітним раді, а з питань здійснення делегованих йому

повноважень органів державної виконавчої влади – також підконтрольним відповідному органу виконавчої влади держави [5, с. 14-20].

Виконавчий комітет, займаючи центральне місце в системі виконавчих органів місцевої ради, в той же час є особливим органом колегіального вирішення питань, що віднесені до його компетенції. Основною метою створення такого органу є необхідність колегіального та професійного вирішення питань усіх сфер публічного адміністрування. При цьому його складають як службовці місцевого самоврядування, що перш за все є посадовими особами галузевих чи функціональних органів, так і представники громадськості [4, с. 18-23].

Особливістю виконавчих комітетів місцевих рад є те, що цей орган не підпорядкований ні голові об'єднаної територіальної громади, ні відповідній раді / її депутатам. Згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» виконавчі комітети – це органи, що утворюється в специфічний спосіб, за своєрідним компромісом між головою (внесення кандидатур) і депутатами місцевої (обрання кандидатур). При цьому місцева рада не має владних (окрім контрольних і установчих) функцій щодо виконавчого комітету. Місцева рада наділена повноваженнями утворення, внесення змін до складу та розпуску виконкому. Але розпуск виконавчого комітету не є тим повноваженням, що свідчить про його підпорядкованість чи підлеглість раді. Розпуск – це продовження установчих повноважень ради, що витікають з права на утворення виконавчого комітету. При цьому важливо розуміти, що місцева рада не припиняє повноваження окремих членів виконавчого комітету, а розпускає весь його склад, що припиняє повноваження усіх членів виконавчого комітету в цілому. Але повноваження розпущеного виконкому зберігаються до обрання його нового складу.

Кондрацька Н.М. відзначає, що у місцевої ради і виконавчого комітету є свій набір повноважень, які не перетинаються. Місцева рада може скасувати рішення виконавчого комітету лише з тих питань, що віднесені до власних (самоврядних) повноважень місцевого самоврядування і таке скасування повинно бути обґрунтовано порушенням вимог закону. Усі інші рішення виконавчого комітету, що ухвалені в межах делегованих повноважень державної виконавчої влади, місцева рада скасувати не може. Контроль місцевої ради стосується контролю за виконанням рішень виконавчого комітету, який повинні здійснювати постійні комісії, та контролю за законністю рішень виконавчих комітетів з питань власних (самоврядних) повноважень місцевого самоврядування. Виконавчий комітет місцевої ради є підзвітним і підконтрольним цій місцевій раді. Проте підзвітність та контроль також жодним чином не свідчать про підпорядкованість [3, с. 257-261].

Важливою складовою адміністративно-правова статус виконавчих комітетів місцевих рад є закріплення за виконавчим комітетом статусу юридичної особи. Оскільки пряме визначення адміністративно-правового статусу виконавчого комітету місцевої ради в законодавстві відсутнє, з урахуванням норм статей 11, 16, 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», саме місцева рада визначає – утворювати чи не

утворювати їй виконавчі органи і який статус вони матимуть (юридичних осіб чи без статусу юридичної особи).

Так, виконавчі комітети об'єднаних територіальних громад можуть не мати статусу юридичної особи [5, с. 14-20], хоча саме вони визначені Бюджетним кодексом України як головні розпорядники бюджетних коштів громади, маючи на увазі субвенції з Державного бюджету України відповідно до делегованих повноважень. Згідно з пунктами 2 і 3 статті 22 Бюджетного кодексу України головними розпорядниками бюджетних коштів за бюджетними призначеннями, визначеними рішеннями про місцеві бюджети, можуть бути виключно місцеві державні адміністрації, виконавчі органи та апарати місцевих рад (секретаріат Київської міської ради), структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих рад в особі їх керівників [1].

Виконавчі комітети місцевих рад утворюється відповідною місцевою радою на строк дії її повноважень і його персональний склад затверджується радою за пропозицією голови об'єднаної територіальної громади у такому складі:

- сільський, селищний, міський голова;
- заступник (заступники) сільського, селищного, міського голови;
- керуючий справами (секретар) виконавчого комітету;
- керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів місцевої ради;
- інших осіб.

До складу виконавчого комітету входять за посадою секретар відповідної ради, староста (старости). Єдина заборона – до складу виконавчого комітету не можуть входити депутати ради, крім секретаря ради [2].

Таким чином, за складом члени виконавчого комітету поділяються на дві категорії: посадових осіб, які працюють у виконавчих органах ради на постійній основі; та всіх інших осіб, які працюють у ньому на громадських засадах.

Ладиченко В.В зробили висновок про те, що можна виділити два основних види складів виконавчих комітетів: адміністративно-чиновницький та змішаний.

Адміністративно-чиновницький – це склад виконавчого комітету, в якому може бути мінімальна кількість службовців органів місцевого самоврядування (голова об'єднаної територіальної громади, його заступник, секретар ради та старости) чи максимальна їх кількість – голова об'єднаної територіальної громади, його заступники, керуючий справами (секретар) виконавчого комітету, секретар ради, керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів місцевої ради, старости. Досить часто до складу таких виконавчих комітетів входять також керівники комунальних підприємств, закладів освіти, охорони здоров'я та посадовцями місцевих органів виконавчої влади.

Змішаний – це склад виконавчого комітету, до якого окрім службовців місцевого самоврядування входять також громадські активісти, місцеві підприємці, представники громадських організацій та інші особи [6, с. 37-48].

Отже, виконавчі комітети місцевих рад є колегіальними виконавчими органами місцевої ради загальної компетенції. Необхідність їх створення зумовлена важливістю вирішення завданнями публічного адміністрування. Існування виконавчих комітетів місцевих рад дозволяє забезпечувати належне адміністрування суспільних процесів на місцях та вирішення питань місцевого значення. Виконавчий комітет є динамічним органом місцевого самоврядування, до складу якого входять: згідно закону – голова та заступник(и) голови об'єднаної територіальної громади, керуючий справами (секретар) виконавчого комітету, керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради; за посадою – секретар ради, староста(и); за пропозицією голови об'єднаної територіальної громади – інші особи – як члени виконавчого комітету на громадських засадах.

Література

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 8 липня 2010 року. Урядовий кур'єр від 17.08.2010. № 151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Закон України № 280/97-ВР від 21 травня 1997 року «Про місцеве самоврядування в Україні». Голос України від 12.06.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr/conv#n830> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Кондрацька Н.М. Основні системи і моделі місцевого самоврядування як різновиди системно-структурної організації муніципальної влади. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2015. Вип. 20. С. 257–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2015_20_63 (дата звернення: 10.05.2024).
4. Кулешов О.О. Питання організації та діяльності виконавчих органів місцевих рад в системі державного управління. Вісник Академії адвокатури України. 2011. Число 1. С. 18-23. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2011_1_5.
5. Ладиченко В.В. Формування виконавчих комітетів об'єднаних територіальних громад. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2018. № 5. С. 14-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2018_5_4 (дата звернення: 05.10.2023).
6. Ладиченко В.В. Статус і повноваження виконавчого комітету в системі місцевого самоврядування України. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2021. № 2. С. 37-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2021_2_6 (дата звернення: 11.01.2024).

Терещенко Д. С., аспірант Академії праці, соціальних відносин і туризму
Федерації профспілок України м. Київ
dimitry.tereschenko@gmail.com

МІЖНАРОДНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

INTERNATIONAL GUARANTEES FOR THE PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS DURING ARMED CONFLICTS

Abstract. *The scientific report is devoted to the study of international guarantees of children's rights in armed conflicts, which is defined as the main task facing global society today and is the key to the establishment of a democratic world order. The author proposes to define the legal category of "guarantees of the rights of the child in armed conflicts" as a system of interrelated conditions, means, methods, national and international mechanisms for ensuring the rights of the child, through which their unhindered and effective implementation and/or restoration during armed conflicts is ensured.*

When studying the process of guaranteeing the rights of the child during armed conflict in Ukraine, the author emphasises that, along with national regulatory and organisational guarantees, it is necessary to intensify the creation of effective international guarantees for the protection of the rights of the child, which can be divided into normative and institutional ones.

Keywords: *human rights, constitutional rights of the child, armed conflict, guarantees of protection of children's rights, international guarantees, international humanitarian law*

Основне завдання, що постає сьогодні перед глобальним суспільством полягає у необхідності створення дієвої якісно оновленої системи гарантій захисту прав дитини в період збройних конфліктів, адже саме захищеність прав дитини є запорукою становлення демократичного світового правопорядку.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день термін гарантії використовується в багатьох галузях юридичної та суспільно-політичної політичної науки. В політології в основному використовують термін «соціальні гарантії», які визначають як матеріальні та юридичні засоби, що забезпечують реалізацію соціально-економічних прав членів суспільства – право на працю, відпочинок, освіту тощо, або «гарантії прав особи» – законодавче закріплення системи рішень, що забезпечують умови реального здійснення прав людини, які визначають її правове становище у суспільстві [1, с.84].

В тлумачних словниках спостерігається однастайність щодо семантики терміну «гарантія» (фр. *garantie* – забезпечити) означає – забезпечення, запоруку [2, с.471].

В цивільному праві під гарантією розуміють поруку, забезпечення, заставу, умову, що охороняє та забезпечує [3, с.125]. В теорії конституційного

права досить успішно досліджуються: гарантії виборів; гарантії всеукраїнського референдуму, гарантії депутатської діяльності, гарантії місцевого самоврядування та ін.

Гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина розуміють як систему норм-принципів, умов і засобів, що забезпечують у своїй сукупності здійснення конституційних прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина [4, с.223].

Узагальнюючи доктринальні положення щодо визначення поняття гарантій Я. П. Кузьменко досить вдало пропонує зводити їх до трьох концепцій. Відповідно до першої з них юридичні гарантії є сукупністю спеціальних правових засобів, умов, які забезпечують реалізацію прав, свобод й обов'язків людини і громадянина. Згідно з другою концепцією під юридичними гарантіями розуміють принципи та норми, які забезпечують здійснення прав і свобод шляхом належної регламентації порядку їх здійснення, а також їх охорони і захисту. Третя концепція стосується їх розуміння як специфічних правових засобів забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав людини і громадянина [5, с.28].

Тобто гарантію в загальнотеоретичному аспекті можна визначити як феномен та процес який забезпечує досягнення певного результату.

В європейському праві під гарантіями прав і свобод людини (у вузькому, юридичному сенсі) розуміють засоби захисту прав від порушень, процедури поновлення порушених прав і порядок відшкодування завданої шкоди. Гарантії прийнято поділяти на загальні (поширюються на будь-які права і свободи) і спеціальні (стосуються окремих прав і свобод). Система загальних гарантій включає: а) інституційні гарантії, пов'язані з функціонуванням органів, діяльність яких спрямована на охорону і захист порушених прав; б) процесуальні гарантії, які реалізуються при здійсненні правосуддя, передусім у межах кримінального процесу; в) матеріальні гарантії у вигляді права особи на компенсацію збитків, спричинених порушенням її прав [6, с.67].

Отже, виходячи з викладеного вище пропонуємо визначити правову категорію «гарантії прав захисту прав дитини в період збройних конфліктів» як систему взаємопов'язаних умов, засобів, способів, національних та міжнародних механізмів забезпечення прав дитини, за допомогою якої здійснюється безперешкодна та ефективна їх реалізація та/або відновлення в період збройних конфліктів.

Досліджуючи процес гарантування прав дитини в період збройного конфлікту в Україні варто звернути увагу на те, що паралельно із національними нормативно-правовими і організаційно-правовими гарантіями варто активізувати створення ефективних міжнародних гарантій захисту права дитини, які можна умовно поділити на нормативні та інституційні.

Нормативними міжнародними гарантіями захисту прав дитини є гарантії представлені системою міжнародних договорів та угод, таких як Конвенція про права дитини (1989 р.) [7], Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах [8], Римський статут Міжнародного кримінального суду (підписаний, але не ратифікований

Україною) [9], Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці [10], Конвенція про захист цивільного населення під час війни [11] та ін.

Інституційними система урядових та неурядових міжнародних організацій діяльність яких повністю або частково спрямована на захист прав дитини в період збройних конфліктів: Комісія з прав людини ООН, Спеціальні органи ООН ЮНІСЕФ, Комітет із прав людини, Верховний комісар ООН із заохочення і захисту всіх прав людини, Європейський суд з прав людини та ін.

У 2024 році майже 300 мільйонів людей - або кожна 27-ма людина – потребуватиме гуманітарної допомоги цього року. Конфлікти і кліматичні катастрофи також змусили більше людей покинути свої домівки, ніж будь-коли з початку століття, внаслідок чого мільйони людей потребують захисту і підтримки для доступу до основних послуг. Дослідження проведене проведене у 2023 році міжнародною гуманітарною організацією «Save the Children», показало, що кількість дітей, які живуть у зонах конфліктів сягнула 468 мільйонів - удвічі більше, ніж у 1990 році. Оскільки дедалі більше країн ведуть бойові дії всередині та за межами своїх кордонів, державні суб'єкти зараз несуть відповідальність за більш ніж половину всіх серйозних порушень прав дітей [12]. Наразі в світі більше 20 держав знаходяться в стані збройного конфлікту, до них можна віднести з Ємен, Малі, Нігерією, Сомалі, Судан, Сирійську Арабську Республіку, Філіппіни та Південний Судан та ін. З 2022 році перелік цих країн поповнила і Україна.

Як зазначив виконавчий директор ЮНІСЕФ Тед Чайбан на брифінгу: «Протягом року діти в усьому світі стикалися з масовими порушеннями та відмовою в їхніх правах. У листопаді я провів тиждень в Україні, де відвідав прифронтові райони Харківської та Запорізької областей і наголосив на нагальній необхідності продовження гуманітарного реагування на постраждалі від конфлікту території» [13].

За сприяння ООН в Україні уряд призначив координатора з питань дітей і збройні конфлікти і створив міжвідомчу робочу групу у складі представників усіх галузевих міністерств та інших державних структур. Під час візиту Спеціального представника ЮНІСЕФ в Україну в травні 2023 року уряд взяв на себе зобов'язання розробити спільно з Організацією Об'єднаних Націй план із запобігання серйозним порушенням стосовно дітей в умовах збройного конфлікту. План було підписано 18 серпня 2023 року, і його реалізація триває [14].

В період збройного конфлікту діти мають подвійний міжнародний правовий захист: загальний, як особи, і конкретний, як діти, відповідно до стандартів міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини. Відповідно до МГП захист дітей під час бойових дій полягає насамперед у їх статусі як цивільних осіб, хоча особливий захист також надається дітям від вербування, а також коли вони затримані ворогом або іншим чином перебувають під його владою. Міжнародне право прав людини

пропонує паралельний захист дітям і, коли МГП не застосовується, буде основним джерелом захисту згідно з міжнародним правом.

Отже, суспільство чекає від юридичної науки не декларативних висловлень про гарантованість прав дитини, а вироблення таких юридичних засобів та стабільної ефективної системи дієвих гарантій, які б цілеспрямовано впливали на умови і передумови реалізації норм права, в яких закріплюються права дитини, особливо в період збройних конфліктів, в тому числі на міжнародному рівні.

Література

1. Політична наука. Словник: категорії, поняття і терміни / за ред Б. Кухти. Львів: Кальварія, 2003. 500 с.
2. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т. 1: А–Г / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 1982. 632 с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2007. 992 с.
4. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права людини і громадянина в Україні. К.: Юрінком Інтер, 2003. 223 с.
5. Кузьменко Я.П. Загальна характеристика юридичних гарантій права людини на життя. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Серія ПРАВО. Випуск 29. Том 1. С.27-32.
6. Право Європейського Союзу: навчальний посібник. За ред. Р. А. Петрова. 4-е видання, змінене і доповнене. К.: Істина, 2011. 376 с.
7. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
8. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text
9. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
10. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці N 182 від 17.06.1999 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text
11. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
12. Humanitarian Plan Acting now to protect children's futures 2024: Save the Children International. 2024 URL:https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/HumanitarianPlan_2024_Update.pdf/
13. Chaiban T. 2024 looms as 'increasingly bleak' for children affected by armed conflicts and disasters - UNICEF Geneva 15 December 2023 URL:<https://www.unicef.org/press-releases/2024-looms-increasingly-bleak-children-affected-armed-conflicts-and-disasters-unicef>

14. Children and armed conflict: Report of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed A/HRC/55/57 28 December 2023
URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g23/263/00/pdf/g2326300.pdf?token=5eiX1Hckc4BWMPvBcY&fe=true>

Тимошенко В.Г., аспірантка юридичного факультету
Запорізького національного університету

ДИТИНА В МЕХАНІЗМІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

Безспірним фактом є те, що найвищим соціальним обов'язком держави виступає захист дітей, особливої актуальності та значущості це набуває в умовах правового режиму воєнного стану. Важливість такої сфери суспільних відносин як соціальний захист дітей, регулювання відповідної сфери за участі держави корелюється з прийнятими законодавчими актами, ратифікованими міжнародними документами, численними постановами, підзаконними нормативно-правовими актами, що є відображенням важливих дій держави щодо розбудови системи соціального захисту дітей в Україні, приведення системи у відповідність міжнародним стандартам. Фактично реалізація соціального захисту дітей може бути здійснена шляхом діяльності публічної влади, а доступ до «отримання» соціального захисту полягає у взаємодії особи саме з виконавчою гілкою влади, з публічною адміністрацією. В свою чергу, для правової науки надважливим є точність вибору дефініцій, зокрема, для усунення проблем із правозастосуванням, унеможливлення колізій в праві.

Дослідженням адміністративно-правових аспектів функціонування системи соціального захисту займалися такі вчені, як О.І. Капітан, А.Л. Ліжевський, В.О. Левченко, Н.В. Лесько, В.А. Медяник, питанням адміністративно-правового захисту прав дитини присвятили своє дослідження І.І. Волкова, Н.В. Коломоєць, іншим аспектам, пов'язаним з тематикою дослідження присвятили свою увагу такі науковці, як М.В. Бакаїм, В.Д. Бакуменко, М.М. Білинська, О.Ю. Дрозд, О.Ю. Лебединська, Е.О.І. Миколенко, Л.І. Миськів, О.Ф. Новікова, В.П. Трощинський, Ю.І. Шпарага та ін. Також, науково-теоретичну основу дослідження становлять напрацювання фахівців адміністративного права у сфері публічного адміністрування, серед яких праці таких вчених, як В.Б. Авер'янов, М.О. Багмет, М.В. Бевзенко, Ю.П. Битяк, В.Р. Біла, В.В. Галуцько, Т.О. Губанова, О.О. Губанов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, Г.С. Лопушняк, Р.С. Мельник, Д.В. Приймаченко, І.П. Яковлев та ін. Водночас, дефініція «дитина» як спеціальний суб'єкт соціального захисту в контексті адміністративно-правової науки є малодослідженим питанням. Вчені-адміністративісти в своїх дослідженнях присвячували свою увагу питанням публічного адміністрування різних сфер суспільних відносин, не є

виключенням і державна соціальна політика або соціальний захист населення. Так, А.Л. Ліжевський визначив, що публічне адмініструванням у сфері соціального захисту є цілеспрямованою діяльністю спеціально уповноважених суб'єктів – суб'єктів публічного адміністрування щодо застосування загальноприйнятих інструментів управлінського впливу на суспільні відносини, що складаються у сфері соціального захисту населення з метою забезпечення публічно-соціальних інтересів [1, с.172-173]. В.А. Медяник наголошує, що державна соціальна політика виступає формою діяльності публічної адміністрації з виконання соціальної функції держави [2, с.70].

Окремі дослідження, присвячені саме вивченню публічного адміністрування у сфері соціального захисту дітей відсутні. Одразу помітною стає наявність специфічного суб'єкта – дитини, це питання і потребує вивчення. «Дитина», згідно з визначеннями, наданими у тлумачному словнику сучасної української мови є «маленьким хлопчиком» або «маленькою дівчинкою», «недосвідченою людиною», «сином» або «дочкою» незалежно від їх віку [3, с.300]. Поняття «дитина» виступає об'єктом багатьох досліджень у вітчизняній та зарубіжній науці. Цікавим є погляд на термін «дитинство» як на явище історичне, науковці зазначають, що тривалість і зміст дитинства є мінливою категорією, адже в первісному суспільстві дитинство було коротким адже засвоєння ролі «дорослого» полягало в засвоєнні певного рівня фізичного розвитку й оволодіння набором щоденно необхідних знань, умінь та навичок, водночас в часи Середньовіччя дитинство тривало довше, а дитинство в сучасному розумінні ще більш тривале з огляду на те, що життєдіяльність наповнена безліччю складних видів діяльності, обумовлених соціально-економічним і культурним розвитком [4, с.289].

Термін «дитина» в правовій науці є широким поняттям, беззаперечно погоджуємось, що дослідженню природи цього терміну присвячена велика кількість наукових праць, термін переважно виступає соціально-правовою категорією. В цілому, науковці тлумачать правову дефініцію «дитина», як особа, що не досягла повноліття (18 років), у разі, якщо вона не набуде права повнолітньої особи згідно з законом до досягнення повноліття. В тезаурусах, доктринальних дослідженнях використовують поряд два терміни «дитина» та «неповнолітній». Водночас, дослідники конституційного права приходять до висновку, що правова дефініція «дитина» змістовно є ширшим поняттям, аніж термін «неповнолітній», розрізняють їх як родове та видове поняття, ціле і частину, адже термін «неповнолітній», що закріплений у законодавстві, переважно, характеризує лише певний період життя дитини [5, с. 94]. Визначенню поняття «дитина» в своєму дослідженні щодо адміністративно-правового механізму захисту прав дітей присвятила І.І. Волкова, котра зауважила, що поняття «дитина» є досить широким, для розмежування термінів, котрі стосуються правового статусу дитини, використовують віковий ценз («немовля», «малолітній», «неповнолітній» та ін.). Також, дослідниця зазначає, що критеріями розмежування можуть бути інші фактори - наявність відповідного захворювання («дитина з інвалідністю, яка потребує постійного стороннього догляду», «ВІЛ-інфікована дитина» та ін.), наявність та вид

відповідних життєвих обставин («дитина-біженець», «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів», «дитина, яка постраждала від домашнього насильства та ін.). І.І. Волкова пропонує дефініцію «дитина», в цілях соціального захисту, розглядати як особу у віці до 35 років, яка страждає хронічним захворюванням чи хворобливістю, спричиненими вродженими або набутими вадами розумового чи фізичного розвитку, що спричиняють обмеження їхньої нормальної життєдіяльності та зумовлюють необхідність додаткової соціальної допомоги та захисту [6, с.63]. О. Ю. Максименко досліджувала підходи до розуміння терміну «дитина» як спеціального суб'єкта адміністративного права у процесі реалізації ювенальної політики України і визначила, що «дитина є суб'єктом адміністративного права як фізична осудна особа, яка є носієм прав і обов'язків перед державою, а також до неї як до громадянина держава має низку прав та обов'язків» [7, с. 41].

Щодо нормативного реуглювання, то термін «дитина» використовується в значній кількості нормативних актів. Конвенція про права дитини визначає, що «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, який застосовується до цієї особи, якщо вона не досягла повноліття раніше» [8]. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення визначає «дитину» як особу, що не досягла віку закінчення шкільної освіти або не досягла 15-річного віку, як це може бути встановлено» [9]. Цивільний кодекс України містить і термін «дитина», також вживаються поняття «малолітня особа», «неповнолітня особа» [10]. Закон України «Про охорону дитинства» надає тлумачення і терміну «дитина», і терміну «дитинство»: «дитина» – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуванням до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше; «дитинство» – період розвитку людини до досягнення повноліття [11]. Водночас, аналізуючи норми законодавства щодо соціального захисту, надання певних пільг, послуг для дітей, сімей з дітьми, зустрічається і інша «вікова періодизація» щодо розуміння і визначення терміну «дитина». Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2010 року №209 «Деякі питання виготовлення і видачі посвідчень батьків багатодітної сім'ї та дитини з багатодітної сім'ї» визначає умови для продовження дії посвідчень батьків багатодітної сім'ї та дитини з багатодітної сім'ї (що є документами, що підтверджують відповідні статуси багатодітної сім'ї та дітей з багатодітної сім'ї), так, якщо дитина навчається за денною формою навчання у закладі загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти строк дії посвідчень може бути продовжено (до закінчення закладу освіти, але не довше ніж до досягнення особою 23 років) [12]. Тобто, у вищезазначеній постанові умовно вік дитини, зокрема для отримання відповідного посвідчення, що надає право на отримання певного статусу, певних пільг згідно з законодавством, «продовжується» після досягнення повноліття, якщо дитина навчається за денною формою навчання в закладах освіти. Схожа ситуація і з Постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 року №332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам», в пункті 3 можна прослідкувати вживання

одночасно і терміну «діти» стосовно осіб до 23 років, і визначення «особи віком до 23 років» [13]. Тобто, підходи до вибору терміну є неоднозначними та хаотичними, в певних випадках для цілей соціального захисту до «дітей» відносять осіб, котрі вже досягли повноліття і навчаються не денній формі в навчальних закладах, з обмеженням до 23 років. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 року №332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» в пункті 3 щодо визначення складу сім'ї уповноваженої особи вказує, що до складу сім'ї включаються «діти з інвалідністю після досягнення ними 18-річного віку до визнання їх особами з інвалідністю з дитинства I та II групи; не перебувають в шлюбі повнолітні діти» [13].

Таким чином, розглядаючи термін «дитина» в рамках здійснення управлінського впливу держави на соціальний захист, важливо зауважити на наявності специфіки, котра обумовлена метою впорядкування суспільних відносин, які, в свою чергу, пов'язані з забезпеченням дитини соціальними правами і інтересами (пільгами, послугами, державною допомогою, наданням спеціальних статусів та ін.). Також відповідна специфіка спостерігається і в суб'єктному складі відповідних відносин, адже для «отримання соціального захисту» дитиною має бути участь двох суб'єктів: держави в особі уповноважених органів – органів публічного адміністрування та «дитини» (особи віком до 18 років; особи віком до 23 років, якщо така особа навчається в закладі освіти на денній або дуальній формі навчання; особи з інвалідністю після досягнення 18-річного віку до визнання особою з інвалідністю з дитинства I та II групи). Саме вживання терміну «дитина», з урахуванням етимологічної наповненості, є найбільш універсальним з огляду на положення міжнародних нормативних документів, вітчизняної правової бази, адже, для прикладу, конструкція «особа до 18 років» чи «особа до 23 років» є більш складною для використання в нормативних джерелах і не відображає належним чином цілі і напрямки держави щодо захисту спеціального суб'єкта – «дитини» у кореляції з міжнародними практиками та стандартами.

Література

1. Ліжевський А. Л. Публічне адміністрування у сфері соціального захисту: теорія і практика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 200 с.
2. Медяник В.А. Державна соціальна політика як адміністративно-правова категорія. Правові новели. 2021. № 13. Т. 2. С. 67-73.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
4. Лупаренко С.Є. Сутність поняття «дитинство» в науковій літературі. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2013. № 44. - С. 286-294 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2013_44_47 (дата звернення: 10.04.2024).
5. Шульц О.А. «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права. Часопис Київського університету права. 2009. № 3. С. 91-96.

6. Волкова І.І. Адміністративно-правовий механізм захисту прав дітей: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 186 с.
7. Максименко О. Дитина як спеціальний суб'єкт адміністративного права у процесі реалізації ювенальної політики України. Публічне право. 2020. № 2 (38). С. 37–44.
8. Конвенція про права дитини : конвенція ООН від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (Дата звернення 13.04.2024 р.).
9. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення : конвенція від 28.06.1952 №993_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (Дата звернення 19.04.2024 р.).
10. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення : 08.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата звернення: 19.04.2024).
11. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. Дата оновлення: 05.10.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення : 20.04.2024 р.)
12. Деякі питання виготовлення і видачі посвідчень батьків багатодітної сім'ї та дитини з багатодітної сім'ї : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2010 р. №209. Дата оновлення: 17.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.04.2024)
13. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. №332. Дата оновлення: 28.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.04.2024)

Франковська С.А., аспірант кафедри конституційного та адміністративного права, завідувач навчальної лабораторії нормотворчої діяльності та правозастосування Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩИХ ОСІБ В УКРАЇНІ У ВИМІРІ ДОКТРИНАЛЬНОГО ФАХОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ВЕКТОРИ

Фінансовий моніторинг політично значущих осіб привертає увагу вчених-представників сучасних різних наукових фахових напрямків з огляду на його міжгалузевий зміст, що слід вважати його особливістю, яка у повному обсязі корелює із пріоритетними напрямками наукових досліджень проблематики права, визначеними Загальними зборами НАПрН України на період 2021-2025 років. Саме у цьому аспекті й варто виділяти як здобутки, так і проблемні питання у дослідженні ресурсу фінансового моніторингу політично значущих

осіб у новітній правовій науці. Якщо представників кримінально-правової науки відповідне питання привертає увагу в аспекті відповідальності відповідної категорії осіб за вчинення протиправних діянь, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) «брудних» грошей (наприклад, роботи О. Дудорова, Р. Мовчана, Є. Письменського, М. Хавронюка та ін.), тоді як представники науки конституційного права роблять акцент у своїх дослідженнях, насамперед, на питання особливого правового статусу політично значущих осіб, коректність переліку тих, осіб, яких законодавець вважає такими, коректність та релевантність сучасним вимогам часу критеріїв визначення таких осіб (наприклад, роботи О. Батанова, В. Серьогіна, Ю. Барабаша, Ю. Мішиної та ін.). Вчених-представників науки фінансового права цікавлять питання ресурсу самого фінансового моніторингу, його використання в сучасних мовах, а також коректність змісту нормативно-правових засад використання його ресурсу в сучасних умовах (наприклад, роботи М. Кучерявенка, Л. Ваолевської, Л. Касьяненко, Т. Латковської та ін.). Теоретиків права, насамперед, цікавлять питання співвідношення моніторингу в цілому із суміжними правовими поняттями, серед яких: контроль, нагляд, контролінг, перевірка, ревізія тощо (наприклад, роботи Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, С. Погребняка, О. Петришина та ін.). Досить специфічними, в аспекті варіативності погляду на безпосередній предмет дослідження, є роботи представників науки адміністративного права. Серед пріоритетних векторів останніх є: адміністративно-правові засади протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, механізм фінансового моніторингу стосовно протидії відповідній категорії протиправних діянь, релевантність санкцій за вчинення відповідних діянь, порівняльно-правовий аналіз міжнародно-правових та національних нормативно-правових засад протидії вищезазначеній легалізаційній діяльності, «якість» антилегалізаційного законодавства у протидії діянням, пов'язаним із «корозією» публічної влади (наприклад, роботи О. Скрипки, А. Сабакаря, О. Комісарова, Т. Коломоєць, Д. Євтушенко, М. Титаренко тощо). Сучасні доктринальні тематичні дослідження відрізняються декількома особливостями, які сформувалися впродовж останніх трьох-п'яти років і які зберігаються («стійкі» тенденції) до цього часу, серед яких: виокремлення фінансового моніторингу в системі суміжних правових понять, пошук проблемних питань регулювання та застосування законодавства про протидію (легалізацію) «брудних» доходів, особливості правового статусу політично значущих осіб тощо, що дозволяє сфокусуватися на комплексному окремих властивостях цього моніторингу і, об'єднавши їх, запропонувати комплексний погляд на унікальність його ресурсу.

Серед пріоритетів, які варто виокремлювати при дослідженні фінансового моніторингу на сучасному етапі використання його ресурсу у протидії протиправним діянням, і зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану у країнах, - це унікальність фінансового моніторингу політично значущих осіб як особливого різновиду фінансового моніторингу, гармонізація міжнародно-правових та європейських правових стандартів протидії відмиванню «брудних» грошей задля забезпечення ефективності такої протидії, правовий статус

політично значущих осіб та релевантність критерій їх нормативного визначення (кілька рівнів) для охоплення всіх потенційно «ризикованих» суб'єктів. Це є можливим за рахунок посилення спеціалізації фахових наукових досліджень й формування на підставі їх результатів новітнього наукового базису для тематичної нормотворчості.

Література

1. Коломоець Т.О., Євтушенко Д.С., Титаренко М.В. Довічний фінансовий моніторинг: чи «якісним» є нормативне закріплення визначення «політично значущих осіб»? Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 10. С. 660 - 663.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06 грудня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

Хойна Д.С., студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Лебедєва Ю.В.**, викладач кафедри загальноправових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

На сьогоднішній день, проблема правового статусу дитини під час збройних конфліктів має складний характер і включає цілий комплекс окремих аспектів, пов'язаних з різними категоріями дітей, які стали учасниками конфлікту.

Важливість захисту прав дітей, зокрема в період збройних конфліктів, визначається роллю молодого покоління у життєздатності суспільства та прогнозуванні його розвитку. Прихована проблема будь-якої війни полягає в тому, що під час неї формується нове покоління, виховане на цінностях, актуальних для воєнного часу. Війна не лише популяризує агресію та насильницькі методи розв'язання питань, але й дискредитує норми моралі мирного життя, правові норми, компроміс та діалог як засоби досягнення цілей[1, с.145].

Питання юридичного захисту дітей в міжнародному гуманітарному праві було піднято після Другої світової війни. До цього часу діти не виділялися в окрему категорію, яка вимагала б особливого захисту. Наполегливість

Міжнародного Комітету Червоного Хреста у цій сфері призвела до ухвалення Четвертої Женевської конвенції 1949 року про захист цивільного населення під час війни. З того моменту діти, як члени цивільного населення, здобули право на переваги, передбачені цією Конвенцією. Навіть при існуванні великої кількості нормативно-правових актів, які врегульовують різні аспекти захисту прав дітей, згідно з інформацією Гельсінської спілки, «сьогодні дуже мало правових норм, які встановлюють особливості правового регулювання права дітей в умовах збройного конфлікту» [2, с.82].

Безпосередньо статтею 19 Конвенції про права дитини від 1989 року передбачається, що держави-учасниці повинні приймати всі необхідні законодавчі, адміністративні, соціальні та просвітні заходи для захисту дітей від будь-яких форм насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого поводження, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, опікунів чи будь-яких інших осіб, які турбуються про дитину [3].

Проблему дітей під час війни неможливо вирішувати окремо від загальної проблеми конфлікту між державами. Тому політика, спрямована на дітей, повинна бути складовою загальної програми з відновлення територіальної цілісності та програми адаптації переселенців. Створення відповідного органу, який би координував реалізацію Стратегії відновлення територіальної цілісності України, є ключовим індикатором системності державної політики щодо дітей та проблем, пов'язаних із війною [4, с.138].

Міжнародне гуманітарне право включає різноманітні заходи для захисту дітей, які стикаються зі збройними конфліктами. У таких ситуаціях, діти користуються загальним захистом, що надається цивільним особам, які не приймають участь у військових діях. З метою забезпечення особливого захисту вразливим дітям, Женевські конвенції 1949 року та їх Додаткові протоколи з 1977 року містять конкретні норми, призначені для цієї групи осіб.

Відповідно до Конвенцій, дітям гарантується особливе поводження, яке включає в себе особливу повагу та захист від будь-яких форм непристойних посягань. Сторони конфлікту повинні забезпечити захист та необхідну допомогу дітям, враховуючи їх вік або будь-яку іншу причину. Конвенції містять низку положень, спрямованих на захист прав дітей, таких як евакуація з небезпечних зон, надання допомоги та піклування, відновлення особистості, відновлення родинних зв'язків, а також заборона винесення дітям смертних вироків і таке інше [5].

З огляду на вищезазначене, можна сказати, що збереження прав людини є ключовою національною ідеєю у всіх демократичних країнах світу. Незалежно від формулювання національної ідеї, головним її елементом повинна бути людина, її інтереси, та забезпечення її прав і свобод. Навіть при тому, що Україна ратифікувала більшість найважливіших міжнародних актів у сфері прав людини, їхня реальна дія на території нашої держави обмежена.

Також важливим є врахування фактів використання дітей у військових конфліктах та пов'язаних із ними діях. Хоча Україна і успішно застосовує норми міжнародного права для захисту інтересів дітей у воєнний період, приймаючи власні нормативні акти та створюючи безпечні умови для дітей.

Однак значною перешкодою цьому є ігнорування протилежною стороною базових міжнародних правових норм.

Література

1. Матеріали Міжнародного науково-освітнього круглого столу студентів та молодих учених, 15–17 вересня 2017 р., м. Суми / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Черненко А. А. Щодо захисту прав дітей під час збройних конфліктів. 145 с.
2. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройних конфліктів на сході України. За ред. А. П. Буценка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ, 2016. 82 с.
3. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#n345
4. Мазур Г. Є. Правові проблеми дітей України в умовах військової агресії. Право. Вип. 30. Економіка і право: Серія 18. Київ, 2015, 134-139 с.
5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

Цепенда Д.П., магістр права, помічник адвоката
м. Чернівці, Україна
ORCID: 0009-0006-7953-1518
tsependa.daryna@gmail.com

ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

IMPLEMENTATION OF TAX CONTROL DURING THE MARTIAL LAW IN UKRAINE

Abstract: *This article focuses on the tax offenses of taxpayers, reflects the activities of the tax authority under martial law in Ukraine, and reveals features of appealing a tax notice-decision made as a result of a desk tax audit.*

Keywords: *martial law, desk tax audit, tax authority, terms, court.*

Згідно вимог пп. 20.1.41 Податкового кодексу України (далі-ПКУ) контролюючі органи, які наведені у пп. 41.1.1 ПКУ, мають право складати відносно платників податків – фізичних осіб та посадових осіб платників податків – юридичних осіб протоколи про адміністративні правопорушення, а також виносити постанови у справах про адміністративні правопорушення відповідно до норм чинного законодавства. [1]

Контроль за дотримання законодавства з питань оподаткування, а також контроль за порушення вимог валютного законодавства покладено на податкові

органи - центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику, чи його територіальні органи, відповідно до ПКУ – контролюючий орган.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності в період дії воєнного стану» від 3 березня 2022 року № 2118-ІХ внесено зміни до Податкового кодексу України. Даними змінами додано статтю 69 підрозділу 10 розділу ХХ «Перехідні положення» ПКУ.

Цією нормою передбачено, що будь-які податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті зупиняються.

Окрім цього, Законом № 2118-ІХ передбачено звільнення платника податків від відповідальності за порушення податкового законодавства за певних умов.

Підпунктом 69.2 пункту 69 підрозділу 10 розділу ХХ «Перехідні положення» ПКУ в редакції Закону від 15 березня 2022 року № 2120-ІХ, було регламентовано податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються, крім камеральних перевірок декларацій або уточнюючих розрахунків (у разі їх подання), до яких подано заяву про повернення суми бюджетного відшкодування, показники яких сформовані на підставі податкових накладних та/або розрахунків коригування, складених та зареєстрованих в Єдиному реєстрі податкових накладних, та/або митних декларацій, за виключенням товарів (продукції), визначених підпунктами 215.3.1, 215.3.2, 215.3.2-1 та 215.3.3-1 пункту 215.3 статті 215 Кодексу.

На даний час, підпункт 69.2 пункту 69 підрозділу 10 розділу ХХ «Перехідні положення» ПКУ в редакції Закону № 3219-ІХ від 30.06.2023 року нам регламентує, що тимчасово, до 1 серпня 2023 року, податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються, крім:

а) камеральних перевірок;

б) документальних позапланових перевірок, що проводяться на звернення платника податків та/або з підстав, визначених підпунктами 78.1.2 (в частині контролю за трансфертним ціноутворенням), 78.1.5, 78.1.7, 78.1.8, 78.1.12, 78.1.14-78.1.16, 78.1.21 та 78.1.22 пункту 78.1 статті 78 цього Кодексу, та/або документальних позапланових перевірок платників податків, за якими отримано податкову інформацію, що свідчить про порушення платником валютного законодавства в частині дотримання граничних строків надходження товарів за імпортними операціями та/або валютної виручки за експортними операціями, та/або документальних позапланових перевірок з питань оподаткування юридичними особами або іншими нерезидентами, які здійснюють господарську діяльність через постійне представництво на території України, доходів, отриманих нерезидентами із джерелом їх походження з України, та/або документальних позапланових перевірок нерезидентів (представництв нерезидентів);

в) фактичних перевірок.

Камеральною податковою перевіркою називається перевірка, яка проводиться контролюючим органом виключно на підставі даних, які зазначені

у податкових деклараціях/розрахунках платника податків. Дана перевірка може бути проведена без згоди платника податків та у його відсутність.

Варто звернути увагу, на підставі даних, які зберігаються у інформаційних базах контролюючого органу проводиться камеральна перевірка своєчасної сплати узгодженої суми податкового зобов'язання.

Щодо строків проведення камеральної перевіри - контролюючий орган має право провести камеральну перевірку протягом 1095 календарних днів з дня фактичної сплати узгодженої суми податкового зобов'язання тобто з дня вчинення податкового правопорушення та після закінчення строку давності, який припадає на період дії воєнного стану.

Окрім цього перебіг строків давності, які передбачені статтею 102 ПКУ у 1095 днів, збільшуються на весь час дії воєнного стану в Україні.

В разі встановлення порушень, за результатами проведеної камеральної перевірки, складається акт про порушення про накладення штрафних санкцій відповідно до вимог ПКУ:

- п. 123.2 ст. 123 ПКУ в розмірі 25 відсотків від суми визначеного податкового зобов'язання та/або іншого зобов'язання, контроль за сплатою якого покладено на контролюючі органи, завищеної суми бюджетного відшкодування, за вчинення дій, які передбачені в п. 123.1 ст. 123 ПКУ, на контролюючий орган покладається обов'язок необхідності довести умисел вчиненого особою правопорушення. [1]

В даному випадку умисел вчиненого особою податкового правопорушення, полягає в тому коли особа вчинила порушення податкового законодавства, яке аналогічне попередньо виявленому за звітний період.

- п. 124.2 ст. 124 ПКУ в розмірі 25 відсотків від суми несплаченого (несвоєчасно сплаченого) грошового зобов'язання (крім грошового зобов'язання у вигляді штрафних (фінансових) санкцій, застосованих до нього на підставі Кодексу чи іншого законодавства, контроль за яким покладено на контролюючі органи, а також пені, застосованої до нього на підставі ПКУ чи іншого законодавства, контроль за яким покладено на контролюючі органи) за вчинення діянь, передбачених п. 124.1 ст. 124 ПКУ, на контролюючий орган покладається обов'язок необхідності довести умисел вчиненого особою правопорушення. [1]

В даному випадку умисел вчиненого особою податкового правопорушення, полягає в тому коли особа вчинила порушення податкового законодавства, яке аналогічне в частині несвоєчасності сплати грошових зобов'язань у попередніх звітних періодах.

Після складання акту за результатами проведеної камеральної перевірки, контролюючим органом приймається податкове повідомлення-рішення, на підставі останнього до платника застосовують штрафні санкції.

Податкові повідомлення-рішення підлягають двом типам оскарження адміністративному та судовому.

Оскарження податкових повідомлень-рішень за наслідками камеральної перевірки, як в адміністративному, так і в судовому, є тотожними, як і для

оскарження податкових повідомлень-рішень прийнятих за результатами позапланової або планової перевірки та становлять 10 днів.

Верховний Суд у своїй постанові КАС ВС від 2 серпня 2023 року у справі №620/830/23, зробив висновок щодо строків позовної давності звернення до суду під час дії правового режиму воєнного стану, що лише посилення на те що в Україні введений воєнний стан не може бути поважною причиною для поновлення або продовження відповідного процесуального строку без зазначення конкретних обставин, які вплинули на своєчасність звернення до суду, а також не надання відповідних доказів які підтверджують, яким чином введення воєнного стану вплинуло на роботу суб'єкта звернення до суду, що зумовило пропуск відповідного строку на звернення до суду або необхідність його продовження, оскільки має бути реальною обставина неможливості здійснення процесуальних прав учасником процесу. [2]

У зв'язку і вище наведеним, варто підсумувати, що під час дії правового режиму воєнного стану введеного на території України податкові перевірки зупинилися, за винятком камеральних, позапланових та фактичних. Ведення воєнного стану на території України, суттєво вплинуло на роботу контролюючого органу.

Література

1. Податковий кодекс України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> ;
2. Постанова Верховного Суду Касаційного адміністративного суду від 02 серпня 2023 року у справі №620/830/23 – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112587865> ;

Цибка А.А., аспірант другого року навчання

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: **Литвин Н.А.**, д.ю.н., професор, професор кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Адміністративна відповідальність є однією з гарантій дотримання норм права у сфері енергетики та важливим інструментом для держави у досягненні цілей енергетичної безпеки. Незважаючи на те, що державне управління у сфері енергетики переважно базується на методах дозволу та переконання, інколи виникає необхідність застосування адміністративного примусу для захисту суспільних інтересів у цій сфері.

Разом із тим, у контексті повномасштабного вторгнення в Україну та з початком обстрілів критичної інфраструктури питання забезпечення енергетичної безпеки та стабільності енергетичного сектору набули надзвичайної ваги, актуалізуючи дослідження щодо адміністративної відповідальності за порушення законодавства у цій сфері.

Якщо звернутись до дотичних правових досліджень, то в першу чергу можна виділити загальнотеоретичні дослідження адміністративної відповідальності, які були здійснені такими вченими правниками як В. Авер'янов, В. Бевзенко, Ю. Битяк, І. Голосніченко, Т. Коломоєць, В. Колпаков, Д. Лук'янець, Р. Мельник, О. Остапенко та ін. Крім того, питанням адміністративно-правового регулювання енергетики та енергетичної безпеки присвятили свої праці В. Баранік, З. Варналій, Ю. Ващенко, А. Гальчинський, В. Геець, А. Ільєнко, Ю. Ірха, Б. Кормич, М. Ковалко, Р. Коцюба, Л. Криворучський, В. Ліпкан, В. Лір, А. Новицький, Р. Петров, Г. Рябцев, В. Саприкін, Н. Сухін, О. Суходоля, А. Сухоруков, Н. Стучинська, М. Тимченко, В. Точілін, А. Халатов, Н. Фіалко, А. Шевцов, А. Шидловський, О. Шевченко та ін. При цьому, окремо доцільно виділити дослідження 2009 року О. Кострубіцької, яке стосується адміністративної відповідальності за правопорушення в паливно-енергетичному комплексі України.

Разом із тим, можемо констатувати необхідність продовження досліджень у цій сфері з огляду на нові виклики та загрози енергетичній безпеці, а також з метою актуалізації поточного стану та перспектив розвитку інституту адміністративної відповідальності у сфері енергетичної безпеки.

Переходячи до досліджуваного питання зазначимо, що з точки зору адміністративного права енергетична безпека є складним та динамічним явищем, що об'єднує правове регулювання в різних галузях паливно-енергетичного комплексу країни. Таким чином, до категорії адміністративних правопорушень у цій сфері ми можемо віднести правопорушення, що стосуються відповідних секторів паливно-енергетичного комплексу, зокрема, електроенергетики, ядерної енергетики, нафтогазової промисловості, вугільної промисловості, а також у сферах «зеленої енергетики» та енергоефективності.

Серед чинного законодавства провідна роль в питаннях адміністративної відповідальності в сфері енергетичної безпеки належить Кодексу України про адміністративні правопорушення, який містить главу 8 «Адміністративні правопорушення в промисловості, будівництві та у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів». У вказаній главі містяться статті, що стосуються порушень вимог або правил ядерної та радіаційної безпеки, правил експлуатації та охорони електричних мереж, правил користування енергією, водою чи газом, енергетичної ефективності, а також марнотратного витрачання чи неефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, порушення вимог щодо комерційного обліку теплової енергії, гарячої та питної води тощо [1].

Незважаючи на значні зміни, що відбулись у сфері енергетичної безпеки з 2022 року, положення вказаної глави 8 не переглядались. Водночас, у 2022 році

держава відреагувала в контексті адміністративної відповідальності на паливну кризу через значну кількість порушень та зловживань на ринку пального. Так, у жовтні 2022 року Верховна Рада України Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності за незаконну торгівлю палимим» від 6 жовтня 2022 року № 2657-ІХ ввела нову статтю 161-1 в Кодекс України про адміністративні правопорушення, яка передбачає відповідальність за оптову або роздрібну торгівлю палимим без державної реєстрації суб'єктом господарювання або без одержання документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачено законом (крім випадків застосування принципу мовчазної згоди) [2].

Зазначимо, що окрім глави 8 та окремих інших статей Кодексу України про адміністративні правопорушення, положення щодо адміністративної відповідальності у сфері енергетичної безпеки міститься у різних нормативно-правових актах, що стосуються окремих сфер енергетики. Серед основних таких законів можемо виділити закони України «Про ринок електричної енергії», «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про нафту і газ», «Про теплопостачання», Кодекс України про надра та Гірничий закон України, які містять положення та перелік відповідних правопорушень у релевантних сферах паливно-енергетичного комплексу країни. При цьому, в цих актах разом викладені положення, що стосуються дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності.

Таким чином, положення чинного законодавства щодо адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері енергетичної безпеки наразі мають несистематичний характер, що може сприяти колізіям у правовому регулюванні.

Враховуючи наявність розрізненого правового регулювання, О. Кострубіцька запропонувала систематизувати проступки у сфері паливно-енергетичного комплексу в окрему главу Кодексу України про адміністративні правопорушення під назвою «Адміністративні проступки у сфері паливно-енергетичного комплексу України», виклавши їх послідовно відповідно до належності до певної складової паливно-енергетичного комплексу України з урахуванням об'єкта посягання із зазначенням відповідних видів адміністративних санкцій за їх вчинення [3, с. 8-11].

Відзначимо, що на теоретичному рівні вже тривалий час піднімається питання щодо необхідності прийняття комплексного закону для всієї сфери енергетики, який міг би врегулювати також і питання адміністративної відповідальності поряд з систематизацією відповідних статей в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

У висновку можемо констатувати, що положення щодо адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері енергетичної безпеки в чинному законодавстві мають розрізнений та несистематичний характер, що потребує їх уніфікації та систематизації. Зазначене може бути здійснене, зокрема, шляхом прийняття кодексу або закону для всієї сфери енергетики, який має комплексно врегулювати питання відповідальності, а також шляхом

систематизації чинних адміністративних правопорушень в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Крім того, відповідні положення щодо адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері енергетичної безпеки, а також конкретні склади адміністративних правопорушень та санкції за їх вчинення можуть бути актуалізовані з огляду на значні зміни у сфері енергетичної безпеки, що відбулись після повномасштабного вторгнення в Україну в 2022 році. Разом із тим, питання посилення адміністративної відповідальності має здійснюватися з максимальною обережністю та з максимальним дотриманням міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/80731-10#Text>.

2. «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності за незаконну торгівлю паливом» : Закон України від 06.10.2022 р. № 2657-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-20#Text>.

3. Кострубіцька О.Є. Адміністративна відповідальність за правопорушення в паливно-енергетичному комплексі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 19 с.

Цьоменко А. В., асистент кафедри адміністративного права та процесу,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

Науковий керівник: **Пашинський В.Й.**, д.ю.н., доцент, доцент кафедри
адміністративного права та процесу навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ЄС У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Імплементация досвіду ЄС щодо адміністративно правового-забезпечення персональних даних громадян виступає важливим елементом процесу євроінтеграції України. Правове регулювання у сфері захисту персональних даних у ЄС спрямоване на захист прав, свобод та законних інтересів усіх без винятку фізичних осіб, які перебувають на території ЄС, персональні дані яких піддаються обробці. Діяльність органів публічної адміністрації при цьому базуються на концепції верховенства права людини, законної, прозорої та контрольованої обробки даних фізичних осіб, які надають свої персональні дані (суб'єктів персональних даних).

При цьому в ЄС, домінує підхід щодо забезпечення комплексу прав, до якого входить фундаментальне право фізичної особи на захист персональних даних, з урахуванням існуючих ризиків для безпеки особистої інформації, у тому числі в мережі Інтернет. Забезпечення включає наступні права: право на видалення даних (право бути забутим); право на доступ до інформації; право на виправлення; декларація про обмеження обробки даних; право на портативність даних; декларація про заперечення; декларація про захист персональних даних дітей.

У нормативно-правовій системі закріплено принцип відповідно до якого реалізація особою своїх прав в сфері захисту персональних даних не повинна негативно впливати на права та свободи інших осіб. Для ефективного здійснення правового регулювання кожний суб'єкт правовідносин в сфері персональних даних наділений відповідними права і обов'язками, пов'язаними з обробкою (обов'язок особи дотримуватись нормативних актів ЄС та держав-членів, що стосуються захисту персональних даних), та факультативні, які передбачені для певних випадків (обов'язок надати додаткову інформацію, необхідну для підтвердження) особистості суб'єкта даних, або згода законного представника та ін.).

На сьогодні Україна вживає необхідних заходів щодо адаптації європейських стандартів щодо захисту персональних даних в національне законодавство, як держава-кандидат на вступ до ЄС. Як наголошують В. І. Теремецький та Д. В. Цвірюк, що незважаючи на те, що за останній час Україні в цілому вдалося сформуванню сучасну та адекватну нормативно-правову основу для подальшого формування вітчизняної системи захисту персональних даних, наразі в Україні закладені лише основи вітчизняного законодавства у сфері захисту персональних даних, яке у цілому відповідає міжнародним стандартам, водночас, потрібна подальша робота з його систематизації, розробки підзаконних актів, відповідних національних стандартів, чіткого визначення термінів, понять та категорій [1, с.81].

Вирішення питання ефективного механізму адміністративно-правового забезпечення захисту персональних даних громадян є також частиною вимог щодо майбутнього вступу України до ЄС та знаходить своє відображення у відповідних програмних документах.

Так, зокрема, у тексті Доповіді Європейської комісії «Ukraine 2023 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 699 final» («Звіт про Україну 2023, що супроводжує документ Повідомлення Комісії до Європейського парламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів Брюссель, 8.11.2023 SWD(2023) 699») йдеться поміж іншого про те, що Україна зобов'язана прийняти закон про захист персональних даних, узгоджений із *acquis* ЄС [2, с.6]. Також, у Доповіді Європейської комісії йдеться про те, що у сфері захисту персональних даних, Україна має продовжити роботу над приведенням у відповідність із *acquis* ЄС. Нинішнім ключовим законодавчим актом, який регулює захист даних, є Закон

про захист персональних даних від 2010 року (Law on personal data protection of 2010). Він недостатньо деталізований і недостатньо виконується. Також, Україна ратифікувала Конвенцію 108 про захист осіб щодо автоматизованої обробки персональних даних (ILO Convention 108 on the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data). Уповноважений Верховної Ради України з прав людини є органом, відповідальним за перевірку дотримання законодавства про захист персональних даних, але він не має відповідних ресурсів, щоб робити це ефективно. Законопроект про захист персональних даних було внесено до Верховної Ради 7 вересня 2022 року» [2, с.42].

Наголосимо, що базовим при цьому є приведення національного законодавства у сфері персональних даних до «acquis ЄС», яке походить від французького терміну «acquis communautaire», що в перекладі означає «спільне надбання». Acquis ЄС включає в себе різноманітні аспекти нормативно-правової уніфікації. Його ідея полягає в тому, щоб забезпечити єдність норм, стандартів і політик серед країн-членів ЄС, створюючи таким чином спільну базу для ефективної інтеграції та співпраці країн ЄС у різних сферах суспільного життя.

Ця сукупність включає різноманітні аспекти, які регулюють внутрішнього ринку, конкуренції, енергетики, транспорту, права людини, невідомою складовою яких є забезпечення права на приватність та захист персональних даних, споживачів і багато інших. Крім того, процес систематизації законодавства про захист персональних даних в Україні має відповідати умовам реалізації Угоди про Асоціацію, між Україною та Європейським Союзом. Відповідно до зазначеної міжнародної угоди Україною має бути розроблено та впроваджуватись механізм належного рівня захисту обігу персональних даних відповідно до «найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема відповідних документів Ради Європи». При цьому статтею 14 Угоди про Асоціацію, підписану між Україною та Європейським Союзом, підкреслюється, що до системи здійснення захисту у сфері обігу персональних даних може включатися «inter alia», обмін інформацією та експертами» [3].

Як показує проаналізований досвід ЄС щодо адміністративно правового-забезпечення персональних даних основними завданнями України в контексті євроінтеграції в зазначеній сфері є здійснення правових та організаційних заходів за такими напрямками: а) приведення національного законодавства щодо захисту персональних даних до стандартів ЄС, як невідомна складова європейської інтеграції України; б) визначення на законодавчому рівні системи органів публічного контролю за забезпеченням захисту персональних даних, яке відповідає законодавству ЄС.

Література

1. Теремецький В. І. Цвірюк Д. В. Застосування зарубіжного досвіду правового захисту персональних даних в Україні. Часопис Академії адвокатури України. 2014. Т. 7, № 2. С. 73-82.
2. Ukraine 2023 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 699 final. URL:https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf. (дата звернення 20.04.2024 р.).
3. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> /<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1413961918333&uri=CELEX:2014A0529%2801%29>. (дата звернення 20.04.2024 р.)

Чала А.С., студентка 2 курсу факультету прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: **Покальчук М.Ю.**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЄВРОПЕЙСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ АСПЕКТІВ РОЗЛУЧЕНЬ ТА ВИЗНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Дослідження історичних традицій сімейного права є важливим кроком у розумінні сучасних правових норм та призначення цього правового поля в суспільстві.

Нормативно-правові джерела того часу, такі як Статут Великого князівства Литовського, Зібрання малоросійських прав, та інші, відображали деталізацію у регулюванні процедур розлучення [1]. Наприклад, розлучення допускалося не лише відповідно до канонічних правил церкви, але й через незгоду в подружньому житті або хронічну хворобу одного з подружжя. Однак, період відновлення Української державності у XX столітті не надав достатньо матеріалу для аналізу цих особливостей.

Сучасне сімейне законодавство України, зокрема ч.1 ст. 104 СК України узагальнює кращі правові практики минулих історичних періодів, але при цьому не завжди враховує сучасні міжнародні стандарти та тенденції. Це створює актуальність для порівняльного аналізу цього питання [2]. Особливу увагу також привертає питання визначення факту припинення шлюбу у важких станах фізичної особи, зокрема, в разі важких ушкоджень мозку, яке потребує уточнення та доробки з точки зору сучасного сімейного законодавства.

Основний Регламент Європейського Союзу про компетенцію, визнання та виконання рішень у цивільних та сімейних справах (далі - Регламент) є

важливим правовим актом, спрямованим на створення єдиного правового простору в Європейському Союзі для цивільних та сімейних справ.

Регламент визначає правила для визначення компетенції судів у цивільних та сімейних справах в межах країн-членів Європейського Союзу. Він встановлює, які суди мають право розглядати конкретну справу, зокрема, засновані на місці проживання сторін, національність, доміцилій або інші критерії [2, 3]. Також встановлює процедури визнання та виконання судових рішень, ухвалених в одній країні-члені Європейського Союзу, в інших країнах-членах. Це сприяє забезпеченню швидкого та ефективного здійснення правосуддя та виконання рішень у всьому ЄС. Хочу зазначити, що передбачає деякі винятки для визнання та виконання рішень у випадках, коли це суперечить основним правовим принципам країни, у якій вони мають бути виконані, або коли порушують публічний порядок. Основний Регламент спрощує процедури визнання та виконання рішень у порівнянні з традиційними міжнародними процедурами. Це забезпечує більшу доступність правосуддя для громадян та підприємств у всьому Європейському Союзі.

Основний Регламент є важливим інструментом для забезпечення правової стабільності та захисту прав людей і бізнесу в межах Європейського Союзу. Він сприяє покращенню співпраці між судовими системами країн-членів та забезпечує ефективне врегулювання цивільних та сімейних спорів у міжнародному контексті.

У сучасному світі, коли міжнародна міграція та глобалізація посилюються, виникає низка складних питань, пов'язаних з розлученнями та визнанням рішень у цивільних та сімейних справах. У цьому контексті, роль Європейського Суду з Прав Людини (ЄСПЛ) стає надзвичайно важливою, оскільки він виступає як гарант прав людини та забезпечує дотримання принципів справедливого судочинства та захисту особистих прав у Європейському регіоні [4].

Перш за все, ЄСПЛ є органом, до якого можна звернутися зі скаргою, якщо особа вважає, що її права та свободи, які гарантовані Європейською Конвенцією з Прав Людини, порушені. У зв'язку з цим, у справах про розлучення та визнання рішень, коли виникають проблеми з дотриманням прав осіб, ЄСПЛ може втрутитися для забезпечення справедливого розгляду справи та захисту прав індивідів.

По-друге, Європейський Суд з Прав Людини забезпечує заборону дискримінації та недоторканності особистого життя, включаючи право на сімейне життя. Це особливо важливо у випадках розлучень, де необхідно враховувати інтереси всіх сторін, а також забезпечити захист прав дітей. ЄСПЛ розглядає скарги на порушення цих прав та вживає відповідних заходів для врегулювання ситуації та забезпечення дотримання принципів справедливості та рівності.

Крім того, Європейський суд з прав людини здатен втрутитися в справи про визнання рішень у цивільних та сімейних справах, якщо ці рішення порушують права особи, зокрема, щодо справедливого судочинства та

недоторканності особистого життя [2]. Суд може визнати такі рішення недійсними або недійсними у частині, яка порушує права особи, і встановити відповідальність держави-члена за ці порушення.

У підсумку, Європейський Суд з Прав Людини відіграє важливу роль у вирішенні суперечностей у сфері регулювання розлучень та визнання рішень. Він забезпечує дотримання прав людини та забезпечує справедливе та рівноправне розглядання справ, а також захищає особисті права та свободи у сімейному контексті. Існування і діяльність Європейського Суду з Прав Людини є невід'ємною складовою європейської системи правосуддя та сприяє створенню простору, де права та свободи кожної людини є захищеними та поважаними [5].

Хочу тепер навести деякі приклади питань у сфері розлучень між Україною та іншими країнами. При розгляді суперечних правовідносин щодо розірвання шлюбу з іноземним елементом, суди спочатку перевіряють наявність двостороннього договору про правову допомогу у сімейних та цивільних справах між Україною та державою, громадянами якої є сторони у справі. Якщо такий договір існує, застосовуються його положення, які мають пріоритет над внутрішнім законодавством України.

У наявності понад п'ятнадцять двосторонніх договорів, укладених Україною, кожен з яких має свої особливості. Наприклад: 1) Договір між Україною та Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (ратифікований 17 грудня 1993 року) передбачає альтернативні правила підсудності. Згідно з положеннями цього договору, справи про розірвання шлюбу розглядаються згідно з законодавством та компетентними установами Литовської Республіки, якщо громадяни подружжя були громадянами Литви до подання заяви [6].

2) Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах (ратифікований 04 лютого 1994 року) не надає можливості для розгляду справи про розірвання шлюбу між громадянами Польщі українськими судами, незважаючи на їх постійне місце проживання на території України. Згідно зі статтею 26 цього договору, розірвання шлюбу проводиться відповідно до законодавства тієї держави, громадянами якої є подружжя у момент порушення справи, і компетентними органами цієї держави [4].

3) Згідно з положеннями Договору між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах (ратифікований 2 листопада 2000 року), у справах про розірвання шлюбу компетентними є установи юстиції, і застосовується законодавство тієї Договірної Сторони, громадянами якої було подружжя в момент подачі заяви. Якщо обое з подружжя мають місце проживання на території іншої Договірної Сторони, то в розгляді спору компетентними також є установи юстиції цієї Договірної Сторони.

4) Договір між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво в цивільних справах (ратифікований 5 липня 2001 року) у ч. 1 ст. 23 встановлює, що український суд компетентний розглядати

справу про розірвання шлюбу між громадянами Туреччини, коли вони постійно проживають на території України [3].

Перспективи розвитку європейського регулювання у сфері міжнародних аспектів розлучень та визнання рішень полягають у подальшій гармонізації законодавства між країнами-учасницями, спрощенні процедур визнання та виконання рішень, а також у збільшенні ефективності механізмів вирішення конфліктів. Це вимагатиме спільних зусиль та координації дій між державами та міжнародними організаціями з метою забезпечення справедливого та ефективного врегулювання міжнародних сімейних конфліктів [6]. Зокрема, розвиток і вдосконалення механізмів альтернативного вирішення спорів, сприяння медіації та консультативним послугам може допомогти зменшити кількість конфліктів та полегшити їх вирішення у міжнародному контексті.

Таким чином, ефективне регулювання міжнародних аспектів розлучень та визнання рішень відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та справедливості у сімейних відносинах, а подальший розвиток європейського права у цій сфері сприятиме побудові справедливого та гуманного суспільства.

Література

1. Grytsyshyna L.V. The regime of separation of couple in the family law of Ukraine as one of the ways of termination of marriage. Visegrad journal on human rights. 2020. No6. C.132-138. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/03/VJNR_6_1_2020-.pdf
2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-18#Text Основний Регламент Європейського Союзу про компетенцію, визнання та виконання рішень у цивільних та сімейних справах
3. Соловійов О. В. Міжнародні договори та міжнародно-судова практика їх застосування як джерела національного права. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України / Редкол.: П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. Серія І. Дослідження та реферати. Вип. 26. Київ: АОК, 2012. 164 с.
4. Погребняк С. Рішення Європейського суду з прав людини як частина вітчизняного законодавства. Актуальні проблеми держави і права. 2014. № 3. С. 154 - 161.
5. Завгородній В. А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на правозастосовну діяльність в Україні. URL: Isej.org.ua/5_2017/3.pdf (дата звернення 20.01.2019).
6. Завгородній В. Вплив практики Європейського суду з прав людини на законодавство України. National Law Journal: Theory and Practice. 2016. С. 8 - 12.

Чернявська Н. С., студентка 4 курсу юридичного факультету
Запорізького національного університету
Науковий керівник: **Сидоров Я. О.**, к.ю.н., доцент кафедри
адміністративного та господарського права Запорізького національного
університету

ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА СПОЖИВАЧІВ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Актуальність даного питання опосередковано простежується в Указі Президента України «Про цілі сталого розвитку на період до 2030 року» №722/2019 від 30 вересня 2019 року, де окреслено певні завдання та цілі, які є орієнтирами для розроблення проектів документів, нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України. Серед них є і сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню; забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва [1]. Адже вдосконалення законодавства захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання та споживачів суттєво вплине на формування ринкових відносин та створення відповідного економічного середовища для покращення підприємницької діяльності в Україні. Оскільки розвиток економіки не можливий без надійного функціонування споживчого ринку. Тільки захищений та впевнений споживач здатен створити умови для сталого розвитку підприємства навіть у несприятливих умовах — під час воєнного стану.

Займаються опрацюванням цього питання такі вчені, як Загнітко О.П., Притика Д.М., Щербина В. С., Беяневич О.А., Головань І.В., Васильєв С.В., Кравчук С.Й., господарсько-правове забезпечення сталого розвитку дослідили А.Г. Бобкова, Т.С. Гудіма, Я.В. Петруненко та інші. Недостатньо дослідженим є питання захисту прав саме суб'єкта господарювання у ЄСПЛ та захист прав споживачів у контексті дотримання господарського правопорядку.

Суб'єкти господарювання та споживачі є учасниками відносин у сфері господарювання. І відповідно, кожний з них має право на захист своїх прав і законних інтересів, а держава його забезпечує, так передбачено у ст. 20 Господарського кодексу України (далі — ГКУ). У частині 2 цієї ж статті не надано чіткого визначення форми захисту прав та законних інтересів, лише перелік способів захисту, який не є вичерпним. Отже зазначено, що права захищаються шляхом: визнання наявності або відсутності прав; визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом; відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків; застосування штрафних санкцій; застосування

оперативно-господарських санкцій; застосування адміністративно-господарських санкцій; установлення, зміни і припинення господарських правовідносин; іншими способами, передбаченими законом [2].

У статті наявна відсилочна норма, вона стосується того, що порядок захисту прав суб'єктів господарювання та споживачів визначається ГКУ та іншими законами. Можна зробити висновок, що мається на увазі Господарський процесуальний кодекс України [3], Кодекс адміністративного судочинства України [4], Цивільний процесуальний кодекс України [5]. Також до переліку слід додати Цивільний кодекс України [6], ЗУ «Про захист прав споживачів» [7], ЗУ «Про захист економічної конкуренції» [8], ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції» [9] тощо.

Як підставу захисту суб'єктивного права пропонують визнавати перешкоджання носію цього права у здійсненні його повноважень або невиконання обов'язку іншими особами або фактичне порушення прав, так і посягання на право у формі його невизнання або оспорювання [10, с. 9]. Спосіб захисту прав втілює безпосередню мету, якої прагне досягти суб'єкт захисту, вважаючи, що таким чином буде припинене порушення (чи оспорювання) його прав, він компенсує витрати, які виникли у зв'язку з порушенням його прав, або в інший спосіб нівелює негативні наслідки такого порушення.

Вибір того чи іншого правового способу захисту залежить від природи і змісту охоронюваного суб'єктивного права, виду і характеру правопорушення, форми, суб'єкта і мети захисту. Більше того, в рамках однієї форми захисту може бути вжито кілька способів захисту, і, навпаки, один і той самий спосіб захисту може бути застосований у різних формах захисту. Важливим шляхом захисту є визнання наявності або відсутності прав – це необхідна передумова для визначення правомірності поведінки порушника права (держава визнає право підприємців без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, не заборонену законом). Далі, припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення, є тим шляхом захисту, до якого слід звертатися перш за все, адже чим раніше будуть припинені незаконні дії порушників, тим меншою буде завдана шкода. Напевно, одними з найдієвіших шляхів захисту прав суб'єктів господарювання та споживачів, є відшкодування збитків та застосування штрафних санкцій. Господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання безпосередньо впливає на правопорушника, у результаті застосування санкцій для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки.

Варто звернути увагу, на зв'язок прав учасників відносин у сфері господарювання та прав людини. Фізична особа має більшу кількість прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколами до неї, на відміну від суб'єкта господарювання. Співпадають такі їх права, що доведено практикою ЄСПЛ: право на справедливий суд; ніякого

покарання без закону; право на повагу до приватного і сімейного життя; право на свободу вираження поглядів; право на ефективний засіб юридичного захисту та ін.. [11,с. 4].

Форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання та споживачів можуть здійснюватися як в судовому так і в позасудовому порядку. Наприклад, споживачі можуть звертатися за захистом своїх прав у різних випадках до Державної податкової служби (якщо продавець не використовує касовий апарат); Уповноваженого із захисту державної мови (якщо маркування товару іноземною мовою, а не державною, як того вимагає законодавство); Держпродспоживслужби та її територіальних органів (для надання консультацій і роз'яснень з приводу порушення прав споживачів при купівлі товарів, гарантійному ремонті та гарантійному обслуговуванні) тощо [12].

Отже, на сьогодні проблеми, пов'язані з визначенням та особливостями способів захисту прав суб'єктів господарювання та споживачів є не надто досліджуваними. Але, слід пам'ятати, що саме спосіб захисту є тим, що допомагає суб'єкту реалізувати своє право на захист та визначає специфіку захисту у певній галузі. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності, недопущення зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції, адже порушення вказаних вимог правомірної господарської діяльності може призводити і до порушення прав споживачів. Як правило ці порушення відбуваються щодо значної кількості споживачів, при цьому складність захисту для споживача полягає в тому, що такі порушення правового господарського порядку суб'єктами господарської діяльності можуть споживачами не сприйматись як порушення їх прав або взагалі не усвідомлюватися, внаслідок неуважності або недостатності відповідних знань.

Література

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
2. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV : станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
3. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
4. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

6. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
7. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII : станом на 19 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
9. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР : станом на 16 жовт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
10. Гудими Л. Захист прав суб'єктів господарської діяльності в господарському суді : курсова робота. Тернопіль, 2018. С. 38. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30999/1/Гудима%20Л.М..pdf> (дата звернення: 30.04.2024).
11. Педосенко А.І. ЗАХИСТ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. № 65 С. 146–151. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.27> (дата звернення: 30.04.2024).
12. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Знай свої права: куди звертатися за захистом своїх прав?. Головна: ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБА. URL: <https://dpss.gov.ua/news/znai-svoi-prava-kudy-zvertatysia-za-zakhystom-svoikh-prav> (дата звернення: 30.04.2024).

Швидун К.О., студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного авіаційного університету

Науковий керівник: **Швачка В.Ю.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кафедри теорії та історії держави і права Національного авіаційного
університету

РОЛЬ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТА В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Останнім часом в Україні спостерігається певний рух у напрямку визнання особливої ролі судового прецеденту не лише у правозастосовчій, а і у правотворчій діяльності. Серед науковців відсутній єдиний підхід у визначенні правового статусу судового прецеденту у правовій системі України. Частина з них схиляється до думки, що правові позиції Верховного Суду щодо застосування тієї чи іншої норми права набувають статусу прецедента.

На думку С. Шевчук, зміст юридичного прецеденту полягає у тому, що раніше прийняте рішення державного органу по конкретній справі має силу правової норми і при наступному вирішенні подібних справ [6, с.185].

В. Власенко вважає, що судова практика в українській правовій системі повинна сприяти розвитку і вдосконаленню права. Адже, якщо розглядати її системно, то саме судова практика сприяє зміцненню законності та правової культури, оскільки її широке застосування створює одноманітність тлумачення законів та вирішення судових справ на принципах справедливості та верховенства права [3, с. 28].

Суддя Великої Палати Верховного Суду Д. Гудима зазначає, що якщо в законодавстві України немає формалізованого поняття «прецедент», це не означає, що де-факто його не існує. Не обов'язково треба розглядати прецедент у так званому класичному розумінні, пов'язуючи його з джерелами права в англо-саксонській правовій системі. Одним із видів судових прецедентів у теорії права виокремлюють прецедент-тлумачення. Так, Верховний Суд, виходячи з обставин конкретної справи, суті спірних правовідносин і змісту позовних вимог, надає зразок тлумачення нормативного припису [4].

П. Андрушко і М. Васюк зазначають, що судовий прецедент має обов'язковий або рекомендаційний характер застосування, основною метою якого є заповнення прогалин у законодавстві, що утворилися під час нормотворчості [1, с. 265].

Таким чином, можна стверджувати, що погляди науковців дуже різняться щодо місця та ролі судового прецеденту в правовій системі України.

Водночас слід зазначити, що відповідно до ч.5 та ч.6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права [5]. Аналогічні норми права містяться і у всіх процесуальних кодексах українського законодавства.

Отже, норми діючого законодавства дають підстави стверджувати, що суди не мають прямої ролі у правотворчій діяльності державних органів України, водночас вони мають значний не прямий вплив на формування норм права через реалізацію однієї із своїх ключових функцій – функції тлумачення.

Л. Василь та А. Бадида стверджують, що тлумаченням права є інтелектуальна діяльність, спрямована на визначення змісту (сенсу) принципів і норм, закладених у правових текстах («правовим текстом» є конституція, закон, судові прецедентне право, договір, у деяких випадках - так зване неписане (імпліцитне) право) в контексті вирішення юридичної справи [2, с. 136].

Враховуючи, що тлумачення є інтелектуальною діяльністю, що спрямована на єдине трактування норм діючого законодавства у подібних правовідносинах, а також законодавчо встановлений обов'язковий характер

правових висновків Верховного Суду можна стверджувати, що Верховний Суд має значний вплив на розвиток правової системи України.

Таким чином правові висновки Верховного Суду на сьогоднішній день, не є судовими прецедентами в класичному розумінні, оскільки не містять новостворених норм права, а судова влада в Україні не наділена функцією правотворчості.

Водночас обов'язковий характер правових висновків Верховного суду є гарантією єдиного тлумачення норм діючого законодавства у подібних правовідносинах, що забезпечує сталість судової практики та може призвести до набуття ними статусу судового прецеденту у майбутньому.

Література

1. Андрушко П. П., Васюк М. М. Судовий прецедент як одне з джерел кримінального права. Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування. 2014. Вип. 197. Ч. 3. С. 264-269.

2. Василь Л., Бадида А., Тлумачення права: проблеми визначення поняття, складу, практичної потреби. Публічне право. 2019. Вип. 4(36). С. 133-143.

3. Власенко В. В. Співвідношення понять “судовий прецедент” та “судова практика”: теоретико-правові аспекти. Київський часопис права. 2021. Вип. 1. С. 27-32.

4. Гудима Д. В законодавстві України не закріплено поняття прецедент, однак це не означає, що де-факто його не існує. URL: <https://court.gov.ua/press/news/659343/> (дата звернення: 01.01.2021).

5. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1452>

6. Шевчук С.В Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. Реферат, 2007. 640 с.

Шевчук І.А., курсант 2 курсу факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник: **Дзевицька Л.С.**, к.п.н., доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ НАУКИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Війна в Україні, що розпочалася в 2014 році після анексії росією Криму та початку конфлікту на сході країни, досі триває, але вже як повномасштабна війна, де Україна захищає свій суверенітет. Цей конфлікт спричинив глибокі

людські та соціально-економічні страждання, а також має великий вплив на політичну та геополітичну ситуацію в регіоні, зокрема на правову науку.

Правова наука посідає значне місце серед суспільних наук. Вона спрямована на здобування, узагальнення, систематизацію і використання знань про державно-правову дійсність. Головне її призначення — бути науковим орієнтиром для практики державного і правового будівництва на основі пізнання і усвідомлення відповідних суспільних процесів та явищ.

Правова наука в сучасній Україні ґрунтується на досягненнях і досвіді вітчизняної юриспруденції та юриспруденції інших країн, на ідеях і цінностях прав і свобод людини, панування права і соціально-правової державності.

В реаліях сьогодення після початку повномасштабного вторгнення весь світ побачив, що система міжнародного права та міжнародних правовідносин виявилася безпорадною проти ядерної держави. До масових бомбардувань мирних міст по всій території України, жорстоких убивств і катування десятків тисяч людей додалося захоплення двох найбільших в Європі атомних електростанцій — Чорнобильської та Запорізької — та щоденні погрози застосування ядерної зброї по території України.

Вся система міжнародного права опинилась у глибокій кризі, адже система колективної безпеки виявилася не готовою до подібних викликів. Світова безпека на сьогодні є вкрай не благонадійною і потребує кардинального оновлення. Правила, про які світ домовився десятки років тому, більше не працюють. Як наслідок — злочини одних і байдужість інших.

За таких обставин відбувається переосмислення людських цінностей, розуміння цінності людини, її прав та інтересів, збереження життя і здоров'я, а також забезпечення її цілісного існування є пріоритетом будь-якої демократичної держави світу.

Я вважаю, що під впливом війни зазнають змін практично всі підсистеми національної правової системи України. Ми спостерігаємо бурхливі зміни у правовому полі, обумовлені ухваленням значного масиву нормативно-правових актів, спрямованих на мобілізацію всього суспільства проти агресії. Також у людей зростає рівень правосвідомості та національної ідентифікації, адже з введенням воєнного стану стали обмежуватися їх права.

Розвиток правової науки в умовах війни є необхідним. Особливо варто залучати до цього міжнародну спільноту, щоб відкрити для світу наслідки агресії РФ. Варто долучатися до різного роду наукових заходів, залучати до наукового життя студентів, аспірантів, професорів різних ступенів для того, щоб забезпечити поширення правової науки, її удосконалення.

Тимчасові обмеження прав і свобод громадян, що вводяться в нашій країні є вимушеним кроком зумовленим страхом війни. Це, в свою чергу, гальмує процес розвитку юриспруденції та є проблемою правотворення, що потребує пошуку альтернативи.

Поширення юридичної науки сприяє залученню не лише значної уваги до подій в Україні, але й отриманню різного роду допомоги від міжнародних організацій. Це є гуманітарна допомога, техніка, кошти, деокупація тимчасово окупованих територій і т.д. Їх допомога спрямовується в Україну, тому що

нарешті міжнародні партнери зрозуміли, що рф здійснює грубі порушення міжнародного права, встановленого після Другої світової війни для запобігання насильства, геноциду проти людства.

У період воєнного стану юриспруденція набуває особливого значення, оскільки наслідки війни безпосередньо пов'язані з юридичними фактами. Безумовно, цінним є досвід юристів, які вже ведуть свою діяльність або лише тільки здобувають відповідну освіту у сфері права.

Адже інтереси суспільства, права людини, її життя та здоров'я, соціальне благополуччя мають стояти на першому місці в державі. А представники юридичної науки мають захищати ці інтереси на національному та міжнародному просторах та вести боротьбу за справедливість, гуманність, законність та правопорядок. І під час війни така робота виходить на новий, найважливіший рівень.

Література

1. Демократія, права і свободи громадян та медіаспоживання в умовах війни: дослідження липень 2022 р. URL: <http://surl.li/ddprx>.
2. Тружилко І. Права людини, мир та поняття права. Історія незавершеної правової революції. Мир, заснований на правах людини. Philosophy of Law and General Theory of Law. 2019. № 1. С.175-200. URL: <http://phtl.nlu.edu.ua/article/view/186525>.

Шилова К. Р., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, юридичного факультету Національного авіаційного університету
Науковий керівник: **Літвінова І. Ф.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права і процесу Національного авіаційного університету

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ АСПЕКТИ

У період воєнного стану правоохоронні органи відіграють ключову роль у підтриманні громадського порядку та безпеки. Завдання поліції стають більш складними, потребуючи високого рівня координації, професіоналізму та швидкості дій. Правоохоронці повинні не лише запобігати злочинам та захищати громадян, а й дотримуватись закону й розробляти ефективні стратегії для протидії потенційним загрозам.

Розвідувальна діяльність поліції під час воєнного стану потребує постійного оновлення методів та стратегій реагування, а також співпраці з іншими органами для ефективного контролю ситуації. Сучасні технології також впливають на характер загроз та злочинності, змушуючи правоохоронців адаптувати свої методи роботи.

У контексті сучасних геополітичних та технологічних викликів, обговорення та дослідження оперативно-розшукової діяльності під час

воєнного стану залишається надзвичайно важливим для забезпечення національної безпеки.

У контексті термінологічного словника, взаємодія під час розвідувальної діяльності включає координовану взаємодію кількох підрозділів або працівників, які не підпорядковуються одній і тій же команді, для досягнення спільної мети. Така співпраця регламентується чинними законами та нормативно-правовими актами, і спрямована на ефективне використання ресурсів для досягнення завдань в короткі терміни з мінімальними витратами.

Взаємодія передбачає об'єднання зусиль, тактичних методів та заходів, які найкраще сприяють успішному виконанню поставлених завдань. Це може включати координацію часу, місця та цілей для ефективного розподілу ресурсів між учасниками взаємодії [1, с. 16]. Оперативно-розшукова діяльність має на меті виявлення та фіксацію незаконних дій осіб чи груп, за які передбачена кримінальна відповідальність відповідно до законів України. Ця діяльність спрямована також на протидію шпигунській діяльності іноземних спецслужб та організацій, які прагнуть порушити законодавство. Також розвідувальна робота орієнтована на забезпечення правопорядку, підтримку чесного судочинства та збирання інформації, пов'язаної з безпекою громадян, суспільства та держави [2].

В умовах воєнного стану розвідувальна діяльність спрямована на попередження та розкриття злочинів, забезпечення безпеки громадян і контроль над ситуацією. Національна поліція застосовує спеціальні розслідувальні методи, залучає додаткові ресурси та співпрацює з іншими військовими та правоохоронними органами для ефективного реагування на виклики воєнного стану [3, с. 18].

Важливими аспектами цієї діяльності є швидка реакція на загрози, збирання та аналіз інформації, виявлення й усунення потенційних загроз для громадської безпеки, а також розслідування воєнних злочинів. Крім того, важлива підготовка та професіоналізм співробітників поліції, що дозволяють їм ефективно працювати в умовах високої напруги та складних обставин.

Навіть під час воєнного стану, дії поліції повинні бути виправданими, пропорційними й відповідати принципам правової держави. Права та свободи громадян повинні бути захищеними, навіть за умов воєнного стану.

У період воєнного стану часто запроваджуються додаткові механізми контролю, такі як нагляд з боку громадськості, парламентський контроль чи участь міжнародних спостерігачів, щоб гарантувати, що дії влади, включаючи поліцію, відповідають закону. Важливо підтримувати баланс між забезпеченням безпеки та захистом прав і свобод людини, що є головним завданням поліції в таких умовах. Злагоджена та ефективна співпраця з іншими військовими та цивільними установами, а також з міжнародними партнерами, є важливим фактором для успішної розвідувальної діяльності в умовах воєнного стану.

Оперативно-розшукова діяльність поліції під час воєнного стану відображає складність і відповідальність завдань, які стоять перед правоохоронними органами в умовах війни. У цей період поліція виконує не

тільки розвідувальні функції, але й активно сприяє забезпеченню безпеки громадян, підтримці громадського порядку та протидії тероризму й злочинності.

Підсумовуючи, слід зазначити, що оперативно-розшукова діяльність у період воєнного стану повинна бути виправданою, пропорційною і відповідати нормам міжнародного та внутрішнього законодавства. Забезпечення судового контролю, захист прав людини та дотримання гуманітарних принципів, а також співпраця з іншими організаціями є ключовими компонентами успішної роботи поліції під час воєнного стану. Враховуючи ці аспекти, поліція може ефективно виконувати свої завдання під час конфлікту, забезпечувати безпеку та захищати права й свободи громадян.

Література

1. Конопельський В.Я., Плужник О.І., Резніченко Г.С. Основи кримінального права: навчальний посібник. Одеса: ОДУВС, 2021. 302 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України № 2135-XII від 18.02.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 28.04.2024).
3. Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новації: матеріали міжнар. наук. практ. круглого столу, м. Харків, 15 трав. 2020 р. / редкол.: Тацій В.Я., Демидова Л.М., Гетьман А.П. та ін. Харків: Право, 2020. 776 с.

Широка К. О., студентка 1 курсу освітнього рівня магістр спеціальності 081 Право Запорізького національного університету
Науковий керівник: **Болокан І. В.**, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного права Запорізького національного університету

МІЖДЕРЖАВНЕ УСИНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання усиновлення дітей завжди є актуальними, особливо коли в державі виникають негативні обставини, що впливають на збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. За період повномасштабної війни в Україні було усиновлено майже 1,2 тис. дітей. Такі показники є нижчими за показники аналогічних періодів 2020 та 2021 років – тоді було усиновлено 1,6 тис. При цьому, загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні становила 66,5 тис., з яких діти-сироти – 22,3 тис. [1]. Така статистика є невтішною, тому пропонуємо дослідити певні особливості та складності усиновлення під час правового режиму воєнного стану, акцентуючи увагу на міждержавному усиновленні.

Насамперед слід визначитись із ключовими поняттями, що стосуються предмета дослідження. Поняття усиновлення закріплено у Сімейному кодексі України (далі – СК) як прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах

дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду або дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, якщо усиновлювач не є громадянином України, для усиновлення дитини, яка є громадянином України (ч.1 ст. 207, ст. 282) [2].

Поняття «усиновлення» за змістом є ширшим ніж поняття «міждержавне усиновлення», оскільки останнє передбачає обмежений перелік осіб, які можуть бути усиновлювачами, а саме фізичні особи, які не є громадянами України та громадянами України, які проживають за межами України. Тобто, міждержавним усиновленням є прийняття особи на правах дочки чи сина у сім'ю іноземцями або громадянами України, які проживають за межами України.

З початку введення на території України правового режиму воєнного стану, а також протягом 3 місяців після його припинення або скасування, відповідно до п. 135 Постанови КМУ Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, міждержавне усиновлення, включаючи взяття іноземців чи громадян України, які проживають за кордоном на облік кандидатів в усиновлювачі, видача їм направлення для знайомства, встановлення контакту з дитиною не здійснюються. Проте у цьому ж пункті міститься перелік випадків, коли міждержавне усиновлення можливе, а саме: коли кандидат в усиновлювачі є родичем дитини; кандидати в усиновлювачі виявили бажання усиновити дитину, яка є рідним братом/сестрою раніше усиновленої ними дитини; коли один із подружжя виявив бажання усиновити дитину другого з подружжя; а також якщо кандидати на усиновлення познайомилися та встановили контакт з дитиною за направленням Нацсоцслужби, яке було видано до введення в Україні воєнного стану, такі кандидати в усиновлювачі можуть завершити усиновлення дитини [3]. При цьому, Міністерство соціальної політики не акцентує увагу на такі виключення та обмежується твердженням: «міждержавне усиновлення в поточних умовах неможливе».

Наразі Нацсоцслужба не розглядає справи та не видає згоди/дозволи на усиновлення дітей іноземцями та громадянами України, які проживають за її межами. Уряд аргументує таку позицію неможливістю забезпечити якісну перевірку документів іноземних громадян, які виявили бажання усиновити дитину, забезпечити контакт кандидата в усиновлювачі та дитини, з'ясувати думку дитини щодо усиновлення саме цим кандидатом, отримати висновки і згоди зацікавлених сторін [4].

Дійсно, процедура усиновлення, а особливо міждержавного, в Україні є ускладненою та має проблемні питання. Звісно на сьогоднішній день є труднощі з встановленням статусу «дитини-сироти», оскільки важко встановити факт смерті батьків в умовах війни, на окупованих територіях, а розшук членів сім'ї таких дітей часто є неможливим до закінчення воєнного стану. Але не потрібно забувати, що є багато дітей, які стали сиротами або є позбавленими батьківського піклування не через воєнні дії, але їхнє право на сім'ю також обмежується у зв'язку з тимчасовою заборонаю міждержавного усиновлення. Усиновлення є найкращою формою влаштування дітей, які

залишилися без батьківського піклування, оскільки його метою є турбота про таких дітей, прирівнення їх усиновлювачами у юридичному відношенні до рідних, охорона та всебічне забезпечення інтересів дітей. Здійснення контролю за забезпеченням та виконанням цих інтересів покладається на державу [5, с. 98]. Держава не може ігнорувати, а тим паче обмежувати інтереси дитини. Тому ми вбачаємо за доцільне дозволити міждержавне усиновлення в період правового режиму воєнного стану. При цьому окремо акцентуємо на обов'язковому закріпленні норми-заборони щодо усиновлення дітей громадянами держави-агресора.

Ми не згодні, що існує проблема з перевіркою документів іноземних громадян, які виявили бажання усиновити дитину. В епоху цифровізації європейських держав, а також розвитку інноваційних технологій, які використовує наша держава у своїй діяльності, вважаємо за необхідне розробити механізм надання та перевірки відповідних документів в електронній формі, а також нормативно-правового закріплення процесуального аспекту такого механізму. Також розглядаємо варіант розробки відповідного електронного листа-запрошення кандидата для налагодження контакту з дитиною на території закладу, в якому перебуває дитина.

Забезпечення контакту кандидата в усиновлювачі та дитини має свої труднощі через заходи безпеки, проте, на нашу думку, вся відповідальність та матеріальне забезпечення перебування кандидатів на території України лежить тільки на таких особах, оскільки це є добровільним зваженим бажанням. Держава повинна забезпечити безпеку дитини у відповідних місцях її перебування (дитячому будинку) та надати безпечне місце для зустрічей дитини з кандидатом в усиновлювачі. Підсумовуючи, забезпечення контакту кандидата в усиновлювачі та дитини не є неможливим, натомість покладає на державу додаткові заходи забезпечення захисту прав фізичних осіб.

З'ясувати думку дитини щодо усиновлення саме цим кандидатом не буде проблемою, якщо державою буде забезпечено контакт дитини з кандидатом з урахуванням безпеки, мовного бар'єру, а також у необхідній кількості з урахуванням психологічного та фізичного розвитку дитини.

Якщо держава буде якісно забезпечувати механізм та етапи такого усиновлення, кандидати, що мають бажання усиновити дитину, а також відповідні органи матимуть всі данні для надання висновків та отримання згоди зацікавлених сторін.

Відповідно до ст. 287 СК, нагляд за дотриманням прав дітей до досягнення ними вісімнадцяти років, які усиновлені іноземцями, а також ведення обліку цих дітей покладається на відповідну консульську установу за дорученням Міністерства закордонних справ України. На нашу думку, воєнний стан в Україні жодним чином не впливає на механізм нагляду за усиновленими дітьми іноземцями, який має можливість реалізовуватись повністю та якісно.

Все ж таки однією з основних проблем усиновлення в Україні є відсутність належної законодавчої бази. Законодавство, що регулює процес усиновлення, потребує значних змін та доповнень, щоб стати більш

ефективним та захистити права дітей та усиновлюючих сімей [6, с. 201]. Ми розділяємо цю думку та вважаємо необхідним починати цей процес удосконалення просто зараз, не відкладаючи та не чекаючи закінчення воєнного стану чи більш сприятливих умов.

Звісно, міждержавне усиновлення у таких обставинах має певні ризики для інтересів дитини, проте це не підстава для позбавлення права дитини мати свою сім'ю. Відповідно до ч. 2 ст. 207 СК, усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах з метою забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. Тому, вважаємо, обов'язком держави є максимальне докладання всіх зусиль для реалізації кожної можливості усиновлення дитини задля забезпечення усіх прав та законних інтересів дітей.

Література

1. Майже 1,2 тис. дітей було усиновлено в Україні від початку повномасштабного вторгнення: опендатабот. 2023. URL:<https://opendatabot.ua/analytics/adoption-orphans-in-war> (дата звернення: 06.05.2024).
2. Сімейний кодекс України : Кодекс від 10.01.2002 р. (із змінами) № 2947-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/conv#n1045> (дата звернення: 06.05.2024).
3. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF/conv#n494> (дата звернення: 06.05.2024).
4. Міждержавне усиновлення в умовах воєнного стану – роз'яснення Мінсоцполітики. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/mizhderzhavne-usinovlennya-v-umovah-voyennogo-stanu-rozyasnennya-minsocpolitiki> (дата звернення: 13.03.2022).
5. Богданець А. В. Усиновлення в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 8. С. 96–99.
6. Павлюк Н. М., Погорілець М. В. Проблеми усиновлення в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 199–202.

Широка К. О., студентка 1 курсу освітнього рівня магістр спеціальності 081 Право Запорізького національного університету
Науковий керівник: **Пелех І. В.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії і теорії держави та права Запорізького національного університету

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ГУМАННОСТІ ТА ВІЙСЬКОВОЇ НЕОБХІДНОСТІ

З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України норми міжнародного гуманітарного права (далі — МГП) для нашої держави

стали як ніколи актуальними. В часи, коли увесь цивілізований світ стоїть на порозі третьої світової війни, дослідження таких основоположних норм є вкрай важливим та потребує уваги. Тож, ми пропонуємо дослідити питання співвідношення базових принципів МГП таких, як принципів гуманності та військової необхідності.

Для початку пропонуємо з'ясувати базові поняття предмету дослідження. Проаналізувавши наукову літературу, формуємо визначення принципів права, як основоположних, універсальних, керівних та базових ідей нормотворення, застосування та розвитку норм права, що врегульовують сукупність правовідносин у певних сферах життєдіяльності суспільства.

Поняття принципів міжнародного публічного права (далі — МПП) змістовно розкривають Громовенко К. В. та Тицька Я. О.: «це керівні правила поведінки, що регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права, носять універсальний, загальнообов'язковий, імперативний характер, приймаються і визнаються міжнародним співтовариством, відхилення від яких є неприпустимим» [1, с. 123].

При тому, що МГП є окремою галуззю МПП, воно виступає і його структурним елементом, оскільки має специфічне коло суб'єктів, обставини їх правовідносин, свої методи та принципи.

Відповідно до імперативних норм МПП, держави зобов'язані вирішувати спори мирним шляхом, без застосування сили або загрози застосування сили, не порушувати державні кордони інших держав, добросовісно виконувати міжнародні зобов'язання. Але, як показує практика, такі основоположні імперативні норми не завжди дотримуються. Тому міжнародна спільнота, передбачаючи такі випадки, виокремила норми МГП, які вступають в дію з початком прояву першої агресії однієї держави до іншої. Підсумовуючи, формуємо просте твердження — кінець дії принципів МПП є початком дії принципів МГП.

Істотною відмінністю принципів МГП від основних принципів МПП є те, що основні принципи останнього становлять основу мирного співіснування, а принципи МГП стосуються збройних конфліктів, містять у собі певні правила поведінки воюючих сторін, тобто визначають відносини, пов'язані зі збройним конфліктом [2, с. 96].

Одним із принципів МГП є принцип військової необхідності, який полягає у вчинення мінімально-необхідних військових дій задля досягнення законної бажаної мети, яка полягає у досягненні поразки супротивника із мінімальними витратами людського та матеріального ресурсів.

Єдиною законною метою, яку держави повинні мати під час війни, є послаблення військових сил супротивника; що для цієї мети достатньо вивести з ладу найбільш можливу кількість осіб; що використання такої зброї, яка без користі збільшує страждання виведених з ладу осіб або робить їхню смерть неминучою, не відповідає цій меті» [3, с. 50].

Не правильно тлумачити цей принцип як можливість відступити від норм МГП та на власний розсуд держави вчиняти дії для досягнення мети,

мотивуючи це військовою необхідністю. Будь-які відступи повинні передбачатися правовою нормою, за умови більш високого ступеня військової необхідності, а саме імперативного, нагального, абсолютного, неминучого.

З метою недопущення розширеного тлумачення принципу військової необхідності визначаються особливі випадки відступу від вимог захисту: зруйнування або захоплення об'єктів, які знаходяться під захистом МГП, заборонено, за винятком випадків, коли це вимагається імперативною військовою необхідністю; використання захоплених стаціонарних санітарних закладів заборонено, за винятком випадків, коли це вимагається нагальною військовою необхідністю; руйнування на окупованій території заборонено, за винятком випадків, коли це є абсолютно необхідним для військових операцій; організації цивільної оборони мають право виконувати доручені їм завдання з цивільної оборони, за винятком нагальної імперативної військової необхідності; культурні цінності, які знаходяться під спеціальним захистом, тобто мають велике значення для культурної спадщини, не мають бути об'єктом нападу, якщо це не викликано імперативною військовою необхідністю (винятком є надзвичайний захід) [4].

Якщо проаналізувати мету деяких обмежень, які передбачає принцип військової необхідності, можна побачити, що вони пронизані базовими ідеями гуманізму, при цьому МГП виділяє окремий принцип гуманності, який ще називають принципом гуманізації ведення військових дій.

Відповідно до п. 9 Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, принцип гуманності полягає у прояві поваги та забезпеченні захисту людей, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях, включаючи осіб зі складу збройних сил противника, що склали зброю чи припинили участь у воєнних діях внаслідок поранення, хвороби або з будь-якої іншої причини [4].

Принцип гуманності закріплює основоположні норми людяності сторін збройного конфлікту. Водночас, МГП не забороняє завдання шкоди та заподіяння смерті, якщо це виправдано військовою необхідністю, але дотримано основ людяності.

Людяність в збройному конфлікті полягає в наступному: військові дії спрямовані на захист жертв збройного конфлікту; в умовах збройного конфлікту сторони конфлікту мають проявляти повагу до всіх, навіть до представників сторони супротивника; забороняється застосовувати зброю, снаряди, способи та методи ведення бойових дій, які завдають надмірних поранень і зайвих страждань; забороняється сторонам конфлікту завдавати будь-яких страждань або руйнувань, які не виправдані досягненням законної мети конфлікту [5, с. 9].

На нашу думку, принцип військової необхідності та принцип гуманності мають тісний зв'язок між собою, тому вони не можуть застосовуватись окремо один від одного. Принцип військової необхідності обмежується гуманізмом у закріпленні певних заборон, таких як застосовувати більшу силу ніж це необхідно, вчиняти військові дії щодо осіб та об'єктів, захищених МГП, задля зменшення негативних наслідків, втрачених людських життів та завдання

моральних та фізичних страждань людству, що прямо забороняється основними поняттями принципу гуманізму. Водночас, принцип гуманності обмежується принципом військової необхідності в рамках відступів від основ гуманізму задля досягнення законної мети, бо, на жаль, суть війни полягає у вбивстві супротивника з метою одержання перемоги чи інших бажаних цілей, що абсолютно характеризує військову необхідність.

Досліджувані принципи тісно переплітаються та доповнюють один з одним, застосовуються у сукупності. Неможливо обрати менш значущий чи менш обов'язковий принцип. Кожна сторона збройного конфлікту зобов'язана беззаперечно дотримуватись їх та збалансовувати свої військові дії у поєднанні гуманності з шляхами досягнення бажаної мети збройного конфлікту.

Література

1. К. В. Громовенко, Я. О. Тицька. Принципи міжнародного права: концептуальні підходи до розуміння природи та класифікації. Актуальні питання юриспруденції. Правова позиція. Вип.1. 2023. С. 118-124

2. Ярмачі В.Х. Система принципів міжнародного гуманітарного права, що застосовується під час збройних конфліктів. Правова система: теорія і практика. Південноукраїнський правничий часопис. Вип. 4. 2018. С. 95-98.

3. М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель. Міжнародне гуманітарне право: посібник для юриста / за ред. Т.Р. Короткого. Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс. 2016. – 2017. 145с.

4. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

5. Міжнародне гуманітарне право: інформаційна довідка. 2022. 25с. URL: <https://justtalk.com.ua/post/bazovi-ponyattya-ta-printsipi-mizhnarodnogo-gumanitarnogo-prava-informatsijna-dovidka-> (дата звернення: 08.05.2024)

Шкіль А. С., студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Лебедєва Ю.В.**, викладач кафедри загальноправових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ВТІЛЕННЯ У КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

На сучасному етапі охорона та забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина не є відповідальністю конкретної держави, а є

компетенцією міжнародного співтовариства, через те, вже довгий час є позитивною ціллю багатьох країн світового співтовариства. Завдяки високій уважності та інтересу міжнародного співтовариства до цих питань протягом років було прийнято близько 300 декларацій, конвенцій та хартійними міжнародними організаціями.

Міжнародно-правові документи у сфері прав людини зараз розглядаються як міжнародні стандарти, через те, що вони ґрунтуються на звичаєвих нормах, які сформовані завдяки визнання державами правової сили норм поведінки, які були оголошені Генеральною Асамблеєю ООН у формі декларацій або рекомендацій. Україна як держава-засновник ООН взяла на себе зобов'язання в галузі міжнародного співробітництва для сприяння підвищенню загальної пов'язаності та дотримання прав людини та основних свобод. Багато міжнародно-правових документів стали основою для Конституції України.

Міжнародні стандарти у сфері прав людини – це широко визнані міжнародно-правові принципи, що визначають на універсальному рівні статус особистості та встановлюють перелік основних прав і свобод, обов'язок держав дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого обмеження їх.

До ключових міжнародно-правових документів, які визначають фундаментальні стандарти прав і свобод особи, що мають суттєве значення для правового статусу громадян і особи в Україні, на яких базуються положення Конституції України, належать: Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод з протоколами 1950 р., Європейський соціальний стандарт 1961 р., Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі 1975 р., Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1989 р., а також Документ Копенгагенської наради - Конференції з людського виміру НБСЄ 1990 р. [1].

Конституція України базується на міжнародно-правових нормах, через це увага акцентується на регулюванні співвідношення між внутрішнім і міжнародним правом. Держава дотримується встановлених принципів і стандартів міжнародного права, впроваджуючи їх у національну правову базу через визначений конституційний процес. У результаті, міжнародно-правові норми, особливо ті, що стосуються прав і свобод людини, за згодою Верховної Ради, інтегруються в законодавство України.

Розділ II Конституції зосереджується на правах і свободах людини та громадянина, проводячи паралелі із Загальною декларацією прав людини [2]. Декларація стверджує, що всі люди за своєю суттю є вільними та рівними у своїй гідності та правах (ст. 1), і, як зазначено в статті 2, ці права та свободи застосовуються універсально, без дискримінації за такими факторами, як раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні переконання, національне походження, соціальний статус або власність [3].

Значну роль у формуванні засад конституціоналізму в Україні відіграла Європейська конвенція з прав людини і основоположних свобод. Конвенція стверджує, що індивідуальні права та свободи є природними, а не наданими державою, і є невід'ємними від народження. Відображаючи цей принцип, стаття 21 Конституції України закріплює, що права і свободи людини є невід'ємними і недоторканими.

Положення, викладені у Конвенції, права людини регулюються виключно законодавством, яке має бути загальнодоступним, і жодним правовим актом не дозволяється накладати на нього обмеження. Крім того, частина 2 статті 22 Конституції стверджує, що конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані, а частина 3 статті 57 визначає, що закони та інші нормативно-правові акти, які визначають права та обов'язки громадян, визнаються недійсними, якщо вони не оприлюднені відповідно до правових вимог [2].

Основний Закон України дозволяє громадянам вирішення спорів через міжнародні інституції, тим самим посилюючи можливість захисту порушених прав і свобод за допомогою внутрішніх механізмів. До таких установ відноситься Міжнародний суд ООН, Європейський суд з прав людини та подібні органи. Стаття 55 Конституції закріплює право людини звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ чи органів міжнародних організацій, членом яких є Україна, після вичерпання всіх доступних національних засобів правового захисту [1].

Європейський суд з прав людини відіграє вирішальну роль у дотриманні відповідних стандартів, викладених у Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, яка була ратифікована Україною у вересні 1997 року. З того часу відбулися значні зміни до впровадження правозахисних стандартів прав людини, яким надана конкретна правова форма.

Прецедент, створений Європейським судом з прав людини, має значний вплив на національну судову систему, що сприяє посиленню правового захисту громадян та розвитку конституціоналізму в Україні. Суд уповноважений тлумачити положення Конституції України, і національні судові органи все частіше покладаються на його рішення як керівництво у внутрішніх правових питаннях. Зростання кількості звернень громадян України до Суду ще більше посилює цю тенденцію.

Таким чином, можна зробити висновок, що Конституція України, та створені на основі неї нормативно-правові акти, відповідають міжнародно-правовим нормам. Протягом багатьох років було ухвалено значну кількість міжнародних документів, які стали основою для законодавства багатьох країн, включаючи Україну.

Україна, як держава-учасниця міжнародних організацій, взяла на себе зобов'язання дотримуватися цих стандартів. Відзначено, що міжнародні стандарти в сфері прав людини відіграють ключову роль у правовій системі України, відображаючись як у Конституції, так і в національному законодавстві. Важливим актом, що вплинув на розвиток конституціоналізму в

Україні, є Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод.

Література

1. Слінько Т. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та їх відображення в Конституції України. Права людини і демократія : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. Харків 2018. С. 30–34. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15177/1/Slinko_30-34.pdf.
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.05.2024).
3. Деркач А. Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини та їх відображення в Конституції України. Підприємництво, господарство та право. 2019. № 8. С. 124–127. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.8.23> (дата звернення: 01.05.2024).

Ярошук О.В., здобувач кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету

РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ МОБІНГУ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

З точки зору юридичного підходу склад правопорушення мобінгу має розглядатися як прояв протиправної, систематичної та триваючої у часі порушення прав особи, що належить до певного трудового колективу, де об'єктом посягання є ділова репутація, честь та гідність особи чи групи осіб. В наслідок такого порушення досягається здійснення неправомірних перешкод у здійсненні права особи на працю, порушуються права особи на забезпечення її соціального існування та фізичного буття. Отже, мобінг має відрізнятися від булінгу тим, що внаслідок його вчинення створюються перешкоди для соціалізації особи, заподіюється порушення права особи на забезпечення її життєдіяльності, що здійснюється за рахунок оплати її праці.

Втім склад адміністративного правопорушення мобінгу, передбаченого ст. 173-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [1], і розміщено у главі 14 кодифікованого акту, що має назву «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку». Таким чином, законодавцем визначено, що родовим об'єктом адміністративного правопорушення мобінгу є громадський порядок та громадська безпека, що, вбачається, не зовсім коректним.

Громадський порядок - це система правил і норм, яка регулює поведінку людей в громадських місцях з метою забезпечення спокою, безпеки і комфорту для всіх членів суспільства. Це включає в себе дотримання законів і регуляцій, уникання порушень громадського спокою, повагу до прав та свобод інших

людей, а також взаємодію з правоохоронними органами та іншими учасниками громадського життя. Забезпечення громадського порядку є важливим завданням для забезпечення стабільності суспільства і підтримки правопорядку. Воно може включати в себе різні заходи, такі як патрулювання поліцією, встановлення правил поведінки в громадських місцях, контроль за застосуванням закону і вживанням заходів примусу в разі порушення громадського порядку тощо. Збереження громадського порядку сприяє створенню безпечного та гармонійного середовища для всіх членів суспільства і є важливим фактором в розвитку демократичного суспільства.

Громадський порядок у наукових дослідженнях та нормативно-правових актах відрізняється від такої категорії, як «публічний порядок» [2, с. 15-20]. На законодавчому рівні вперше категорії «публічний порядок» та «публічна безпека» були запроваджені у Законі України від 02.07.2015 р. № 580-VIII «Про Національну поліцію», де спостерігається їх паралельне використання із категорією «громадський порядок» [3]. Однак в межах наукових публікацій окремі дослідники роблять спроби відмежування публічного порядку від громадського, де перший є родовою категорією у порівнянні із останнім. На законодавчому рівні встановлюється, що обов'язком Національної поліції є підтримання публічного порядку. Громадська безпека розглядається відповідно до чинного законодавства розглядається як складова системи публічного порядку. Забезпечення громадської безпеки та громадського порядку також відноситься до обов'язків Національної поліції і здійснюється із застосуванням спеціальних засобів адміністративного примусу, зокрема, шляхом застосування засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, вилучення зброї [3].

Визначення змісту категорії «публічний» необхідно виходити із розуміння зв'язку із присутністю людей у місцях для широкого відвідування та користування [4, с. 33-34]. Категорія «громадський» вказує на зв'язок особи із суспільством, належність чогось громаді, певному колективу. Постійно ведеться спроби нормативного визначення категорії «публічний порядок» як «урегульована правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їх життя і здоров'я, повагу до честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі», що відображено в окремому проєкті Кодексу України «Про публічний порядок» [5]. На разі даний проєкт Закону України не зареєстрований на розгляд у комітетах Верховної Ради України і не винесено до порядку денного парламенту.

Можливим є виокремлення також такої категорії, як «публічна безпека», що у наукових публікаціях відрізняється від публічного порядку. Так, під публічною безпекою необхідно розуміти такий стан захищеності життєво важливих для держави, суспільства та кожної окремої особи інтересів, прав, свобод людини та громадянина як соціальних цінностей, що є першочерговим завданням функціонування владних суб'єктів державної влади та місцевого самоврядування. Тоді як під публічним порядком розуміється такий стан упорядкованості суспільних правовідносин в цілому, і зокрема, публічно-

управлінських правовідносин, при якому відбувається добровільне дотримання прав і свобод людини, панує загальний добробут населення [6, с. 5]. Отже, відбувається тенденція наближення категорій «публічний порядок» та «громадський порядок», «публічна безпека» та «публічний порядок». Але при цьому наскільки є доцільним визначення саме громадської безпеки та громадського порядку як родових об'єктів такого правопорушення як мобінг?

Варто здійснити перегляд змісту та структури адміністративно-деліктного законодавства щодо віднесення правопорушення мобінгу та встановлення його родовим об'єктом. Виходячи із змісту протиправних дій, які визначають як прояв протиправного порушення права особи на честь, гідність та ділову репутацію, у разі вчинення мобінгу родовим об'єктом посягання є свобода праці, що є конституційно гарантованим базисом для соціального буття та фізичного існування людини. Саме такий підхід має бути відображений у чинному Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
2. Долинний А.В. Поняття публічної безпеки та порядку під час масових заходів як об'єкта адміністративно-правової охорони. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 1–2. 2016. С. 15–20
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. №580-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40-41. Ст.379
4. Барба В. Є. Поняття публічної безпеки як об'єкта взаємодії територіальних підрозділів Національної поліції з органами місцевого самоврядування. Південноукраїнський правничий часопис. 2018. №4-1. С. 32-36.
5. Про публічний порядок: проєкт Закону України. URL.: <https://goal-int.org/zakon-ukrayini-pro-publichnij-poryadok-proekt/>
6. Батраченко О.В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку: автореферат ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Суми: СумДУ, 2017. 20 с.

*Наукове видання
(українською мовою)*

**„ ГУМАНІТАРНІ СТАНДАРТИ ПРАВОВИХ СИСТЕМ У СУЧАСНОМУ
СВІТІ: ВИКЛИКИ, РІШЕННЯ, ТЕНДЕНЦІЇ ”**

Тези доповідей
Міжнародного науково-практичного конгресу
Частина 2
м. Запоріжжя, 16 травня 2024 року

Відповідальний за випуск: Коломоець Т.О.
Відповідальний редактор: Верлос Н.В.
Технічний редактор: Франковська С.А.
Комп'ютерна верстка: Франковська С.А.